

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Gabi Ogulin Počrvina

**Uresničevanje koncepta vseživljenjskega učenja med
starejšimi odraslimi iz ruralnega okolja**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Gabi Ogulin Počrvina

Mentorica:izr. prof. dr. Valentina Hlebec

Somentorica:izr. prof. dr. Sabina Jelenc Krašovec

**Uresničevanje koncepta vseživljenjskega učenja med
starejšimi odraslimi iz ruralnega okolja**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2011

Zahvala

Magistrsko delo namenjam svojim najbližjim, hčerkama Ajdi in Brini ter možu Juretu.

Iskreno se zahvaljujem mentoricama, izr. prof. dr. Valentini Hlebec in izr. prof. dr. Sabini Jelenc Krašovec, za strokovne nasvete in vzpodbude, direktoricam in posameznim strokovnim sodelavkam ljudskih univerz za sodelovanje v raziskavi in posredovanju drugih pomembnih informacij za nastalo delo ter starejšim odraslim, ki so izpolnili mojo anketo, za čas in mnenja, ki so jih prispevali.

Marjeti Gašperšič dolgujem zahvalo, ker me je na moji začetni poklicni poti popeljala v delo s ciljno skupino starejših odraslih ter v vseh teh letih sodelovala pri izmenjavi mnenj in odstiranju strokovnih pogledov.

Posebna zahvala je namenjena mojim staršem za neskončno potrpežljivost in čas, ki sta ga namesto mene preživela z Ajdo in Brino, ter mi kot vedno stala ob strani.

IZJAVA O AVTORSTVU magistrskega dela

Podpisani/-a Gabi Ogulin Počrvina, z vpisno številko 21019427, sem avtor/-ica magistrskega dela z naslovom: Uresničevanje koncepta vseživljenjskega učenja med starejšimi odraslimi iz ruralnega okolja.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo magistrsko delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- sem poskrbel/-a, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem poskrbel/-a, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem pridobil/-a vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in sem to tudi jasno zapisal/-a v predloženem delu;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (UL RS, št. 16/07-UPB3, 68/08, 85/10 Skl.US: U-I-191/09-7, Up-916/09-16), prekršek pa podleže tudi ukrepom Fakultete za družbene vede v skladu z njenimi pravili;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za družbene vede;
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko magistrskega dela ter soglašam z objavo magistrskega dela v zbirki »Dela FDV«.

V Ljubljani, dne 1. julij 2011

Podpis avtorja/-ice:

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Gabi Ogulin Počrvina', written over a horizontal line.

Uresničevanje koncepta vseživljenjskega učenja med starejšimi odraslimi iz ruralnega okolja

Povzetek

Družba se stara, znanje postaja orožje razvoja. Če želijo biti starejši odrasli dejavni, koristni in vključeni v družbeno dogajanje, morajo pridobiti nova znanja, ki jih pogojuje napredek in tempo življenja. Vendar pa v evropskih kot tudi nacionalnih dokumentih starejši odrasli (iz ruralnega okolja) niso obravnavani kot ena izmed prednostnih ciljnih skupin pri uresničevanju koncepta vseživljenjskega učenja, kar avtorica predstavi z analizo dokumentov. Prav tako je pozornost namenjena predstavitvi izobraževalnih možnosti, ki jih imajo starejši odrasli tako v Sloveniji kot tudi v ožjem lokalnem okolju, jugovzhodni regiji Slovenije. Ugotovitve kažejo, da glavne možnosti izobraževanja za starejše odrasle trenutno ponujajo univerze za tretje življenjsko obdobje, vanje pa se vključujejo predvsem bolj izobraženi in na splošno bolj aktivni starejši odrasli, kar je v skladu s teorijo kontinuitete. V empiričnem delu naloge avtorica s kombiniranimi metodološkimi pristopi raziskuje motive in ovire starejših odraslih s podeželja za (ne)udeležbo v izobraževanju ter (ne)ustreznost izobraževalne ponudbe v lokalnem okolju kot tudi v okviru univerz za tretje življenjsko obdobje, pa tudi, kako si ljudske univerze prizadevajo, da bi čim bolj zadostile potrebam starejših odraslih. Ključni raziskovalni vprašanji sta tudi, ali bi aktivna vloga starejših odraslih vplivala na izboljšanje izobraževalne ponudbe, in ali si starejši odrasli sploh želijo aktivnejše vloge pri vsebinskem ter izvedbenem načrtu izobraževalnih dejavnosti. V prihodnje si bodo starejši odrasli morali spreminjanje vrednot družbe in primeren socialni položaj izboriti sami, in sicer s premikanjem težišča od starostno diferencirane k starostno integrirani družbi, toda, kot ugotavlja avtorica, v povezavi s politično voljo in posluhom za sistemsko ureditev in financiranje tudi tega segmenta izobraževanja.

Ključne besede: starejši odrasli, vseživljenjsko učenje in izobraževanje, izobraževalna gerontologija, univerza za tretje življenjsko obdobje

Implementation of the lifelong learning concept among the elderly living in rural areas

Summary

The society is ageing and knowledge is becoming the driving force of development. If the elderly want to stay active, be useful and integrated in the society, it is crucial for them to gain new knowledge which enables progress and the modern pace of life. However, as should be evident from the document analysis of the thesis, the European and national documents do not define the elderly (living in rural areas) as one of the key target groups within the implementation of the lifelong learning concept. Further, the master thesis focuses on the education possibilities offered to the elderly in Slovenia and at local levels, i.e. in the region of South-East Slovenia. The analysis has shown that the most education services for the elderly are being offered at the universities of third age where in general more educated and already active senior people are taking part, which also corresponds with the continuity theory. Based on combined methodological approaches, the empirical part of the thesis focuses on the reasons of the elderly from rural areas for (not) participating in education as well as the (un-)suitability of education programmes at the local level and in universities of third age; additionally, the research explores how the people's universities with their educational services try to meet the needs of the elderly. The main research questions were also if the active role of the elderly would have an impact on the improvement of the education programmes, and if the elderly even want to take a more active role in deciding about the thematic and operational plan of educational activities. Eventually, in the future the elderly will have to take a greater part in changing the society's values and fight for their own social position by moving from age-segregated to age-integrated society. However, to sum up, this can only be pursued with political support and commitment to provide a regulatory framework and funding for this educational area.

Key words: the elderly, lifelong learning and education, educational gerontology, university of the third age

KAZALO

1	UVOD.....	11
2	STARANJE PREBIVALSTVA – GLOBALNI IZZIV.....	13
2.1	DEMOGRAFSKI TRENDI	13
2.2	STAROST IN DRUŽBENE VLOGE.....	18
2.3	TEORIJE O STARANJU	25
3	URESNIČEVANJE KONCEPTA VSEŽIVLJENJSKEGA UČENJA Z VIDIKA STAREJŠIH ODRASLIH.....	29
3.1	KONCEPT VSEŽIVLJENJSKEGA UČENJA	29
3.2	OVREDNOTENJE SMERNIC IN DOKUMENTOV EU GLEDE STRATEGIJE VSEŽIVLJENJSKEGA UČENJA.....	43
3.3	SLOVENSKI RAZVOJNI DOKUMENTI.....	47
3.3.1	STRATEGIJA RAZVOJA SLOVENIJE.....	47
3.3.2	NACIONALNI PROGRAM IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH IN RESOLUCIJA O NACIONALNEM PROGRAMU ZA IZOBRAŽEVANJE ODRASLIH V REPUBLIKI SLOVENIJI DO LETA 2010.....	54
4	UČENJE IN IZOBRAŽEVANJE STAREJŠIH ODRASLIH.....	64
4.1	IZOBRAŽEVALNA GERONTOLOGIJA	64
4.2	OPREDELITEV POJMOV UČENJE IN IZOBRAŽEVANJE	66
4.3	UDELEŽBA STAREJŠIH ODRASLIH V IZOBRAŽEVANJU.....	70
4.4	MOTIVACIJA IN POTREBE STAREJŠIH ODRASLIH ZA UČENJE IN IZOBRAŽEVANJE 74	
4.5	OVIRE, KI OTEŽUJEJO ALI PREPREČUJEJO UDELEŽBO STAREJŠIH ODRASLIH V IZOBRAŽEVANJU	79
5	IZOBRAŽEVALNE MOŽNOSTI ZA STAREJŠE ODRASLE.....	82
5.1	RAZVOJ PONUDBE IZOBRAŽEVALNIH PROGRAMOV ZA STAREJŠE ODRASLE V SLOVENIJI	82
5.2	IZOBRAŽEVALNE IN DRUGE AKTIVNOSTI ZA STAREJŠE ODRASLE V JV REGIJI SLOVENIJE	86
6	EMPIRIČNI DEL	92
6.1	NAMEN IN CILJI RAZISKAVE	92
6.2	UNIVERZE ZA TRETJE ŽIVLJENJSKO OBDOBJE V OKVIRU LJUDSKIH UNIVERZ V JV REGIJI SLOVENIJE.....	92
6.2.1	RAZVOJNO IZOBRAŽEVALNI CENTER NOVO MESTO	92
6.2.2	ZAVOD ZA IZOBRAŽEVANJE IN KULTURO ČRNOMELJ.....	96
6.2.3	CENTER ZA IZOBRAŽEVANJE IN KULTURO TREBNJE	98
6.2.4	LJUDSKA UNIVERZA KOČEVJE.....	100
6.2.5	UGOTOVITVE O UNIVERZAH ZA TRETJE ŽIVLJENJSKO OBDOBJE	102
6.3	RAZISKOVALNA VPRAŠANJA.....	103
6.4	METODOLOGIJA RAZISKOVANJA.....	104
6.5	PREDSTAVITEV REZULTATOV ANKETNEGA VPRAŠALNIKA	109
6.5.1	DEMOGRAFSKI PODATKI	109
6.5.2	MOTIVI STAREJŠIH ODRASLIH S PODEŽELJA ZA VKLJUČITEV V IZOBRAŽEVANJE (RV 1)	112

6.5.3	OVIRE, KI STAREJŠE ODRASLE ODVRAČAJO OD IZOBRAŽEVANJA (RV 2)	118
6.5.4	ALI IZOBRAŽEVALNA PONUDBA V OKOLJU USTREZA POTREBAM IN INTERESOM STAREJŠIH ODRASLIH? (RV 3)	129
6.5.5	KAKO SI (ALI SPLOH SI) IZOBRAŽEVALNE INSTITUCIJE PRIZADEVAJO, DA BI ČIM BOLJ ZADOSTILE POTREBAM STAREJŠIH ODRASLIH? (RV 4).....	134
6.5.6	ALI BI AKTIVNA VLOGA STAREJŠIH ODRASLIH VPLIVALA NA IZBOLJŠANJE IZOBRAŽEVALNE PONUDBE, VSEBINE IN IZVEDBE PROGRAMOV? (RV 5).....	135
6.5.7	KAKO BI STAREJŠI ODRASLI LAHKO SPREMINJALI ODNOS DO SAMIH SEBE OZ. DO STARIH LJUDI? (RV 6).....	141
6.6	PREDSTAVITEV REZULTATOV ANALIZE INTERVJUJEV	145
6.6.1	MOTIVI STAREJŠIH ODRASLIH S PODEŽELJA ZA IZOBRAŽEVANJE (RV 1).....	146
6.6.2	OVIRE ZA (NE)UDELEŽBO V IZOBRAŽEVANJU (RV 2)	147
6.6.3	ALI IZOBRAŽEVALNA PONUDBA V OKOLJU USTREZA POTREBAM IN INTERESOM STAREJŠIH ODRASLIH? (RV 3)	148
6.6.4	KAKO SI (ALI SPLOH SI) IZOBRAŽEVALNE INSTITUCIJE PRIZADEVAJO, DA BI ČIM BOLJ ZADOSTILE POTREBAM STAREJŠIH ODRASLIH? (RV 4).....	156
6.6.5	ALI BI AKTIVNA VLOGA STAREJŠIH ODRASLIH VPLIVALA NA IZBOLJŠANJE IZOBRAŽEVALNE PONUDBE, VSEBINE IN IZVEDBE PROGRAMOV? (RV 5).....	170
6.6.6	KAKO BI STAREJŠI ODRASLI LAHKO SPREMINJALI ODNOS DO SAMIH SEBE OZ. DO STARIH LJUDI? (RV 6).....	175
6.7	SKLEPNE UGOTOVITVE KVANTITATIVNE IN KVALITATIVNE RAZISKAVE	176
6.7.1	MOTIVI ZA UDELEŽBO V IZOBRAŽEVANJU (RV 1).....	176
6.7.2	OVIRE ZA (NE)UDELEŽBO V IZOBRAŽEVANJU (RV 2)	179
6.7.3	ALI IZOBRAŽEVALNA PONUDBA V OKOLJU USTREZA POTREBAM IN INTERESOM STAREJŠIH ODRASLIH? (RV 3)	185
6.7.4	KAKO SI (ALI SPLOH SI) IZOBRAŽEVALNE INSTITUCIJE PRIZADEVAJO, DA BI ČIM BOLJ ZADOSTILE POTREBAM STAREJŠIH ODRASLIH? (RV 4).....	190
6.7.5	ALI BI AKTIVNA VLOGA STAREJŠIH ODRASLIH VPLIVALA NA IZBOLJŠANJE IZOBRAŽEVALNE PONUDBE, VSEBINE IN IZVEDBE PROGRAMOV? (RV 5).....	204
6.7.6	KAKO BI STAREJŠI ODRASLI LAHKO SPREMINJALI ODNOS DO SAMIH SEBE OZ. DO STARIH LJUDI? (RV 6).....	208
7	SKLEP	210
8	LITERATURA.....	214
PRILOGA A: VPRAŠALNIK O NASTANKU IN RAZVOJU UNIVERZE ZA TRETJE ŽIVLJENJSKO OBDOBJE.....		
		228
PRILOGA B: ANKETNI VPRAŠALNIK ZA ČLANE UNIVERZE ZA TRETJE ŽIVLJENJSKO OBDOBJE		
		233
PRILOGA C: OKVIRNI VPRAŠALNIK V INTERVJUJIH		
		241
PRILOGA Č: GRAFIKONI REZULTATOV ANKETNEGA VPRAŠALNIKA		
		244
PRILOGA D: VODENI INTERVJU Z DIREKTORICO LJUDSKE UNIVERZE KOČEVJE		
		252
PRILOGA E: VODENI INTERVJU Z ORGANIZATORICO IZOBRAŽEVANJA IZ ZIK ČRNOMELJ.....		
		263
PRILOGA F: VODENI INTERVJU Z DIREKTORICO CIK TREBNJE.....		
		273
PRILOGA G: VODENI INTERVJU Z DIREKTORICO RIC NOVO MESTO		
		281
PRILOGA H: INTERVJU Z VODJO DRUŠTVA INTERESNIH DEJAVNOSTI NOVO MESTO.....		
		294

KAZALO SLIK

Slika 2.1: Klasifikacija družboslovnih teorij staranja	26
Slika 4.1: Vse vrste izobraževanja in učenja.....	67
Slika 4.2: COR (Chain of Response) model dejavnikov vpliva na udeležbo v izobraževanju	72
Slika 6.1: Število članov v obdobju od leta 2000/2001 do 2009/2010 pri RIC Novo mesto...	93
Slika 6.2: Število članov iz okoliških krajev v obdobju od leta 2001/2002 do 2009/2010 pri RIC Novo mesto.....	94
Slika 6.3: Število članov v obdobju od leta 1998/99 do 2009/2010 pri ZIK Črnomelj	96
Slika 6.4: Število članov iz okoliških krajev v obdobju od leta 1998/99 do 2009/2010 pri ZIK Črnomelj.....	97
Slika 6.5: Število članov v obdobju od leta 1998/99 do 2009/2010 pri CIK Trebnje.....	98
Slika 6.6: Število članov iz okoliških krajev v obdobju od leta 1998/99 do 2009/2010 pri CIK Trebnje	99
Slika 6.7: Število članov v obdobju od leta 2002/2003 do 2009/2010 pri LU Kočevje	101
Slika 6.8: Število članov iz okoliških krajev v obdobju od leta 1998/99 do 2009/2010 pri LU Kočevje.....	101
Slika 6.9: Število starejših odraslih glede na univerze za tretje življenjsko obdobje.....	109
Slika 6.10: Spol starejših odraslih, ki se udeležujejo izobraževanja v sklopu univerz za tretje življenjsko obdobje	110
Slika 6.11: Starost starejših odraslih, ki se udeležujejo izobraževanja v sklopu univerz za tretje življenjsko obdobje	111
Slika 6.12: Izobrazba starejših odraslih, ki se udeležujejo izobraževanja v sklopu univerz za tretje življenjsko obdobje	111
Slika 6.13: Izobrazba starejših odraslih, ki se udeležujejo izobraževanja v sklopu univerz za tretje življenjsko obdobje glede na starost	112
Slika 6.14: Razlogi, ki vplivajo na odločitev starejših odraslih za udeležbo v izobraževanju glede na izobrazbo.....	115
Slika 6.15: Razlogi, ki vplivajo na odločitev starejših odraslih za udeležbo v izobraževanju glede na spol.....	116
Slika 6.16: Prednosti učenja in izobraževanja v tretjem življenjskem obdobju glede na izobrazbo	118
Slika 6.17: Vir informacij o možnostih izobraževanja za starejše odrasle.....	119
Slika 6.18: Dejavniki, ki vplivajo na odločitev starejših odraslih za udeležbo v izobraževanju glede na izobrazbo.....	123
Slika 6.19: Dejavniki, ki vplivajo na odločitev starejših odraslih za udeležbo v izobraževanju glede na starost	124
Slika 6.20: Pripravljenost porabe časa za izobraževanje v okviru organiziranih učnih dejavnosti (predavanja, delavnice) na tedenski ravni glede na izobrazbo in starost.....	125
Slika 6.21: Mesečni prispevek za izobraževanje glede na univerze	128
Slika 6.22: Mesečni prispevek za izobraževanje glede na izobrazbo	129
Slika 6.23: Vpliv na izvedbo in vsebino programov glede na univerze.....	134
Slika 6.24: Izkoriščanje možnosti vplivanja na izobraževalno ponudbo glede na univerze ..	135
Slika 6.25: Izkoriščanje možnosti vplivanja na izobraževalno ponudbo glede na spol	136
Slika 6.26: Izkoriščanje možnosti vplivanja na izobraževalno ponudbo glede na izobrazbo	137
Slika 6.27: Izkoriščanje možnosti vplivanja na izobraževalno ponudbo glede na starost	138
Slika 6.28: Pripravljenost za prostovoljno sodelovanje pri aktivnostih v okviru univerze za tretje življenjsko obdobje	139
Slika 6.29: Pripravljenost za prostovoljno sodelovanje pri aktivnostih v okviru univerze za tretje življenjsko obdobje glede na izobrazbo	140

Slika 6.30: Članstvo v društvih, združenjih ali skupinah glede na izobrazbo.....	141
Slika 6.31: Vključenost v različna društva, združenja ali skupine.....	142
Slika 6.32: Vključenost v različna društva, združenja ali skupine glede na izobrazbo.....	142
Slika 6.33: Vključenost v različna društva, združenja ali skupine glede na starost.....	143
Slika 6.34: Sodelovanje pri delu in srečanjih v okviru društev/združenj v zadnjih 12 mesecih	144
Slika 6.35: Sodelovanje pri delu in srečanjih v okviru društev/združenj v zadnjih 12 mesecih glede na izobrazbo.....	144
Slika 6.36: Ponudniki izobraževanja v lokalnem okolju.....	150
Slika 6.37: Kako si RIC Novo mesto prizadeva zadostiti potrebam starejših odraslih.....	193
Slika 6.38: Pripravljenost članov za sodelovanje pri aktivnostih univerze za tretje življenjsko obdobje.....	206

PRILOGA Č

Slika Č.1: Dejavniki, ki vplivajo na odločitev za udeležbo v izobraževanju glede na izobrazbo	244
Slika Č.2: Dejavniki, ki vplivajo na odločitev za udeležbo v izobraževanju glede na starost.....	245
Slika Č.3: Dejavniki, ki spodbujajo k večji udeležbi v izobraževanju glede na spol.....	246
Slika Č.4: Dejavniki, ki spodbujajo k večji udeležbi v izobraževanju glede na izobrazbo ...	247
Slika Č.5: Pestrost izbire področij izobraževanja glede na izobrazbo	248
Slika Č.6: Pestrost izbire področij izobraževanja glede na spol	249
Slika Č.7: Pestrost izbire področij izobraževanja glede na starost.....	250
Slika Č.8: Sodelovanje pri delu in srečanjih v okviru društev/združenj v zadnjih 12 mesecih glede na starost.....	251

KAZALO TABEL

Tabela 2.1: Projekcija prebivalstva EU 27 in Slovenije po starostnih skupinah in izbranih letih	15
Tabela 2.2: Prebivalstvo v občinah Jugovzhodne Slovenije v letu 2008	16
Tabela 3.1: Struktura javnega financiranja po prednostnih področjih ReNPIO in LPIO od 2005 do 2010	57
Tabela 3.2: Planirana in realizirana javna sredstva v letih 2005 in 2006	58
Tabela 3.3: Planirana in realizirana javna sredstva v letih 2007 in 2008	58
Tabela 3.4: Razmestitev financiranja I. prednostnega področja (splošno neformalno učenje) po regijah v letih 2007 in 2008	62
Tabela 4.1: Izobrazbena sestava starejših od 65 let v letih 2002, 2005, 2008 in 2009	72
Tabela 6.1: Število izpeljanih programov po področjih v RIC Novo mesto	94
Tabela 6.2: Število izpeljanih programov po področjih v ZIK Črnomelj	97
Tabela 6.3: Število izpeljanih programov po področjih v CIK Trebnje	99
Tabela 6.4: Število izpeljanih programov po področjih v LU Kočevje	102
Tabela 6.5: Področja po številu izpeljanih programov za vsako posamezno univerzo	103
Tabela 6.6: Evidenca anketiranja Centra za izobraževanje in kulturo Trebnje	106
Tabela 6.7: Evidenca anketiranja Ljudske univerze Kočevje	106
Tabela 6.8: Evidenca anketiranja Razvojno izobraževalnega centra Novo mesto	107
Tabela 6.9: Evidenca anketiranja Zavoda za izobraževanje in kulturo Črnomelj	107
Tabela 6.10: Delež anketirancev posamezne univerze za tretje življenjsko obdobje	110
Tabela 6.11: Razlogi, ki vplivajo na odločitev starejših odraslih za udeležbo v izobraževanju	113
Tabela 6.12: Prednosti učenja in izobraževanja v tretjem življenjskem obdobju	117
Tabela 6.13: Dejavniki, ki vplivajo na odločitev starejših odraslih za udeležbo v izobraževanju glede na univerzo	120
Tabela 6.14: Dejavniki, ki spodbujajo k večji udeležbi v izobraževanju glede na univerze ..	126
Tabela 6.15: Ustreznost ponudbe lokalnega okolja in univerz za tretje življenjsko obdobje glede na univerze	129
Tabela 6.16: Pestrost izbire področij izobraževanja glede na univerze	132

1 UVOD

Demografske spremembe pomembno vplivajo na družbeno in gospodarsko življenje, v prihodnje pa bo ta vpliv še izrazitejši, saj starostni prag 65 let prestopa množična 'baby-boom' generacija. V ospredje stopa ciklično pojmovanje življenja, tako da kronološka starost ni več merilo za izpolnjevanje pričakovanih življenjskih nalog in družbenih vlog. Različne življenjske spremembe zahtevajo spreminjanje vlog, tako tudi upokožitev v življenje posameznika prinese določeno stopnjo spremembe in zahteva prilagoditev nanjo. Kako se bo odvijalo posameznikovo življenje po upokožitvi oz. v obdobju starosti, presojam z navajanjem različnih teoretičnih opredelitev staranja v uvodnem teoretičnem delu naloge.

Glede na to, da znanje postaja orožje razvoja, mora biti dostopno tudi populaciji starejših odraslih. Torej, če želijo biti starejši odrasli dejavni, koristni in vključeni v družbeno dogajanje, morajo pridobiti nova znanja, ki jih pogojuje napredek in tempo življenja. Seveda pa morajo za kakovostno življenje v starosti in integracijo v družbo imeti zagotovljene možnosti za zadovoljevanje svojih potreb. Zagotovo je uresničevanje koncepta vseživljenjskega učenja med starejšimi odraslimi iz ruralnega okolja poglobitvenega pomena tako za krepitev njihove družbene vključenosti kot tudi kakovostnega življenja v obdobju starosti. Toda kljub dejstvu, da se delež starejših odraslih drastično povečuje, v evropskih kot tudi nacionalnih dokumentih in pravnih podlagah starejši odrasli niso obravnavani kot ena izmed prednostnih ciljnih skupin pri uresničevanju koncepta vseživljenjskega učenja, kar predstavim in komentiram v nadaljevanju teoretičnega dela naloge.

Ker je izobraževanje možen dejavnik krepitev moči in vpliva starejših odraslih, se v teoretičnem nadaljevanju naloge osredotočam na izobraževalno gerontologijo, opredelim razliko med pojmom učenje in izobraževanje ter navajam uveljavljene teoretične opredelitve in ugotovitve relevantnih raziskav na področju udeležbe, motivacije, potreb in ovir starejših odraslih v učenju in izobraževanju. V nadaljevanju preučim, kakšne izobraževalne možnosti imajo starejši odrasli v Sloveniji kot tudi v ožjem lokalnem prostoru, v jugovzhodni regiji Slovenije, ki je predmet preučevanja. Glavne možnosti izobraževanja za starejše odrasle trenutno ponujajo univerze za tretje življenjsko obdobje, ki so podpora tistemu delu starejšega prebivalstva, ki želi biti dejaven in koristen. To je najširša mreža izobraževalnih organizacij, ki deluje v več kot 40 krajih širom Slovenije in šteje več kot 20.000 starejših odraslih. V

okviru univerz za tretje življenjsko obdobje lahko člani svoje želje po druženju, učenju, izobraževanju, ustvarjanju in osebnostni rasti izpolnijo preko različnih dejavnosti, vendar pa le-te ne morejo zadostiti vsem potrebam te heterogene ciljne skupine. Lahko pa so gonilo in primer dobre prakse za širitev dejavnosti oz. vpeljevanje le-te tudi v ruralna okolja.

Univerze za tretje življenjsko obdobje, ki delujejo pod okriljem ljudskih univerz v jugovzhodni regiji Slovenije (Razvojno izobraževalnega centra Novo mesto, Zavoda za izobraževanje in kulturo Črnomelj, Centra za izobraževanje in kulturo Trebnje ter Ljudske univerze Kočevje), poskušajo s svojo dejavnostjo slediti načelu 'pripeljimo učenje bližje domu', zapisanem v Memorandumu o vseživljenjskem učenju. Toda še vedno je v ruralnem okolju zelo velik delež izobraževalno nedejavnih starejših odraslih. V empiričnem delu naloge sem tako raziskovala motive in ovire starejših odraslih s podeželja za (ne)udeležbo v izobraževanju ter ustreznost izobraževalne ponudbe v lokalnem okolju ter kako si (ali sploh si) ljudske univerze prizadevajo, da bi čim bolj zadostile potrebam starejših odraslih. Zagotovo bo v okviru naloge izredno pomembno spoznanje, ali bi aktivna vloga starejših odraslih vplivala na izboljšanje izobraževalne ponudbe, vsebine in izvedbe programov ter ali si starejši odrasli sploh želijo aktivnejše vloge pri vsebinskem ter izvedbenem načrtu izobraževalnih dejavnosti.

Sprva so v empiričnem delu naloge predstavljeni kvantitativni podatki o članstvu in ponudbi univerz za tretje življenjsko obdobje, ki delujejo pod okriljem ljudskih univerz v jugovzhodni regiji Slovenije, nato so predstavljeni in komentirani izsledki kvantitativne raziskave, v kateri so sodelovali člani univerz za tretje življenjsko obdobje, ki obiskujejo programe izven sedeža univerze (torej na podeželju). S pomočjo polstrukturiranih intervjujev z vodji oz. organizatorico izobraževanja za starejše odrasle pri ljudskih univerzah pa sem poskušala pridobiti še njihova mnenja in odgovore na raziskovalna vprašanja. Prav to je posebnost empiričnega dela magistrske naloge, saj sem s kombinacijo različnih metodoloških pristopov poskušala opozoriti na celovitost in večplastnost pojava izobraževanja starejših odraslih. V sklepnih ugotovitvah navajam in komentiram izsledke obeh raziskovalnih metod, v zaključku pa navajam nekatere predloge in pobude za izboljšanje položaja starejših odraslih ter izobraževanja te ciljne skupine.

2 STARANJE PREBIVALSTVA – GLOBALNI IZZIV

2.1 DEMOGRAFSKI TRENDI

Demografski podatki kažejo, da se prebivalstvo v naši, tako evropski kot tudi svetovni zahodni, kulturi stara. Staranje prebivalstva pomeni »povečanje deleža prebivalstva nad določeno starostno mejo (običajno 65 let) ob hkratnem zmanjšanju števila otrok, mlajših od 15 let, in ob podaljševanju življenjske dobe prebivalcev« (Statistični urad Republike Slovenije 2008a, 15) ali »povečanje števila in deleža starejših, posebej oseb v zelo visokih starostih, ob hkratnem upadanju števila otrok ter poslabšanju razmerja med delovno sposobnim in starostno odvisnim prebivalstvom (65+)« (Statistični urad Republike Slovenije 2009a, 49).

Staranje prebivalstva v Evropski uniji je posledica štirih demografskih trendov, in sicer nizkega povprečnega števila otrok na žensko; zmanjšanja rodnosti, ki je sledilo povojnemu obdobju »baby-boom« generacije; manjše umrljivosti in podaljšanja življenjske dobe zaradi izboljšanja življenjskih in zdravstvenih razmer; spremenjenih migracijskih tokov (priseljenci iz tretjih držav) (Statistični urad Republike Slovenije 2010a, 8). Seveda to prinaša vrsto sprememb in globalnih izzivov, s katerimi se bo potrebno spopasti. Vendar ne istočasno in ne v vseh državah z enako močjo.

Ko govorimo o starejšem prebivalstvu, moramo seveda povedati, katero prebivalstvo mislimo s tem. Glede na različno problematiko so tudi definicije različne. Vendar pa se na splošno danes uveljavlja za starejše prebivalstvo starostna meja 65 let (Jakoš 1999, 50). Včasih pa se za starejše odrasle opredeljuje odrasle, stare 60 let in več (Statistični urad Republike Slovenije 2010a, 9). O stari družbi govorimo, ko je odstotek prebivalstva, starega nad 65 let, višji od sedem odstotkov (Ramovš 1992, 29; Cizelj in drugi 1999, 44), nekateri avtorji pa govorijo o stari družbi šele pri deset-, enajst- ali celo dvanajstodstotnem deležu te skupine (Cizelj in drugi 1999, 44; Jakoš, 1999, 50). V Sloveniji je bilo leta 2008 že 16 % prebivalstva starega 65 let¹ in več, zato lahko rečemo, da je Slovenija, tako kot večina razvitih evropskih držav, dežela starega prebivalstva (Statistični urad Republike Slovenije 2010a, 14).

Po napovedih OZN je danes že vsaka deseta oseba stara 60 let ali več; do leta 2050 naj bi bil toliko star vsak peti prebivalec na svetu, vsak tretji Slovenec in Evropejec naj bi bil star 65 let

¹ V nalogi bomo za odrasle, stare 65 let in več, uporabljali termin starejši odrasli.

in več (Eurostat news release 2006, 1; Statistični urad Republike Slovenije 2008a, 10). Večino starejših odraslih ima trenutno Azija (54 %; izmed vseh držav na svetu najbolj drastično raste delež starega prebivalstva na Japonskem), sledi pa ji Evropa z 22,4 % (Statistični urad Republike Slovenije 2008a, 10).

V letu 2007 je bilo v EU (27) že skoraj 17 % prebivalcev starejših od 65 let, največ v Italiji (19,9 %) in Nemčiji (19,8 %), sledi jima Grčija (18,6 %), medtem ko živi najmanjši delež starejših odraslih na Irskem (11,1 %), na Slovaškem (11,3 %) in na Cipru (12,3 %) (European Communities 2009, 140). Eurostatove projekcije prebivalstva EUROPOP2008² napovedujejo, da se bo od leta 2008 do leta 2035 število Evropejcev s 495,4 milijona povečalo na 520,7 milijona, nato pa bo postopoma upadalo in v letu 2060 štel 505,7 milijona (Statistični urad Republike Slovenije 2008a, 15). Po napovedih za Slovenijo naj bi se sedanje število prebivalcev (2,02 milijona) do leta 2019 povečalo na skoraj 2,06 milijona, potem pa naj bi počasi upadalo in se do leta 2060 znižalo na 1,77 milijona. Mediana starosti prebivalcev EU 27 se bo s 40,4 leta v letu 2008 povišala na 47,9 leta v letu 2060 (Statistični urad Republike Slovenije 2009a, 17 in 30).

Torej po podatkih evropskega statističnega urada lahko v prihodnje pričakujemo močno naraščanje števila starejših odraslih, saj se bo delež le-teh na ravni EU 27 do leta 2060 povečal za 13 odstotnih točk, na nacionalni ravni pa kar za 17 odstotnih točk (starejši od 65 let bodo tako predstavljali (več kot) tretjino celotne populacije EU oz. države Slovenije) (glej Tabela 2.1). Po napovedih sodeč bo leta 2060 največji delež starejših od 65 let na Poljskem (36,2 %), in Slovaškem (36,1 %), najmanjši pa v Luksemburgu (24,7 %) in Združenem kraljestvu (25 %) (Statistični urad Republike Slovenije 2008a, 29).

²Pomeni **EURO**pean **PO**population **PR**ojection, projekcija demografskega razvoja za obdobje 2008–2060, ki jo je ob koncu marca 2008 pripravil Statistični urad Evropske unije, t. i. Eurostat, za vseh 27 držav članic Evropske unije skupaj, za vsako od njih posebej in za Norveško in Švico (Statistični urad Republike Slovenije 2009a, 12 in 14).

Tabela 2.1: Projekcija prebivalstva EU 27 in Slovenije po starostnih skupinah in izbranih letih

	EU 27			SLOVENIJA		
	v milijonih oz. odstotkih			v tisočih oz. odstotkih		
	2008	2030	2060	2008	2030	2060
Celotno prebivalstvo	495,4	519,9	505,7	2.022,6	2.022,9	1.778,6
Starostni razred 0–14	77,5	75,5	71,0	280,9	258,5	227,6
Delež	15,6 %	14,5 %	14,0 %	13,9 %	12,8 %	12,8 %
Starostni razred 15–64	333,2	321,9	283,3	1.416,5	1.252,8	956,2
Delež	67,3 %	61,9 %	56,0 %	70,0 %	61,9 %	53,8 %
Starostni razred 65+	84,6	122,5	151,5	325,3	511,5	594,7
Delež	17,1 %	23,6 %	30,0 %	16,1 %	25,3 %	33,4 %
Koeficient starostne odvisnosti starih ³	25,4 %	38,0 %	53,5 %	23,0 %	40,8 %	62,1 %

Vir: Statistični urad Republike Slovenije (2009a, 99–105).

Obenem EUROPOP projekcije kažejo, da bo do leta 2060 nekoliko upadel delež najmlajšega prebivalstva (0–14 let), zelo očitno pa se bo spremenil delež delovno sposobnega prebivalstva (15–64 let), in sicer iz 67 % na 56 % v EU 27 in iz 70 % na skoraj 54 % v Sloveniji. Iz tega izhaja, da se bo koeficient starostne odvisnosti starih povečal, in sicer v EU 27 iz 25 % na skoraj 54 %, v Sloveniji pa iz 23 % na 62 %. »Medtem ko so bile leta 2008 v EU 27 na vsako osebo 65+ še 4 osebe v delovni dobi (15–64 let), bosta leta 2060 le še dve ali celo le ena. V Sloveniji so bile leta 2008 še 4,3 osebe, stare od 15–64 let, na osebo v starosti 65+, leta 2060 pa bo le še 1,6 osebe v starosti od 15–64 let na osebo 65+« (Statistični urad Republike Slovenije 2009a, 31).

O intenziteti naraščanja deleža starega prebivalstva Slovenije pričajo tudi tile podatki: leta 1948 je bilo 7,3 % prebivalstva, starega 65 let in več, v letu 1971 smo beležili 9,8 % takšnega prebivalstva, leta 1991 10,9 %, leta 2002 že 14,7 %, leta 2005 15 % prebivalstva, starega 65 let in več (Statistični urad Republike Slovenije 2006; Statistični urad Republike Slovenije 2008a, 22). Rast deleža starejših prebivalcev je pri nas še posebno očitna po letu 2000, ko so začele kategorijo 65 let in več zasedati številčnejše generacije, rojene po drugi svetovni vojni.

³Koeficient starostne odvisnosti starih pove, »koliko prebivalcev, starih 65 let in več, je odvisnih od 100 delovno sposobnih prebivalcev, starih od 15–64 let« (Statistični urad Republike Slovenije 2010a, 12).

Proces staranja prebivalstva je močan v vseh slovenskih regijah, na nekaterih bolj ruralnih področjih jugovzhodne Slovenije (regije naše raziskave), sodeč po gostoti prebivalstva občin Kosel, Osilnica in Loški Potok, od koder se je v preteklosti mlajše prebivalstvo v iskanju zaposlitve preseljevalo v mesta, pa je delež starejšega prebivalstva še toliko večji (glej Tabela 2.2). Indeks staranja, ki predstavlja razmerje med številom oseb, starih 65 let in več, in številom oseb, mlajših od 15 let, je v letu 2008 v Sloveniji dosegel vrednost 118. Kar pomeni, da je na 100 oseb, mlajših od 15 let, v državi prebivalo 118 oseb, starih 65 let in več. Razlike med spoloma so zelo izrazite, saj je med žensko populacijo delež starejših v primerjavi z mlajšimi veliko večji (indeks staranja 147), medtem ko je pri moških razmerje ravno obratno (na 100 moških, mlajših od 15 let, je prebivalo 90 moških, starih 65 let in več) (Statistični urad Republike Slovenije 2009c). Indeks staranja je bil najvišji ravno v občinah Osilnica (339) in Kostel (255), ki spadata v statistično regijo jugovzhodne Slovenije, ki ima sicer med vsemi slovenskimi statističnimi regijami najnižji indeks staranja (104 brez omenjenih dveh občin). Občina Škocjan je četrta slovenska občina z najnižjim indeksom staranja (69) (Statistični urad Republike Slovenije 2009c). Ugotavljamo, da je najvišja povprečna starost prebivalcev (med vsemi slovenskimi občinami) v občinah Osilnica in Kostel; najnižjo povprečno starost pa regijsko beleži jugovzhodna Slovenija (Statistični urad Republike Slovenije 2010a, 18).

Tabela 2.2: Prebivalstvo v občinah Jugovzhodne Slovenije v letu 2008

Ime občine	Gostota prebivalstva (preb/km ²)	Naravni prirast (na 1.000 prebivalcev)	Povprečna starost prebivalcev	Indeks staranja	Indeks staranja za ženske	Indeks staranja za moške	Stopnja delovne aktivnosti (%)
Slovenija	100	1,7	41,3	118	147	90	61,9
Jugovzhodna Slovenija	55	1,8	41,0	123**	165	92	63,2
Črnomelj	43	0,8	41,4	118	147	91	63,6
Dolenjske Toplice	31	3,2	40,2	100	125	77	65,1
Kočevje	30	0,5	41,7	124	155	93	58,1
Kostel	12	-4,6	48,1	255	321	191	60,7
Loški Potok	15	-4,5	42,2	143	174	112	59,8
Metlika	77	-3,3	41,0	105	135	78	67,0
Mirna Peč	58	2,9	38,6	82	101	63	65,2
Mokronog - Trebelno	39	9,0	40,6	115	136	93	66,8
Novo mesto	151	3,4	39,9	100	124	78	64,8
Osilnica	11	-7,5	49,3	339	678	200	59,8
Ribnica	61	3,8	39,9	105	128	81	62,2
Semič	26	4,7	41,0	104	130	80	60,2

Ime občine	Gostota prebivalstva (preb/km ²)	Naravni prirast (na 1.000 prebivalcev)	Povprečna starost prebivalcev	Indeks staranja	Indeks staranja za ženske	Indeks staranja za moške	Stopnja delovne aktivnosti (%)
Sodražica	43	4,6	41,8	130	154	109	58,1
Straža	133	4,5	39,7	87	111	65	63,0
Šentjernej	70	5,6	39,0	89	107	72	63,3
Šentrupert	57	-1,2	40,1	105	126	85	62,2
Škocjan	53	3,8	37,5	69	83	54	64,2
Šmarješke Toplice	93	3,9	40,1	102	123	79	67,3
Trebnje*	74	4,2	39,4	95	122	69	66,3
Žužemberk	28	1,3	39,1	94	121	68	65,9

*V drugi polovici leta 2010 je bila na novo ustanovljena Občina Mirna, ki je prej spadala pod Občino Trebnje.

Samostojnih podatkov za Občino Mirna v podatkovnih bazah SURS za leto 2010 še ni. Upoštevani so pri Občini Trebnje.

**Brez občin Kostel in Osilnica je indeks staranja za jugovzhodno Slovenijo 104.

Vir: Statistični urad Republike Slovenije (2008b).

Tudi po kazalniku starostne odvisnosti starih (KSOS) je bila sredi leta 2009 v najugodnejšem položaju statistična regija jugovzhodna Slovenija (22,5), najvišje vrednosti na ravni države pa sta imeli občini Kostel (43,8) in Osilnica (39,2) (Statistični urad Republike Slovenije 2010a, 19–20).

Ob gibanju naraščanja starejše populacije je potrebno ta proces osvetliti ne le z ekonomske plati, ampak tudi s socialne, psihološke in družbene, v smislu, kaj vse vpliva na kakovost življenja vseh, posebej pa tistih v srednji in pozni dobi življenja. Pri tem je potrebno izhajati iz politične ekonomije staranja (political economy of aging), ki zagovarja stališče, da starejši odrasli niso ekonomsko breme družbe, saj so veliko let vlagali tako v pokojninsko blagajno kot tudi v zdravstveni sistem, obenem pa imajo pomembno vlogo znotraj družine oz. v okviru raznih prostovoljnih dejavnosti v družbi, ki dostikrat ostajajo neopazne (Cavanaugh 1999, 21; Hooyman in Kiyak 2002, 266). Prav tako se je potrebno opreti na t.i. teorijo izmenjave (exchange theory), ki predpostavlja, da je status posameznika definiran z odnosom daj–dam, in sicer starejši odrasli vnašajo v (med)generacijske odnose v glavnem nematerialne vire: spoštovanje, ljubezen, modrost, prostovoljstvo, manj pa se od njih pričakuje denarne in materialne vire (Hooyman in Kiyak 2002, 265–266).

Z gotovostjo lahko trdimo, da starejši odrasli veliko prispevajo k boljšemu položaju svoje družine in družbe v celoti. Že z vlogo varuhov in vzgojiteljev svojih vnukov, ponekod pa tudi

s konkretno finančno podporo svojih potomcev izboljšajo ekonomski položaj družine. S svojim delom v družini razbremenijo družbo. Z nego bolnih partnerjev ali drugih svojcev zmanjšujejo stroške družine in družbe, saj je tako manjša potreba po raznih servisih. S svojo dejavnostjo v okviru prostovoljnih organizacij pa delajo še v širšem, družbenem okolju.

Starejši odrasli torej niso nebogljeni in nesposobni (izjema so starejši odrasli s telesnimi in duševnimi obolenji, vendar v svojem magistrskem delu pišem o teh, ki so umsko in telesno zdravi) kot o tem govorijo stereotipi, mnogi izmed njih so, prav nasprotno, zelo aktivni, zato jim morajo biti omogočeni pogoji za aktivno udejstvovanje na čim več različnih področjih ustvarjanja in odločanja v družbi.

2.2 STAROST IN DRUŽBENE VLOGE

Če je bila v preteklosti nosilka razvoja delovna sila, v današnjem času pa je to kapital, bo to v prihodnosti znanje, čeprav je meja med sedanostjo in prihodnostjo že močno zabrisana. Mladostniško kopičenje zaloge znanja, iz katere bi nato v nedogled črpali, ne zadostuje več. Vsak posameznik mora biti sposoben prilagajanja spreminjajočemu se svetu. Knowles (1976, 22) ugotavlja naslednje značilno nasprotje: čedalje krajša so obdobja, ki so potrebna, da se zgodijo velike tehnološke spremembe, človekovo življenje pa je čedalje daljše; to pomeni, da je spreminjanje sveta za vsako nadaljnjo generacijo hitrejše in da morajo posamezniki živeti v času svojega življenja v nekaj različnih svetovih.

V nasprotju z večino tradicionalnih razvojnih teorij paradigma vseživljenjskega razvoja poudarja, da je razvoj proces, ki se nadaljuje še naprej v odraslost, starost in se konča šele s smrtjo. Eden izmed prvih teoretikov, ki je razvoj razširil na celotno življenjsko obdobje, je bil Erik Erikson, vendar se moderna paradigma vseživljenjskega razvoja od njegovega pojmovanja razvoja razlikuje. »Ne izhaja namreč iz psihoanalitičnega modela razvoja, temveč sledi razlikam in podobnostim v razvoju med posamezniki, kot tudi stopnji in zmožnosti njihove »plastičnosti«, torej sposobnosti prilagajanja in spreminjanja razvoja« (Hetherington in Parke v Horvat 2003, 278). »Razvojne naloge so serije novih in novih življenjskih problemov in situacij, na katere je treba ustrezno odgovoriti, se odzvati. Ker se te naloge s časom spreminjajo, se mora človek nenehno prilagajati in razvijati svojo sposobnost plastičnosti« (Cajnko v Horvat 2003, 278).

Sugarman (1986, 2–3) izpostavlja štiri poglobitne vidike paradigme vseživljenjskega razvoja:

1. Posameznikove razvojne možnosti so razpete skozi celotno življenjsko obdobje. Razvoj tako poteka vse življenje in ni nujno, da življenjska črta nekje doseže vrh in/ali začne v odraslosti oz. s staranjem upadati.
2. Specifične poti, po kateri naj bi potekal razvoj, ni. Nasprotno, razvoj je večsmeren.
3. Razvoj poteka na več področjih hkrati, zato ločujemo npr. med intelektualnim, fizičnim, čustvenim, socialnim razvojem. Hkrati se razvija več različnih dimenzij znotraj posameznika kot tudi med posamezniki.
4. Perspektiva vseživljenjskega razvoja zagovarja model recipročnega vplivanja med posameznikom in okoljem. Torej individualni vplivi kot tudi vplivi okolja so možni dejavniki razvoja, ki sovplivajo tudi drug na drugega.

Za razumevanje procesa posameznikovega razvoja in spreminjanja je potrebno upoštevati interakcijo treh skupin vplivov, ki z medsebojno interakcijo producirajo razvojne spremembe v celotnem življenjskem obdobju. To so normativne spremembe, povezane s starostjo, in normativne spremembe, povezane z zgodovino, ter nenormativni, slučajni vplivi. Vsi trije sistemi vplivanja združujejo tako biološke dejavnike razvoja kot tudi dejavnike okolja (Baltes, Lindenberger in Staudinger 1998, 1049; Hetherington in Parke 1999, 29). **Nenormativni vplivi** se lahko pojavijo v različnih razvojnih obdobjih, v različnih kulturah in zgodovinskih trenutkih, lahko pa se pri določenih posameznikih celo sploh nikoli ne pojavijo. Sem sodijo razni pomembni življenjski dogodki, kot so: izguba službe, (ne)napredovanje v poklicu, zadetek na loteriji, dolgotrajna bolezen, ločitev, prometna nesreča ipd. **Zgodovinsko pogojeni vplivi** so močno povezani z zgodovinskim obdobjem, v katerem posameznik živi, in vplivajo na večino ljudi v določeni družbi v določenem časovnem obdobju (npr. biološki dogodki – epidemije; psihološki – stereotipi; družbenokulturni – sprememba odnosa do žensk). **Starostno pogojene** vplive pa lahko vnaprej predvidimo in jih razložimo z biološkim zorenjem in s Havighurstovo teorijo razvojnih nalog.

»Havighurstova teorija razvojnih nalog opredeljuje osebni razvoj posameznika z opravljanjem in izpolnjevanjem različnih življenjskih nalog, ki jih družba pričakuje od slehernega posameznika.« (Havighurst v Brečko 1999, 33). Uspešno soočanje s pričakovanimi življenjskimi nalogami vodi v zadovoljstvo posameznika in družbe ter v uspešno srečevanje posameznika s prihajajočimi spremembami, pa tudi obratno. Razlaga torej, da se s spremembami srečujemo vsi in da se je nanje mogoče ustrezno pripraviti. V

vsakem od šestih življenjskih obdobj (tri obdobja so v odraslosti) je opredelil šest do osem razvojnih nalog⁴, ki izvirajo iz treh vrst virov: fizičnega zorenja (npr. učenje hoje), kulturnih pritiskov (pričakovanja družbe – npr. učenje branja) ter osebnih želja in pričakovanj. »Ker pa se časovno usklajevanje in stopnja kulturnih pritiskov med različnimi družbami razlikujeta, se med družbami (kulturami) razlikuje tudi izpolnjevanje razvojnih nalog. Nekatere naloge primarno izvirajo iz posameznega vira, medtem ko druge izvirajo iz interakcije in kombinacije bioloških vplivov in vplivov okolja« (Sugarman 1986, 94).

»Prehod od izpolnjevanja ene življenjske naloge k izpolnjevanju druge v mnogočem odseva Eriksonovo teorijo življenjskih kriz.⁵ Še bolj pa poudari vpliv družbe pri določanju življenjskih nalog v posameznih obdobjih človekovega življenja in s tem tudi vpliv socialnega okolja na osebnostni razvoj odraslih.« (Brečko 1999, 33) Prav tako je Levinson v teoriji o razvojnih obdobjih opozoril na prehodna in kritična obdobja. Prehode v naslednje obdobje je povezal z uspešnim oz. neuspešnim reševanjem krize v prejšnjem obdobju (Sugarman 1986, 103–116). »Vloga razvojnih kriz je v razgrajevanju starih vedenjskih struktur, pri čemer odmirajo manj zrele oblike vedenja in nastajajo nove. Vse to daje sicer vtis neravnotežja oz. neskladja, vendar pa prav v teh obdobjih nastajajo novosti v razvoju in prav to je bistvo razvoja.« (Žorga v Horvat 2003, 290)

Havighurstov koncept kot tudi Ericsonov in Levinsonov model nekoliko poenostavljeno in nekritično utemeljijo, da ima vsak posameznik približno enake življenjske naloge v točno določenem življenjskem (starostnem) obdobju. Prav to je glavna pomanjkljivost in hkrati kritika teorije življenjskih nalog (Brečko 1999, 34). Linearno načrtovanje življenja je bilo predvidljivo, ko je človek živel krajšo dobo življenja, kot jo živi danes. Za tradicionalno linearno načrtovano življenje so bile značilne starostno pogojene družbene vloge, medtem ko

⁴Življenjske naloge po 60. letu: sprejemanje upadajočih fizičnih moči in zdravja; navajanje na skromnejše življenje v pokoju; sprejemanje smrti zakonca; vzpostavitev izrazitih povezav s starejšimi odraslimi; sprejetje socialnih vlog v razširjeni družini (vnuki, pravnuki); sprejetje in soočanje s počasnim pešanjem vseh dejavnosti (Havighurst v Brečko 1999, 33).

⁵Erickson razširi pet Freudovih faz v osem stopenjski model razvoja osebnosti. Na vsaki stopnji navaja protislovja, ki so jih izzvale različne notranje sile ali pa zahteve okolja. Protislovja vsakič povzročijo krizo, v procesu premagovanja teh kriz pa se razvijejo ustrezne kompetence. Način, na kakršnega je bila razrešena predhodna kriza, se manifestira v sposobnosti reševanja problemov v naslednjem obdobju. Zadnjo krizo, ki nastopi v obdobju starosti (65+), označi kot nasprotje med integriranostjo in življenjskim obupom (Sugarman 1986, 83–93).

se s sprejemanjem ciklično načrtovanega življenja starostno pogojene vloge spreminjajo (Hooyman in Kiyak 2002, 257 in 272). »Družbene vloge⁶ torej niso nekaj povsem trajnega, se namreč spreminjajo. Posameznik je zmožen izbirati različne vloge glede na različne situacije, v katerih se znajde, jih menjavati in celo tvoriti in oblikovati nove vloge, da se lahko prilagaja novim in drugačnim razmeram ter zahtevam. Različne življenjske spremembe zahtevajo spreminjanje vlog.« (Musek 1999, 237)

Za današnjo družbo ni več značilno izpolnjevanje življenjskih nalog v določenih obdobjih, ampak postaja družba vse bolj neobčutljiva za leta starosti. »Ljudje vstopajo in izstopajo iz različnih razvojnih stopenj življenjskega cikla pri različni starosti« (Percy in Withnall 1998, 404). »Kronološka starost ne more biti več merilo za izpolnjevanje pričakovanih življenjskih nalog in pričakovanega vedenja. Človeška življenja se med seboj razlikujejo, tako da je nemogoče predvideti življenjski urnik posameznikov.« (Neugarten v Brečko 1999, 35) »To ne velja le za ljudi različnih generacij, ampak tudi za ljudi iste generacije ali za ljudi, ki so bili rojeni v enem letu na skupnem kulturnem področju.« (Brečko 1999, 35)

Tuji avtorji definirajo človekovo življenje s štirimi življenjskimi obdobji, ki niso nujno določena s kronološko starostjo. Prvo, začetno življenjsko obdobje se nanaša na priprave za življenje v obdobju odraslosti. Zaznamovano je z odvisnostjo, socializacijo in šolanjem. Drugo življenjsko obdobje je povezano s poklicnim delom, ustvarjanjem doma in družine, tretje pa z upokojitvijo, prenehanjem gospodinjskih in družinskih obveznosti ter z neomejenim zadovoljevanjem osebnih ambicij in potreb. Četrto življenjsko obdobje je povezano z onemoglostjo in odvisnostjo (Manheimer in drugi 1995, 39; Laslett 1996, 4; Percy in Withnall 1998, 404).

Starost torej na eni strani vpliva na družbene razmere, na drugi strani pa je tudi družbeni konstrukt ali družbena vloga. Pri vsakem človeku razlikujemo tri vrste starosti: kronološka starost (starost glede na letnico rojstva), biološka starost (telesna starost glede na delovanje osnovnih telesnih funkcij in celičnih procesov), psihološka starost (koliko star se počuti posameznik) (Chopra 1996, 68). Redkokdaj se kronološka in psihološka starost ujemata. Kot

⁶Pod družbeno vlogo razumemo vsa obnašanja, ki jih družba predpisuje določenemu sloju prebivalstva, posameznim poklicem, skupinam in tudi starejšemu prebivalstvu. Zaradi tega se večina posameznikov vede v soglasju s svojo vlogo (Pečjak 1998, 61).

ugotavlja Chopra, se je rodil pojem »nove starosti«, s katerim označujemo kronološko stare, a biološko mladostne ljudi⁷ (ibid., 64).

V nadaljevanju bomo predstavili, kako upokojitev⁸ kot pomemben življenjski dogodek v življenje posameznika prinese določeno stopnjo spremembe in tako zahteva prilagoditev nanjo, kot taka pa pomeni tudi določeno stopnjo stresne obremenitve. Upokojitev je proces in tudi razvojna stopnja, sestavljena iz šestih oz. sedmih faz⁹: od tega (dveh) pred upokojitvenih – daljna in bližnja faza – ter petih upokojitvenih faz: 'medena' faza ali faza upokojitve, faza razočaranja, faza spreobrnitve, faza stabilnosti in zaključna faza. Trajanje navedenih faz se razlikuje od posameznika do posameznika, nekateri posamezniki določene faze združijo ali celo preskočijo (Williamson in drugi 1980, 156; Price 2002).

Predupokojitvena faza je faza priprave na upokojitev. V t.i. daljni fazi se večina ljudi presenetljivo malo zavestno pripravlja na spremembe, ki jih čakajo z upokojitvijo. Kolikor

⁷Podoba starejših odraslih o njih samih je drugačna od podobe, ki jo vidijo drugi. V Veliki Britaniji so ugotovili, da mladi Britanci med 16. in 24. letom starosti najpogosteje označujejo starejše odrasle kot starostniki, ljudje med 55. in 75. letom starosti najraje uporabljajo pojem upokojenci, starejši od 75 let pa se najpogosteje opredelijo kot starejši občani (državljeni). V Ameriki so ugotovili, da se je le okrog 20 % Američanov, starih od 60 do 69 let, opredelilo za stare, v skupini starih od 70 do 80 let pa se je za stare opredelilo 66 % ljudi (Hojnik Zupanc 1997, 57). Slovenska raziskava (med medicinskimi sestrami, starimi od 25 do 60 let, in med študenti prvega letnika pedagogike, starimi od 18 do 20 let) iz leta 1996 prikazuje starejše odrasle predvsem kot da mirujejo, sedijo ali poležujejo. 10 do 25 % anketiranih je menilo, da starejši odrasli tudi potujejo. Po družbenem položaju so starejši odrasli podrejeni in odvisni, istočasno pa tudi samostojni. Kakšne možne vodilne vloge jim ni pripisoval nihče, pač pa zlasti potrnost in žalost (27 do 47 %) ter ljubeznivost. Veliko bolj kot ljudje srednje starosti pripisujejo starejšim odraslim samostojnost (60 %) in ljubeznivost (57 %) mlajši odrasli (Krajnc 1997, 94–96). Glede na to, da se položaj starejših odraslih v naši družbi spreminja, bi bilo po petnajstih letih zagotovo zanimivo preučiti današnjo miselnost o tej ciljni skupini.

⁸Starejši odrasli in upokojenci nista identični kategoriji prebivalstva. Med upokojenci so tudi relativno mlajši ljudje in med starejšimi odraslimi niso vsi upokojeni. Načeloma pa se ti dve kategoriji ujemata (Krajnc 1999, 17).

⁹Robert Atchley, ki je razvil faze upokojitve, je sprva (leta 1977) definiral sedem faz, in sicer dve predupokojitveni fazi, leta 2000 je ti dve fazi združil v eno samo, in pet upokojitvenih faz. V izvorniku so faze poimenovane takole: Remote Phase, Near Phase (to sta predupokojitveni fazi, ki ju kasneje poimenuje s skupnim izrazom Pre-retirement), Honeymoon Phase (kasneje 2. faza poimenuje upokojitev, znotraj te pa posameznik izbere t.i. medeno stopnjo ali stopnjo takojšnje prilagoditev ali stopnjo počitka in relaksacije), Disenchantment Phase, Reorientation Phase, Stability Phase ali Retirement Routine, Termination Phase (Williamson in drugi 1980, 156; Price 2002).

dolgo je mogoče, zanikajo obstoj neželenega dogodka. Ko pa se upokojitev približuje, začnejo razmišljati o posledicah, ki jih bo sprožil ta dogodek. Nekateri se vključijo v predupokojitvene programe, ki jih organizirajo delodajalci¹⁰. Atchely ugotavlja, da se v te programe v glavnem vključujejo starejši odrasli z višjimi prihodki, ki so manj obremenjeni s stereotipi o starosti in ostajajo tudi po upokojitvi dejavni na različnih področjih življenja (Williamson in drugi 1980, 154–155). Priprava na upokojitev naj bi posameznika spodbudila, da se oboroži s potrebnimi informacijami, oceni svoj položaj in postane manj zaskrbljen, izmenjuje ideje in načrte z drugimi ter se odloči, kaj bo počel v pokoju (McCluskey in Borgata v Smole 2003, 6). Področja, ki naj bi jih program priprave na upokojitev vključeval: denarna in pravna vprašanja v zvezi z upokojitvijo in življenjem po njej, informacije o procesu staranja in zdravem načinu življenja, družinska priprava na življenje po upokojitvi ter krepitev socialnih mrež, prosti čas, smisel življenja v starosti, možnosti nadaljnjega izobraževanja (Smole 2003, 7).

Sledi faza upokojitve, ki se sprva kaže kot faza otrplosti ali šoka. Posameznik potrebuje nekaj časa, da se sooči s spremembo in da svoja stara pričakovanja primerja z novo resničnostjo. V teh trenutkih je zelo pomembna socialna mreža, ki jo sestavljajo prijatelji in sorodniki, na katere se lahko obrne po pomoč (Lamovec 1994, 9–10; Hay 1999, 155). Temu sledi vznesenost ali obup in takoj zatem zanikanje dogodka oz. zmanjševanje njegovega pomena. Skladno s tem poraste in zatem znova upade (ali obratno) občutek kompetentnosti, učinkovitosti oz. samospoštovanja (Žorga 1999, 211). Fazo upokojitve posamezniki pogosto doživljajo na tri načine, in sicer kot (Williamson in drugi 1980, 156; Krajnc 1997, 92; Price 2002):

¹⁰Organizacije v Sloveniji povečini še nimajo izdelanega sistema razvoja kadrov, ki bi posvečal posebno pozornost delu s starejšimi zaposlenimi. Torej še vedno nimamo programov oziroma mreže ustanov, ki bi sistematično pripravljale starejše odrasle na to, kako naj nadaljujejo in uravnavajo svoje življenje po upokojitvi. »Razvite evropske države so že pred 25 leti z zakoni predpisale vsakemu delodajalcu, da je dolžan svoje zaposlene pripravljati na upokojitev« (Krajnc 1999, 9). »Programe predupokojitvenega izobraževanja v nekaterih državah ponujajo posebna združenja, na primer v Veliki Britaniji Pre-Retirement Association of Great Britain, na Švedskem sindikalne organizacije in tudi politične stranke, na primer socialdemokratska stranka« (Ličen 2006, 178). Pri nas sta prvi predupokojitveni program leta 1998 začela pripravljati Gerontološko društvo Slovenije in Društvo za izobraževanje starejših v sodelovanju z Zavodom za odprto družbo (Open Society Fund) (Krajnc 1999, 9). Desetletje po tem še vedno nimamo omrežja ustanov, ki bi izvajalo predupokojitvene programe in podprlo integriranje starejših odraslih v družbo.

- »medene tedne« oz. kot nek daljši dopust za prostočasne aktivnosti, potovanja ipd., za kar prej niso imeli časa; te faze zagotovo ne doživljajo tisti, ki so bili v upokožitev prisiljeni, niti tisti s pičlimi dohodki;
- počitek in relaksacijo – to pot uberejo tisti, ki so bili v času poklicne kariere omejeni s časom zase, zato v začetnih letih po upokožitvi bolj počivajo, kasneje so spet bolj dejavni;
- takojšnjo prilagoditev na upokožitev pa doživljajo tisti, ki so v času zaposlitve uspešno združevali tako poklicno delo kot tudi druge aktivnosti in imeli ves čas zapolnjen urnik.

Sledi faza razočaranja, ko človek spozna, da je izgubil stik s prejšnjim okoljem oz. občuti pomanjkanje produktivnosti. V tej fazi se posameznik trudi ugotavljati, kako se mora spremeniti, katere veščine potrebuje, katere kakovosti zahteva nova situacija (Hay 1999, 156). V novem življenjskem obdobju se težko znajdejo predvsem tisti ljudje, ki so smisel svojega življenja iskali in našli v poklicnem delu (Williamson in drugi 1980, 156; Price 2002). Nekateri zaposleni, ki opravljajo dolgočasno in ponavljajoče delo, se lažje upokojijo. V nasprotju z njimi želijo vodstveni delavci, samozaposleni in tisti, ki delajo na zanimivih delovnih mestih, ostati zaposleni čim dlje. V primerjavi z zaposlenimi s srednjo šolo ali manj se visoko izobraženi delavci ponavadi ne upokojijo zgodaj (Hooyman in Kiyak 2002, 390). Po fazi razočaranja ali obdobju počitka in relaksacije nastopi faza spreobrnitve. To je faza sprejemanja resničnosti, pri kateri se začnejo razpoloženje, občutek kompetentnosti in učinkovitosti oz. samospoštovanje postopno izboljševati (Žorga 1999, 211). »Posameznik se odpove naravnostim in obnašanjem, ki so bila uporabna v preteklosti in začne s preizkušanjem novih vzorcev vedenja (razvoja). V tej fazi posameznikova kompetenca še naprej raste, saj razvija nove veščine in znanja ter postaja kompetenten izvajalec« (Hay 1999, 157). Ker posameznik želi izboljšati kakovost svojega življenja, postane bolj dejaven v skupnosti, začne se ukvarjati z novimi hobiji oz. hobiji, za katere prej ni imel časa, širi svojo socialno mrežo.

Nato nastopi faza stabilnosti, ko posameznik teži k samoizpolnitvi v obdobju starosti. Nekateri posamezniki dosežejo to fazo takoj po obdobju »medenih tednov«, za druge je ta prehod nekoliko počasnejši in težji, tretji pa ostanejo ujeti v fazi razočaranja. »Osmišljanje izkušnje je kognitivna faza, v kateri se posameznik sprašuje o pomenu dogodka in se poskuša iz tega česa naučiti. Gre za obliko refleksije, brez katere ne bi mogli razviti globljega razumevanja spremembe.« (Sugarman 1986, 145) »Proces spreminjanja je dokončen, ko se posameznik počuti domače v novi resničnosti. Novi vzorci vedenja postanejo del

posameznikovega pogleda na svet in pripravljen se je soočiti z novimi večjimi ali manjšimi življenjskimi dogodki oz. spremembami.« (Sugarman 1986, 146) »Kompetenca je v tej fazi na višku, posameznik je prestal tranzicijo in se na zavedni ravni s spremembo več ne ukvarja.« (Hay 1999, 157).

Zaključna faza oz. faza prenehanja nastopi, ko postaja posameznikovo življenje zaradi zdravstvenih, bolezenskih razlogov čedalje bolj odvisno od pomoči in podpore drugih (Williamson in drugi 1980, 157–158; Price 2002).

Na lestvici¹¹ triinštiridesetih življenjskih dogodkov, ki vključuje tudi stopnjo stresne obremenitve, je upokojitev razvrščena na 9. mestu stresnih dogodkov¹² skupaj z dogodkom zakonska sprava (Sugarman 1986, 140–141; Gregson in Looker 1993, 102). Napovedljiv, splošen vzorec reakcij in občutij ob določenem (ne)pričakovanem dogodku pri posamezniku poimenujemo kot »ciklus prehajanja« (Hopson) oz. »krivulja kompetentnosti« (Hay). Prehod skozi omenjeni ciklus oz. krivuljo tako tudi pri dogodku upokojitve povzroči pri posamezniku spremembo v zaznavanju sebe in sveta in posledično zahteva ustrezne spremembe v njegovem vedenju in odnosih. Uspešno soočanje s pomembnimi življenjskimi dogodki in njihovo premagovanje z iskanjem novih rešitev omogoča posamezniku rast in duhovni razvoj, pri čemer so prehodi obdobja tveganja in novih možnosti (Žorga 1999, 210).

2.3 TEORIJE O STARANJU

Družboslovne teorije staranja se osredotočajo na razmerja med ljudmi in na vplive, ki jih ima družba in kultura na posameznika ter obratno. Glavnina teh teorij izvira iz sociologije, zadnje čase pa je čutiti tudi vpliv ekonomije, kulturne antropologije in feminističnih teorij. Za ponazoritev teh teorij se najpogosteje uporablja Marshallova dvodimenzionalna klasifikacija, ki le-te razvršča glede na dve razsežnosti – nivo analize (makro, povezujoča (linking), mikro) in predpostavke o odnosu med posameznikom in družbo (normativne, povezujoče (bridging),

¹¹Izdelala sta jo Holmes in Rahe leta 1967.

¹²Pred njima je vrstni red dogodkov sledeč: 1. smrt zakonca; 2. razveza; 3. ločeno zakonsko življenje; 4. zaporna kazen in smrt ožjega družinskega člana; 6. telesna poškodba ali bolezen; 7. poroka; 8. odpustitev z delovnega mesta (Gregson in Looker 1993, 102–103).

interpretativne) (Marshall 1999, 437). Za lažje razumevanje teorij staranja, ki jih bom predstavila v nadaljevanju, si lahko pomagamo s spodnjo shemo (glej Sliko 2.1).

Slika 2.1: Klasifikacija družboslovnih teorij staranja

	Predpostavke o odnosu med posameznikom in družbo		
Nivo analize	Normativne	Povezujoče (bridging)	Interpretativne
Makro	<ul style="list-style-type: none"> • Strukturalizem • Teorija modernizacije 	<ul style="list-style-type: none"> • Teorija interesnih skupin 	<ul style="list-style-type: none"> • Politična ekonomija staranja
Povezujoča (linking)	<ul style="list-style-type: none"> • Teorija aktivnosti • Teorija zmanjšane aktivnosti • Perspektiva stratifikacije po starosti 	<ul style="list-style-type: none"> • Perspektiva življenjskega poteka • Feministični pristopi 	<ul style="list-style-type: none"> • Kritična teorija • Simbolična fenomenologija
Mikro	<ul style="list-style-type: none"> • Teorija vlog • Razvojna teorija 	<ul style="list-style-type: none"> • Teorija izmenjave 	<ul style="list-style-type: none"> • Teorija kontinuitete

Vir: Marshall, V. W. (1999, 438).

»Prva eksplicitna, multidisciplinarna teorija staranja je teorija zmanjšane aktivnosti («disengagement theory») (Achenbaum in Bengtson 1994, 756). Zagovornika te teorije Elaine Cuming in Wiliam Henry trdita (1961), da staranje spremlja proces zmanjšane aktivnosti ter da med starejšimi odraslimi in družbo prihaja do univerzalnega, vzajemnega in neizbežnega umika. Teorija zmanjšane aktivnosti predpostavlja, da so starejši odrasli v družbi zaradi pešanja telesnih in psihičnih funkcij bolj pasivni in vedno bolj (pre)zaposleni z lastnim življenjem, kar ima pozitivne posledice tako za posameznika kot za družbo, saj pospešuje prenos moči in sposobnosti s starejših na mlajše odrasle (Achenbaum in Bengtson 1994, 758; Hooyman in Kiyak 2002, 260).

V teorijo zmanjšane aktivnosti so podvomili številni gerontologi¹³. Teorija zmanjšane aktivnosti ne obravnava spremenljivosti posameznikovih prioritet, osebnosti, raznolikosti sociokulturnega okolja in možnosti, ki jih le ta ponuja (Achenbaum in Bengtson 1994, 759–760; Marshall 1994, 768–774). Schroots (1996, 744) kritizira enostranski pogled na staranje, ki pozablja na pomemben delež aktivnih, motiviranih starejših odraslih, ki se ne umaknejo z dejavnega družbenega življenja. Prav tako Achenbaum in Bengtson (1994) ugovarjata »razlagi systemskega in individualnega nivoja sprememb s teorijo, ki za to nima empiričnih dokazov. Trdita, da starejši odrasli lahko posežejo po novih vlogah ugleda, veljave in moči. Podatki kažejo, da narašča število starejših odraslih, ki ostajajo zaposleni, zdravi in politično ter družbeno dejavni.« (Hooyman in Kiyak 2002, 260)

Teoriji zmanjšane aktivnosti nasprotuje **teorija aktivnosti** (»activity theory«), ki je osnovana na teoriji Havighurstovih življenjskih nalog. Teorija zagovarja, da se posameznikova osebna identiteta oblikuje skozi življenjske vloge v obdobju odraslosti, zato mora posameznik po upokojitvi v obdobju krize osebne identitete stare vloge zamenjati z novimi in tako vzdrževati aktivno vlogo v družbi (Havighurst in Albrecht 1953 v Grossmann in Lange 2006, 79). Salmon (1981, 45) karakterizira »optimalno staranje z vzdrževanjem aktivnosti (iz obdobja odraslosti in z iskanjem nadomestnih aktivnosti) ter z odporom proti zmanjševanju socialnih stikov (ob izgubi bližnjih, prijateljev je potrebno razviti novo socialno mrežo)«. »Teorija aktivnosti razlaga staranje kot podmeno številnih raznolikih produktivnih vlog, kot so prostovoljstvo, hobiji ipd.« (Cavan, Burgess, Havighurst in Goldhamer 1949 v Cavanaugh 1999, 23) Pasivnost in aktivnost starejših odraslih je torej odvisna od življenjskega sloga v aktivnem obdobju ter od socialnih in ekonomskih okoliščin (Riley in Foner 1968 v Salmon 1981, 45; Hooyman in Kiyak 2002, 259). Za kvalitetno staranje je torej nujno vzdrževanje in razvijanje telesne, mentalne in socialne aktivnosti. Williamson in drugi (1980, 15) ugotavljajo, da so aktivni starejši odrasli bolj zadovoljni in prilagodljivi kot tisti, ki so bolj pasivni. Iz tega lahko sklepamo, da posamezniki, katerih življenje je polno nasprotij in ranljivosti, pogosto doživljajo upokojitev z negativno konotacijo, medtem ko tisti, ki so tudi sicer bolj prilagodljivi in učinkoviti pri reševanju problemov ter imajo načrte za prihodnost, upokojitev običajno doživljajo kot pozitivno življenjsko izkušnjo.

¹³Strokovnjaki za gerontologijo – vedo, ki z biološkega in sociološkega vidika raziskuje staranje. Več o tem v poglavju o izobraževalni gerontologiji.

»Glavna pomanjkljivost teorije aktivnosti je v tem, da vsi starejši odrasli le niso zmožni vzdrževati svoje prejšnje stopnje aktivnosti, zato se lahko ob misli, da ne živijo po principih teorije aktivnosti, počutijo manjvredne, razočarane in nekoristne.« (Atchley 1977 v Salmon 1981, 45)

Havigurst, Neugarten in Tobin (1963) ugotovijo, da uspešnega staranja ni mogoče pojasniti zgolj s teorijo aktivnosti. Kot alternativo temu razvijejo **teorijo kontinuitete** (»continuity theory«). »Posameznikovo prilagodljivost na spremembe definirajo posameznikovi osebni vzorci, socioekonomski dejavniki, kot tudi aktivnosti, h katerim teži. Ta teorija predpostavlja, da individualne razlike sproducirajo raznolike reakcije na staranje.« (Grossmann in Lange 2006, 79)

Teorija kontinuitete dokazuje, da je samopodoba odvisna od posameznikovih lastnih interakcij s svetom. Posameznik jo preverja vse bolj z minevanjem let in je zato vse bolj stabilna oz. kontinuirana. Obstajata notranja in zunanja kontinuiteta. Prva nastane, ko želi posameznik ohraniti nek aspekt svoje osebnosti, tako da preteklost podpira in vzdržuje novo samopodobo. Zunanja kontinuiteta pa vključuje vzdrževanje družbenih odnosov, vlog in okolja. Če sta obe visoki, je tudi stopnja posameznikovega zadovoljstva z življenjem visoka (Cavanaugh 1999, 23).

»V nasprotju s teorijo aktivnosti teorija kontinuitete ne domneva, da je potrebno izgubljene vloge nadomestiti z novimi. Stalnost Atchley (1977) identificira kot preddispozicije, ki se razvijajo v interakciji med osebnostnimi prioritetami, biološkimi in psihološkimi sposobnostmi, situacijskimi zmožnostmi in življenjskimi izkušnjami. Spremembe so torej adaptacijski proces, ki vključuje interakcijo vseh navedenih elementov.« (Salmon 1981, 45) Kot bi to pojasnila Hooyman in Kiyak (2002, 261): posameznikove osebne značilnosti se z leti ne spremenijo drastično, morebiti postanejo s starostjo le nekoliko bolj izrazite (na primer odrasel, ki je že celo življenje bolj pasiven, bo takšen ostal tudi v obdobju starosti).

Kako bo torej posameznik doživljal upokojitev in življenje v obdobju starosti najbolje kažejo njegovi dosednji življenjski vzorci, navade, osebne značilnosti kot tudi socioekonomski dejavniki.

3 URESNIČEVANJE KONCEPTA VSEŽIVLJENJSKEGA UČENJA Z VIDIKA STAREJŠIH ODRASLIH

3.1 KONCEPT VSEŽIVLJENJSKEGA UČENJA

Posameznik se v obdobju starosti ne le prilagaja, temveč tudi spreminja. Za spoprijemanje s spremembami, ki jih prinaša starost (zdravstvene težave, bivanjske in finančne spremembe), potrebuje posameznik sposobnosti, znanja in informacije. Transformacijski vidik obravnava tretje življenjsko obdobje kot priložnost za samouresničevanje, duhovno rast in ponovno vključitev v učni proces (Manheimer in drugi 1995, 24).

Prepletanje izobraževanja, dela in prostega časa skozi celo življenje je ena od podlag za zahtevo po oblikovanju koncepcije in strategije vseživljenjskosti učenja in udejanjanju zamisli o 'učeči se družbi' (Cross v Jelenc 2000a, 5).

Zametki ideje vseživljenjskega učenja in izobraževanja so se pojavili že v prejšnjem stoletju. Pionirsko vlogo pri njenem uveljavljanju oz. strokovnem in znanstvenem obravnavanju pripisujejo Eduardu Lindemanu (iz ZDA) in Basilu A. Yeaxleeju (iz Velike Britanije). Prvi je svoje poglede na vzgojo in izobraževanje objavil v delu *The Meaning of Adult Education* leta 1926, drugi pa v delu *Lifelong Education* leta 1929.

Lindeman (1989, 3–9) v svojem razlaganju vzgoje in izobraževanja izpostavi štiri temeljna pravila. Prvo in najpomembnejše je razumevanje izobraževanja kot vseživljenjskega procesa. V nadaljevanju poudari pomen splošnega izobraževanja odraslih v smislu osebne izpopolnitve in zadovoljstva posameznika na različnih področjih življenja. Prav tako poudari vlogo izkušenskega učenja, izobraževanje pa označi kot proces, ki ga izzovejo različne situacije, notranje sile ali zahteve okolja. Pri njem je zaznati vpliv Deweya¹⁴, ki trdi, da je izobraževanje življenje samo in ne le priprava na življenje. Tudi Yeaxleejeva ideja vseživljenjskosti učenja in izobraževanja povezuje učenje z življenjem, tako horizontalno: učimo se povsod, ne le v šoli, in karkoli (za potrebe dela, prostega časa, življenja v skupnosti), kot vertikalno: vse življenje - 'od zibelke do groba'. Šolsko izobraževanje razlaga

¹⁴Čeprav Dewey ni pisal o izobraževanju odraslih, se je v svojem razmišljanju v obdobju od 1890 do 1939 eksplicitno navezal tudi na odrasle.

kot začetni proces izobraževanja, ki mu sledi izobraževanje odraslih kot poklicna, politična ali splošno orientirana aktivnost (Jarvis 1987, 39–41).

Slovenci po poznavanju konceptualnih in sistemskih rešitev o izobraževanju odraslih vsaj na akademski ravni (v praksi le-te niso bile udejanjene) v začetku dvajsetega stoletja nismo zaostajali za najbolj razvitimi narodi (Jelenc 2000a, 4). Kot slovenskega 'očeta' koncepta in strategije vseživljenjskosti učenja lahko označimo Karla Ozvalda, ki je svoje poglede objavil leta 1927 v knjigi *Kulturna pedagogika*. Zamisel vseživljenjskosti učenja in izobraževanja pojasnjuje pri opisovanju splošne izobrazbe in načinov, kako se jo pridobi (ibid., 3). Pojasnjuje, da je njena »zgornja meja istovetna s koncem življenja« in da je izobražen samo tisti, ki se neprestano izobražuje. Samo šolanje »še ni zadostna izkaznica izobrazbe« (Ozvald 1927, 199–200). Kot najpomembnejšo funkcijo šolskega pouka navaja, da pripravlja »za poznejšo samovzgojo in lastno izobraževanje, ki se pričenjata šele po končani šoli in trajata vse do konca življenja« (ibid., 15–16). Za Ozvalda¹⁵ je torej splošna izobrazba in njeno pridobivanje mogoče le v izobraževanju po šoli, torej z izobraževanjem odraslih. To lahko ponazorimo z njegovo prispodobo rastočega drevesa, pri katerem pomenijo korenine - osnovno izobrazbo; deblo – poklicno ali strokovno izobrazbo; »košata krona in na njej bujen cvet in sad« - vse nadaljnje izobraževanje (tudi v obdobju starosti), kar označuje kot »človekovo najvišjo in najredkejšo obliko izobrazbe – splošno izobrazbo oz. izobrazbo« (Ozvald v Jelenc 2000a, 3).

Ideja vseživljenjskosti izobraževanja je v svetu obmirovala vse do petdesetih let prejšnjega stoletja. Štiri mednarodne konference Unesca o izobraževanju odraslih v obdobju od leta 1949 do leta 1985 (v Elsinorju 1949, v Montrealu 1960, v Tokiu 1972 in v Parizu 1985) so nekakšni »temeljni kamni« v svetovnem gibanju za razvoj izobraževanja odraslih in tako tudi koncepta vseživljenjskega učenja (Titmus 1996, 10; Belanger in Mobarak 1996, 718–719). Konferenca v Elsinorju (1949) je že opozarjala na povezanost izobraževanja odraslih z razvojem novih tehnologij in družbenih gibanj ter z naraščajočo zahtevnostjo življenja in vprašanji prostega časa. Na Montrealski konferenci (1960) je že bila sprejeta ideja o vseživljenjskosti izobraževanja, na podlagi katere je potekala razprava o potrebi po povezovanju področij izobraževanja (povezovanje področij izobraževanja odraslih in

¹⁵Ozvald je prvi, ki je v Sloveniji umestil izobraževanje odraslih v sistem, in sicer tako, da v njem nima postranske ali podrejene vloge v primerjavi z izobraževanjem otrok in mladine (Jelenc 2000a, 3).

izobraževanja otrok in mladine), vendar še ni prišlo do temeljitejše operacionalizacije te, tedaj še zelo nove ideje (Jelenc 1994a, 32–33). Kljub sprva negativnim odzivom na koncept vseživljenjskosti učenja in izobraževanja (nekateri izobraževalci so pojem vseživljenjsko izobraževanje enačili oz. zamenjevali s pojmom izobraževanje odraslih, kar je povzročalo zmedenost; spet drugi pa so ga smatrali kot utopičnega v smislu implementacije v mnogih državah), so bili konstruktivni vidiki ideje preoblikovanja izobraževalnega sistema dokaj hitro in široko prepoznani (Lengrand 1989, 8).

Zamisel o konceptu vseživljenjskega izobraževanja je začela učinkovito prodirati v drugi polovici šestdesetih let 20. stoletja, in sicer kot odziv na svetovno krizo izobraževanja. Strokovno utemeljitev slabosti tradicionalnega koncepta izobraževanja je leta 1970 za Unesco pripravil Paul Lengrand v poročilu z naslovom Uvod v vseživljenjsko učenje (An introduction to lifelong learning). Kritiziral je monopolistični položaj šole in družbeno polarizacijo, ki jo le-ta povzroča. O korenitih spremembah izobraževalnega sistema je v tistem času pisal tudi Ivan Ilić. V knjigi Dole škole je izpostavil »razšolanje izobraževalnega sistema kot tudi celotne družbe« (Ilić 1972, 7). Lengrand (1989, 6–7) tako kot Ilić ugotavlja, da je »izobraževanje način življenja«, zato izobraževanje ni omejeno s starostjo. »Vsako obdobje človekovega življenja zariše edinstvene in dragocene izkušnje, ki so osnova za učenje v nadaljnjih obdobjih človekovega življenja.« Poudari, da je osnovno izobraževanje (izobraževanje otrok in mladine do izstopa iz šolskega sistema) zgolj priprava na nadaljnje, vseživljenjsko izobraževanje, torej tudi izobraževanje v obdobju starosti. Torej poleg osvajanja znanja in spretnosti je zlasti v začetnem obdobju izobraževanja pomembno tudi osvajanje učnih navad in spretnosti (npr. jezikovne spretnosti, pridobivanje informacij, medsebojno sodelovanje itd.) ter pridobivanje motivacije za učenje skozi vse življenje.

To zamisel je še bolj razširila Unescova Mednarodna komisija za razvoj izobraževanja, ki ji je predsedoval Edgar Faure, ki je v svojem poročilu z naslovom Učim se, da sem. Vzgoja in izobraževanje danes in jutri (Learning to be. The world of education today and tomorrow) iz leta 1972 zapisala, da je »ideja vseživljenjskega izobraževanja temeljni kamen učeče se družbe« (Faure in drugi v World Education Report 2000, 57). Opozorila je na pravico in potrebo vsakega posameznika, da se uči vse življenje in priporočila tesnejše prepletanje formalnega in neformalnega izobraževanja ter bolj pošteno razporejanje sredstev za izobraževanje najmlajših in najstarejših. Poudarila je kakovost pridobljene izobrazbe in se zavzela za čim bolj dejavno vlogo učečih pri zamislih in vodenju izobraževanja, v katerem so

sodelovali. Izrazila je podporo ukrepom za odstranjevanje ovir, ki so najmanj privilegiranim skupinam preprečevale dostop do izobraževanja in tako spodbujala izobraževanje čim večjega števila ljudi (Vseživljenjsko učenje 2002, 7). Komisija je pojma vseživljenjsko izobraževanje in vseživljenjsko učenje (t.i. učenje vse življenje) obravnavala kot komplementarna pojma oz. naj bi bilo prvo predpogoj (temeljni kamen) za realizacijo drugega (World Education Report 2000, 57). »Vseživljenjsko izobraževanje je torej celota, ki vključuje tako izobraževanje v otroštvu in mladosti kakor tudi izobraževanje, ki mu sledi, pa naj se to drugo imenuje izobraževanje odraslih, nadaljnje izobraževanje ali kako drugače« (Kodelja 2005, 14). Zagovorniki vseživljenjskega izobraževanja so poudarjali, da mora imeti (starejši) odrasel pravico, da se svobodno odloča, ali se bo izobraževal ali ne, prav tako pa je stvar posameznikove prostovoljne odločitve izbira vsebin izobraževanja. Na pomembno razliko (tj. svobodna izbira) med obveznim izobraževanjem v otroštvu in mladosti ter vseživljenjskim izobraževanjem ali izobraževanjem kot načinom življenja opozarja britanski filozof vzgoje John White. Meni, da je »načelo svobode lahko v nasprotju z načelom, da mora vsakdo postati izobražen človek« (White v Kodelja 2005, 15). Toda zagotavljanje spodbud (financiranje, študijski dopust, izobraževanje v delovnem času ipd.) za nadaljnje izobraževanje je nekaj, kar je v skladu z načelom, da mora vsakdo postati izobražen, obenem pa ni v nasprotju z načelom, da mora biti postobvezno izobraževanje prostovoljno (Kodelja 2005, 15).

Poleg pravice do svobodne izbire bi moral imeti odrasel pravico do izobraževanja vse svoje življenje. Na Unescovi konferenci o izobraževanju odraslih v Tokiu (1972) je bilo prvič razglašeno prepričanje, da bi morala biti posameznikova pravica do izobraževanja in učenja obravnavana enako kot druge temeljne človekove pravice (kot so npr. pravica do zdravja, varnosti idr.), opredeljene v Splošni deklaraciji o človekovih pravicah. Toda ta pravica do učenja ni bila formulirana kot dodatna, od drugih ločena pravica, ampak zgolj v kontekstu že priznane posameznikove pravice do izobraževanja (World Education Report 2000, 58).

Niti v omenjeni deklaraciji, niti v drugih mednarodnih konvencijah in paktih o človekovih pravicah, ki so ji sledili, v členih, ki obravnavajo pravico do izobraževanja ali učenja, ni omenjeno ne izobraževanje odraslih ne vseživljenjsko izobraževanje ali učenje, iz česar sklepamo na omejeno uresničevanje te pravice (omejeno s starostjo subjekta te pravice in pravno ureditvijo dolžine brezplačnega izobraževanja). V omenjenih dokumentih tudi ni nikakršnih določb o obveznostih države pri zagotavljanju tovrstnega izobraževanja in njenega

financiranja (Kodelja 2005, 16). Razlika med pravico do izobraževanja in pravico do učenja je bila osnovana šele na četrti Unescovi konferenci o izobraževanju v Parizu leta 1985, kjer je bila sprejeta Deklaracija o pravici do učenja, ne da bi bila sploh omenjena pravica do izobraževanja. Na peti Unescovi konferenci o izobraževanju, ki je potekala v Hamburgu leta 1997, pride do enakovrednega obravnavanja in nujnosti priznavanja tako pravice do izobraževanja kot tudi pravice do učenja (World Education Report 2000, 58).

V tem, da ima po eni strani vsakdo pravico do izobraževanja, po drugi strani pa mora, če je odrasel, za uživanje te pravice plačati sam (razen, ko gre za obvezno in zato brezplačno izobraževanje), se kaže eden od problemov, povezanih z uresničevanjem te človekove pravice, ki naj bi bila po definiciji iz Splošne deklaracije človekovih pravic, neodvisna od rase, spola, mednarodne ali socialne pripadnosti, premoženja, veroizpovedi ali kakršne koli druge okoliščine (torej tudi od starosti tistega, ki se izobražuje). Torej še en dokaz več, da (starejši, op.a.) odrasli te pravice nimajo, čeprav je bilo na več mednarodnih konferencah¹⁶ o izobraževanju odraslih razglašeno, da jo imajo (Kodelja 2005, 17).

Resnično sprejetje strategije vseživljenjskosti učenja bi pomenilo, da je potrebno vzgojno-izobraževalni sistem korenito spremeniti, v njem pa zlasti odpraviti monopol šolskega izobraževanja in sprejeti predloge Ilića o ustvarjanju omrežja ustanov in virov učenja, ki lahko posamično ali kot celota pomenijo dragoceno infrastrukturo za učenje in pridobivanje vseh vrst znanja, spretnosti in navad. Prav tako bi bilo potrebno spodbujati odrasle za samostojno učenje in ob tem opuščati predsodke, da je takšno učenje manj kakovostno in manj vredno (Jelenc Z. 1996, 5).

Čeprav vseživljenjsko učenje ni človekova pravica, ga sodobne države, ki poskušajo svoje gospodarstvo zgraditi na znanju, na različne načine podpirajo. Evropska komisija ga podpira,

¹⁶Unescovi konferenci o izobraževanju odraslih v Tokiu (1972) in Parizu (1985) ter generalna konferenca Unesca v Nairobiju (1976) so izobraževanje odraslih že trdno postavile v kontekst vseživljenjskosti učenja, opozarjajoč na vertikalno in horizontalno povezanost sistema, medsebojno pogojenost področij izobraževanja (splošno in strokovno) in vrst (formalno in neformalno), pravice vseh ljudi do izobraževanja in učenja, možnosti za udeležanje teh spoznanj so videle v izpeljavi reform izobraževalnih sistemov v posameznih državah in oblikovanju njihovih celovitih nacionalnih politik in strategij (Jelenc 1994a, 34–36).

ker ga vidi kot sredstvo za to, da »Evropa postane najbolj konkurenčno in dinamično, na znanju zasnovano gospodarstvo na svetu...« (Izobraževanje in usposabljanje v Evropi 2003, 6). Delorsova komisija je zapisala, da je »zasnova vseživljenjskega učenja eden izmed ključev za vstop v 21. stoletje« (Delors 1996, 20). V devetdesetih letih prejšnjega stoletja se je tako humanističen koncept vseživljenjskega učenja znašel v popolnoma drugačnih okoliščinah kot ob svojem nastanku. V tem obdobju so bili pomembni trije mejniki.¹⁷ Poglavitna nosilca koncepta sta bila OECD in Evropska unija, ki sta v ospredje postavila »ekonomističen pogled na svet« (Jelenc 2005, 31), uveljavljanje vseživljenjskega učenja pa označila kot »paradigmatski premik od izobraževanja k učenju« (Dohmen 1996, 25). Koncept vseživljenjskega učenja se je tako začel uporabljati kot referenčni okvir za razvoj izobraževalnih sistemov in strategij spopadanja s posledicami velikih družbeno-ekonomskih sprememb, v smislu čim večje učinkovitosti izrabe posameznika za konkurenčnost na trgu delovne sile.

»Vseživljenjsko učenje na eni strani olajšuje razvoj, po drugi strani pa ustvarja nove in velike neenakosti med ljudmi.« (Field v Kodelja 2005, 19) »Tisti, ki se ne bodo sposobni prilagajati hitrim družbenim spremembam, večkratnim menjavam zaposlitve in zagotavljanju zaposljivosti, bodo eksistenčno ogroženi.« (Kodelja 2005, 19) Trg dela spodbuja tekmovalnost in posameznikov poklicni napredek v nasprotju s sodelovanjem, družbeno kohezijo in pravičnostjo. Bogati postajajo še bogatejši, revni se utaplajo v še večji revščini. Ali potemtakem sploh lahko govorimo o pravičnosti, enakosti in demokratičnosti kot rezultatih vseživljenjskega učenja (Gouthro 2002, 342)? Frost in Taylor opozarjata, da je vseživljenjsko učenje kot koncept v nevarnosti, da postane retorična fraza: vse stvari za vse ljudi (Frost in Taylor 2001 v Jelenc Krašovec in Kump 2005a, 55). Dvojnost ciljev sočasnega spodbujanja enakosti, demokratičnosti in družbene kohezije ter po drugi strani večanja

¹⁷1. Leta 1995 je bila objavljena Bela knjiga Evropske komisije o izobraževanju in usposabljanju »Poučevanje in učenje – k učeči se družbi« (Teaching and Learning – Towards the learning society) kot poglavitni vir napotkov za politiko vseživljenjskega učenja.

2. Leto 1996 je bilo razglašeno za Evropsko leto vseživljenjskega učenja – zamisel je bila podana v Beli knjigi Evropske komisije z naslovom Rast, tekmovalnost, zaposlovanje (Jelenc 2007, 33).

3. Istega leta ministri za izobraževanje držav članic OECD na posebnem srečanju v Parizu na temo Vseživljenjsko učenje za vse (Lifelong Learning for All) sklenejo, da morajo vse države članice zagotoviti, da bo postalo vseživljenjsko učenje realnost za vse ljudi in glavna prioriteta njihove politike (Dohmen 1996, 25).

konkurenčnosti z razvojem človeških virov (in posledično z zaposljivostjo) je v nasprotju s tradicionalnim pojmovanjem izobraževanja, ki je namenjeno odkrivanju in širjenju znanj ljudi vseh starosti. S tem se izgublja kritični in kulturni potencial družbe, ki ga v nobenem primeru ne ustvarja trg (Jelenc Krašovec in Kump 2005a, 55 in 58).

Vseživljenjsko učenje (izobraževanje) v družbi, ki temelji na znanju, tako ni več svobodna izbira in prostovoljna odločitev posameznika, ampak »izsiljena izbira« in nujnost za golo preživetje.

Če hoče posameznik preživeti, se mora »prostovoljno« odločiti, da se bo učil vse svoje življenje. Tako izgine razlika med prisilo in svobodo, ki jo je White videl kot tisto razliko, na podlagi katere se ločita obvezno izobraževanje otrok in prostovoljno postobvezno (vseživljenjsko) izobraževanje odraslih (torej tudi starejših odraslih, op.a.). Oboje je stvar prisile, saj je dolžnost otroka in odraslega, da se uči. Razlika med njima je le v tem, da otrok za svoje izobraževanje ni odgovoren (starši so moralno in zakonsko odgovorni), medtem ko je odrasel sam (moralno in ne zakonsko) odgovoren za svoje vseživljenjsko učenje. Torej bistvena značilnost koncepta vseživljenjskega učenja, ki ga razlikuje od vseživljenjskega izobraževanja, je v osebni odgovornosti posameznika za svoje učenje (Kodelja 2005, 19).

Da bo učenje postalo nekaj, kar bodo vsi ljudje počeli in želeli početi z željo po boljši kvaliteti življenja, je potrebna temeljita spreobrnitev družbe, in sicer tako, da bo celotna družba postala učni vir za vsakega posameznika in da se bo vsak posameznik zavedal odgovornosti za izobraževanje (Wain 2004, 86–87). Toda problem ni v tem, da se posameznik čuti odgovornega za svoje izobraževanje in učenje, ampak da je poudarjanje osebne odgovornosti za lastno izobraževanje in učenje posledica prenašanja odgovornosti za razvoj samih možnosti izobraževanja in učenja z države na posameznike. Torej od kolektivismu k individualnosti (Kodelja 2005, 19–20). Vseživljenjsko učenje tako pomeni samoopredelitev in lastno odgovornost starejših odraslih pri postavljanju izobraževalnih ciljev, vključno s finančnimi vidiki... (Commission of the European Union v Tuschling in Engemann 2006, 458). Avtonomen, neodvisen posameznik je odgovoren za posodabljanje svojih spretnosti in znanj. Gre za premik od preskrbe k povpraševanju po izobraževalni ponudbi in premik od poudarjanja učne snovi k poudarjanju učnega procesa, pri čemer se pomen znanja oža na kompetence in spretnosti, potrebne na trgu delovne sile (Olssen 2006, 223). Akcijsko

usmerjen koncept učenja postavi v ospredje »(na)učiti se učiti«, ki je na eni strani ponudba za razumevanje procesov učenja in po drugi strani zahteva za razvoj sposobnosti prepoznavanja vrzeli in napredka v znanju (Jelenc Krašovec in Kump 2005a; Edwards 2004 v Tuschling in Engemann 2006). Kot kaže, je razvoj spretnosti za učenje odziv na naraščajočo zastarelost veljavnega znanja, zato naj bi bila to ena od bistvenih potez znanja v informacijski družbi (Jelenc Krašovec in Kump 2005a, 56). Ob tem je potrebno izpostaviti tudi premik od poučevanja k učenju, in sicer povečevanje deleža in vloge učenčeve dejavnosti (avtonomno učenje), medtem ko naj bi se učiteljeva vloga poučevanja spreminjala v vlogo svetovanja, mentorstva in mediatorstva (Commission of the European Union v Tuschling in Engemann 2006, 457). Posamezniki, torej tudi starejši odrasli, postanejo t.i. »podjetniki lastnega razvoja«, saj so vsebinsko, organizacijsko in finančno odgovorni za svoje izobraževanje (Kirchhofer v Tuschling in Engemann 2006, 458).

Paradigmatski premik od izobraževanja k učenju pomeni, da se težišče premakne z izobraževanja kot organizirane, načrtno izpeljane dejavnosti za prenašanje znanj, od dejavnosti, v kateri prevladuje poučevanje in sorazmerno formalni odnos med učiteljem in učencem, od izobraževanja, kjer so vsebine strukturirane, učenje pa poteka institucionalizirano in nadzorovano, k učenju, ki izvira iz notranje potrebe posameznika, iz življenjskih situacij, kjer se vsebine prepletajo in se zanje posameznik odloča na podlagi lastnega interesa, ki je torej nedirektivno in ga označuje prostovoljnost ter veselje do učenja (Jelenc Krašovec 2003, 26–27).

Vseživljenjsko učenje torej zajema vse oblike učenja, bodisi formalno bodisi neformalno in aformalno ter naključno ali priložnostno. Poteka v različnih učnih okoliščinah, od zgodnjega otroštva do konca življenja, s ciljem, da se zboljšajo posameznikovo znanje in spretnosti. Z učenjem pridobivamo tudi interese, značajske poteze, vrednote, odnos do sebe in drugih ter druge osebne lastnosti (Jelenc 2007, 10). Skozenj se zrealita dve razsežnosti:

- **razsežnost trajanja**, ki označuje učenje kot »brezšiven kontinuum od zibke do groba«, pri čemer se izobraževanje otrok in mladine ter izobraževanje (starejših) odraslih med seboj dopolnjujeta oziroma povezujeta (Memorandum o vseživljenjskem učenju 2000, 8).
- **razsežnost širine**, ki označuje, da se učimo povsod (ne le v šoli) in karkoli (ne le šolske predmete, ampak tudi za vse druge življenjske in delovne potrebe); cilj učenja ni le pridobiti izobrazbo in kvalifikacijo za delo in poklic, temveč pridobiti široko znanje, spretnosti in osebne lastnosti, ki jih potrebujemo, da bi lahko uspešno in kakovostno

živeli ter delali, kot posamezniki in v skupnosti; gre za povezovanje formalnega in neformalnega te raformalnega učenja, ki vključuje tako posameznikovo delovno kot siceršnje življenjsko okolje (Jelenc 2007, 10).

V družbi nastajajo velike razlike med tistimi, ki vedo, razumejo, uporabljajo, imajo, in tistimi, ki ne vedo in so na obrobju družbe, odvisni od socialne pomoči in imajo malo možnosti, da bi to stanje presegli. To je v bistvu tudi eno od temeljnih izhodišč razmišljanj o potrebnosti ali nepotrebnosti uveljavljanja učeče se družbe in načela vseživljenjskosti učenja, saj kaže, da lahko le s čim širšo prepletenostjo družbe z znanjem in vedenjem vsaj delno presežemo čedalje večje neenakosti. Znanje postaja orožje razvoja in nepošteno je, da je dostopno le delu populacije. Ne le, da je nepravilno, ampak tudi zavira bolj enakomeren razvoj družbe, ki naj bi poskrbel za intenzivnejše razvijanje možnosti izobraževanja na vseh stopnjah izobraževanja in to obogatil z dodatno ponudbo različnih oblik in virov učenja (Jelenc Krašovec 2003, 19).

Oba koncepta vseživljenjskega učenja sta torej doprinesla svoj pogled in smer razmišljanja v danih okoliščinah, času in prostoru. Ideje, ki jih je porodil Faure-ov humanističen koncept: povezovanje izobraževanja in učenja z življenjem, pomembnost oblikovanja okoliščin, ki spodbujajo k učenju, odpravljanje monopolističnega položaja šole in upoštevanje vseh poti do znanja in vseh oblik učenja, kot tudi ideje ekonomističnega koncepta: vlaganje v človeške vire in zviševanje ravni znanja za potrebe globalne ekonomije in gospodarske učinkovitosti je potrebno uskladiti in od njiju prevzeti najbolj pozitivne in obetajoče značilnosti. Če se želi koncept vseživljenjskega učenja uspešno uveljaviti tudi v praksi, zahteva sočasno spreminjanje celotnega vzgojno-izobraževalnega sistema, njegovo sistemsko urejanje, nove oblike partnerstva med civilno družbo in državo za povečevanje možnosti učenja za vse ljudi ter aktivne udeležence izobraževanja (tudi starejše odrasle), ki so aktivni nosilci in izvajalci lastnega učenja (Jelenc 2005; Jelenc Krašovec in Kump 2005a).

Zoran Jelenc, glavni pobudnik uveljavljanja Strategije vseživljenjskega učenja in razvoja izobraževanja odraslih v Sloveniji, je že leta 1996 opozarjal na korenite spremembe v sistemski ureditvi vzgoje in izobraževanja. Vendar pa je bila Strategija vseživljenjskosti učenja v Sloveniji uradno pripravljena šele v sklopu uresničevanja t.i. programa »Izobraževanje in usposabljanje v Evropi: različni sistemi, skupni cilji za 2010« in sprejeta

leta 2007 s strani Ministrstva za šolstvo in šport (krajše MŠŠ), ne pa tudi Vlade RS. S to strategijo¹⁸ uveljavljamo v Sloveniji vseživljenjskost učenja kot vodilno načelo vsega izobraževanja in učenja ter kot temeljno družbeno-razvojno strategijo v Sloveniji. Za uspešno in učinkovito udeležanje strategije vseživljenjskosti učenja bo zagotovo nujen enoten in usklajen program – tj. operativni (akcijski) načrt, ki bo zagotavljal tudi posebna sredstva za udeležanje vseživljenjskega učenja. Dokument, ki opredeljuje strategijo, naj bi veljal vsaj enako programsko obdobje kot drugi pomembni dokumenti, povezani z uresničevanjem lizbonskih ciljev (2007–2013), vendar še do danes s strani pristojnih na MŠŠ ni sprejet.

Če želimo razvijati »učecho se družbo«, potem mora ta razvojni preboj odsevati tudi nacionalna politika vzgoje in izobraževanja, pri čemer mora pravica odraslih do učenja postati aktivna pravica, njeno zagotavljanje pa pravno opredeljeno. Toda kot vemo, udeležanje načel in strategije vseživljenjskega učenja je mogoče le, če se uredi z zakonom. Leta 1996 sprejeti Zakon o izobraževanju odraslih vloge krovnega zakona za to področje ni upravičil, saj ne obravnava vsega izobraževanja odraslih, temveč določa in pospešuje predvsem razvoj zunajšolskega in neformalnega izobraževanja odraslih. Drugi šolski zakoni in Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (krajše ZOFVI) pa prednostno obravnavajo začetno izobraževanje, izobraževanje odraslih pa le parcialno (Jelenc 2005, 42; Strokovne podlage za zakonsko urejanje izobraževanja odraslih 2008, 24). Kritiki zdajšnje zakonodaje zahtevajo celovito in enakopravno obravnavo urejanja izobraževanja odraslih (kamor prištevamo tudi izobraževanje starejših odraslih), kot je to urejeno za izobraževanje otrok in mladine. Vse to, na kar je pred dobrim desetletjem opozarjal že Jelenc: sistemska umestitev, zakonodaja, upravljanje, financiranje, omrežje institucij in programov izobraževanja ter infrastruktura.

Predlagana nova zakonska ureditev naj bi zagotavljala na eni strani enakost in pravičnost v izobraževanju odraslih (vsi odrasli, tudi starejši odrasli, imajo pravico do vseživljenjskega učenja, država pa je dolžna za to ustvariti pogoje), na drugi strani pa uveljavljala javni interes, še posebno pri neformalnem izobraževanju odraslih, za razvoj kulturnega in socialnega kapitala, ki je sedaj povsem na obrobju družbenega in tržnega interesa, je pa ključnega

¹⁸Vseh štirinajst ciljev Strategije temelji na strateških ciljih Evropske unije na področju izobraževanja in usposabljanja, ki so opredeljeni v dokumentu Konkretni cilji za prihodnost sistemov izobraževanja in usposabljanja.

pomena za razvoj družbe. Eden izmed temeljnih ciljev Strategije vseživljenjskosti učenja v Sloveniji je omogočiti vsem ljudem učenje in izobraževanje v vseh življenjskih obdobjih, na vseh področjih življenja in vseh okoljih. S tem se spodbujajo in krepijo pravice posameznikov za izobraževanje, poleg pravice do osnovnošolskega izobraževanja odraslih (ki se edina uresničuje kot zagotovljena pravica, saj je zaščitena z ustavo) je tako potrebno v zakonu opredeliti pravico do kakovostnega učenja/izobraževanja za razvoj človeškega (konkurenčnost na trgu dela), socialnega (socialni razvoj) in kulturnega (osebna rast) kapitala. In sicer z opredelitvijo splošne izobrazbe na ravni štiriletne srednje šole kot temeljnega izobrazbenega standarda in drugič z opredelitvijo pravice do vseživljenjskega učenja in vrednotenja temeljnih zmožnosti (Strokovne podlage za zakonsko urejanje izobraževanja odraslih 2008, 24 in 28). Po zgledu skandinavskih držav je tako potrebna zakonska regulativa tudi na področju splošnega izobraževanja odraslih, ki je v Resoluciji o nacionalnem programu izobraževanja odraslih (krajše ReNPIO) opredeljeno kot prvo prednostno področje, s ciljem zviševanja splošne kulturne ravni, osebnostnega razvoja in socialne vključenosti (odgovornosti za skupen razvoj) (ibid., 26–27).

Za uresničevanje teh pravic pa mora država zagotoviti ustrezno dostopnost, in sicer z oblikovanjem javne mreže izobraževalnih programov in javne mreže organizacij za izvajanje in razvoj izobraževanja odraslih. Predvsem se za zdaj razvija ponudba (izvajalcev in programov) za formalno izobraževanje, ker le-to zagotavlja izvajalcem ustrezne tržne vire in relativno zanesljivost, čeprav omejeno financiranje iz javnih virov (Strokovne podlage za zakonsko urejanje izobraževanja odraslih 2008, 26). V te tržno naravnane izobraževalne programe pa se prikrajšane ciljne skupine (tudi starejši odrasli) praviloma ne vključujejo, zato je nujno potrebno oblikovanje stalne mreže programov in podpornih dejavnosti (kamor sodi informiranje, svetovanje ipd.), ki so nujni z vidika doseganja gospodarskih in socialnih ciljev, ter celovite mreže izvajalcev teh programov, v smislu celovitosti pokrivanja programov, ciljnih skupin in prostorske razmestitve (ibid., 24). V Strategiji vseživljenjskega učenja je poudarjena potreba po integraciji vseh vrst izobraževanja in učenja v vseh obdobjih življenja (formalno, neformalno, aformalno in naključno ali priložnostno). Prav tako naj bi Strategija spodbujala in ustvarjala celovito omrežje izvajalcev (javne organizacije, koncesionarje, druge organizacije), učnih programov in drugih priložnosti za učenje. Pomembno infrastrukturo za

vseživljenjsko učenje izpostavlja preko centrov za vseživljenjsko učenje¹⁹ (krajše CVŽU) kot tudi razvojnih centrov s specifično namembnostjo, medpodjetniških izobraževalnih centrov, javnih organizacij za izobraževanje odraslih idr. (Jelenc 2007, 11–12).

Za delovanje javne mreže²⁰ pa je potrebno zakonsko zagotovljeno financiranje iz javnih sredstev in neodvisnost od letnih programov, kot je zdaj v praksi (Strokovne podlage za zakonsko urejanje izobraževanja odraslih 2008, 33). Analiza zagotavljanja javnih sredstev za izvajanje letnih programov izobraževanja odraslih v letih 2007, 2008 in 2009 kaže na finančno podhranjenost 1. prednostnega področja ReNPIO in infrastrukture na račun 2. in 3. prednostnega področja, tj. izobraževanje za dvig izobrazbene ravni in usposabljanje za potrebe dela. Na izobraževanje odraslih se gleda kot na instrument za uravnavanje razmerij na trgu delovne sile, premalo pozornosti pa se namenja spodbujanju splošnega neformalnega izobraževanja (za starejše odrasle), ki je zaradi napredka in tempa življenja nujno potrebno. Torej, če želimo učinkovito izrabiti koristi, ki nam jih prinaša informacijska družba, bomo morali informacijsko revolucijo dopolniti z revolucijo v učenju. Z njo bomo povečali učno zmogljivost celotne populacije (Longworth v Jelenc Z. 1996, 5). Veliko izobraževanja in usposabljanja, ki je prav tako v javnem interesu, pa naj bi ostalo izven javne mreže programov, ker se vsebina in obseg teh iz leta v leto spreminja, financiranje pa naj bi tako ostalo predmet javnih razpisov. Poleg dveh zakonsko že opredeljenih pravic (do dokončanja osnovne šole in do enoletnega dopolnjevanja osnovnošolskega izobraževanja v ZOFVI) je »potrebno v novem zakonu o izobraževanju odraslih seznam pravic razširiti in vsem prebivalcem dodatno zagotoviti a) 40 ur letno splošnega izobraževanja v programih, namenjenih večanju kulturnega in socialnega kapitala (tukaj je prepoznana tudi skupina starejših odraslih); b) možnost obiskovanja programov za dokončanje štiriletne srednje šole; c) pravico do vrednotenja neformalno pridobljenega znanja, veščin« (Strokovne podlage za zakonsko urejanje izobraževanja odraslih 2008, 36). Pri tem pa je pomembno, da se v sistem financiranja vključi tudi lokalne skupnosti (občine). Predvsem 40-urni programi in enoletno

¹⁹V letu 2009 je delovalo 14 takšnih centrov, ki pod svojim okriljem združujejo 59 dislociranih enot svetovalnih središč za izobraževanje odraslih, 2 mobilni svetovalni enoti in preko 130 točk vseživljenjskega učenja (Beltram in drugi 2010, 98).

²⁰Uresničevanje tega je možno z enakomerno prostorsko razmestitvijo programov, za katere se država z zakonom obveže, da jih bo brezplačno zagotavljala vsem prebivalcem ali posameznim ciljnim skupinam (Strokovne podlage za zakonsko urejanje izobraževanja odraslih 2008, 33).

izobraževanje za razvijanje temeljnih zmožnosti bi lahko postali del obveznosti lokalne skupnosti. Zaradi majhnosti občin bi se lahko v ta namen ustrezne občinske službe združevale in uskladile svoje dejavnosti na teh področjih učenja (Strokovne podlage za zakonsko urejanje izobraževanja odraslih 2008, 50 in 89).

Pomembna funkcija v strategiji vseživljenjskosti učenja je omogočiti vsem ljudem dostop do kakovostnih priložnosti za učenje in izobraževanje, in sicer čim bližje lokalnemu okolju, kjer živijo. Za to je potrebno v prenovljeni šolski zakonodaji predvideti spodbude za lokalne skupnosti za zagotavljanje dostopa do izobraževanja na svojem območju, v zakonodaji o lokalni samoupravi pa določiti upravne strukture (lokalne odbore za izobraževanje odraslih), ki bodo zadolžene za uresničevanje pravic odraslih do izobraževanja in za izvajanje sedanjih določil zakona o lokalni samoupravi (ibid., 102). Glede na to, da so regionalne in lokalne oblasti lahko zelo pomemben pospeševalni dejavnik udeležbe v izobraževanju in učenju, njihova zakonsko opredeljena vloga pa se v praksi ne uresničuje, bi jo bilo mogoče urediti z nacionalnimi spodbudami (npr. sofinanciranje občinskega letnega programa izobraževanja odraslih), v regionalni zakonodaji pa vlogo občin²¹ na področju izobraževanja odraslih na novo opredeliti, da bo primerljiva z ureditvijo osnovnošolskega izobraževanja za mladino z vidika dostopa odraslih do izobraževanja (Strokovne podlage za zakonsko urejanje izobraževanja odraslih 2008, 89).

Strategija vseživljenjskosti učenja posebej opozori tudi na izobraževanje starejših odraslih, in sicer na izobraževanje starejših samih (to so starejši delavci, osebe pred upokojitvijo, osebe v tretjem in četrtem življenjskem obdobju) kot tudi na izobraževanje vseh tistih, ki so v stiku s starejšimi odraslimi (delodajalci, sorodniki, strokovnjaki idr.). V povezavi z izobraževanjem starejših odraslih strategija zajema spodbujanje kakovostnega staranja, integriranosti starejših

²¹»Občina za zadovoljevanje potreb svojih prebivalcev opravlja naslednje naloge:

- ustvarja pogoje za izobraževanje odraslih, ki je pomembno za razvoj občine in za kvaliteto življenja njenih prebivalcev;
- pospešuje vzgojno-izobraževalno, informacijsko-dokumentacijsko, društveno in drugo dejavnost na svojem območju;
- pospešuje kulturnoumetniško ustvarjanost, omogoča dostopnost do kulturnih programov, zagotavlja splošnoizobraževalno knjižnično dejavnost ter v skladu z zakonom skrbi za kulturno dediščino na svojem območju«. (21. člena Zakona o lokalni samoupravi v Strokovne podlage za zakonsko urejanje izobraževanja odraslih 2008, 23)

odraslih v družbo in sožitje generacij. Udejanjanje strategije vseživljenjskosti učenja bi krepilo vse možnosti za učenje in izobraževanje v tretjem življenjskem obdobju in v povezavi z njim (Jelenc 2007, 23–24):

- izobraževanje starejših delavcev za delo, delodajalcev kot tudi ozaveščanje javnosti o vprašanih sodelovanja in sožitja generacij na delovnem mestu;
- pripravo načrta za kakovostno življenje starejših odraslih (vsebovati mora dovolj možnosti za različne vsebine in oblike učenja);
- usposabljanje: za življenje po upokojitvi (v podjetjih in ustanovah, lokalnih skupnostih); za prenašanje z izkušnjami pridobljenega znanja na svoje in druge generacije; za razumevanje mlajših generacij in za komuniciranje z njimi; za sodelovanje in delo v prostovoljskih nevladnih organizacijah; za različne oblike samopomoči tako starejših odraslih med seboj kot tudi v medgeneracijskih skupinah;
- usposabljanje mlajših za seznanjanje s starostjo in za medgeneracijsko sožitje;
- usposabljanje medijev za poročanje o kakovostnem staranju in medgeneracijskem sožitju.

Iz strategije vseživljenjskega učenja se torej zrcalijo spodbudni ukrepi in možnosti za izobraževanje starejših odraslih. Izražene so značilnosti te ciljne skupine, in sicer v smislu zagotavljanja raziskovanja delovnih, življenjskih, izobraževalnih in drugih potreb starejših odraslih za razvoj izobraževalnih programov in spodbujanja vključevanja starejših odraslih v programe za pridobitev novega znanja in spretnosti, za čim boljše in lažje vključitev v družbeni in gospodarski razvoj.

Strategija v sklopu izobraževanja starejših odraslih poudari tudi pomembnost omrežja univerz za tretje življenjsko obdobje, ki omogoča sistematično izobraževanje in učenje starejših odraslih. Zaradi naraščajočega deleža starejših odraslih predlaga okrepitev tega omrežja in podporo delovanju univerz z javnimi sredstvi.

»S strategijo vseživljenjskosti učenja naj bi namenili posebno pozornost spodbudam za povečanje povpraševanja po izobraževanju, razvijanju kakovostne in gibljive ponudbe možnosti in programov za nenehno učenje, izobraževanje in usposabljanje, s katerimi je mogoče zadovoljiti raznovrstne potrebe posameznikov po učenju in izobraževanju«. (Jelenc 2007, 12–13) Toda od sprejetja Strategije pa do danes se dejansko ni še nič spremenilo, zato ostaja le-ta napisana, a ne udejanjena obveza vseh nas.

3.2 OVREDNOTENJE SMERNIC IN DOKUMENTOV EU GLEDE STRATEGIJE VSEŽIVLJENJSKEGA UČENJA

Evropske vlade namenljajo vseživljenjskemu učenju vidno vlogo v svojih političnih dokumentih in razpravah. Temelj za razumevanje in koncipiranje dejavnosti vseživljenjskega učenja so smernice lizbonske strategije (iz leta 2000), s tremi strateškimi cilji: izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja; dostopnost; odprtost sistemov izobraževanja in usposabljanja. S tem so nakazane prioritete izobraževanja in usposabljanja, s katerimi naj bi Evropska unija postala najbolj konkurenčno in dinamično, na znanju zasnovano gospodarstvo na svetu. Že v Memorandumu o vseživljenjskem učenju je razvidno to poslanstvo in »ekonomistični« cilji ter zahteve, kot so: »nenehen dostop do učenja za pridobitev in obnovo spretnosti, ki so potrebne za nenehno participacijo v družbi znanja«; »dvigniti raven vlaganj v človeške vire« (Memorandum o vseživljenjskem učenju 2000, 4); »ključ za krepitev evropske tekmovalnosti in izboljšanja zaposljivosti ter prilagodljivosti delovne sile; »pospeševanje aktivnega državljanstva in zaposljivosti« (ibid., 5); »vseživljenjsko učenje je bistveno za razvoj državljanstva, socialne kohezije in zaposlovanja« (ibid., 6); »zaskrbljenost za izboljšanje zaposljivosti...ob soočanju z visokimi stopnjami strukturne brezposlenosti«; »premik k bolj integriranim politikam, ki kombinirajo družbene in kulturne cilje z ekonomskim principom za vseživljenjsko učenje« (ibid., 9); »definira nove temeljne spretnosti kot tiste, ki so potrebne za aktivno participacijo v družbi znanja in ekonomiji« (ibid., 11); »vseživljenjsko učenje se zdaj pojavlja kot horizontalni vidik Strategije zaposlovanja« (ibid., 23). V dokumentu sta torej izpostavljeni dve funkciji vseživljenjskega učenja, in sicer spodbujanje zaposljivosti in s tem naložbe v človeški kapital ter spodbujanje aktivnega državljanstva, pri čemer se zaposljivost enači kot »temeljna dimenzija aktivnega državljanstva« (ibid., 6). Ob slednji trditvi se sprašujemo, ali množična »baby boom« generacija starejših odraslih ni vredna razprave usmerjevalcev evropske politike in sprejetja ukrepov, s katerimi bi starejšim odraslim omogočali bolj aktivno vlogo in krepitev moči, obenem pa tako vzdrževali njihovo produktivno vlogo ter sproščali kapital in vire, ki so dandanes zanikani. Nič ni narobe, če so izpostavljene prioritete vseživljenjskega učenja v povezavi z ekonomskimi potrebami, ni pa prav, da se zrcali predvsem takšen smoter, in da se termin vseživljenjskega učenja »izrablja v korist gospodarske rasti in konkurenčnosti na ravni nacionalnih in nadnacionalnih interesov, pomen znanja pa se krči na kompetence in spretnosti, potrebne na trgu delovne sile in kompetitivnosti nasploh, v tem pa se izgublja temeljni in širši družbeni ter osebni pomen izobraževanja in izobraževanja odraslih« (Jelenc

2005, 33–34). To potrjuje tudi način statističnega spremljanja in priprave indikatorjev, ki ga predvideva Memorandum. Eurostat navaja, da je bila povprečna stopnja udeležbe odraslih v starosti od 25 do 64 let v vseživljenjskemu učenju v Evropi v letu 2002 8,5 % (Jelenc 2005, 32), v letu 2006 pa 9,6 % (Akcijski načrt za učenje odraslih: Za učenje je vedno pravi čas 2007, 3).

Če vemo, da vseživljenjsko učenje vključuje vse možnosti in oblike izobraževanja in učenja, torej formalno in neformalno izobraževanje kot tudi aformalno in priložnostno učenje, potem je takšen podatek popoln nesmisel. Iz tega sledi, da smo v vseživljenjsko učenje (smo bili, smo ali bomo) vključeni vsi ljudje, Eurostat²² pa je s svojo preglednico zajel samo odrasle in zaposlene, predvsem »delovno silo«, ki v svojih odgovorih v anketi misli predvsem na svoje bolj formalizirano izobraževanje (šolanje, organizirane programe ipd.) v določenem času (v zadnjih štirih tednih pred anketiranjem). Svojevrsten paradoks pri tem je tudi Rubensonova ugotovitev, da vsebuje koncept vseživljenjskega učenja iz 90-ih let poleg časovne dimenzije (»lifelong« - vse življenje) večji poudarek na vsebinski dimenziji (»lifewide« - v vsej razsežnosti življenja), ki vključuje vse možnosti in vsebine učenja ter odgovornost zanj (Jelenc 2005, 32–33).

Memorandum vsebuje šest ključnih sporočil. Najprej definira osem temeljnih spretnosti, ki naj bi jih razvijal vsak državljan EU: besedilno, računsko in dokumentacijsko pismenost, znanje tujih jezikov, kulturo, podjetništvo, socialne spretnosti in digitalno, tehnološko in digitalno pismenost ter v nadaljevanju večja vlaganja v človeške vire (Memorandum o vseživljenjskem učenju 2000, 11–13). S tem je opredeljena pravica vsakega posameznika, da pridobiva in izpopolnjuje spretnosti v vseživljenjskem učenju. Ker pa ta pravica ni pravno opredeljena, ostaja ključna posameznikova odgovornost za lastno učenje (organizacijska in finančna). V nadaljevanju Memorandum zahteva redefiniranje razumevanja izobraževanja in učenja ter poudarja nujnost izpopolnitve obstoječe prakse in razvoj novih, različnih pristopov učenja in poučevanja. Ob tem izpostavi pomembnost doseganja enakosti med spoloma in povečane aktivnosti državljanov »tretjega življenjskega obdobja« (ibid., 14–15). V povezavi s tem bi bilo potrebno starejšim odraslim zagotoviti izbiro raznovrstnih in učinkovitih poti in

²²Eurostat je uradni statistični bilten EU.

metod učenja, ob upoštevanju posameznikovih potreb, zahtev in specifičnih zmožnosti. Glede na to, da pa je vseskozi v ospredju izobraževanje in usposabljanje zaposlenih, se ob tem poraja vprašanje, ali je snovalcem evropskega koncepta vseživljenjskega učenja resnično in zgolj pomembno samo spodbujanje zaposlovanja, kljub razpravljanju o spodbujanju aktivnega državljanstva ljudi vseh starosti. Kako torej pričakovati, da bodo starejši odrasli aktivni v sferah družbenega, kulturnega in političnega življenja, če za to nimajo ne pravnih ne finančnih spodbud. Peto sporočilo Memoranduma se nanaša na lokalno dostopnost do kvalitetnega informiranja in svetovanja o učnih možnostih skozi vse življenje. Predlagana je preusmeritev od pristopa ponudbe k pristopu povpraševanja, tako da so postavljene potrebe in zahteve uporabnikov v središče zanimanja (Memorandum o vseživljenjskem učenju 2000, 17–18). Glede na to, da je potrebno zagotavljati dostop do informiranja in svetovanja kolikor je mogoče vsem ljudem in v vseh okoljih, je po našem mnenju posebno pozornost potrebno nameniti nedejavnim starejšim odraslim, ki nimajo ustreznih informacij o izobraževalni ponudbi v okolju in tudi ne poiščejo svetovalne pomoči, pa čeprav bi jo potrebovali. Torej osebe je potrebno poiskati, jih spodbuditi za izobraževanje in ne čakati, da pridejo po informacije oz. nasvete. Seveda pa je to povezano z oblikovanjem javne mreže podpornih dejavnosti in zagotavljanjem javnega financiranja. Šesto sporočilo Memoranduma se nanaša na enakost dostopa do učenja, ki ga je mogoče doseči le s tem, da se pripelje učenje čim bližje domu. Na ta način se približamo tudi razpršenim in izoliranim ciljnim skupinam, kamor prištevamo tudi starejše odrasle iz ruralnega okolja, ki so zaradi oddaljenosti izobraževalnih institucij in težav s prevozom pogosto prikrajšani za učenje in izobraževanje. Lokalne in regionalne oblasti naj bi torej zagotavljale potrebno infrastrukturo za dostop do vseživljenjskega učenja in aktivirale vire v podporo vseživljenjskemu učenju. Učenje bližje domu zahteva torej reorganizacijo in ponovno razmestitev virov za ustanovitev primernih vrst učnih centrov na vsakodnevnikih lokacijah, kjer se ljudje zbirajo, ne samo v šolah (npr. na novo ustanovljeni centri vseživljenjskega učenja, ki pod svojim okriljem združujejo javne in zasebne, prostovoljske in druge organizacije). Seveda pa pri tem ne smemo pozabiti na vlogo informacijsko-komunikacijske tehnologije in »on-line« učenja, ki omogoča vsakomur, da kjer koli kar najbolje izrabi čas za učenje (ibid., 19–20).

Potrebo po razvoju ključnih sposobnosti pri večini prebivalstva, zato da bi povečali gospodarsko rast in zaposljivost ter ohranjali socialno kohezijo, je Evropska komisija izpostavila tudi v sporočilu »Za učenje ni nikoli prepozno« (leta 2006) in akcijskem načrtu za izobraževanje odraslih »Za učenje je vedno pravi čas« (leta 2007). V sporočilu »Za učenje ni

nikoli prepozno« sta pomembna poudarka, da enakomerna porazdelitev usposobljenosti med vse prebivalstvo močnejše vpliva na splošno gospodarsko storilnost in da je izobraževanje starejših odraslih ključnega pomena pri odzivanju na socialno izključenost (Izobraževanje odraslih: Za učenje ni nikoli prepozno 2006, 3–4). S tem sporočilom Komisija nagovarja države članice, da je potreben prestop od načrtovanja k izvajanju reform na področju vseživljenjskega učenja, za kar je potreben učinkovit sistem izobraževanja odraslih. Jasno je nakazano, da se lahko z uporabo sredstev Evropskega socialnega sklada (za izboljšanje infrastrukture kot tudi ponudbe izobraževanja odraslih) pomembno podpre to izvajanje. Izpostavljenih je pet glavnih sporočil, kot prvo odprava ovir za sodelovanje v procesu učenja. Da bi dosegli tiste, ki so jim sistemi izobraževanja in usposabljanja v preteklosti najslabše služili (tj. tisti z najnižjo izobrazbo, starejši ljudje, ljudje s podedelja, invalidi, priseljenci), je potrebno vzpodbuditi ciljno javno vlaganje, boljšo dostopnost in kakovost informiranja ter zagotavljati podporo za vzpostavitev lokalnih partnerstev in infrastrukture (npr. izkoriščanje prostorov za izobraževalne namene). Izobraževalne institucije morajo poskrbeti, da bo institucijskih in situacijskih ovir čim manj in da bodo izobraževalni programi prilagojeni potrebam in željam skupine starejših odraslih. Tako kot Memorandum pa tudi ta dokument poudarja vzpostavljanje mehanizmov za zagotavljanje kakovosti izobraževanja odraslih in izboljšanja posredovanja znanja ter priznavanje in potrjevanje neformalnega in priložnostnega učenja, kar pa se predvsem nanaša na aktivno prebivalstvo (ibid., 6–8).

Kljub dejstvu, da se delež starejših odraslih v družbi drastično povečuje, v evropskih kot tudi nacionalnih dokumentih in pravnih podlagah starejši odrasli niso obravnavani kot ena izmed prednostnih ciljnih skupin pri uresničevanju koncepta vseživljenjskega učenja. Če želijo biti starejši odrasli dejavni in vključeni v družbeno dogajanje, morajo pridobiti nova znanja, ki jih pogojuje napredek in tempo življenja. Seveda pa morajo za kakovostno življenje v starosti in integracijo v družbo imeti zagotovljene možnosti za zadovoljevanje svojih potreb. V sporočilu »Za učenje ni nikoli prepozno« je prvič izpostavljen termin »starajoče se prebivalstvo«, države članice pa so pozvane k vlaganju vanj, in sicer s politiko t.i. «aktivnega staranja», ki zajema življenje pred in po upokojitvi ter s tem predstavlja dvojni izziv za sisteme izobraževanja odraslih. Na eni strani je potrebno za zagotovitev daljšega poklicnega življenjskega obdobja dodatno izobraževanje in povečanje priložnosti vseživljenjskega učenja za starejše zaposlene, po drugi strani pa razširiti možnosti izobraževanja za upokojence. Skratka, zagotoviti je potrebno takšno izobraževanje in usposabljanje, ki bo ustrezalo potrebam udeležencev v učnem procesu in bo tako učinkovito, hkrati pa okrepi ozaveščenost

o pomembni vlogi starejših odraslih v družbi in gospodarstvu (Izobraževanje odraslih: Za učenje ni nikoli prepozno 2006, 9). Pri razširjanju možnosti izobraževanja za upokoјence je zanimiv poudarek na omogočanju študija »univerzitetnih študijskih programov« ter spodbujanju in ozaveščanju mentorske medgeneracijske vloge starejših odraslih. Razpetost med politično razpravo in realnostjo v tem primeru zrcali popolnoma drugačno sliko, saj bolj izobraženi starejši odrasli, ki bi se v omenjene študijske programe vključevali in ki so zaenkrat pripravljeni prevzemati aktivno vlogo mentorjev, predstavljajo manjšino te populacije. O tem, da je potrebno skupino starejših obravnavati ciljno in osredotočeno, saj ima nizka stopnja dejavnosti te ciljne skupine velike posledice za samo skupino in tudi za zdravstvene, družbeno-državlјanske, gospodarske, kulturne in medgeneracijske razmere, opozarja tudi akcijski načrt za izobraževanje odraslih »Za učenje je vedno pravi čas«. Odbor regij poziva k skupnemu ustvarjanju ustrezno financiranih in kakovostnih priložnosti za izobraževanje, ki naj upošteva kognitivne in fizične sposobnosti, motivacijo, dispozicijo in odnos do učenja te vse bolj pomembne skupine izobraževanja odraslih v Evropi. Prav tako poudarja potrebo po dostopnosti in uporabi informacijsko-komunikacijskih tehnologij, s čimer se bodo starejši odrasli izognili t.i. digitalni izključenosti (Akcijski načrt: Za učenje je vedno pravi čas 2008, 75).

Toda ob zagonu novega cikla prenovljene lizbonske strategije 2008–2010 in v osnutkih prihodnosti Strategije po letu 2010 ostajajo enaka prednostna področja (gospodarska rast, premalo delovnih mest in naložbe v človeški kapital), pri čemer se pozablja na starejše odrasle, ki predstavljajo čedalje večji delež populacije (Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in evropske zadeve 2009).

3.3 SLOVENSKI RAZVOJNI DOKUMENTI

3.3.1 STRATEGIJA RAZVOJA SLOVENIJE

Skozi prizmo gospodarske učinkovitosti so cilji lizbonske strategije preneseni tudi v nacionalno okolje, seveda ob upoštevanju razvojnih priložnosti in zaostankov Slovenije.

Strategija razvoja Slovenije, sprejeta junija 2005, je krovni strateški razvojni dokument, ki upošteva usmeritve že sprejetih razvojnih dokumentov in jih povezuje v koherentno celoto ter usklajuje z razvojnimi cilji države kot celote. Državni razvojni program te strateške razvojne

usmeritve 'prevede' v konkretne in s proračunskimi možnostmi skladne programe in projekte. Vsebina Državnega razvojnega programa je tako usklajena s Strategijo razvoja Slovenije, glede financiranja pa z državnim proračunom in z realnimi možnostmi države za pridobivanje sredstev iz drugih virov. Državni razvojni program je osnova Nacionalnega strateškega referenčnega okvira (ta predstavlja poglobitev Državnega razvojnega programa na specifičnem področju kohezijske politike EU), na osnovi katerega je bil pripravljen tudi Operativni program razvoja človeških virov za obdobje 2007–2013 (2007, 5).

Eden izmed enajstih ključnih nacionalnih razvojnih ciljev v obdobju 2006–2013 je »izboljšanje možnosti vsakega človeka za dolgo, zdravo in aktivno življenje z vlaganji v učenje, izobrazbo, kulturo, bivalne pogoje in druge vire za uresničevanje osebnih potencialov« (Šušterič in drugi 2005, 8), s čimer strategija opozori na trend staranja prebivalstva, na prevelik delež neaktivnega prebivalstva (zlasti med starejšimi in manj izobraženimi), na še vedno prenizko stopnjo izobrazbe prebivalstva, na preskromno vseživljenjsko učenje za tekoče prilagajanje spremembam v okolju ter na neprilagojeni socialni model (pomanjkanje socialne varnosti). V nadaljevanju predpostavlja, da je za razvoj in uresničenje osebnih potencialov potrebno izboljšati dostop do virov za dostojno življenje – predvsem znanje in informacije – pri čemer igrata zelo pomembno vlogo izobraževanje in kultura.

Izobraževanja in vseživljenjskega učenja se strategija dotakne pri drugi in četrti razvojni prioriteti, in sicer pri drugi v smislu izboljšanja kakovosti izobraževanja in spodbujanja vseživljenjskega učenja²³ za povečanje gospodarske učinkovitosti in kakovostna delovna mesta (za večjo fleksibilnost na trgu dela in dolgo delovno aktivnost).

Četrta razvojna prioriteta, moderna socialna država in večja zaposlenost, pa za uresničevanje cilja zmanjševanja družbene izključenosti in socialne ogroženosti predvideva enakost dostopnosti storitev sistemov socialne zaščite, zdravstva, izobraževanja in kulture ter širitev

²³Strategija tako predvideva večji obseg investicij v znanje, zlasti hitro rast izdatkov za raziskave in razvoj ter vlaganja v človeški kapital (z dvigom informacijske in funkcionalne pismenosti, zagotavljanjem ravnovesja med izobraževalno ponudbo in potrebami trga dela in gospodarstva, povečanjem privlačnosti in dostopnosti izobraževanja in usposabljanja, spodbujanjem povpraševanja posameznikov po izobraževanju in usposabljanju ter spodbujanjem večjega vlaganja delodajalcev itd.).

možnosti za dvig izobrazbene ravni prebivalstva. Osnovna pomanjkljivost Strategije je njeno slabo izvajanje, saj sta bila v vseh teh letih od njenega izvajanja pripravljena konkretna akcijska načrta zgolj za prvi dve leti po sprejetju Strategije (za leti 2005 in 2006). Akcijski načrt Strategije je za leti 2005 in 2006 predvideval oblikovanje študijskih krožkov, novih središč vseživljenjskega učenja, uvedbo subvencij za izobraževanje odraslih po načelu tretjinskega sofinanciranja (delodajalec, zaposleni, država), dvig funkcionalne in informacijske pismenosti in uveljavljanje javne dostopnosti interneta. Za populacijo starejših odraslih (65+) so aktualni ukrepi četrte razvojne prioritete, vendar pa v dosedanjih akcijskih načrtih ni nikjer zaslediti aktivnosti, ki bi se nanašale izključno na populacijo starejših odraslih.

Glede kakovosti življenja in blaginje prebivalstva, ki je osrednji družbeni razvojni cilj Strategije razvoja Slovenije, ostaja povečanje vključenosti starejših odraslih v vseživljenjsko učenje, skromna funkcionalna pismenost, neugodna izobrazbena struktura prebivalstva, nezadostna dostopnost vseživljenjskega učenja, posebno oseb z nižjo izobrazbo, dvig kakovosti in funkcionalnosti izobraževanja ter dvig kakovosti sistema izobraževanja in usposabljanja, izziv politik tudi v prihodnje (Državni razvojni program Republike Slovenije za obdobje 2007–2013, 2008a, 8–12). Toda koliko od navedenega se udejanja v praksi, kažejo naslednji kazalniki.

Poročilo o razvoju 2010, s katerim se (letno) spremlja uresničevanje Strategije razvoja Slovenije, ugotavlja, da dejavniki razvoja učeče se družbe kažejo sorazmerno ugodno stanje in tendence na področju izboljševanja človeškega kapitala ter dostopa in uporabe informacijsko-komunikacijske tehnologije v obdobju 2000–2009. Toda vključenost odraslih v vseživljenjsko učenje je poudarjena v kontekstu gospodarskega razvoja in razvoja človeškega kapitala, s čimer se povečuje zaposljivost posameznika, pri starejših pa daljša delovna aktivnost. Tudi v podatkih, predstavljenih v nadaljevanju, je zajeta predvsem delovna sila (odrasli in zaposleni, ki imajo v mislih bolj formalizirano izobraževanje), pri čemer ne moremo govoriti o vseživljenjskem učenju, ki poleg časovne dimenzije vključuje vse možnosti in oblike izobraževanja in učenja. Na ta paradoks je opozarjal Jelenc pri statističnih podatkih Eurostata. Po podatkih Ankete o delovni sili za drugo četrtletje leta 2009 je bilo v

formalno in neformalno izobraževanje vključenih 17 % prebivalcev, starih 25–64 let²⁴ (v povprečju EU znaša 10 %), s čimer precej zaostajamo za nekaterimi severnoevropskimi državami (Danska, Švedska, Finska), ki imajo najvišje stopnje vključenosti. Vključenost starejših (55–64 let) v izobraževanje je kljub povečanju v zadnjem letu nizka in močno zaostaja za vključenostjo mlajših v izobraževanje. Prav tako je nizka vključenost nizko izobraženih (z največ končano osnovno šolo) v izobraževanje (UMAR 2010, 30). V obdobju 2003–2007, za katerega so na razpolago primerljivi podatki, se je vključenost odraslih v neformalno izobraževanje rahlo izboljšala, čeprav se kažejo velike razlike v vključenosti glede na doseženo formalno izobrazbo (UMAR 2009, 44). V Sloveniji je bilo v letu 2007 v neformalno izobraževanje vključenega 9,4 % prebivalstva v starosti 25–64 let, kar je za 1,9-odstotne točke več kot leta 2003, izstopa pa skromna vključenost manj izobraženih in potemtakem tudi starejših odraslih, ki zastopajo kar velik delež manj izobraženega prebivalstva (čeprav so zajete samo osebe do 64. leta starosti, je to dober pokazatelj) (UMAR 2009, 156). Po zadnjih razpoložljivih podatkih ankete o delovni sili za leto 2008 je bilo v neformalno izobraževanje vključenih 8,6 % prebivalcev v starostni skupini 25–64 let. Vključenost nizko izobraženih je nizka (1,9 %) in močno zaostaja za vključenostjo srednješolsko (6,6 %) in terciarno izobraženih v izobraževanje (18,5 %) (UMAR 2010, 158). Razlike v vključenosti v izobraževanje med posameznimi socio-ekonomskimi skupinami so v Sloveniji večje kot na ravni EU (UMAR 2010, 49). Na mednarodni ravni so dosegljivi podatki o vključenosti v neformalno izobraževanje za leto 2007 po podatkih mednarodne ankete o izobraževanju odraslih.²⁵ V Sloveniji je bilo po teh podatkih v neformalno izobraževanje v letu 2007 vključenih 36,2 % prebivalcev, starih 25–64 let, kar je bilo za 3,5-odstotne točke več od povprečja EU (ibid., 158).

Intenzivnost uporabe interneta, ki je poudarjena v luči krepitve konkurenčnosti, se je v Sloveniji v letu 2009 povečala, saj je delež uporabnikov interneta v starosti od 16–74 let dosegel 62 % in se s tem približal povprečju EU (65 %). Prišlo je do pomembnega premika

²⁴V analizi je zajeta samo delovna sila. Na nepravilno statistično spremljanje vseživljenjskega učenja je opozarjal že Jelenc pri pripravi indikatorjev, ki jih predvideva Memorandum.

²⁵»Anketa o izobraževanju odraslih se po metodoloških značilnostih močno razlikuje od ankete o delovni sili, zato podatki niso primerljivi. V okviru ankete o izobraževanju odraslih so anketiranci poročali o izobraževalnih dejavnostih v obdobju zadnjih 12 mesecev pred anketiranjem. Anketa o delovni sili pa meri vključenost prebivalstva starega 25–64 let, v izobraževanje v obdobju štirih tednov pred izvajanjem ankete o delovni sili. Indikator je izračunan na osnovi letnega povprečja četrletnih podatkov« (UMAR 2010, 158).

glede povečanja uporabe interneta pri manj izobraženi populaciji in pri populaciji starejših odraslih (55–74 let); pri slednjih iz 14 % na 22 % v obdobju 2006–2009 (UMAR 2010, 33 in 117).

Pomembni ukrepi države za spodbujanje vključevanja v izobraževanje so zagotovo povezani s sistemsko umestitvijo izobraževanja odraslih, zakonodajo, upravljanjem, financiranjem, javno mrežo in infrastrukturo. Celotni javni izdatki²⁶ za izobraževanje, izraženi kot odstotek BDP, so razmeroma visoki.²⁷ V letu 2007 (zadnji podatek) so znašali 5,2 % BDP, v letu 2006 5,7 % (zadnji podatki, ki so na voljo na mednarodni ravni), s čimer je Slovenija presegala povprečje EU za 0,6-odstotne točke (UMAR 2010, 106). Ob pomanjkanju novejših uradnih izračunov, kolikšen delež BDP predstavljajo javna sredstva za izobraževanje odraslih ali kolikšen je njihov delež v vsakoletnem državnem proračunu, si zgolj za ponazoritev pomagajmo s starejšimi podatki,²⁸ ki kažejo, da javna sredstva za izobraževanje odraslih v Sloveniji močno zaostajajo za tistimi v drugih evropskih državah. Sredstva so nesorazmerno porazdeljena v korist izobraževanja otrok in mladine²⁹.

²⁶Več o tem v poglavju o financiranju izobraževanja odraslih iz javnih virov v Sloveniji.

²⁷Primerjava deleža javnih sredstev, ki jih je Slovenija namenila za izobraževanje leta 2002, z drugimi evropskimi državami kaže na to, da smo s 6 % BDP nad evropskim povprečjem, skupaj z Dansko (8,5 % BDP), Švedsko (7,6 % BDP), Ciprom (6,8 % BDP), Finsko (6,3 % BDP) in Belgijo (6,2 % BDP) (Statistični urad Republike Slovenije 2005).

²⁸V obdobju od leta 1992 do 1996 so se javna sredstva za izobraževanje odraslih povečevala, toda v tem času so rasla tudi skupna javna sredstva za izobraževanje. **Skupna javna sredstva za izobraževanje v % BDP:** l. 1992: **5,48**; l. 1993: **5,80**; l. 1994: **5,57**; l. 1995: **5,84**. **Javna sredstva za izobraževanje odraslih v % BDP:** l. 1992: **0,01**; l. 1993: **0,05**; l. 1994: **0,05**; l. 1995: **0,08** (Bevc v Jelenc 2000a, 19). »Upoštevajoč stopnjo rasti celotnih sredstev za izobraževanje se sredstva za izobraževanje odraslih po letu 1996 realno niso povečala, saj je rasel delež celotnih javnih sredstev za izobraževanje v BDP (v letu 1996 in 1997 je bil ocenjen na 6 % BDP), hitreje kot delež sredstev za izobraževanje odraslih« (Jelenc 2000a, 22). »Primerjava teh podatkov s podatki iz nekaterih drugih držav pokaže, da javna sredstva za izobraževanje odraslih v Sloveniji močno zaostajajo za tistimi v izbranih evropskih državah. Francija je v začetku 90-tih let za izobraževanje odraslih na primer namenila 0,81 % BDP, Nemčija pa v letu 1995 0,76 % BDP« (Bevc v Jelenc 2000a, 23).

²⁹»O velikosti in razporeditvi javnih sredstev za izobraževanje zgovorno priča tudi ta podatek: v letu 1997 je na primer MŠŠ za celotno izobraževanje odraslih namenilo skupaj 489 milijonov takratnih slovenskih tolarjev, medtem ko je ustanovam in dejavnostim za izobraževanje otrok in mladine namenilo absolutno več, in sicer Državnemu izpitnemu centru 210 milijonov, Centru za šolske in obšolske dejavnosti 430 milijonov ter Zavodu za šolstvo RS 850 milijonov takratnih slovenskih tolarjev« (Jelenc 2000a, 21).

V Operativnem programu razvoja človeških virov za obdobje 2007–2013 (2007, 86) je zapisano, da »izobraževanje odraslih v Sloveniji dobiva enakovredno mesto v sistemu izobraževanja tudi z Resolucijo o izobraževanju odraslih do leta 2010 (krajše ReNPIO), kjer je priznana potreba po dodatnih vlaganjih v vseživljenjsko učenje«. Toda predvidena struktura načrtovanih sredstev letnih programov izobraževanja odraslih kaže, da se zmanjšujejo deleži za splošno izobraževanje in učenje odraslih ter za dejavnosti potrebne za izvajanje izobraževanja odraslih, povečujejo pa se deleži za izobraževanje in usposabljanje za potrebe trga dela (Pangerc Pahernik 2008, 2). Tudi v Operativnem načrtu razvoja človeških virov za obdobje 2007–2013 (2007, 86–98) se zrcalijo spodbudne prednostne usmeritve za izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja, izboljšanje posameznika za delo in življenje v učeči se družbi ter enakost možnosti in spodbujanje socialne vključenosti (tudi skupine starejših odraslih). »Pri posamezniku, kot koristniku izobraževanja in usposabljanja v najširšem pomenu besede, pa je v prvi vrsti potrebno zagotoviti sistemsko vsebinsko in finančno motivacijo« (ibid., 90). Toda v nadaljevanju tega programa so te stimulacije omenjene v koordinaciji Sklada za razvoj kadrov in štipendije, kjer je torej zopet poudarek na dvigu izobrazbene ravni oz. izobraževanju in usposabljanju za potrebe trga dela. Tudi iz Letnega poročila za 2009 o izvajanju Operativnega programa razvoja človeških virov (2010, 7–10) je iz potrjenih javnih razpisov oz. operacij razvidno, da so bila sredstva namenjena v glavnem za prvi dve razvojni prioriteti (spodbujanje podjetništva in prilagodljivosti ter spodbujanje zaposljivosti iskalcev dela in neaktivnih) v okviru tretje in četrte prioritete (razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja ter enakost možnosti in spodbujanje socialne vključenosti) pa je poudarek na izobraževanju za potrebe trga dela, strokovnem usposabljanju in kakovosti izobraževanja ter uvajanju novih izobraževalnih programov v srednjem poklicnem in strokovnem izobraževanju. Torej, dokler pravica starejših odraslih za izobraževanje ne bo zakonsko (vsebinsko in finančno) opredeljena in bo poudarek na osebni odgovornosti posameznika za izobraževanje, do takrat ne moremo pričakovati, da bo trend vključevanja starejših odraslih v vseživljenjsko izobraževanje močno porasel.

Ob tem je potrebno Državni razvojni program povezati tudi z Regionalnimi razvojnimi programi, ki izhajajo iz Strategije razvoja Slovenije, Strategije prostorskega razvoja Slovenije in razvojnih možnosti regij. Za jugovzhodno regijo Slovenije so za programsko obdobje 2007–2013 v ospredju tri razvojne prioritete: povezanost regije znotraj in navzven, organiziranost institucij za razvoj in prenos znanja ter večje razvojne možnosti in kakovost

življenja. Največ sredstev, 58 % vseh sredstev, naj bi regija namenila prvima dvema prioritetama Državnega razvojnega programa, ki sta konkurenčnost in znanje (ostale regije bodo v povprečju namenile 50 %) (Državni razvojni program Republike Slovenije za obdobje 2007–2013, 2008a, 57–60). Preostanek sredstev naj bi namenila programom za doseganje trajnostnega razvoja v okviru pete prioritete (24 %), moderni socialni državi in večji zaposlenosti v okviru četrte prioritete (11 %) in učinkovitejši in cenejši državi v okviru tretje prioritete (7 %). Jugovzhodna Slovenija se po indeksu razvojne ogroženosti uvršča med manj razvite regije (le-ta znaša 102), s povprečno 10,14 let šolanja zaseda med vsemi slovenskimi regijami predzadnje mesto (slovensko povprečje je 10,64), s 5,4-odstotnim deležem oseb z višjo in visokošolsko izobrazbo pa je na repu slovenskih regij (Nacionalni strateški referenčni okvir 2007–2013, 2008, 123; Operativni načrt razvoja človeških virov za obdobje 2007–2013, 2010, 43). S tem so utemeljene prednostne usmeritve Regionalnega razvojnega programa (krajše RRP) s poudarkom na konkurenčnosti, gospodarski učinkovitosti in znanju za potrebe delovnih mest. Ob pomanjkanju podatkov o doseganju kazalnikov oz. realizaciji Regionalnega razvojnega programa razvojne regije jugovzhodna Slovenija 2007–2013 bomo za ponazoritev stanja na področju vseživljenjskega učenja izhajali iz ukrepov, ki so predvideni na področju razvoja človeških virov in družbene blaginje. V ospredju so trije ukrepi, od tega prvi za ustvarjanje znanja za potrebe regionalnega gospodarstva, druga dva pa z namenom spodbujanja kulture vseživljenjskega učenja in osebnega razvoja za vse generacije ter izboljšanja kakovosti življenja za vse generacije in družbene skupine. Kazalniki rezultatov za drugi in tretji ukrep so sledeči: za 40 % povečano število prebivalcev, ki se bodo udeležili programov za usposabljanje ali izpopolnjevanje, sto novoizdanih knjig, izboljšani prostorski pogoji desetih izobraževalnih institucij in desetih institucij s področja družbene blaginje, sedem novonastalih registriranih društev za izvajanje kulturnih dejavnosti, sto petinsedemdeset kulturnih prireditev več kot doslej, tristo novih ležišč v domovih starejših občanov, dva domova starejših občanov, ki bosta pridobila standarde kakovosti, tri novo nastale enote za rehabilitacijo in reintegracijo odvisnikov (Regionalni razvojni program razvojne regije jugovzhodna Slovenija 2007–2013, 2006, 138–140). Glede možnosti za vseživljenjsko učenje in izobraževanje, ki so predvidene v okviru drugega ukrepa, ni predvidenega nobenega projekta, ki bi bil namenjen izključno starejšim odraslim. So pa predvideni projekti oz. programi, ki se v našem okolju tudi izvajajo in s svojo širino omogočajo možnosti učenja in izobraževanja tudi tej ciljni skupini: Center vseživljenjskega učenja Dolenjska, Usposabljanje za življenjsko uspešnost – Izzivi podeželja, profesionalno gledališče, izobraževanje za uporabo IKT-tehnologije, mreža multimedijskih centrov

(zaenkrat deluje le eden), spodbujanje založništva in bralne kulture (Regionalni razvojni program razvojne regije jugovzhodna Slovenija 2007–2013, 2006, 258–265).

Povečanje vključenosti starejših odraslih v vseživljenjsko učenje, aktivna politika staranja in zagotavljanje socialne vključenosti starejših odraslih ter razvoj programov za uspešnejše vključevanje ranljivih skupin v izobraževanje in učenje so aktivnosti, ki so poudarjene tudi v Državnem razvojnem programu v okviru četrte prioritete (Državni razvojni program Republike Slovenije za obdobje 2007-2013, 2008, 42). V prihodnje bodo morali snovalci regionalne politike razmišljati o več možnostih vseživljenjskega učenja starejših odraslih (tudi medgeneracijsko), predvsem v podeželskih³⁰ občinah jugovzhodne regije, in sicer z morebitnimi dnevnimi centri, ki bi bili namenjeni druženju, izobraževanju, bralni kulturi ipd.

3.3.2 NACIONALNI PROGRAM IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH IN RESOLUCIJA O NACIONALNEM PROGRAMU ZA IZOBRAŽEVANJE ODRASLIH V REPUBLIKI SLOVENIJI DO LETA 2010

Vseživljenjskega učenja z vsemi njegovimi različicami ni mogoče sistemsko uzakoniti, kot na primer začetno izobraževanje, zato so nekatere njegove razvojne možnosti določene tudi z Nacionalnim programom izobraževanja odraslih.

Leta 2004 je Državni zbor sprejel Resolucijo o nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji do leta 2010³¹ (krajše ReNPIO). V skladu s programskimi dokumenti je temeljna usmeritev razvoja izobraževanja odraslih v Sloveniji, da v socialno partnerskem odnosu spodbudi in omogoči čim večjemu številu odraslih prebivalcev vključevanje v vseživljenjsko učenje. Z uresničevanjem nacionalnega programa bi se zagotavljali pogoji in

³⁰Slovenija se uvršča v krog držav članic EU z nadpovprečnim deležem podeželskih območij. Po merilih OECD se v podeželska območja uvršča 67 % vseh slovenskih občin oziroma 77 % celotnega ozemlja, v podeželskih občinah pa živi 41 % vsega prebivalstva (Državni razvojni program RS za obdobje 2007–2013, 2008a, 15–17).

³¹Cilji le-tega temeljijo na oceni stanja v Republiki Sloveniji, Strategiji gospodarskega razvoja Slovenije 2001–2006 in Državnem razvojnem programu RS 2001–2006 (2001), Nacionalnem programu razvoja trga dela in zaposlovanja do leta 2006, Strategiji RS v informacijski družbi (2003), prioritetah, ki so opredeljene v strokovnih podlagah za Nacionalni program izobraževanja odraslih (1998), Enotnem programskem dokumentu podpore Evropske skupnosti Sloveniji za obdobje 2004–2006 (2004) ter na usmeritvah in priporočilih Evropske unije (ReNPIO).

razmere za enakovredno obravnavanje splošnega neformalnega izobraževanja (kamor prištevamo tudi izobraževanje starejših odraslih), izobraževanja za zviševanje izobrazbene ravni odraslih ter izobraževanja in usposabljanja za potrebe dela.

Cilji Nacionalnega programa izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji do leta 2010 so bili izboljšati splošno izobraženost odraslih; dvigniti izobrazbeno raven, pri čemer je bilo najmanj 12 let uspešno dokončane šolanje temeljni izobrazbeni standard; povečati zaposlitvene možnosti; povečati možnosti za učenje in vključenost v izobraževanje (Resolucija o nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji do leta 2010, 2004, 8593). Skladno s temi cilji so bila opredeljena prednostna področja in operativni cilji, razčlenjene dejavnosti, potrebne za izvajanje izobraževanja, predviden globalni obseg javnih sredstev ter spodbude in ukrepi za uresničevanje ciljev.

Med ukrepi prvega prednostnega področja, ki je pomembno tudi s perspektive starejših odraslih, naj bi se odraslim zagotovile različne oblike in možnosti za vključitev v programe za: aktivno državljanstvo, zdravo življenje, varovanje okolja, ohranjanje kulturne tradicije in narodne identitete, razvijanje pisnih spretnosti,³² pridobivanje novih temeljnih spretnosti,³³ zmanjšanje družbene zapostavljenosti, motiviranje in spodbujanje k učenju in nadaljevanju opuščene šolanje. Skupine, ki so jim namenjene posebne spodbude, so: mlajši odrasli, manj izobraženi, brezposelni, marginalizirane skupine odraslih, ki imajo omejen dostop do socialnih, kulturnih in ekonomskih dobrin, odrasli s posebnimi potrebami, prebivalstvo iz manj razvitih regij ter demografsko ogroženih območij in priseljenci (ibid., 8594).

Slovenija je s sprejetjem ReNPIO in z vpeljavo letnih programov, kot instrumenta pospeševanja in urejanja javnega financiranja ter uresničevanja nacionalnih ciljev na področju izobraževanja odraslih, naredila pomemben korak pri uresničevanju določil akcijskega načrta Za učenje je vedno pravi čas. S tem prednjačimo pred marsikatero drugo evropsko državo, ki še ni sprejela tako zavezujočih dolgoročnih dokumentov (Beltram in drugi 2010, 7 in 130).

³²Pisne spretnosti obsegajo pridobivanje in razvijanje spretnosti branja z razumevanjem, pisanja v slovenščini in računanja za potrebe vsakodnevnega življenja in dela.

³⁷ Nove temeljne spretnosti obsegajo: sporazumevanje v tujem jeziku, učiti se učiti, dejavno državljanstvo, podjetnost, uporabo informacijsko-komunikacijske tehnologije in storitev informacijske družbe ter socialne spretnosti.

O tem, za katere namene in koliko sredstev bo za dalj časa zagotovljenih v državnem proračunu, odloči Državni zbor ob sprejetju Nacionalnega programa izobraževanja odraslih, za posamezno proračunsko leto pa vlada, ko določi letni³⁴ program izobraževanja odraslih. S tema dvema dokumentoma je določeno tisto izobraževanje odraslih, ki je v javnem interesu.³⁵ Pri tem mora vlada za predlog nacionalnega programa in določitev letnega programa pridobiti mnenje Stokovnega sveta RS za izobraževanje odraslih (Ministrstvo za šolstvo in šport).

V obdobju od leta 2004 do leta 2010 bi morali za uresničitev ciljev, določenih z Resolucijo o nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji (2004, 8595) zagotoviti v javnih finančah³⁶ (državni proračun in proračun lokalnih skupnosti ter sredstva evropskih skladov) 300.125,20 evrov. Podrobnejša struktura potrebnih sredstev po posameznih področjih in letih iz ReNPIO je razvidna iz spodnje tabele, dodali pa smo ji še stolpce z deleži, načrtovanimi v letnih programih za posamezno leto (glej Tabelo 3.1).

³⁴V njih določi »izobraževalne programe, ki se financirajo iz javnih sredstev, obseg in vrsto dejavnosti, potrebnih za njegovo uresničevanje, in obseg sredstev, ki se zagotovijo v državnem proračunu, ter ministrstva, pristojna za izvedbo programa« (24. člen Zakona o izobraževanju odraslih 1996, 898).

³⁵Za programe, ki se v celoti financirajo iz javnih sredstev, od udeležencev izobraževanja ni mogoče zahtevati njihovega prispevka za pokritje stroškov. To velja za tisto izobraževanje odraslih, ki je zagotovljeno z zakonom (osnovna šola za odrasle) ali drugim predpisom oziroma letnim programom (izobraževanje brezposelnih oseb, izobraževanje po programih Usposabljanje za življenjsko uspešnost in Projektno učenje mladih). Za izobraževanje odraslih, ki se sofinancira z javnih sredstev, se prispevke udeležencev zniža za sorazmerni delež (v to kategorijo spada tudi izobraževanje starejših odraslih).

³⁶Zaradi uvedbe evra in lažje primerljivosti so sredstva iz takratnih slovenskih tolarjev preračunana v evre, po centralnem paritetnem tečaju, in sicer 1 evro = 239,640 tolarjev.

Tabela 3.1: Struktura javnega financiranja po prednostnih področjih ReNPIO in LPIO od 2005 do 2010

Leto	2005		2006		2007		2008		2009		2010	
Prednostno področje/ v %	ReNPIO	LPIO	ReNPIO	LPIO	ReNPIO	LPIO	ReNPIO	LPIO	ReNPIO	LPIO	ReNPIO	LPIO
	I.	30,74	21,5	28,66	23,6	27,01	18,05	25,70	16,4	24,69	20,2	23,75
II.	41,78	40,6	39,44	42,8	38,88	39,50	38,22	28,6	38,15	23,9	38,23	17,0
III.	11,32	24,7	15,81	21,1	18,03	32,80	19,92	37,6	20,95	40,6	21,78	47,8
IV.	16,07	13,2	16,09	12,5	16,08	9,65	16,16	17,4	16,21	15,3	16,25	11,9

Legenda:

- I. – splošno izobraževanje in učenje odraslih
- II. – izobraževanje za dvigovanje izobrazbene ravni
- III. – izobraževanje in usposabljanje za potrebe trga dela
- IV. – razvoj in dejavnosti potrebne za izvajanje izobraževanja

Vir: Resolucija o nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji do leta 2010 (2004, 8595); Pangerc Pahernik, Z. (2008, 2); Program izobraževanja odraslih Republike Slovenije za leto 2010 (2010, 9).

Iz tabele je razvidno izrazito odstopanje med deležema, namenjenima splošnemu izobraževanju in infrastrukturi na eni strani, ter deležu, namenjemu usposabljanju za potrebe dela na drugi strani. I. prednostnemu področju se glede namenjenih sredstev ne priznava prva prioriteta. Sredstva namenjena za splošno izobraževanje, kamor sodi tudi izobraževanje starejših odraslih,³⁷ se gibljejo zgolj med 16 in 23 %. V letu 2007 je bilo največ doslej, kar 72 % sredstev, načrtovanih za izobraževanje za dvig izobrazbene ravni in za izobraževanje in usposabljanje za potrebe dela. Infrastrukturne dejavnosti so se po letu 2008 nekoliko opomogle, vendar primanjkljaji iz preteklih let niso zmanjšani (Beltram in drugi 2010, 17).

Spodnji podatki³⁸ kažejo, da je znatno višji obseg javnih sredstev, s katerimi upravlja Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (krajše MDDSZ) v primerjavi s sredstvi, s

³⁷Sredstva za splošno izobraževanje odraslih se praviloma zagotavljajo v razmerju: 1/3 iz državnih virov, 1/3 iz sredstev lokalne skupnosti in 1/3 iz sredstev posameznika. V letnih programih izobraževanja odraslih se za posamezne programe na tem prednostnem področju lahko določi tudi, da se v celoti financirajo iz javnih sredstev (Resolucija o nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji do leta 2010, 2004, 8596).

³⁸O uresničevanju letnih programov se poroča državnemu zboru na dve leti, zato so v naši analizi vključeni zadnji aktualni podatki. V Izhodiščih za oblikovanje Resolucije o nacionalnem programu izobraževanja odraslih

katerimi upravlja Ministrstvo za šolstvo in šport (krajše MŠŠ). Letno upravlja MŠŠ v povprečju z 28 % javnih sredstev, MDDSZ pa z 72 % javnih sredstev za izobraževanje odraslih. V obdobju 2005 do 2008 je MDDSZ tako upravljal z dvema tretjinama, MŠŠ pa zgolj s tretjino javnih sredstev (glej Tabeli 3.2 in 3.3).

Tabela 3.2: Planirana in realizirana javna sredstva v letih 2005 in 2006

Leto	2005			2006		
	ReNPIO	LPIO	Real. LPIO	ReNPIO	LPIO	Real. LPIO
MŠŠ						
skupaj	11.675.848	12.342.155	6.019.029	11.937.490	14.180.345	9.439.159
MDDSZ						
skupaj	22.828.827	27.771.657	22.611.417	23.561.175	34.257.221	31.717.159
SKUPAJ	34.504.675	40.113.812	28.630.446	35.498.665	48.437.566	41.156.318

Vir: Beltram in drugi (2010, 14–15).

Tabela 3.3: Planirana in realizirana javna sredstva v letih 2007 in 2008

Leto	2007			2008		
	ReNPIO	LPIO	Real. LPIO	ReNPIO	LPIO	Real. LPIO
MŠŠ						
skupaj	13.130.947	14.865.708	9.007.701	14.444.167	13.931.589	9.085.155
MDDSZ						
skupaj	21.503.088	38.891.899	19.588.677	26.400.017	22.060.925	15.951.398
SKUPAJ	34.634.035	53.757.607	28.596.378	40.844.184	35.992.514	25.036.553

Vir: Beltram in drugi (2010, 14–15).

Realizacija sredstev, ki sta ju obe ministrstvi namenjali izobraževanju odraslih v letnih programih izobraževanja odraslih (krajše LPIO) v letih 2007 in 2008, je bila v letu 2007 izjemno nizka, le 53 %. Večina izpada porabe v tem letu gre na račun neizkoriščenih sredstev ESS (v letu 2007 je bila realizacija sredstev ESS le 37,1 %, leto kasneje polovična). Opozoriti

2010–2013 je predlagano tudi, da sprejme vlada letni program izobraževanja odraslih najkasneje dva meseca po sprejetju državnega proračuna ter da se enako kot proračun RS tudi letni program izobraževanja odraslih sprejema za dve leti, saj so javni razpisi objavljeni tako pozno, da izvajalci fizično ne morejo izpeljati izobraževalnih programov, zato morajo začeti z izvajanjem programa že pred objavo razpisa, pri čemer gre za velik poslovni riziko (Beltram in drugi 2010, 131).

je treba, da je bila razmeroma nizka tudi realizacija lastnih sredstev, saj je bila v obeh letih pod 80 % (Beltram in drugi 2010, 16).

Glede na to, da se izobraževanje odraslih ne sme podrežati predvsem tržnim potrebam in ne sme biti zgolj instrument trga dela, bi morali obe poglavitni ministrstvi preusmeriti trend povečevanja sredstev za delo in poklic ter povečati izdatke za splošni razvoj izobraževanja odraslih oz. splošno izobraževanje. Po zgledu Finske in Švedske, ki kljub pospešenemu razvijanju učnega okolja za potrebe trga dela, ohranjajo tradicijo splošnega izobraževanja tako, da zagotavljajo javne vire organizacijam, ki to izobraževanje izvajajo, posameznikom pa finančne in druge spodbude, da v tem izobraževanju sodelujejo (ibid., 119).

Kljub trendom, ki kažejo upadanje vključevanja odraslih (25–64 let) v programe splošnega neformalnega izobraževanja in učenja, nas po vključenosti v vseživljenjsko učenje v Evropi prekašajo samo skandinavske države in Velika Britanija, ki so na področju izobraževanja odraslih najbolj razvite. Toda največji delež vsega vključevanja v vseživljenjsko učenje, ko govorimo o ne-javno veljavnih programih, gre na račun usposabljanja za potrebe dela (v obdobju 2004–2008 letno približno 82 %). Število udeležencev, vključenih v programe za splošne potrebe in prosti čas, je po rasti v letih 05/06 (16,1 %) in 06/07 (17,1 %), v letu 07/08 zopet nekoliko upadlo, in sicer na 14,3 %. Ko pa govorimo o javno veljavnih programih izobraževanja in usposabljanja, pa gre največji delež vsega vključevanja v vseživljenjsko učenje na račun učenja vožnje (v obdobju 2004–2008 letno približno 60 %, v letu 2010 porast celo na 70,5 %), ki v nekaterih državah sploh ni uvrščena med izobraževalne programe (npr. v Veliki Britaniji) (Beltram in drugi 2010, 13–14).

Torej, vključevanje v programe splošnega, neformalnega izobraževanja po letu 2006 upada, še posebej to velja za tiste ciljne skupine, ki bi jim takšno izobraževanje in učenje najbolj koristilo (manj izobraženi, starejši zaposleni, osipniki ipd.).

Na tem področju je potrebno oblikovati in vpeljati dodatne oblike spodbujanja vključevanja v že obstoječe programe in povečati obseg njihovega financiranja (npr. javno veljavni programi za razvoj pismenosti – t.i. UŽU-ji). Razviti pa bi bilo potrebno še nove privlačne programe s področja razvoja temeljnih zmožnosti oz. ključnih kompetenc (računalništvo, splet, tuji jeziki, socialne veščine), izobraževanja migrantov

in starejših odraslih, ki bi jih lahko javna mreža izvajalcev enakomerno razprostrla po državi in tako brezplačno ponujala prebivalcem (Beltram in drugi 2010, 7).

V okviru splošnega izobraževanja je bilo za izobraževanje starejših odraslih v letu 2007 predvidenih 84.444 evrov oz. zgolj 0,88 % sredstev s področja splošnega izobraževanja, cilj letnega programa je bil vključitev 2000 starejših odraslih v izobraževanje. V letu 2008 je letni program izobraževanja odraslih predvidel izobraževanju v tretjem življenjskem obdobju 84.000 evrov oz. 1,43 % sredstev s področja splošnega izobraževanja, s ciljem vključitve 3500 udeležencev v 190 programov in skupno 3800 opravljenih izobraževalnih ur. V letu 2009 je bilo v letnem programu izobraževanja odraslih za izobraževanje starejših odraslih predvidenih 237.000 evrov oz. 2,79 % sredstev s področja splošnega izobraževanja. V letu 2010 je bilo v letnem programu izobraževanja odraslih za izobraževanje starejših odraslih predvidenih 267.118 evrov oz. 2,02 % sredstev s področja splošnega izobraževanja. V povezavi s povečanim vlaganjem v izobraževanje starejših odraslih, so v letu 2009 in 2010 tudi cilji nekoliko višji, in sicer leta 2009 4500 udeležencev v 280 programih in skupno 3800 izobraževalnih ur, leta 2010 pa 6200 udeležencev, 411 programov in skupno 9900 izobraževalnih ur (Program izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji za leto 2007; Program izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji za leto 2008; Program izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji za leto 2009; Program izobraževanja odraslih Republike Slovenije za leto 2010). Ob tem pa seveda ne smemo prezreti sredstev, ki so predvidena za programe, kot so: študijski krožki, digitalno oz. računalniško opismenjevanje, izobraževanje za aktivno državljanstvo idr., v katere se lahko vključijo tudi starejši odrasli.

Ob pomanjkanju podatkov težko govorimo o dejanski realizaciji sofinanciranih aktivnosti za starejše odrasle. Dejanska realizacija je razvidna šele za leti 2009 in 2010. Iz Programa izobraževanja odraslih Republike Slovenije za leto 2010 (2010, 10) se zrealizijo spodbudni podatki za leto 2009, ki celo presegajo planirana sredstva za skoraj 21 %. Vendar pa je v letu 2010 realizacija sofinanciranih aktivnosti za starejše odrasle zmanjšana za 17 %. Namesto predvidenih 411 programov je bilo realiziranih le 388 programov za starejše odrasle (Poročilo o realizaciji Programa izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji za leto 2010, 2011, 5 in 8).

Ob navedenih podatkih se nam zastavlja vprašanje, ali ni ob znatnem naraščanju populacije starejših odraslih in ob pričakovanih starostno integrirane družbe zaželeno, da se v

izobraževanje vključi čim več starejših odraslih. Ker je pogosto ovira za udeležbo v izobraževanju strošek³⁹ izobraževanja, v tem primeru ne moremo pričakovati porasta vključenosti starejših odraslih v izobraževanje, če za to ni posluha s strani države, in če naj bi potemtakem posameznik pokrila precejšnji delež stroškov izobraževanja za osebne potrebe (tj. splošno neformalno izobraževanje). Prav tako je v okviru splošnega izobraževanja⁴⁰ največ sredstev – kar tretjina – predvidenih za izobraževanje za pripravo brezposelnih na zaposlitev, kljub temu, da je največ sredstev namenjenih drugemu in tretjemu prednostnemu področju z namenom izobraževanja in usposabljanja za potrebe trga dela in dviga izobrazbene ravni (Program izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji za leto 2009). Z vidika uresničevanja vseživljenjskega učenja bo s strani države v prihodnje potrebna celovita presoja o finančnih vlaganjih vanj in prestrukturiranje sredstev.

Če želimo slediti trendom razvoja in prakse izobraževanja odraslih, kakršni so v državah z razvitim izobraževanjem odraslih, bi se prav tako moralo razmerje med deleži sredstev, ki jih dajejo za izobraževanje odraslih država in lokalne skupnosti (občine), urediti tako, da bi se zelo majhen delež, ki ga pri financiranju izobraževanja odraslih v Sloveniji dajejo lokalne skupnosti, bistveno povečal. S tem bi dosegli, da postane ob državi lokalna skupnost sorazmerno enako vpliven dejavnik pri razvijanju izobraževanja odraslih, zlasti za potrebe skupnosti.

Iz Resolucije o nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji (2004) je razvidno, da je dinamika zagotavljanja sredstev s strani občin od leta 2004, ko je bila 7,19 %, upadla na povprečno 3,92 % (sodeč po projekciji od leta 2005 do 2010).

³⁹Po podatkih ankete o izobraževanju odraslih je »predrago izobraževanje in posameznik si ga ni mogel privoščiti« ena izmed glavnih ovir pri nas pri vključevanju morebitno dejavnih v izobraževanje (v Sloveniji 55,5 %, na Švedskem 32,5 %, na Finskem 22,2 %, v Nemčiji 43,7 %). Na drugem mestu je ovira »izobraževanje se ni ujemalo z urnikom dela« (55 % v Sloveniji, 43,7 % na Finskem, 32,4 % na Švedskem, 36,9 % v Nemčiji (Beltram in drugi 2010, 119).

⁴⁰Kamor spada poleg izobraževanja starejših odraslih tudi izobraževanje po programu Usposabljanje za življenjsko uspešnost, izobraževanje po programu Projektno učenje mladih, študijski krožki, izobraževanje za aktivno državljanstvo, izobraževanje za posebne potrebe, izobraževanje za manjšine in Rome, borza znanja, središča za samostojno učenje, izobraževanje za pripravo brezposelnih na zaposlitev in računalniško opismenjevanje.

V ReNPIO predlagane spodbude povezane z zakonodajo (spremembe Zakona o financiranju občin in Zakona o lokalni samoupravi, uresničevanje zakonskih obveznosti občine, umestitev izobraževanja odraslih med temeljne pristojnosti in obveznosti regije) se niso uresničile, niti ni prišlo do formalnih pobud za spreminjanje zakonodaje. Prav tako iz državne ravni ni bilo pobude, ki bi občine motivirala k sprejemanju LPIO. Pregleda in analiz o tem, ali je v območne in regionalne razvojne programe v posameznih okoljih vključeno izobraževanje odraslih, ni. Predvidoma je izobraževanje v razvojnih programih osredotočeno na ključne kadre (visokošolsko izobraževanje) in na poklicno usposabljanje (trg dela), ne pa tudi na splošno neformalno izobraževanje za kakovost življenja ljudi, tako kot to določa Zakon o lokalni samoupravi (Beltram in drugi 2010, 100).

Analiza RENPIO je pokazala na neuravnotežen delež sofinanciranja splošnega neformalnega izobraževanja s strani lokalnih skupnosti. Velik razkorak je med obema jugovzhodnima ljudskima univerzama (RIC NM in ZIK Črnomelj) in vsemi ostalimi tako pri zagotavljanju ponudbe (kar je posledica njune aktivnosti!) kot pri deležu zagotavljanja sredstev lokalnih skupnosti (ibid., 34 in 103) (glej Tabelo 3.4).

Tabela 3.4: Razmestitev financiranja I. prednostnega področja (splošno neformalno učenje) po regijah v letih 2007 in 2008

leto					javna sredstva				zasebna sredstva			
	programi		udeleženci		državna		lokalna		izvajalec		udeleženec	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Ljubljana	15,2	15,7	23,5	18,7	14,3	14,1	16,3	8,0	12,2	21,4	39,6	17,6
Maribor	6,6	6,2	6,5	6,1	19,1	17,0	4,2	1,6	6,6	3,2	4,1	1,0
Celje	6,1	4,3	6,7	4,4	9,7	9,0	2,1	3,1	3,5	4,6	0,7	0,5
Kranj	2,3	3,8	2,4	4,0	11,7	16,8	0,5	4,3	1,3	1,6	0,8	3,4
Nova Gorica	27,3	23,8	21,6	17,2	16,0	15,4	9,8	10,8	12,3	10,2	24,9	15,2
Koper	3,5	5,7	4,6	6,6	10,0	9,6	3,1	5,5	2,2	4,5	5,8	31,6
Novo mesto	26,8	30,2	20,3	29,7	8,1	8,5	51,1	59,1	46,1	40,8	19,5	22,0
Murska Sobota	12,4	10,2	14,4	13,3	11,0	9,6	12,8	7,6	15,8	13,8	4,6	8,6

Vir: Beltram in drugi (2010, 35).

Šolska zakonodaja nalaga občinam le obveznosti za osnovnošolsko izobraževanje odraslih. Sprejemanje letnih načrtov izobraževanja lokalnih skupnosti je možnost, ki jo ponuja Zakon o izobraževanju odraslih, odločitev pa je prepuščena občinam samim.

V večini držav OECD je občinam naloženo, da iz svojih virov prispevajo za vzdrževanje omrežij institucij in programov za neformalno, osnovno in ponekod tudi za sekundarno izobraževanje odraslih. Pri izvajanju izobraževanja za socialno povezanost, osebnostni razvoj, širjenje svobode izbire in spoštovanje kulturnih značilnosti in različnosti, opravljajo občine nenadomestljivo vlogo (Velikonja 1998, 38).

Na ravni lokalne skupnosti se predlaga do leta 2013 spodbude za sprejem in izvajanje LPIO, na ravni posameznika pa ustrežnejše finančne spodbude, saj je sistem povračila stroškov neprimeren za prednostne ciljne skupine (Beltram in drugi 2010, 134).

Pregled vseh izhodišč je pokazal, da ostajajo sedanja izhodišča in vsi štirje cilji aktualni tudi v obdobju do leta 2013, saj predstavljajo podporo uresničevanju ciljev razvoja Slovenije, zapisanem v Državnem razvojnem programu za obdobje 2007–2013. Izhodišča bodo po strukturi sledila veljavnemu nacionalnemu programu, s predlaganimi prilagoditvami ali spremembami ciljnih vrednosti upoštevajoč sistemske in demografske spremembe v okolju (Beltram in drugi 2010, 120). V kontekstu vseživljenjskega učenja se pri kazalcu vključenosti prebivalstva 25–64 let v vse oblike vseživljenjskega učenja predlaga, da se delež le tega poveša na 45 % (vrednost za Slovenijo za leto 2007 je 40,6 %, za EU 35,7 % po podatkih ankete o izobraževanju odraslih) (ibid., 122). Prav tako so predlagane spremembe v opredelitvah programov, uvrščenih v I. prednostno področje (predvsem razmeščanje UŽU-programov za razvoj pismenosti glede na njihove cilje v vsa tri prednostna področja; uvrščanje programov s področij kulture, zdravja, varstva okolja in razvijanja temeljnih zmožnosti v I. prednostno področje; iz I. prednostnega področja se izloči avtošole, ker niso financirane iz javnih sredstev), in spremembe opredelitve prednostnih ciljnih skupin (po kriteriju izobrazbe, kriteriju starosti, odrasli s posebnimi potrebami, Romi in priseljenci). Na ta način bomo prispevali tudi k uresničevanju priporočila o vlaganju v izobraževanje prednostnih ciljnih skupin opredeljenem v evropskem dokumentu »Za učenje ni nikoli prepozno« (Beltram in drugi 2010, 120 in 123). Delež vključenih v splošno neformalno izobraževanje (vključuje splošno⁴¹ izobraževanje, javno veljavne programe in jezikovno izobraževanje) se bo do leta 2013 povečal na 20 odstotkov, glede na izhodiščno leto 2008, ko je znašal 5,1 % (brez avtošol) (Beltram in drugi 2010, 122 in 124). V nadaljevanju so

⁴¹Splošno izobraževanje brez usposabljanja za potrebe dela in brez izobraževanja za dvig izobrazbene ravni.

predlagane največje spremembe na področju opredelitve javne mreže programov in izvajalcev ter v povezavi s tem povečanje deleža sredstev, ki se ne deli na podlagi javnega razpisa. Delež sredstev, namenjenih I. prednostnemu področju, naj bi se povečal za najmanj dve odstotni točki, glede na izhodiščno leto 2008 (ko je znašal v LPIO 16,4 %) (ibid., 133).

4 UČENJE IN IZOBRAŽEVANJE STAREJŠIH ODRASLIH

4.1 IZOBRAŽEVALNA GERONTOLOGIJA

S problematiko starejših odraslih se ukvarja gerontologija (»geron« – starec, »logein« – veda), veda, ki obravnava socialne, medicinske in biološke vidike starosti in staranja. Temelje gerontologije sta postavila francoski in ameriški zdravnik Charocot in Nasher v 19. in 20. stoletju. Njen pomen se je spričo povečevanja števila starejših odraslih v svetu naglo širil, prav do danes, ko gerontologija velja za socialnomedicinsko znanost 21. stoletja (Accetto 1987, 9).

Pionirsko vlogo pri razvoju izobraževalne gerontologije mnogi gerontologi pripisujejo Howardu Yale-u McClusky-ju z delom »Izobraževanje odraslih in staranje« (Adult Education and Aging) iz leta 1950 ter njegovemu nadaljnjemu prizadevanju za institucionalizirano rabo tega termina in ustanovitvijo katedre za študij izobraževalne gerontologije na Univerzi Michigan leta 1970 (Hiemstra 1998, 7–11). Prav tako je pomembna Wilma Donahue, avtorica prve knjige, v kateri so identificirane izobraževalne potrebe starejših odraslih, z naslovom Izobraževanje za obdobje starosti (Education for Later Maturity), ki je izšla leta 1955.

Izraz izobraževalna gerontologija je v zvezi z izobraževanjem starejših odraslih prvi uporabil Peterson (1976), in sicer kot: »...študij in prakso izobraževalnih prizadevanj za stare in starajoče se posameznike in o starih in starajočih se posameznikih, ki ima tri ločene, čeprav med seboj povezane vidike: 1) izobraževalna prizadevanja za tiste, ki so srednje starosti ali starejši; 2) izobraževalna prizadevanja, ki se nanašajo na staranje in starejše odrasle in so za splošno ali posebno poslušalstvo in 3) izobraževalna priprava tistih, ki delajo ali se nameravajo ukvarjati s starejšimi odraslimi poklicno ali pol-poklicno« (v Findeisen 1999, 103). Opozori torej na izobraževanje starejših samih (npr. starejših delavcev, oseb pred upokojitvijo, oseb v tretjem in četrtem življenjskem obdobju) kot tudi na izobraževanje vseh

tistih, ki so v stiku s starejšimi odraslimi (delodajalci, strokovnjaki, sorodniki, prostovoljci idr.) ter na usposabljanje in ozaveščanje javnosti in medijev za spodbujanje kakovostnega staranja, medgeneracijskega sožitja in integracije starejših odraslih v družbo.

Izobraževalna gerontologija povezuje področje izobraževanja odraslih in socialne gerontologije ter pojasnjuje, da je izobraževanje v starosti odvisno od posameznikovega izobraževanja skozi celoten življenjski cikel (Erikson, 1994; Sugerman in Woolfe, 1997; Glendenning 2000 v Kump in Jelenc Krašovec 2005b, 244). Poudarja pomen izobraževanja pri zmanjševanju marginalizacije starejših odraslih, ki nastaja pod vplivom ekonomskih, socialnih, političnih in kulturnih dejavnikov v družbi. Reakcija na funkcionalistično paradigmo izobraževalne gerontologije, ki predstavlja starejše odrasle kot socialni problem in jih z zatiranjem spravlja v nevednost, revščino in nebogljenost, je v poznih 80. in v začetkih 90. let prejšnjega stoletja s svojimi korenitimi prizadevanji presegla kritična izobraževalna gerontologija. Allman (v Glendenning in drugi 2000, 18), ena izmed idejnih pobudnic kritične izobraževalne gerontologije, poudarja pomen osvobajajočega izobraževanja starejših odraslih, v okviru katerega bodo starejši odrasli sami nadzirali svoje mišljenje in učenje, poleg tega pa imeli možnosti za nadaljnji razvoj, razmišljanje in reflektiranje o tistem, kar že vedo ali pa o novih vsebinah učenja za dostojno in kakovostno življenje v starosti. Prav tako Glendenning in Battersby (1990) kritično gerontologijo opredeljujeta kot izobraževalno prakso, katere namen je emancipacija in pridobitev moči in vpliva starejših odraslih (v Kump in Jelenc Krašovec 2005b, 245).

Perspektiva kritične izobraževalne gerontologije vključuje širjenje družbene zavesti o starejših odraslih kot o kolektivnem telesu, ki ni le sprejemnik pomoči, ampak je tudi subjekt procesa socialne transformacije (ibid., 245). Cusack (2000, 62 in 75) navaja zavestno in eksplicitno izobraževanje kot orodje za spreobrnitev vloge starejših odraslih iz neproduktivne, ekonomsko odvisne v ekonomsko dejavno vlogo. Elmore (2000, 53–58) ugotavlja, da izobraževalna gerontologija ne more rešiti glavnih problemov starejših odraslih, tj. pravice do enakosti obravnave, pravice do enakih možnosti in pravice do odločanja, je pa orodje za spreminjanje medgeneracijskega vrednostnega sistema in stimuliranje medgeneracijske tolerantnosti, za zmanjševanje socialne diskriminacije in izključevanja, obenem pa orodje za krepitev veščin starejših odraslih za politično, socialno in skupnostno delovanje.

Aktualne intervencijske strategije na žalost ne vključujejo premisleka o potencialih starejših odraslih, ampak jih obravnavajo kot problem, in sicer kot osebe, potrebne pomoči. Izobraževanje starejših odraslih je tako v političnih diskurzih in dokumentih le postranskega pomena, kar se kaže pri financiranju kot tudi sistemski ureditvi tega področja. V družbah, ki se vse bolj starajo, bo potrebno zagotoviti večstransko strokovno in politično podporo izobraževanju starejših odraslih, s čimer se bosta krepila tudi moč in vpliv starejših odraslih (Kump in Jelenc Krašovec 2005b, 245–246).

4.2 OPREDELITEV POJMOV UČENJE IN IZOBRAŽEVANJE

Pri uporabi pojmov izobraževanje in učenje je pomembno, da se zavemo njunih pomembnih razlik, čeprav gre za dve sorodni dejavnosti.

Z zornega kota vseživljenjskega učenja je učenje širši pojem kot izobraževanje. Izobraževanje je organizirano, k cilju usmerjeno učenje. Zajema tudi skupek meril, ki omogočajo, da se ta cilj čim bolj učinkovito doseže. Izobraževanja torej ni brez učenja. Obstaja pa učenje brez izobraževanja (Paustuović v Jelenc 1998, 55).

Pri izobraževanju sta vloga in dejavnost posameznika (učenca) določeni od zunaj. V ospredju je pridobivanje znanja, spretnosti, navad ali učenje med procesom, ki je praviloma uradno (ni pa nujno) opredeljen s cilji, strukturiran, predmetno usmerjen in organiziran od zunaj. Proces pridobivanja znanja se strokovno organizira in nadzoruje, praviloma s poukom in učiteljem. Ta proces pomembno določajo družbene okoliščine in potrebe (Jelenc 2007, 34).

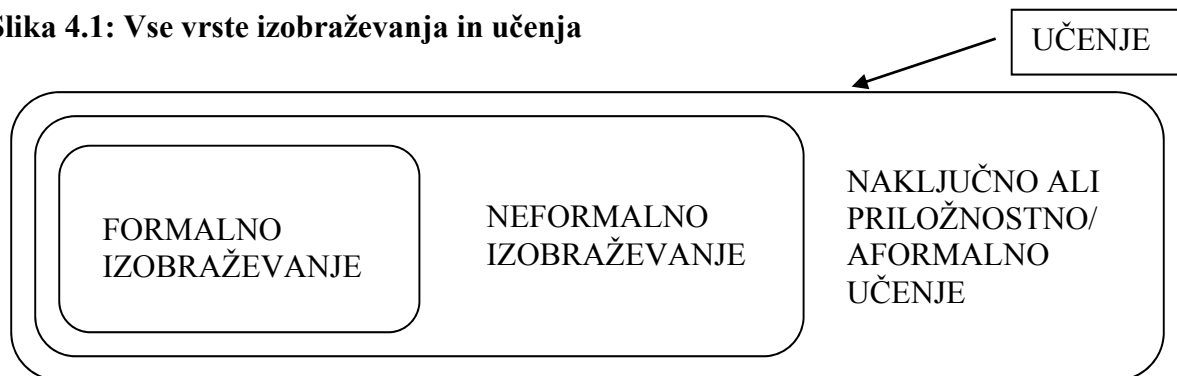
Pri učenju je v ospredju posameznik, njegove potrebe in njegova lastna dejavnost; to ne pomeni, da v procesu niso upoštevane tudi družbene potrebe. Učenje označuje večja širina po več razsežnostih: poteka povsod, zajema vse položaje, okoliščine in priložnosti; vsebine se prepletajo in niso tako načrtno usmerjene na predmet. Učenje je postalo del življenja, je prožno in traja vse življenje. Učimo se tudi drug od drugega, ne le pod strokovnim vodstvom. Učenje označuje večja dejavnost in avtonomnost posameznika. Učenje lahko glede na

dejavno vlogo posameznika in način organiziranosti dejavnosti delimo na organizirano⁴² in priložnostno (Jelenc 2000b, 16).

Tako pri izobraževanju kot pri učenju lahko govorimo o formalnosti in neformalnosti. Izraz 'izobraževanje' prednostno uporabljamo, ko gre za bolj formalizirano, izraz 'učenje' pa, ko gre za manj formalizirano dejavnost. Formalnost ali neformalnost izobraževanja ali učenja določamo po namembnosti izobraževalne ali učne dejavnosti in ne po stopnji formaliziranosti izpeljave izobraževanja (strukturiranosti programa, učiteljevi kvalifikaciji, ugotavljanju učinka ipd.) (Jelenc 2007, 35).

Vse vrste izobraževanja in učenja dobro ponazarja Daviesova shema (glej Sliko 4.1), v kateri označuje zunanji okvir vse učenje, znotraj tega pa se razvrstijo z različnimi deleži, ki si po velikosti sledijo v vrstnem redu, kot je navedeno: naključno ali priložnostno učenje ter aformalno učenje, neformalno izobraževanje in formalno izobraževanje.

Slika 4.1: Vse vrste izobraževanja in učenja

Vir: Davies, A. (1985, 23).

Formalno je tisto izobraževanje ali učenje, ki naj bi pripeljalo do neke vrste formalno potrjenih izobraževalnih rezultatov, kot so dosežena stopnja izobrazbe, diploma ali poklicna kvalifikacija (Jelenc 1991, 30). Pri formalnem izobraževanju gre za zadovoljevanje kognitivnih potreb in s tem pridobivanje znanja (Radcliffe in Colletta 1989, 61). Formalno

⁴²Organizirano samostojno učenje (samoizobraževanje) je učenje/izobraževanje, pri katerem posameznik ali skupina prevzame poglavitno odgovornost za načrtovanje, izpeljavo in ovrednotenje svojega učenja ali izobraževanja, pri tem pa mu lahko pomagajo druge osebe ali ustanove. Priložnostno učenje je učenje, ki nastaja kot rezultat vplivanja okoliščin, v katerih se posameznik nahaja (Jelenc 2000b, 16).

izobraževanje je institucionalizirano in hierarhično strukturirano v izobraževalnem sistemu (Jarvis 1985, 3). Za izpeljavo formalnega izobraževanja ali učenja je torej potrebna večja stopnja formaliziranosti izpeljave izobraževanja kot za neformalno, kar se praviloma določa z verifikacijo izvajalca ali programa.⁴³

Neformalno izobraževanje ali učenje pa ni namenjeno pridobivanju formalnega izkaza, temveč zadostitvi drugih potreb po izobraževanju ali interesov udeleženca izobraževanja, ki jih le-ta želi namembno pridobiti (Jelenc 2007, 35). Neformalno je v primerjavi s formalnim izobraževanjem manj strukturirano, decentralizirano, časovno bolj prilagodljivo, orientirano na pridobivanje psihomotoričnih veščin (Radcliffe in Colletta 1989, 61). S slednjim se ne strinjamo v celoti, saj neformalno splošno izobraževanje za zadovoljevanje človekovih splošnih, osebnih in kulturnih potreb ni usmerjeno (zgolj) na pridobivanje psihomotoričnih spretnosti. Pri neformalnem izobraževanju so učne metode bolj fleksibilne in usmerjene v posameznika; prav tako je takšno izobraževanje bolj konkretno in izkušensko. Vključenost udeležencev izobraževanja ni pogojena s starostjo, temveč z interesi in možnostmi posameznika (Knowles, 1976). Torej pri neformalnem izobraževanju gre za organizirane izobraževalne aktivnosti izven formalnega izobraževalnega sistema, ki služijo zagotavljanju specifičnih učnih potreb različnih ciljnih skupin (le-te se razlikujejo po starosti, (ne)izobraženosti, statusu idr.)⁴⁴ (Jarvis 1985, 3; Coombs 1989, 58).

⁴³**Formalno izobraževanje odraslih** po dejavnostni namembnosti delimo v dve kategoriji (Jelenc 1994b, 46–48):

- *formalno izobraževanje za pridobitev javno priznane stopnje splošne izobrazbe* (osnovno izobraževanje odraslih in splošno srednje izobraževanje) in
- *formalno izobraževanje za pridobitev javno priznane stopnje strokovne ali poklicne izobrazbe* (izobraževanje za pridobitev poklicne in strokovne izobrazbe na srednji, višji in visoki stopnji, specializacije ter drugo izobraževanje in usposabljanje za poklicno delo ali poklic, ki se potrjuje s certifikatom).

⁴⁴**Neformalno izobraževanje odraslih** razvrstimo v (ibid., 48–49):

- *neformalno splošno izobraževanje za zadovoljevanje človekovih splošnih, osebnih in kulturnih potreb* (temeljno izobraževanje za pridobitev (funkcionalne) pismenosti, izobraževanje za osebnostni razvoj, izobraževanje za družbene vloge ali državljska vzgoja in izobraževanje za družbeno blaginjo); v to kategorijo spada tudi izobraževanje starejših odraslih;
- *neformalno izobraževanje za poklic ali poklicno delo* (sem štejemo: spopolnjevanje in uvajanje ali privajanje na delo ali drugo usposabljanje za opravljanje delovnih ali poklicnih nalog, funkcij).

Razlika med učenjem in izobraževanjem je še najbolj očitna, ko govorimo o namembnosti ali nenamembnosti. Izobraževanje je vedno namembno, učenje pa je lahko namembno ali nenamembno. Najnižjo stopnjo tako po namembnosti kot tudi po formaliziranosti izpeljave imata **naključno ali priložnostno in aformalno učenje**. Pri tem gre za učenje neposredno iz socialnega in fizičnega okolja. Prevladujoča metoda je učenje z izkušnjami, z zgledi. Takšno učenje poteka spontano, praviloma ni posebej načrtovano in ne nadzorovano. Ni izrecno prvina izobraževalne dejavnosti, pojavlja se kot vzporedna, dopolnjujoča sestavina različnih dejavnosti (npr. šolanja, socialnega dela, dela z mladino ali odraslimi). Je sestavina vsakdanjega življenja ter vseživljenjskega učenja in izobraževanja. Ni le učenje, temveč tudi socialni odnos oz. je usmerjeno v osebnost človeka, ki se uči (Davies 1985, 24–25; Jeffs 1990, 6–13; Jelenc 2007, 35–36).

Naključno ali priložnostno izobraževanje in učenje je »proces, ki poteka vse življenje, pri katerem vsak oblikuje stališča, pridobiva vrednote, spretnosti in znanje iz vsakodnevnih izkušenj, izobraževalnih vplivov in virov v svojem okolju, družini, soseski, pri delu in igri, pri nakupovanju, v knjižnici in iz javnih občil« (Jelenc 1991, 54–55). Glede na to, da ni zavestnega vpliva niti s strani učnega vira niti s strani učenca oz. gre za nenačrtovano in nenadzorovano učno aktivnost (brez ciljev, časovne opredelitve, učne pomoči, certifikatov ipd.), govorimo bolj o dejavnosti učenja kot pa izobraževanja (CEDEFOP v Tuschling in Engemann 2006, 455).

Aformalno učenje je podobno priložnostnemu učenju (prav tako ne poteka formalizirano), razlikuje pa se po tem, da je vsaj deloma namembno. Zavesten namen, ki ga imata bodisi vir učenja bodisi učenec, ni časovno usklajen oz. ni sočasen. Zato pride do njune uskladitev le priložnostno, to pa je lahko bodisi tako, da prihaja bolj ali manj strukturirana pobuda ali priložnost za učenje od zunaj, ne da bi subjekt tedaj že imel jasen namen, da se bo učil, bodisi tako, da se izrabi zunanja priložnost, ki zadovolji človekov že oblikovani namen ali interes, ki se s tem aktivira (Jelenc 2007, 36).

4.3 UDELEŽBA STAREJŠIH ODRASLIH V IZOBRAŽEVANJU

Večina raziskav o udeležbi odraslih v izobraževanju kaže, da na odločitev za izobraževanje vpliva več dejavnikov. Van der Kamp (1996) jih razvrsti v tri skupine (v Jelenc Krašovec in Kump 2009, 204–207):

- **Sociološki:** **izobraževanje v mladosti** (izkušnje z učitelji, odnosi v skupini, (ne)uspešnost), **stopnja poprejšnje izobrazbe** (najboljši napovednik udeležbe v izobraževanju), **prejšnja udeležba v izobraževanju odraslih** (večina izobraževanja odraslih je namenjena motiviranim in uspešnim odraslim iz višjih socio-ekonomskih skupin – izobraževanje odraslih tako ohranja razlike, vzpostavljene v začetnem izobraževanju), **socialne vloge: delo in prosti čas** (izobrazba vpliva na zaposlitveni položaj, mobilnost in kariero posameznika, obratno pa vloga na delovnem mestu in tehnologija, ki jo uporablja pri delu, vpliva na posameznikovo potrebo po izobraževanju; mnogo odraslih (tudi starejših) se v svojem prostem času ne glede na izobrazbo izobražuje zaradi interesov, povezanih s hobiji), **starost** (starejši odrasli, ki so bili v celotnem življenjskem ciklu učno dejavni, bodo sorazmerno dejavni tudi v pozni starosti, spremeni pa se namen, cilj in intenzivnost njihove dejavnosti; delež starejših odraslih v izobraževanju narašča, kar je pogojeno z boljšo izobraženostjo zdajšnjih generacij), **spol** (v splošno izobraževanje in programe univerz za tretje življenjsko obdobje se vključuje večji delež žensk kot moških; kot ugotavlja Midwinter (v McGivney 1999, 10–11) verjetno zato, ker je v populaciji starejših odraslih zaradi ovdovelosti več žensk kot moških, obenem pa splošno neformalno izobraževanje v večji meri pritegne ženske kot moške);
- **psihološki:** **ovire** za izobraževanje (dispozicijske, situacijske in institucionalne), **značilnosti izobraževalnih programov** (ponudba izobraževanja odraslih se vse bolj odziva predvsem na potrebe trga), **osebnostne značilnosti in kognitivne zmožnosti**, **motivacija** za izobraževanje, **stališča** (ženske in na splošno bolj izobraženi odrasli imajo bolj pozitivno stališče do izobraževanja odraslih kot pa moški in slabše izobraženi odrasli), **namere**;
- **ekonomski:** **stroški** izobraževanja kot ovira in udeležba v izobraževanju kot **investicija**.

Tuji avtorji (Houle, 1988; Cropley 1989; McGivney 1993; Carlton in Worsley 1996; Sargant 1997; Sargant 2000; Fisher in Wolf 2000) kot tudi podatki iz treh slovenskih raziskav⁴⁵ potrjujejo dejstvo, da je stopnja izobrazbe pomemben dejavnik udeležbe v izobraževanju odraslih. Slovenski podatki raziskave Udeležba prebivalcev Slovenije v izobraževanju odraslih za leto 1998 kažejo, da je bil delež starejših odraslih, ki imajo končano zgolj osnovno šolo ali manj, bistveno višji od deleža odraslih s tako stopnjo izobrazbe v drugih starostnih skupinah. Več kot polovica anketirancev (skoraj 53 %), starejših od 60 let, je imelo končano le osnovno šolo ali manj in samo 7,3 % starejših odraslih zaključeno višjo šolo ali več (Jelenc Krašovec in Kump 2006, 24). Raziskava o udeležbi prebivalcev Velike Britanije v izobraževanju odraslih (izpeljana pod okriljem NIACE, nacionalnega inštituta za izobraževanje odraslih, za MORI - Market & Opinion Research International) iz leta 1994 kaže primerljivost, in sicer kar 60 % upokojujencev je opustilo šolanje pri starosti 14 let in tako ostalo brez izobrazbe. 56 % v starosti 55–64 let in kar 70 % starejših nad 65 let se po zaključku šolanja ni nikoli več vključilo v kakršno koli obliko izobraževanja (Carlton in Worsley 1996, 32).

Da se vključenost starejših odraslih v izobraževanje s starostjo zmanjšuje, ponazarjajo tudi podatki, zbrani za tri generacije v istih družinah v dveh časovnih točkah (leta 1987 in leta 2005), pridobljeni v okviru raziskovalnega projekta Socialna integracija starostnikov v Sloveniji. Po podatkih iz leta 2005 je delež učno dejavnih staršev (2. generacija), ki so bili v povprečju stari 50 let, več kot 50 %; med starimi starši (3. generacija) pa je bilo učno dejavnih leta 2005 le še 11,5 %. »Če te podatke dopolnimo s podatki o nizki stopnji izobrazbe starejših odraslih v Sloveniji, lahko sklepamo, da starejši odrasli niso pripravljeni na vseživljenjsko učenje in se zato v povprečju manj izobražujejo kot druge starostne skupine odraslih« (Jelenc Krašovec in Kump 2007, 295).

⁴⁵**Prvo raziskavo** Izobraževanje odraslih kot strateški dejavnik pospeševanja našega družbenega in tehnološkega razvoja je v okviru širšega projekta Slovensko javno mnenje leta 1987 izvedel Pedagoški inštitut. **Drugo in tretje raziskavo**, ki sta bili izvedeni leta 1998 in leta 2004 – obe z naslovom Udeležba prebivalcev Slovenije v izobraževanju odraslih sta bili del mednarodnega projekta International Adult Literacy Survey – pa je izvedel Andragoški center Republike Slovenije. »Med omenjenimi raziskavami je kar nekaj razlik v vsebini in izboru indikatorjev ter uporabljeni metodologiji, kar zmanjšuje možnost primerjave zbranih podatkov. Raziskave niso bile zasnovane z namenom longitudinalne analize, vendar dajejo vsaj nekaj delno primerljivih podatkov o izobraževanju starejših odraslih v Sloveniji.« (Jelenc Krašovec in Kump 2006, 22) »Uporabljeni so le podatki, ki se nanašajo na izobraževanje starejših odraslih v starosti nad 60 let.« (ibid., 30)

Po podatkih popisa prebivalstva in statističnih letopisov se po letu 2002 izobrazbena sestava starejših odraslih (nad 65 let) izboljšuje (glej Tabelo 4.1). Raste delež starejših odraslih s štiriletno srednjo šolo in višjo oziroma visoko šolo ali več in upada delež starejših odraslih s končano osnovno šolo ali manj. Domnevamo, da bodo prihodnje generacije starejših odraslih še bolj izobražene, s tem pa bodo tudi njihove potrebe po izobraževanju drugačne, predvsem pa bistveno večje.

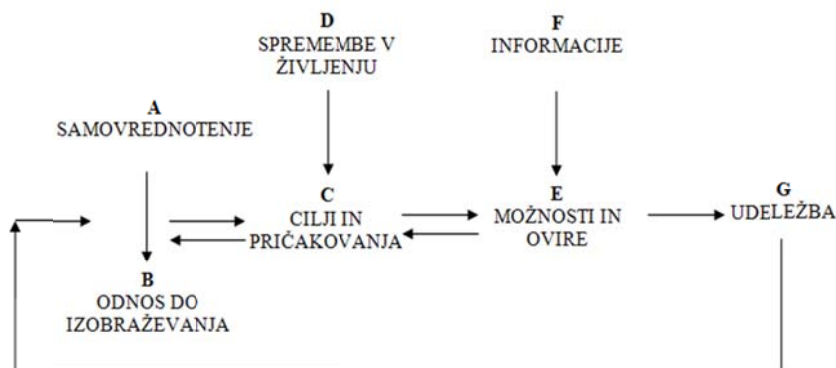
Tabela 4.1: Izobrazbena sestava starejših od 65 let v letih 2002, 2005, 2008 in 2009

	2002	2005	2008	2009
OŠ in manj	56,2 %	50,6 %	46,5 %	44,2 %
SŠ	35,7 %	38,5 %	42,5 %	43,7 %
VIŠ in več	8,1 %	10,9 %	11,0 %	12,1 %

Vir: Statistični urad Republike Slovenije 2002; Statistični urad Republike Slovenije 2006; Statistični urad Republike Slovenije 2009b; Statistični urad Republike Slovenije 2010b.

Na odločitev za udeležbo v izobraževanju vpliva več dejavnikov, ki so med seboj prepleteni in odvisni tako od posameznika kot tudi okolja, v katerem živi. S COR (tj. Chain of Response) modelom Patricie Cross bom razložila dejavnike vpliva na udeležbo v izobraževanju (Slika 4.2). Tukaj bom podrobneje opisala točki A (samovrednotenje) in B (odnos do izobraževanja), točke C (cilji in pričakovanja), E (možnosti in ovire) in G (udeležba) pa v poglavjih 3.3, 3.4 in 3.5. Dejavnika D (spremembe v življenju) in F (informacije) bom le mestoma omenila.

Slika 4.2: COR (Chain of Response) model dejavnikov vpliva na udeležbo v izobraževanju

Vir: Cross, P. (1981, 124).

- **DEJAVNIK SAMOVREDNOTENJE (A)**

Prvi pomemben dejavnik, ki vpliva na to, ali se bo posameznik odločil za vključitev v izobraževanje ali ne, je zagotovo njegovo samovrednotenje učnih sposobnosti v povezavi z dosedanjimi učnimi izkušnjami in dosežki (Cross 1981, 125). Illeris (2003, 12) ugotavlja, da se v izobraževanje vključuje predvsem srednji razred, še vedno pa je večina starejših odraslih, ki nima možnosti za izobraževanje ali pa ne poseduje pozitivnih izobraževalnih izkušenj za vseživljenjsko učenje. Slednje potrjujejo tudi rezultati mednarodne študije o pismenosti odraslih.⁴⁶ Odrasli, ki niso imeli spodbudnih izkušenj s šolanjem in se niso dosti izobraževali v času, ko so bili zaposleni, tudi v poznejših letih manj posežejo po izobraževanju (Van der Kamp in Scheeren 1997, 151). Obstajajo razlike med starejšimi odraslimi, ki so bili uspešni v obdobju šolanja in ohranjajo spodbudne spomine na šolanje, in med tistimi, ki ohranjajo nespodbudne spomine na šolanje in so bili neuspešni (Tuijnman in Van der Kamp 1992, 7; Carlton in Worsley 1996, 33; Findeisen 1997, 29). Tudi Rubenson in Boshier (v Cross 1981, 123) ugotavljata, da izobraževanje manj privlači odrasle z nizkim vrednotenjem lastnih učnih sposobnosti, saj kot pravi Cross (1981, 133), se zaradi predhodnih neuspešnih šolskih izkušenj in bojzani pred ponovnim neuspehom izogibajo kakršnemukoli učenju (organiziranemu ali samostojnemu). Predlaga, da se takšne odrasle sprva spodbuja k vključevanju v izobraževalne oblike, ki terjajo nizko stopnjo rizičnosti in tekmovalnosti v smislu ponovnega neuspeha (sprva s samostojnimi učni projekti, kot jih poimenuje Tough, kjer gre za popoln nadzor posameznika nad učno situacijo in učno tematiko; v nadaljevanju z vključitvijo v neformalne oblike učenja, kjer ni nikakršnega obveznega ocenjevanja, ampak zgolj posameznikova samoevalvacija; naslednja stopnja je učenje kompetenc, kjer gre za vodeno vrednotenje pridobljenih kompetenc, toda brez občutka tekmovalnosti; najvišja stopnja pa je vključitev v formalne oblike izobraževanja s prisotno kompetitivnostjo in ocenjevanjem) (ibid., 133–134).

- **DEJAVNIK ODNOS DO IZOBRAŽEVANJA (B)**

Odnos do izobraževanja narašča neposredno preko posameznikovih lastnih predhodnih učnih izkušenj in posredno preko odnosa oz. izkušenj z izobraževanjem, ki jih imajo njegovi najbližji (družina, prijatelji) in pomembni drugi ljudje (npr. referenčne skupine oz. skupine, ki jim pripada) (ibid., 125).

⁴⁶Gre za mednarodno komparativno raziskavo pismenosti odraslih iz leta 1994, ki je zajela odrasle v starosti od 16 do 65 let, v šestih državah: Kanada, Nizozemska, Poljska, Švedska, Švica in ZDA.

Marcus (v Courtney 1989, 528) ugotavlja, da so socioekonomski dejavniki glavni pokazatelj udeležbe starejših odraslih v izobraževanju. Njegova študija o vplivu starosti, spola in statusa na vključenost v izobraževalne aktivnosti razkriva, da se starejši odrasli z nižjimi prihodki in nižjim socioekonomskim statusom manj vključujejo v izobraževanje. Obratno pa se tisti z višjimi prihodki in višjim statusom pogosteje izobražujejo, in sicer zaradi želje po osebni rasti in zaradi veselja do učenja. Tudi Van der Kamp in Scheeren (1997, 149) ugotavljata, da ima večina starejših odraslih, ki se izobražujejo, zaključeno visoko stopnjo izobrazbe, dokaj dobre prihodke in sorazmerno visoko stopnjo funkcionalne pismenosti. Prav tako trdita, da se starejši odrasli, ki se izobražujejo, dokaj intenzivno vključujejo tudi v druge sfere družbenega, kulturnega in političnega življenja.

Pri tem je potrebno izpostaviti korelacijo med socioekonomskim statusom in ravni izobrazbe staršev in otrok, saj starši z višjim socioekonomskim statusom (torej tudi višjo stopnjo izobrazbe) vlagajo več v izobrazbo otrok, s tem pa je v grobem že začrtana struktura njihovih poklicnih priložnosti⁴⁷ (Tuijnman in Fagerlind v Deshler 1996, 573; Toure 1999, 32). Vse to pa vpliva na posameznikov odnos do izobraževanja in vključitev v vseživljenjsko učenje v obdobju starosti.

4.4 MOTIVACIJA IN POTREBE STAREJŠIH ODRASLIH ZA UČENJE IN IZOBRAŽEVANJE

Motivacija za izobraževanje je eden najbolj značilnih kazalnikov udeležbe v izobraževanju. Deshler (1996) navaja, da lahko motivacijo za udeležbo v izobraževanju pojasnjemo z zornega kota posameznika (npr. motivi, potrebe, pričakovanja, vrednote ipd.), z zornega kota družbenega konteksta (npr. spol, starost, družbeni položaj, zaposlitveni status, politični sistem itd.) ali pa z zornega kota interakcije posameznika s socialnim okoljem⁴⁸ (Jelenc Krašovec in

⁴⁷Ne gre pa pozabiti na posameznike manj izobraženih in revnejših staršev, ki se jim uspe iztrgati iz začaranega kroga in se uveljaviti v svojem poklicu. K temu jih ženejo odločnost, hrepenenje po uspehu in drugačnem življenju, kot so ga imeli njihovi starši, ter zavedanje, da nimajo kaj izgubiti, le pridobijo lahko (Toure 1999, 32).

⁴⁸»Prva skupina teorij temelji ali na hierarhiji potreb posameznika (npr. Maslow) ali pa motivacijo pojasnjuje kot odgovor na različne spremembe, ki se pojavljajo v življenjskem ciklu posameznika (npr. Houle, Havighurst idr.). Druga skupina poudarja pomen različnih družbenih dejavnikov, npr. političnega sistema, ekonomskih možnosti, družbenega razreda, starosti, spola itd. (npr. Tuijnman, Freire idr.). V zadnjem času pa so najbolj vplivne in tudi najbolj razširjene teorije motivacije na področju izobraževanja odraslih, ki motivacijo za izobraževanje

Kump 2009, 207). »Razlogi, zaradi katerih se nekdo vključi v izobraževalni program, so torej najrazličnejši in jih (največkrat) ni mogoče zožiti na eno samo 'motivacijo'. V večini sodobnejših motivacijskih modelov se zato skuša združiti obe perspektivi (psihološko in sociološko) in s tem oblikovati model, ki bo čim bolj temeljito pojasnil dejavnike, ki vplivajo na posameznikovo pripravljenost za udeležbo v izobraževanju.« (Radovan 2003, 110)

Cilje in pričakovanja posameznika (točka C v COR modelu) lahko povežemo s teorijami motivacije (Lewina, Atkinsona, Vrooma in nazadnje Rubensona), ki v ospredje postavljajo dve komponenti, in sicer »privlačnost cilja« in »pričakovanja«, da bo imelo izobraževanje zaželeno posledico, pri čemer je pomembno posameznikovo zaznavanje sebe in svojih sposobnosti za sodelovanje v izobraževanju in dokončanje le-tega. Torej posamezniki z boljšo samopodobo imajo bolj pozitivna pričakovanja o učinkovitosti izobraževanja oz. dosegu zastavljenega cilja (Cross 1981, 116 in 126).

Millerjeva teorija (1967) je ena izmed prvih, ki poveže posameznikove potrebe, aspiracije in vrednote s socio-ekonomskimi pogoji. Svoje razmišljanje opre na Lewinova izhodišča in na hierarhično zadovoljevanje potreb po modelu Abrahama Maslowa.⁴⁹ Človek skuša najprej zadovoljiti temeljne potrebe, šele nato pridejo na vrsto potrebe, ki so na lestvici višje. Potrebe, ki so najvišje, zadovolji posameznik kasneje v življenju oz. ko doseže višji socioekonomski status. Miller predpostavi, da se odrasli z nižjim socioekonomskim statusom v izobraževanje vključujejo zaradi pridobivanja osnovnih znanj, veščin in poklicnega razvoja, da tako zadovoljijo potrebe po preživetju, varnosti in pripadnosti, odraslim z višjim statusom pa predstavlja izobraževanje možnost za zadovoljevanje potreb po samouresničevanju in osebni rasti (Cross 1981, 112; Merriam in Caffarella 1999, 61).

Tudi Boshier razkriva korelacijo med socio-ekonomski dejavniki in posameznikovo odločitvijo za izobraževanje. V 70. in 80. letih prejšnjega stoletja je empirično preizkusil in nadgradil Houleovo tipologijo motivov za učenje odraslih, ki razlikuje tri vrste motivacije (1988, 15–28):

pojasnjujejo kot rezultat interakcije notranjih individualnih in zunanjih socialnih vplivov (npr. McClusky, Miller, Boshier, Rubenson, Cross itd.)« (Jelenc Krašovec in Kump 2009, 207)

⁴⁹Hierarhija potreb: fiziološke potrebe, potrebe po varnosti, potrebe po pripadnosti in ljubezni, potrebe po spoštovanju in samospoštovanju, potrebe po samoaktualizaciji, kamor sodi izpopolnjevanje samega sebe, avtonomnost, uresničitev svojih možnosti in potencialov, ustvarjalnost (Maslow 1982).

- ciljno usmerjeno motivacijo (izobraževanje je zgolj sredstvo za doseganje zastavljenih ciljev);
- motivacijo, ki je usmerjena na izobraževanje kot dejavnost (izobraževanje zadovoljuje potrebo po druženju in pripadnosti);
- motivacijo za učenje in izobraževanje, ki je močnejša od vseh drugih motivov (posamezniku je učenje največja vrednota).

Boshier in Collins sta ugotovila, da na vključitev odraslih v izobraževanje vpliva šest ključnih potreb (Boshier 1989, 148–150): socialni stiki (druženje, pripadnost), socialna stimulacija (izogibanje dolgočasju, frustraciji), profesionalni (poklicni) razvoj, skupnostno udejstvovanje (blaginja, aktivni državljani), zunanja pričakovanja (pričakovanja okolice) in kognitivni interes (učenje zaradi učenja samega). Teh šest ključnih potreb sta razvrstila v tri skupine, ki so primerljive s Houleovo tipologijo, in sicer prva skupina: spoznavne (kognitivne) potrebe, ki so skladne z motivacijo, usmerjeno k učenju in izobraževanju;⁵⁰ druga skupina: socialni stiki, socialna stimulacija, skupnostno udejstvovanje, pričakovanja okolice, kar je primerljivo z motivacijo, usmerjeno v aktivnost/dejavnost; tretja skupina: profesionalni (poklicni) razvoj pa je primerljiv s Houleovo ciljno usmerjeno motivacijo. Njuna teorija pojasnjuje, da se odrasli z nižjim socio-ekonomskim statusom v večji meri vključujejo v izobraževanje zaradi socialnih stikov, socialne stimulacije, poklicnega razvoja, skupnostnega delovanja in pričakovanja okolice in najmanj zaradi kognitivnih potreb, medtem ko so pri odraslih z višjim socio-ekonomskim statusom le-te najbolj izražene. Takšna tendenca je tudi v povezavi s starostjo udeležencev, in sicer mlajši odrasli so v primerjavi s starejšimi z vključitvijo v izobraževanje bolj usmerjeni k zagotavljanju osnovnih potreb in ekonomske neodvisnosti.

V povezavi s tem lahko potegnemo vzporednice z avtorji, ki so preučevali potrebe starejših odraslih v izobraževanju. McClusky (1974) identificira pet glavnih izobraževalnih potreb starejših odraslih: spoznavne potrebe, potrebe po izražanju, sodelovanju in druženju, potrebe po vplivanju, potrebe po samouresničevanju (Courtney 1989, 531; Fisher in Wolf 2000, 481). Pri zadovoljevanju spoznavnih potreb si pogosto starejši odrasli najprej želijo pridobiti tista

⁵⁰Pogosto se učna osredinjenost označuje tudi z razločevanjem med ekspresivnimi (tj. učenje zase) in instrumentalnimi učnimi motivi (tj. usmerjeno k zunanjim ciljem). Na podlagi tega razmejimo tudi dve vrsti učenja, in sicer 'instrumentalno učenje', s pomočjo katerega posameznik pridobiva praktične sposobnosti in veščine za reševanje problemov, ter 'ekspresivno učenje', s katerim pridobiva znanje in informacije (Manheimer in drugi 1995, 20).

znanja in spretnosti, ki so del splošne usposobljenosti in povečajo vse ostale: jezikovne spretnosti, obvladovanje računalništva, interneta itd. Poleg tega pa pri njih prevladuje želja po znanju, ki ga njihovo socio-kulturno okolje in druge generacije cenijo (Findeisen 1999, 170). Z vidika potreb po izražanju gre za izražanje vsega, kar se je v življenju nakopičilo (usposabljanje za kreativno pisanje, učenje literarnih zvrsti, slikarstvo, keramika ipd.) (Krajnc 1992, 60). Prav tako daje izobraževanje posamezniku možnost, da naveže stike z drugimi ljudmi in tako zadovolji potrebe po pripadnosti in koristnosti. »Učenje je socialen odnos in človek za svoje preživetje nujno potrebuje socialno okolje« (ibid.: 26). Fisher in Wolf (2000, 487) izpostavita medgeneracijsko dimenzijo sodelovanja in druženja ter integracijo neudeležencev izobraževanja (to so pretežno manjšine, manj izobraženi in osebe z nižjim socio-ekonomskim statusom) tako v učne aktivnosti kot tudi v skupnostno življenje. Ob tem pa poudarita, da »ni dovolj zgolj poučevanje in učenje o vključevanju starejših odraslih v družbo, ampak je po tem vzoru potrebno tudi živeti«. Starejši odrasli predstavljajo rezervoar modrosti in izkušenj, ki jih družba potrebuje, vendar se jih le-ta še ni naučila v polni meri izrabljati. Z vidika zadovoljevanja potreb po vplivanju in odgovornosti do drugih, temelji izobraževanje starejših odraslih na zamisli družbene participacije le-teh. V okviru izobraževanja se ustvarjajo skupine, v katerih posamezniki najdejo odziv na svoje vrednote, kar je tudi ena temeljnih človekovih potreb in pogoj za potek procesov socializacije starejšega človeka kot tudi vplivanja na kvaliteto življenja te ciljne skupine. K potrebam po samouresničevanju pa težijo tisti starejši 'učenci', za katere je življenje intelektualna dogodivščina. Jarvis jih poimenuje 'modreci'. Le-ti ne razmišljajo o mejah, ki jim jih postavljajo učna preteklost in pretekle izkušnje; so razmišljujoči in kritični, nove informacije povezujejo s preteklimi in se radi srečujejo z novostmi (Jarvis 2001, 77).

Carlton in Worsley (1996, 33) ugotavljata, da se starejši odrasli odločajo predvsem za izobraževalne aktivnosti, ki jim omogočajo druženje, zabavo in osebno rast, učenje znanj za boljšo kakovost in blaginjo življenja (zdravje, nove tehnologije itd.) ter vlogo aktivnega državljana in prostovoljca.

Pri starejših odraslih prevladuje notranja motivacija za učenje in izobraževanje, ki izhaja iz njihovih osebnih interesov, želja, potreb in motivov (Krajnc 1982; Courtney 1989). Toda motivacija za učenje in izobraževanje je v starosti šibka in odvisna zlasti od ustreznih spodbud v okolju (Jelenc Krašovec in Kump 2005b, 252). Rezultati raziskav o motivacijskih dejavnikih starejših odraslih za izobraževanje so pokazali, da se le-ti za izobraževanje

odločajo prvenstveno zaradi kognitivne motivacijske dimenzije (npr. faktorji kognitivnega interesa pri Boshier in Riddell, 1978; intelektualna stimulacija in užitek v učenju pri Furst in Steele 1986; intelektualna vedoželjnost in zanimanje za določeno področje pri Bynum in Seaman 1993; obogatitev/užitek v učenju pri Scala 1996) (Bynum in Seaman 1993, 15–20; Scala 1996, 764). Toda poleg kognitivnega razvoja poročajo Bynum in Seaman ter Scala o socialnih stikih in novih znanstvih kot pomembnem dejavniku vključitve starejših odraslih v izobraževanje (Bynum in Seaman 1993, 19–20; Scala 1996, 765).

Jelenc Krašovec in Kump (2009, 215) povzemata več avtorjev in ugotavljata, da so »najmočnejši motivacijski dejavniki med starejšimi odraslimi v razvitih zahodnoevropskih državah in ZDA 'kognitivni interes', 'želja po učenju', 'osebna rast in zadovoljstvo' (npr. 'obogatitev', 'užitek pri učenju', 'samozadovoljstvo', 'občutek samoizpolnitve') ter 'socialni odnosi'».

Podatki slovenskih raziskav (iz leta 1987 in 1998)⁵¹ kažejo, da želijo starejši odrasli z izobraževanjem 'povečati uspešnost svojega delovanja'. Leta 1987 se je za ta motiv opredelilo 57 % starejših odraslih od 60 let, leta 1998 pa 61 % vseh v tej starostni skupini. Med te motive, ki tvorijo skupni navedeni motiv, so bili vključeni odgovori: 'pridobiti znanje, omogočiti si svoj razvoj', 'izboljšanje svojega položaja', 'uspešnost pri delu', 'poklicu, stroki', 'obvladovanje odnosov v družbi, uveljavitev' in podobno. Kot pomemben razlog za vključitev starejših od 60 let v izobraževanje se je pokazalo tudi 'veselje do učenja'. Leta 1987 je kar 17 % in leta 1998 10 % starejših odraslih ta motiv izbralo kot pomemben (Jelenc Krašovec in Kump 2005b, 252). »To ne preseneča, saj se s starostjo motivi, povezani z delom in zaposlitvijo – še posebej pri bolj izobraženih – zamenjajo z motivi, povezanimi z željo po samouresničevanju in večjo kakovostjo bivanja (ibid., 252). V letu 2004⁵² se je največ starejših od 60 let za izobraževanje odločilo zaradi družabnih stikov (64 %), veselja do učenja

⁵¹Podrobno smo te raziskave predstavili že v poglavju o udeležbi starejših odraslih v izobraževanju. Leta 1987 so na vprašanja o motivaciji odgovarjali dejavni in morebitno dejavni odrasli, leta 1998 pa samo dejavni odrasli (Jelenc Krašovec in Kump 2005b, 252).

⁵²»Metodološko nekoliko drugačna kot prejšnji dve raziskavi je bila raziskava iz leta 2004, ko so anketiranci navedenim motivom določali za njih ustrezno vrednost, in sicer 'nepomemben', 'pomemben', 'zelo pomemben'« (Jelenc Krašovec in Kump 2006, 26).

in izobraževanja (61 %), uspešnosti pri delu, v stroki (32 %).« (Jelenc Krašovec in Kump 2006, 26)

Prav tako je iz raziskave Socialna integracija starostnikov v Sloveniji iz leta 2005 razvidno, da se starejši odrasli najpogosteje učijo zato, da bi lažje 'obvladovali vsakdanje življenje' (npr. učenje za uporabo gospodinjskih aparatov) in se 'soočali s spremembami, novostmi'. Pomembno se jim zdi tudi učenje, povezano z 'druženjem'. Tudi ta raziskava potrjuje dejstvo, da starejši odrasli, ki so se izobraževali vse življenje, tudi zdaj vidijo smisel v izobraževanju; spreminja se predvsem fokus njihove dejavnosti, motivi in cilji učenja in izobraževanja. Starejši, ki se že kot mlajši niso veliko izobraževali, vidijo v obdobju starosti še več ovir za učenje (Jelenc Krašovec in Kump 2009, 212).

Glede na slabo motiviranost starejših odraslih za izobraževanje bo potrebno večjo pozornost namenjati ugotavljanju resničnih potreb te heterogene ciljne skupine, obenem pa pripraviti izobraževalne programe v skladu z načeli kritične gerontologije in večjo vlogo starejših odraslih pri planiranju, razvoju in evalvaciji programov (Fisher in Wolf 2000, 489–490).

4.5 OVIRE, KI OTEŽUJEJO ALI PREPREČUJEJO UDELEŽBO STAREJŠIH ODRASLIH V IZOBRAŽEVANJU

Ovire, ki odrasle odvrtaajo od izobraževanja, so vsaj tako pomembne kot motivi, ki jih spodbujajo. Vsekakor moramo ovire poznati, da lahko nanje vplivamo, jih omilimo ali celo odpravimo, saj le tako lahko pričakujemo, da se bodo za izobraževanje odločili tudi tisti, ki se sicer poredko ali pa sploh ne izobražujejo. Ovire pri izobraževanju odraslih delimo v tri kategorije, in sicer (Cross 1981, 98; Jelenc S. 1996, 46–48; Rubenson in Gongli 1997, 82–88):

- **situacijske ovire** - izhajajo iz posameznikovega trenutnega položaja in v glavnem zajemajo: pomanjkanje časa, stroške izobraževanja, družinske obveznosti (npr. neurejeno varstvo), oddaljenost izobraževalne institucije (težave s prevozom), nespodbudni vplivi družine in prijateljev;
- **institucionalne ovire** - gre predvsem za ponudbo ustreznih izobraževalnih programov ali tečajev, možnosti vpisnih pogojev, urnike predavanj, način prenašanja znanja, informiranost o možnostih izobraževanja; »večina raziskav kaže, da čuti te ovire 10–25 % odraslih« (Jelenc S. 1996, 46);

- **dispozicijske ovire** – so povezane s psihološkimi značilnostmi posameznika, kot so samopodoba, samozavest, zmožnosti za učenje, odnos do izobraževanja, izobraževalne izkušnje, predznanje, stopnja aspiracije, stališča; »raziskave kažejo, da je delež odraslih, ki omenja psihološke ovire, dokaj majhen (podcenjen), in sicer 5–15 %; starejši odrasli neradi navajajo te ovire (strah pred neuspehom, utrujenost, občutek, da so že prestari), ki so povezane tudi z nekaterimi stereotipi (npr. o sposobnostih za učenje v starosti)« (Jelenc Krašovec in Kump 2009, 206); v Veliki Britaniji več kot tretjina odraslih v starosti 65–74 let in skoraj polovica starejših od 75 let meni, da so prestari, bolni ali nesposobni za izobraževanje (Sargant v Jelenc Krašovec in Kump 2009, 206);

Britanska raziskava o udeležbi odraslih v izobraževanju (potekala je pod okriljem NIACE) iz leta 1994 navaja kot najbolj pogoste ovire za vključenost starejših odraslih v izobraževanje: stroške izobraževanja, oddaljenost od kraja izobraževanja, pomanjkanje časa ter slabo izobraževalno ponudbo (Tuckett 1996, 64). Poleg navedenih ovir Carlton in Worsley (1996, 33) navajata tudi izkušnje s predhodnim izobraževanjem in negativen odnos starejših odraslih do izobraževanja, pomanjkanje informacij o možnostih izobraževanja ter zdravstvene razloge. Kot glavne razloge za neudeležbo starejših odraslih v izobraževanju nekateri tuji avtorji navajajo dispozicijske ovire, in sicer pomanjkanje samozavesti, zmožnosti za učenje, odnos do učenja, nezaznavanje izobraževalnih potreb, slabe izkušnje s predhodnim šolanjem, občutek, da so prestari itd. (McGivney 1993, 21; Scala 1996, 749; Sargant in Aldridge 2002, 92). Niso pa nepomembne tudi zdravstvene omejitve oz. težave s sluhom, vidom, mobilnostjo ipd. (Hiemstra 1992, 56).

»McGivney (2001) in Sargant (2000) ugotavljata, da samo povečanje prostega časa ne vpliva na večje izobraževanje ljudi; bolj ko so ljudje aktivni, večjo potrebo po novem znanju imajo in več časa so pripravljeni porabiti zanjo.« (Jelenc Krašovec in Kump 2009, 206) Starejši odrasli, ki se že kot mlajši niso veliko izobraževali, na izobraževanje gledajo odklonilno in sedaj navajajo še več ovir za učenje in izobraževanje (ibid., 212). Torej manj izobraženi in tisti z nižjimi prihodki, ki so v večjem delu zastopani v ruralnem okolju, neradi navajajo dispozicijske ovire kot vzroke za neudeležbo v izobraževanju. Pogosto se 'skrivajo' za situacijskimi ovirami (npr. pomanjkanje časa), je pa tudi res, da jim zaradi dela na kmetiji in drugih družinskih obveznosti (npr. varstva vnukov) zmanjkuje časa za udeležbo v izobraževanju. Predvidevamo, da zanje tudi relativna razširitev obstoječe ponudbe izobraževanja ne bi pomenila veliko, saj so njihova stališča do izobraževanja zelo

zakoreninjena in povezana s stereotipi o izobraževanju v starosti (npr. pozabljivost, bolehnost ipd.).

Iz rezultatov treh raziskav o udeležbi odraslih v izobraževanju v Sloveniji⁵³ je razvidno, da sta se v skupini starejših od 60 let v letu 1987 kot najbolj izraziti oviri v preteklem izobraževanju⁵⁴ izkazali prezaposlenost in družinske obveznosti (obe 36,4 %). Kot tretjo najpogostejšo oviro so starejši odrasli navedli prevelike stroške (31,2 %), nato oddaljenost od kraja izobraževanja (25,1 %), sledile pa so težave, ki so jih imeli zaradi neustrezne prejšnje izobrazbe (19,0 %). Iz podatkov raziskave iz leta 1998⁵⁵ je razvidno, da so starejši od 60 let kot poglavitno oviro, ki jih je odvrnila od izobraževanja, navajali prezaposlenost (35 %). Dosti manjši delež starejših od 60 let navaja kot pomembno oviro programsko neustreznost (16 %) in družinske obveznosti (14 %). Od izobraževanja so starejše odrasle odvrčali tudi preveliki stroški (11 %), medtem ko prejšnja izobrazba ni bila več ovira (Jelenc Krašovec in Kump 2006, 26–27). V letu 2004⁵⁶ so starejši od 60 let kot zelo pomembne ovire navedli pomanjkanje časa (45,5 %), družinske obveznosti (28,9 %), zdravstvene razloge (26,7 %) in stroške izobraževanja (20,5 %) (ibid., 27).

Iz navedenih podatkov je razvidno, da so starejši odrasli pomanjkanje časa čutili kot največjo oviro za izobraževanje tako leta 1987, kot tudi v letih 1998 in 2004. Družinske obveznosti, preveliki stroški in poprejšnja izobrazba starejših odraslih v letu 1998 ne ovirajo več tako kot desetletje prej, toda v ospredje stopi problem slabe izobraževalne ponudbe za to ciljno skupino. Upad finančnih ovir lahko pojasnimo z dejstvom, »da je leta 1998 večino izobraževanja, v katerega so se vključevali starejši odrasli, financirala bodisi država bodisi

⁵³Podrobno smo o teh raziskavah pisali že v poglavju o udeležbi starejših odraslih v izobraževanju.

⁵⁴»Anketiranci so lahko izbirali med več ovirami, zato je seštevek deležev odraslih, ki so navajali posamezne ovire, več kot 100 %. Pri tej raziskavi so odstotki natančni do ene decimalke, kar je pri prikazu tudi uporabljeno; pri raziskavi leta 1998 so uporabljeni le odstotni podatki, zaokrožene na celo število.« (Jelenc Krašovec in Kump 2006, 30)

⁵⁵»V raziskavah o udeležbi odraslih v izobraževanju v Sloveniji so leta 1998 in 2004 po razlogih, ki so anketirance odvrčali od izobraževanja, spraševali le dejavne in morebitno dejavne (v letu 1987 pa tudi nedejavne odrasle).« (ibid., 30)

⁵⁶»Anketiranci so navedenim oviram določali pomembnost, in sicer 'zame nepomembna', 'pomembna' ali 'zelo pomembna ovira'. Metodologija zbiranja podatkov je bila leta 2004 drugačna kot v prejšnjih dveh raziskavah (leta 1987 in 1998), kar otežuje neposredno primerjavo.« (Jelenc Krašovec in Kump 2006, 27)

organizacije, v katerih je izobraževanje potekalo. Morda pa lahko to dejstvo razložimo tudi s tem, da se izobražujejo predvsem starejši odrasli, ki imajo dovolj visoke prihodke (to pa so večinoma bolj izobraženi).« (Jelenc Krašovec in Kump 2006, 27)

Obstoječa ponudba izobraževanja za starejše odrasle z neustreznimi vsebinami in organiziranostjo ne pritegne zadostnega števila starejših odraslih ali pa se ne odziva dovolj na izražene in predvidene potrebe te ciljne skupine. S pregledom možnosti izobraževanja za starejše odrasle v Sloveniji je bilo ugotovljeno, da se je med leti 1987 in 2004 ponudba izobraževanja za starejše odrasle sicer nekoliko izboljšala, potrebno pa je razmišljati tudi o drugih dejavnikih, ki vplivajo na vključevanje starejših odraslih v izobraževanje (upoštevanje izkušenj in znanja starejših odraslih, razlik glede stopnje izobrazbe kot tudi motiviranosti, primeren način dela, ustrezno postavljene cilje, dostopnost izobraževanja idr.) (ibid., 24).

Predvidevamo, da so med starejšimi odraslimi s podeželja pogloblitve ovire za slabo udeležbo v izobraževanju dostopnost do izobraževanja (oddaljenost od kraja izobraževanja), slaba izobraževalna ponudba v okolju, ki jih ne pritegne oz. ne sledi njihovemu predznanju, izkušnjam, potrebam ter pomanjkanje časa in negativen odnos do izobraževanja.

5 IZOBRAŽEVALNE MOŽNOSTI ZA STAREJŠE ODRASLE

5.1 RAZVOJ PONUDBE IZOBRAŽEVALNIH PROGRAMOV ZA STAREJŠE ODRASLE V SLOVENIJI

V tujini je bilo izobraževanje starejših odraslih že zelo dobro razvito v devetdesetih letih (v Franciji začetki že leta 1973, v Veliki Britaniji pa leta 1981). Pri nas segajo začetki izobraževanja, namenjenega izključno starejšim odraslim, v leto 1984, ko je bil uveden prvi eksperimentalni izobraževalni program za starejše odrasle. Leta 1986 so prostovoljci v okviru Andragoškega društva Slovenije in na pobudo Ane Krajnc, profesorice andragogike s Filozofske fakultete v Ljubljani, uradno ustanovili prvo univerzo za tretje življenjsko obdobje v Sloveniji, ki sedaj deluje v sklopu samostojnega društva, Društvo za izobraževanje za tretje življenjsko obdobje. Razvoj univerze za tretje življenjsko obdobje je takrat spremljala tudi javna kampanja za spreminjanje stališč do izobraževanja starejših odraslih in odraslih nasploh ter družbenega položaja starejših odraslih. Prvi cilji univerze so bili: vseživljenjsko

izobraževanje, spremljanje vloge posameznika v izobraževanju, uvajanje drugačnih metod s poudarkom na dialoškem učenju. Univerza je želela v izobraževanje vrniti kulturo, odkrivanje samopodobe posameznikov in naroda. Pomemben cilj je bila tudi vključitev starejših odraslih v družbeni in ekonomski razvoj (Univerza za tretje življenjsko obdobje).

Leta 2011 deluje po vsej Sloveniji 44 krajevnih univerz za tretje življenjsko obdobje v 43 krajih, pod okriljem ljudskih univerz (javnih organizacij za izobraževanje odraslih), knjižnic ali kot samostojna društva. Sežejo tudi v manjše kraje in tako bistveno zmanjšujejo neenakost v dostopnosti starejšim odraslim do izobraževanja. V njih se uči približno 20.000 starejših odraslih. Od začetnih 6 udeležencev iz leta 1984, je v študijskem letu 2009/2010 število študijskih skupin samo v Ljubljani naraslo na 307, število udeležencev pa na 4944 (oziroma dejansko število udeležencev je manjše, saj je vsak udeleženec štet tolikokrat, kolikor študijskih skupin šteje) (ibid.).

Univerza za tretje življenjsko obdobje je postala najširša mreža organizacij v izobraževanju odraslih v Sloveniji, kjer lahko člani svoje želje po druženju, učenju, ustvarjanju in osebni rasti izpolnijo preko različnih dejavnosti, ki potekajo v obliki krajših ali daljših tečajev, predavanj, delavnic in študijskih krožkov. Univerza za tretje življenjsko obdobje kljub stalnemu povečevanju števila izobraževalnih programov ne more zadostiti vsem potrebam starejših odraslih, je pa lahko gonilo in primer dobre prakse za širitev dejavnosti oziroma vpeljevanje le-te tudi v ruralna okolja. Programska ponudba univerz za tretje življenjsko obdobje obsega različne vsebine, in sicer jezikovne in računalniške tečaje, različne preventivne zdravstvene programe, zgodovinsko in umetnostno naravnane programe, ustvarjalne delavnice in druge splošno zanimive vsebine (Ogulin 2004, 175–176; Univerza za tretje življenjsko obdobje).

Po letu 1990 so se v Sloveniji pojavile nekatere nove možnosti izobraževanja, v katere se lahko vključijo tudi starejši odrasli. Eno od teh možnosti predstavljajo študijski krožki,⁵⁷ ki so zaradi načina dela in vsebinske prožnosti primerni tudi za starejše odrasle. Gre za eno najbolj demokratičnih oblik vzajemnega učenja, ki zaradi narave delovanja odpravlja večino prisotnih

⁵⁷Študijski krožki spadajo k neformalnemu izobraževanju odraslih in so kot oblika učenja najbližje življenju. Slonijo na sodelujočem učenju v majhni skupini (5–12 oseb), program in cilje dejavnosti načrtujejo vsi člani skupine, pri tem pa upoštevajo vire, orodja in prostore, ki jih imajo na voljo v svojem okolju (Mijoč 1993, 14).

ovir za izobraževanje. Mnogi študijski krožki so vsebinsko še posebej zanimivi za starejše odrasle, saj se dotikajo tem, vezanih na ljudsko izročilo, običaje in navade, ki jih mladi ne poznajo več. Tako se prenaša znanje in izkušnje s starejše na mlajšo generacijo, obenem pa se krepi medgeneracijsko sodelovanje in pomoč. V Sloveniji se je oblikovalo omrežje študijskih krožkov, ki jih izvajajo predvsem ljudske univerze, univerze za tretje življenjsko obdobje in javne knjižnice, pa tudi mnoge druge organizacije (Jelenc Krašovec in Kump 2005b, 247). Dozdajšnjo udeležbo starejših odraslih kažejo podatki o starostni sestavi članov krožkov v Sloveniji od leta 1993 do leta 2000 (po tem letu so te podatke prenehali zbirati). Delež starejših odraslih od 60 let je znašal ves čas približno 10 % oz. nekoliko več med vsemi udeleženci študijskih krožkov (Malečkar 1999, 21; Bogataj 2003, 5).

Večina ljudskih univerz nima posebnih programov, namenjenih izključno starejšim odraslim. Nekatere izvajajo programe univerze za tretje življenjsko obdobje ter študijske krožke, največ pa ponujajo programe splošnega neformalnega izobraževanja, v katere se lahko vključujejo tudi starejši odrasli.

Poleg ljudskih univerz in univerz za tretje življenjsko obdobje poteka izobraževanje starejših odraslih tudi v okviru društev upokojencev, ki na krajevni ravni organizirajo različne športne, kulturne, rekreativne, izobraževalne, razvedrilne, socialne in druge programe. Veliko dejavnosti izvaja Zveza društev upokojencev Slovenije, dejavna pa je tudi politična stranka upokojencev oziroma politične stranke, ki pripravljajo izobraževanje za svoje seniorje. Pomembna dopolnitev izobraževalne ponudbe je zagotovo tudi izobraževanje v društvih, klubih in drugih prostovoljnih organizacijah, kjer je v okviru njihovih temeljnih dejavnosti vključenih mnogo izobraževalnih vsebin, ki na različne načine spodbujajo svoje člane k vseživljenjskemu učenju (Jelenc Krašovec in Kump 2005b, 247). »Predvsem v društvih, ki združujejo ljudi s kroničnimi boleznimi, je sekundarna vseživljenjska rehabilitacija ključnega pomena za ohranjanje zdravja in kvalitetno življenje, hkrati pa članom pomeni pomemben vir socialnih dejavnosti. V mnogih od teh društev predstavljajo starejši odrasli večji delež vseh članov.« (Jelenc Krašovec in Kump 2005b, 247)

V zadnjem času se tudi v Sloveniji po vzoru tujih medgeneracijskih programov, ki dopolnjujejo različne oblike skupnostnega izobraževanja (t.i. community education) in prostovoljnega dela, pojavljajo medgeneracijski programi, ki povečujejo sožitje in interakcijo

med generacijami, hkrati pa krepijo socialna omrežja⁵⁸ starejših odraslih. »S pomočjo medgeneracijskih skupin starejši odrasli zadovoljujejo nematerialne socialne potrebe, srednja generacija se pripravlja na lastno kakovostno starost, mladi pa odkrivajo modrost življenja pri starejših odraslih.« (Jelenc Krašovec in Kump 2005b, 248) »V medgeneracijskih programih lahko starejši odrasli postanejo pomembna podpora ostalim in spodbujajo druge pri učenju, osebnostnem razvoju in aktivnem družbenem življenju.« (Midwinter v Jelenc Krašovec in Kump 2005b, 248)

Kljub temu, da v Sloveniji glede ponudbe medgeneracijskih programov izobraževanja zaostajamo za mnogimi državami, imamo nekaj organizacij, ki izvajajo tovrstne programe, in sicer Zveza društev za socialno gerontologijo Slovenije, Zveza medgeneracijskih društev za kakovostno starost, Gerontološko društvo, predvsem pa Inštitut Antona Trstenjaka, ki z različnimi programi, predvsem z izobraževanjem prostovoljcev, razvija sodobno socialno mrežo medgeneracijskih programov za kakovostno starost in sožitje generacij (Jelenc Krašovec in Kump 2005b, 248).

⁵⁸V literaturi zasledimo dva tipa socialnih omrežij: omrežja socialne opore in skupnostna omrežja. Omrežja socialne opore ali osebna omrežja nudijo posamezniku različne vrste neformalne pomoči in opore. V empiričnih raziskavah so najpogosteje operacionalizirane **štiri vrste socialne opore** (Cohen in Wills v Mandič in Hlebec 2005, 282):

- instrumentalna opora je pomoč v materialnem smislu (posojanje denarja, orodja, pomoč pri hišnih opravilih ipd.);
- informacijska opora so informacije, ki jih človek potrebuje ob kakšni večji življenjski spremembi (na primer ob selitvi, ko išče novo službo ipd.);
- emocionalna opora je pomoč v času večjih ali manjših življenjskih kriz (smrti bližnjega, ločitvi, problemih v družini);
- druženje je socialna opora v smislu neformalnega občasnega druženja.

Skupnostna omrežja pa so usmerjena na kolektivno oziroma skupnostno raven, k artikuliranju skupnih kolektivnih problemov in rešitev (Mandič in Hlebec 2005, 265). »Pomembno vlogo pri vzpostavljanju in krepitvi socialnih omrežij ima kolektivno učenje, zlasti učenje drug od drugega, ko lahko udeleženci tega učenja izrazijo, izmenjujejo in širijo svoje izkušnje in znanje ter na osnovi tega delujejo. V istem interaktivnem procesu, v t.i. »procesu socialnega učenja« se oblikujejo individualne (občutek povezanosti, zavest) in kolektivne identitete (skupinska zavest, solidarnost in organiziranost).« (Jelenc Krašovec in Kump 2006, 19)

5.2 IZOBRAŽEVALNE IN DRUGE AKTIVNOSTI ZA STAREJŠE ODRASLE V JV REGIJI SLOVENIJE

Poleg štirih univerz za tretje življenjsko obdobje, ki delujejo pod okriljem ljudskih univerz: Center za izobraževanje in kulturo Trebnje, Ljudska univerza Kočevje, Razvojno izobraževalni center Novo mesto, Zavod za izobraževanje in kulturo Črnomelj, delujeta v JV regiji še dve univerzi za tretje življenjsko obdobje, ki sta registrirani kot društvi. Podatke o delovanju teh dveh sem zbrala s pomočjo vprašalnika (priloga A) in drugih virov.

V okviru **Društva upokojencev Novo mesto**, ki letos praznuje 65 let, potekajo izobraževalne in prostočasne dejavnosti že od leta 1947. V letu 2010 so beležili 2742 članov, in sicer 1850 iz Novega mesta in 890 iz okoliških krajev Mestne občine Novo mesto (Birčna vas, Brusnice, Kamence, Podgrad, Prečna, Dom starejših občanov Novo mesto) in občine Šmarješke Toplice (Bela Cerkev). V izobraževalni sezoni 2009/10 so beležili 1640 aktivnih članov. Le-ti se udeležujejo izobraževalnih dejavnosti, in sicer v okviru bralno-pohodniškega krožka Beremo z Manco Košir, v okviru tečajev rokodelstva (domače obrti) in drugih ročnih del, tečajev tujih jezikov, kuharskih tečajev, plesnih tečajev in predavanj, aktualnih za populacijo starejših odraslih. Prav tako so dejavni na področju kulturnih dejavnosti, saj imajo literarno in likovno sekcijo (skupno štejeta okrog 40 članov), pa tudi mešani pevski zbor, ki letos praznuje že 55. obletnico delovanja. Letno organizirajo tudi gledališki abonma v Ljubljani, omogočajo razna potovanja, letovanja, izlete in praznovanja, več kot 50 prostovoljcev pa je že več let dejavnih v okviru projektov Starejši za višjo kakovost življenja doma in v okviru evropskega projekta Progres, ki poteka pod naslovom Raznolikost je bogastvo družbe (oba projekta sta v organizaciji Zveze društev upokojencev Slovenije), pa tudi na drugih področjih socialno-zdravstvene dejavnosti. Največji delež aktivnih članov (v letu 2009 so jih beležili preko 1000) je v programu športnih dejavnosti, saj pokrivajo širok spekter športnih aktivnosti (v letu 2009 so članice sodelovale v 16 športnih panogah, moški pa v 19 panogah). Največ zanimanja je za korektivno telovadbo (Špilar 2010, 7). Aktivnosti so za člane v glavnem brezplačne (razen izletov, gledališča, tenisa ipd.), letna članarina je v letu 2010 znašala 8 evrov. Poleg članarin se delovanje univerze financira tudi iz sponzorskih sredstev in občinskega proračuna.

Druga univerza deluje na področju Kočevja, v Občini Velike Lašče, in sicer **pod okriljem Javnega zavoda Trubarjevi kraji**. Ustanovljena je bila oktobra 2009 na podlagi številnih pobud občanov, predvsem pa dosedanjih udeležencev študijskih krožkov v okviru Ljudske

univerze Kočevje. Vpisanih je 32 članov, na številko zelo močno vpliva bogato društveno udejstvovanje starejših odraslih v samem kraju ter ruralni značaj območja. Člani univerze prihajajo iz večjih krajev občine, in sicer iz Velikih Lašč, Rašice, Turjaka, Roba z okoliškimi vasmi. Z izvajanjem študijskih krožkov oz. izobraževalnih programov so pričeli že v šolskem letu 2009/2010 in izpeljali vseh devet načrtovanih izobraževalnih aktivnosti: krožek Naš kraj včeraj, danes, jutri, krožek Umetnostna zgodovina, Literarni študijski krožek, Čebelarski krožek, Amaterska fotografija, kuharske in knjigoveške delavnice, računalniško delavnico Uporaba interneta ter program Botanični sprehodi. Ob tem je pomembno dejstvo, da je leto pred ustanovitvijo te univerze v okviru Ljudske univerze Kočevje na tem območju deloval le 1 krožek. Posebnost te univerze je, da ni namenjena zgolj starejšim odraslim, mentorji študijskih krožkov so predvsem mladi in mlajši odrasli, kar pomembno prispeva h krepitvi medgeneracijskega sodelovanja. Univerza ima upravni odbor, ki ga sestavljajo vodja in koordinator univerze pri Javnem zavodu Trubarjevi kraji, predstavnik mentorjev, predstavnik članov ter predstavnik zunanjih lokalnih izobraževalnih institucij. Upravni odbor daje predloge in pobude za izvedbo izobraževalnih programov in drugih aktivnosti (sodelovanje na različnih lokalnih prireditvah, akcijah ipd.), koordinira dejavnosti ipd. Program ponudbe izobraževanja sooblikujejo vsi člani Univerze za tretje življenjsko obdobje Velike Lašče. Člani plačujejo članarino, ki znaša 12 evrov na semester. Ker s tem pokrijejo le materialne in organizacijske stroške, so se uspeli z mentorji krožkov dogovoriti, da trenutno svoje delo opravljajo prostovoljno, saj ostalih virov financiranja trenutno nimajo.

V Novem mestu deluje po vzoru univerze za tretje življenjsko obdobje tudi t.i. **Društvo interesnih dejavnosti Novo mesto**, katerega začetki segajo v leto 1994, pod okrilje Društva upokojencev Novo mesto. Društvo interesnih dejavnosti se je leta 2000 osamosvojilo in štelo okoli 200 članov, v desetem letu delovanja so jih beležili okrog 250. Člani so v glavnem občani Novega mesta, nekaj pa jih prihaja tudi iz okoliških občin, in sicer Straže, Šentjerneja, Mokronoga in Trebnjega. Starejšim odraslim ponujajo rekreacijske dejavnosti: korektivna telovadba, rekreacijski ples, folklor (plesi narodov sveta), mesečne rekreacijske pohode (10 pohodov letno), planinarjenje za vsakogar (3–5 pohodniških ekskurzij letno), ogleda in kopanje v slovenskih zdraviliščih (trikrat letno), izlete v tujino ter kulturno-izobraževalne dejavnosti: krožek Novo mesto skozi čas (zgodovina mesta od ustanovitve do danes), gledališki abonma, zdravstvena in potopisna predavanja (skupno 5 predavanj letno), ki so tudi najbolj obiskana (povprečno okrog 100 udeležencev na predavanje) (Glasilo Društva interesnih dejavnosti upokojencev Novo mesto, 2009 in 2010; priloga H). To je stalna

ponudba, medtem ko so pred leti ponujali tudi kuharske tečaje, tečaje vegetarijanske prehrane, program Nega telesa in kože itd. Poleg navedene programske ponudbe sta v začetnih letih delovanja društva obstajali tudi planinska in slikarska skupina. Prva je s staranjem članov skopnela, preostanek mlajših članov pa se je pridružil Planinskemu društvu Novo mesto. Slikarska skupina Mavrica je pod okriljem Društva interesnih dejavnosti Novo mesto delovala od leta 1994 do 2006, nato pa postala samostojno kulturno društvo, saj je le tako upravičena do občinskih sredstev. Za pokritje stroškov programov člani prispevajo delež v obliki članarine (v izobraževalni sezoni 2009/10 je znašal 10 evrov). Vpišejo se lahko v poljubno število programov, s tem da imajo pri vključitvi v program prednost tisti, ki so dlje časa člani društva. Za ekskurzije, izlete ipd. morajo člani pokriti še dodatne stroške (avtobusni prevoz, cena vstopnice idr.). Nekaj finančnih sredstev za izpeljavo programov prejme društvo iz občinske blagajne, v glavnem pa nosilci dejavnosti, ki so hkrati tudi člani upravnega odbora, delajo prostovoljno (priloga H).

Ugotavljam, da poleg ljudskih univerz in univerz za tretje življenjsko obdobje izobraževanje starejših odraslih poteka v glavnem v okviru krajevnih društev upokojencev ali društev upokojencev posameznih podjetij oz. delovnih organizacij.

V JV regiji Slovenije je skupno **33 krajevnih društev upokojencev**, ki organizirajo različne športne, rekreativne, kulturne, izobraževalne, razvedrilne, socialne in druge programe. Na področju Bele krajine je šest krajevnih društev upokojencev, od tega so tri večja (Črnomelj, Metlika in Semič), ki svojo dejavnost povezujejo oz. dopolnjujejo z aktivnostmi Zavoda za izobraževanje in kulturo Črnomelj. Na področju Upravne enote Trebnje je registriranih šest krajevnih društev upokojencev (Trebnje, Mirna, Šentrupert, Velika Loka, Mokronog-Trebelno, Veliki Gaber), ki se v svojem okolju pri izobraževalnih dejavnosti bolj ali manj povezujejo s Centrom za izobraževanje in kulturo Trebnje. Na področju Kočevja in Ribnice je sedem krajevnih društev upokojencev (pet na področju Ribnice: Ribnica, Loški Potok, Sodražica, Velike Poljane, Draga in dve društvi na območju Kočevja: Kočevje in Kostel). Na območju Upravne enote Novo mesto je registriranih štirinajst krajevnih društev upokojencev, od tega šest na področju Mestne občine Novo mesto, ostala društva pa so prisotna v okoliških občinah (Dolenjske Toplice, Šentjernej, Straža, Škocjan, Žužemberk (dve društvi), Šmarjeta, Mirna Peč). Polovica navedenih društev iz okoliških občin je nekoliko bolj aktivnih, saj svojo ponudbo dopolnjuje z izobraževalno ponudbo RIC Novo mesto. V tem okolju delujeta tudi Pokrajinska zveza društev upokojencev Dolenjske in Bele krajine, in sicer pod okriljem

Društva upokojencev Novo mesto, saj ima tam tudi sedež, ter Občinska zveza društev upokojencev občine Trebnje (Ministrstvo za javno upravo).

V okviru podjetij oz. delovnih organizacij je v naši regiji registriranih **skupno sedem društev** upokojencev. V Beli krajini je registriran zgolj Klub upokojencev rudnika Kanižarica, čeprav je tam kar nekaj večjih podjetij, ki bi lahko omogočala aktivnosti bivšim sodelavcem v tretjem življenjskem obdobju. Na območju Trebnjega z okolico sta registrirani dve društvi, in sicer Društvo upokojencev upravnih delavcev občine Trebnje in Društvo upokojencev Trimo Trebnje, ki šteje 105 članov (Društvo upokojencev Trimo Trebnje). Na kočevsko-ribniškem območju ni registrirano nobeno društvo upokojencev v okviru delovne organizacije, na območju Upravne enote Novo mesto pa zgolj štiri društva, in sicer: Društvo upokojencev Splošne bolnišnice Novo mesto, Društvo upokojencev Dolenjske banke, Klub upokojenih delavcev organov za notranje zadeve Maks Perc Novo mesto ter najbolj dejavno in najštevilčnejše Društvo upokojencev Krka Novo mesto (Ministrstvo za javno upravo). Slednje v letu 2011 beleži 10. obletnico delovanja, šteje pa prek 600 članov. Najbolj množična oblika druženja so izleti, ki jih ob pomoči Krke organizirajo nekajkrat na leto. Letno organizirajo prek deset bolj ali manj zahtevnih pohodov, obiskujejo operne, gledališke in baletne predstave, organizirajo predavanja o najrazličnejših temah, vsako leto se septembra dobijo na športnih igrah na Otočcu, sodelujejo v rekreativnih dejavnostih, organiziranih prek Trim kluba Krka, vsako zadnjo nedeljo v mesecu pa organizirajo tudi krajše izlete v bližnjo in daljno okolico. Društvo organizira tudi različne ustvarjalne delavnice in računalniške tečaje, ne pozabljajo na jubilate, obiskujejo starejše, podpirajo pa tudi delo društva Sožitje. Od leta 2008 soustvarjajo tudi Krkino glasilo Utrip, v katerem imajo rubriko Utrip upokojencev in tam objavljajo vsebine o delovanju društva (Blaić 2011).

Pomembno vlogo pri dopolnitvi izobraževalne ponudbe ima tudi izobraževanje v okviru **kulturno-umetniških društev** (npr. pevski zbori, pihalni orkestri, folklorne in gledališke skupine, likovne sekcije idr.), **društev za razvoj kraja** (npr. turistična društva, društva podeželskih žena, društva za ohranjanje običajev ipd.), društev za **varstvo okolja**, **gogitev in vzrejo živali** (čebelarska, gobarska, ekološka, ribiška, kinološka, lovska, konjeniška, govedorejska, konjerejska društva in društva za zdravilne rastline itd.), **društev za pomoč ljudem**, kamor se prištevajo prostovoljna gasilska, invalidska društva, združenje Rdečega križa in Karitas ter društva, ki združujejo ljudi s kroničnimi boleznimi, saj večji delež vseh članov v slednjih društvih predstavljajo prav starejši odrasli. Največ društev, ki povezujejo

tudi starejše odrasle, je v tem okolju registriranih na področju pomoči ljudem v stiski (več kot dvesto), vendar je številka tako velika predvsem zaradi številnih prostovoljnih gasilskih društev. Sicer pa je okrog 140 kulturno-umetniških društev in približno toliko društev za varstvo okolja in vzrejo živali, ki pod svojim okriljem združujejo tudi starejše člane. Društev za razvoj kraja (društva podeželskih žena, turistična društva ipd.), kjer so vključeni tudi starejši odrasli in običajno so v teh društvih starejši odrasli najbolj dejavni, je v JV regiji registriranih okrog sto (Ministrstvo za javno upravo).

Možnosti vseživljenjskega učenja starejšim odraslim nudijo tudi razna **poklicna, strokovna združenja**. V okolju, ki je prostor naše raziskave, beležimo okoli šestdeset društev, ki pod svojim okriljem združujejo tudi starejše odrasle. Slaba zastopanost teh društev je na kočevsko-ribniškem področju, saj je v Ribnici registrirano samo eno takšno društvo, v Kočevju pa ga sploh ni (ibid.). Številna so tudi **športna in rekreativna društva**, dejavna pa je tudi **politična stranka upokojencev**, ki na Dolenjskem in v Beli krajini združuje štirinajst občinskih organizacij, na Kočevsko-Ribniškem področju pa štiri (Demokratska stranka upokojencev Slovenije).

Pod okriljem Zveze društev za socialno gerontologijo Slovenije delujeta dve medgeneracijski društvi, in sicer Žarek Novo mesto in Vesela jesen, ki deluje na področju Trebnjega in okoliških občin. Ti dve društvi združujeta mlado, srednjo in starejšo generacijo, večina članov je voditeljev skupin za samopomoč (Medgeneracijsko društvo Žarek; Medgeneracijsko društvo Vesela jesen). Skupine starih ljudi za samopomoč omogočajo ohranjanje in krepitev podpore socialne mreže starejših nad 65 let. V Novem mestu in okoliških občinah je takšnih skupin štirinajst, v Trebnjem z okolico trinajst, po štiri v Črnomlju in Metliki ter tri na področju Kočevja (Skupine starih ljudi za samopomoč). Glede na to, da je v zvezo društev povezanih 20 medgeneracijskih društev in 26 drugih organizacij in ustanov (v naši regiji domova za starejše občane v Črnomlju in Metliki ter Center za socialno delo Črnomelj), nacionalna mreža skupin pa šteje skupno **523 skupin starih ljudi za samopomoč**, je zastopanost medgeneracijskih društev in drugih organizacij ter število skupin za samopomoč v naši regiji (skupno 38), izjemno slaba (Zveza društev za socialno gerontologijo).

Starejši odrasli se lahko poleg društev, vključujejo in izobražujejo tudi v okviru lokalnih knjižnic, muzejev, verskih organizacij, zdravstvenih in socialnih institucij (npr. domovi za starejše občane), vendar je ta ponudba skromna in redko namenjena izključno tej populaciji.

Torej, možnosti za aktivno preživljanje časa v tretjem življenjskem obdobju je v občinah jugovzhodne regije, z izjemo ponudbe v Novem mestu, slaba. Četudi v manjših občinah delujejo društva upokojencev in druga društva oz. institucije, je njihova ponudba v večjem delu skromna, saj letno organizirajo kakšen izlet, pohod, predavanje, obiske jubilentov, srečanja ob praznikih, samo to pa ne more zadovoljiti raznolikih in čedalje večjih psihosocialnih potreb populacije starejših odraslih. »Samo društvo je premalo, saj tudi ljudje srednje starosti ne zadovoljujemo svojih socialnih potreb samo prek društev, temveč smo mnogo širše vpeti v družbo: prek gospodarstva, kulture, športa, izobraževanja, medijev in drugih oblik javnega življenja. Tudi starejši odrasli bi potrebovali še druge organizirane možnosti za nadaljevanje svojega življenja na način, ki ga želijo in zmorejo tudi po upokojitvi« (Krajnc 1999, 13).

6 EMPIRIČNI DEL

6.1 NAMEN IN CILJI RAZISKAVE

V empiričnem delu naloge smo ugotavljali, v kolikšni meri se uresničuje koncept vseživljenjskega učenja med starejšimi odraslimi iz ruralnega okolja. Uporabili smo kombinacijo dveh metodoloških pristopov, in sicer anketni vprašalnik (med starejšimi odraslimi, ki so člani univerz za tretje življenjsko obdobje v jugovzhodni regiji) in polstrukturirani intervju (z vodji univerz za tretje življenjsko obdobje oz. organizatorico izobraževanja odraslih). Ugotoviti smo želeli, kaj starejše odrasle s podeželja motivira oziroma ovira pri (ne)udeležbi v izobraževanju, kakšne so njihove potrebe po izobraževanju, v kolikšni meri si institucije prizadevajo zadostiti njihovim potrebam, ali si starejši odrasli v Sloveniji želijo aktivnejše vloge pri vsebinskem kot tudi izvedbenem načrtu izobraževalnih dejavnosti, saj si bodo morali v prihodnje spreminjanje vrednot družbe in primeren socialni položaj izboriti sami, in sicer s premikanjem težišča od starostno diferencirane k starostno integrirani družbi.

6.2 UNIVERZE ZA TRETJE ŽIVLJENJSKO OBDOBJE V OKVIRU LJUDSKIH UNIVERZ V JV REGIJI SLOVENIJE

O nastanku in razvoju vseh štirih univerz za tretje življenjsko obdobje, ki delujejo pod okriljem ljudskih univerz v jugovzhodni regiji Slovenije (RIC Novo mesto, CIK Trebnje, ZIK Črnomelj in Ljudska univerza Kočevje), smo podatke zbrali s pomočjo vprašalnika (priloga A), ki so ga izpolnile vodje oz. organizatorica izobraževanja univerze za tretje življenjsko obdobje na omenjenih ljudskih univerzah.

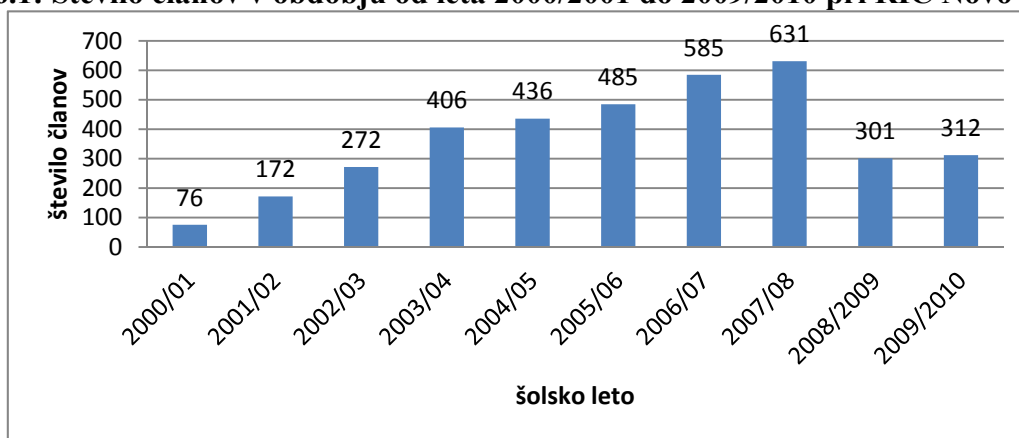
6.2.1 RAZVOJNO IZOBRAŽEVALNI CENTER NOVO MESTO

A) ČLANSTVO

Univerza za tretje življenjsko obdobje pri RIC Novo mesto je nastala v izobraževalni sezoni 2000/01 na željo članov študijskih krožkov, ki so v Razvojno izobraževalnem centru Novo mesto delovali že od leta 1999. Ob ustanovitvi je štela 76 članov, število le-teh pa je iz leta v

leto naraščalo (Slika 6.1), saj so ponudbo širili tudi v okoliške občine (v občino Šentjernej, občino Škocjan, občino Straža, občino Dolenjske Toplice, občino Mirna Peč, občino Šmarjeta in občino Žužemberk). Največ članov (631) so beležili v izobraževalni sezoni 2007/08, medtem ko se je že v naslednji izobraževalni sezoni število razpolovilo, saj je programski odbor (ki ga sestavljajo izbrani predstavniki članov) sklenil, da se članstvo šteje na podlagi plačane članarine. V izobraževalni sezoni 2009/10 so s pomočjo izpolnjenih pristopnih izjav prišli do realnega števila vpisanih članov (tj. 312). Prav tako je na upad članstva vplivala brezplačna ponudba programov in delavnic, ki jih v okviru projekta Center vseživljenjskega učenja Dolenjska⁵⁹ izvajajo na t.i. točkah za vseživljenjsko učenje v okoliških krajih.

Slika 6.1: Število članov v obdobju od leta 2000/2001 do 2009/2010 pri RIC Novo mesto

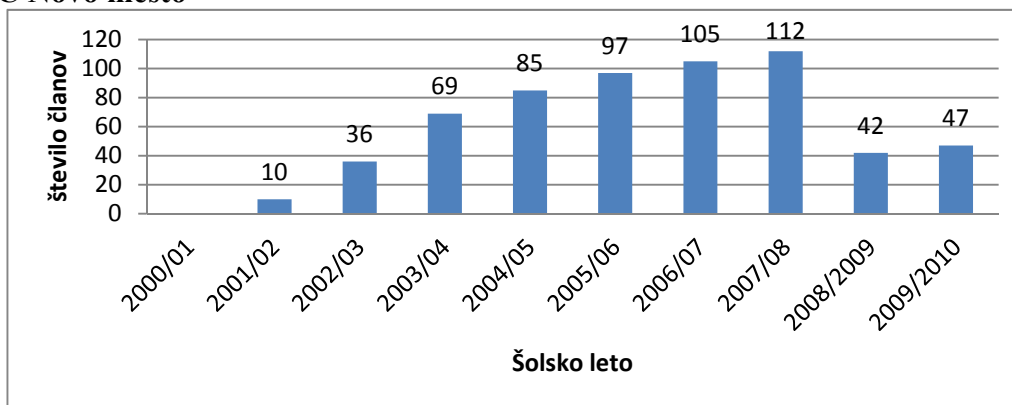
Vir: lastni

Že v drugi izobraževalni sezoni univerze (v letu 2001/2002) so sledili načelu »učenje približati domu«, zato so začeli v občini Šentjernej izvajati t.i. Ponedeljkova srečanja (predavanja ali delavnice) dvakrat mesečno. Da bi zmanjšali neenakost dostopa do izobraževanja starejšim odraslim, ki si želijo učenja in delovanja v kraju, so srečanja v izobraževalni sezoni 2002/03 širili tudi v Škocjan, v naslednji izobraževalni sezoni v Dolenjske Toplice, v letu 2006/07 v Stražo. Zaradi potreb okolja, približevanja udeležencem, spreminjanja miselnosti in motivacije za učenje, se je med starejšimi odraslimi iz sosednjih občin dvigoval interes za vključitev v univerzo, kar kažejo tudi zbrani podatki (Slika 6.2). Upad števila članov od izobraževalne sezone 2008/09 dalje je zaradi ukinitve t.i. Ponedeljkovih srečanj v zgoraj omenjenih krajih in novonastalih točk za vseživljenjsko učenje

⁵⁹Od leta 2008 je RIC Novo mesto nosilec projekta Center vseživljenjskega učenja Dolenjska, ki je sofinanciran s strani Evropskega socialnega sklada in Ministrstva za šolstvo in šport, namen projekta pa je med drugim tudi ta, da udeležencem ponudijo razne oblike izobraževanja kar se da blizu doma in so za udeležence brezplačne.

v Škocjanu, Šentjerneju, Dolenjskih Toplicah in Žužemberku. Članstvo v univerzi za tretje življenjsko obdobje v okoliških krajih je sicer upadlo, ni pa se zmanjšalo število aktivnih starejših odraslih v okolju, kar je bistvenega pomena.

Slika 6.2: Število članov iz okoliških krajev v obdobju od leta 2001/2002 do 2009/2010 pri RIC Novo mesto

Vir: lastni

B) PONUDBA

V prvi izobraževalni sezoni so izpeljali vseh 21 ponujenih programov oz. študijskih krožkov, in sicer **največ s preventivno-zdravstvenega področja**, sledile so **ustvarjalne delavnice, računalništvo in tuji jeziki** ter **splošno uporabne vsebine**.

Glede na to, da se je članstvo v univerzi povečevalo, je sorazmerno rastle tudi ponudba in število izpeljanih programov, čeprav so najpomembnejši dejavnik, ki vpliva na število izvedb finančna sredstva, ki jih pridobivajo preko javnih razpisov in sponzorstev (Ogulin 2004, 177). Ponudba programov za zadnjih šest izobraževalnih sezon je zelo pestra, število izpeljanih programov po posameznih področjih pa je razvidno iz spodnje tabele (Tabela 6.1).

Tabela 6.1: Število izpeljanih programov po področjih v RIC Novo mesto

Šolsko leto	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10
Število izpeljanih program.	29	23	35	30	42	37
Preventivno zdravst. progr.	5	7	9	7	8	6
Zgodovina	1	1	2	1	1	1
Jeziki	4	2	2	3	6	7

Šolsko leto	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10
Računalništvo	2	2	4	2	9	8
Ustvarjalne delavnice	3	/	3	/	2	/
Študijski krožki⁶⁰	3	4	5	4	3	2
Splošno uporabne vsebine	11	9	10	13	14	13

Vir: Anketni vprašalnik

Analiza izvedb za zadnjih šest izobraževalnih sezon kaže, da letno izpeljejo največ programov s področja splošno uporabnih vsebin, sledijo preventivno zdravstveni programi, v zadnjih dveh sezonah je viden porast izvedb pri računalniških programih (predvsem osnove računalniške pismenosti) in tujih jezikov. Kljub široki ponudbi programov s področja zgodovine, izpeljejo letno zgolj po en program, pri ustvarjalnih delavnic pa zgolj vsako drugo leto po dva ali tri programe.

Posebnost univerze za tretje življenjsko obdobje so t. i. Četrtekova srečanja, ki potekajo že od začetka delovanja univerze, in sicer vsak četrtek dopoldan v obliki predavanja ali delavnice. Teme Četrtekovih srečanj so razdeljene v štiri tematske sklope, in sicer: 1. četrtek v mesecu so potopisna predavanja, ki so tudi najbolj obiskana; 2. četrtek sprehod skozi čas in zgodovino; 3. četrtek je naslovljen »z znanjem do zdravja«; zadnji četrtek v mesecu pa je namenjen spoznavanju in srečevanju s stvarmi in ljudmi, ki članom univerze polepšajo življenje. Obiščejo jih lahko vsi člani univerze. Člani s svojimi predlogi in željami vplivajo na vsebine srečanj in tako kreirajo program srečanj.

C) DELOVANJE IN UPRAVLJANJE

Univerza ima programski odbor, ki ga sestavlja 5 predstavnikov članov univerze (ne gre za formalni mandat) in 2 predstavnika RIC Novo mesto. Naloge programskega sveta so: ugotavljanje potreb članov univerze, priprava predlogov za nove programe, promocija univerze za tretje življenjsko obdobje, sodelovanje pri zbiranju sponzorskih sredstev in potrditev kotizacij za programe.

⁶⁰V RIC Novo mesto so študijske krožke razvrstili posebej.

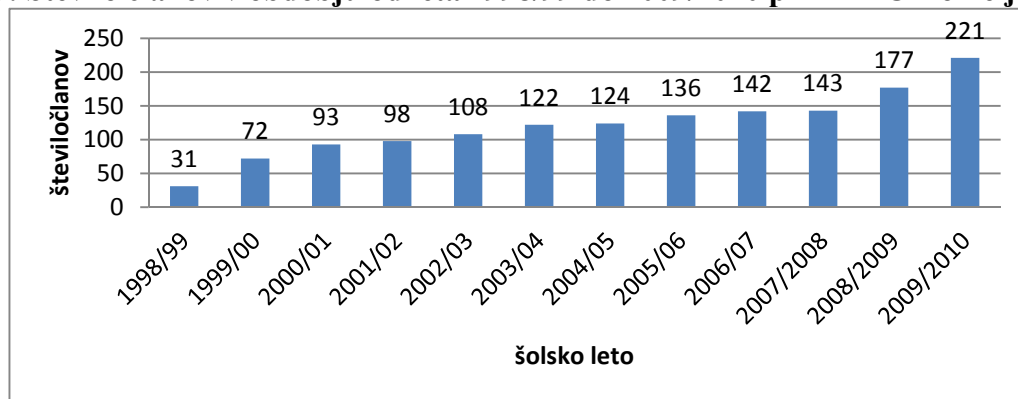
Z razpisom Ministrstva za šolstvo in šport v letu 2005 so se razpisana finančna sredstva naravnala na koledarsko leto in ne več na šolsko leto kot dotlej. Od takrat dalje univerza nima več dveh semestrov, saj je programski odbor ugotovil, da ne bi ostalo nič sredstev za jesensko ponudbo. Prav tako je v spomladanskem obdobju več odjav, težje je uskladiti želje udeležencev in termine s predavatelji, pa tudi realizacija kaže, da je v spomladanskem obdobju izpeljanih manj programov. Članom programskega odbora sta bili takrat s strani RIC Novo mesto podani dve možnosti, in sicer, da člani sami ustanovijo društvo in pod njegovim okriljem vodijo univerzo, ali pa univerza še naprej poteka pod okriljem RIC Novo mesto, ponudba pa se omeji na obdobje od oktobra do marca. Sklep programskega odbora je bil, da se sezona skrajša, medtem ko so takrat še Ponedeljkova srečanja (do ukinitve v izobraževalni sezoni 2008/09) in Četrtekova srečanja tekla skozi celo šolsko leto.

6.2.2 ZAVOD ZA IZOBRAŽEVANJE IN KULTURO ČRNOMELJ

A) ČLANSTVO

Univerza je nastala leta 1998 kot poslovna odločitev organizacije na zaznano potrebo po izobraževanju za starejše odrasle. Društva upokojencev Črnomelj in Metlika so ponudili izobraževanje in ob nastanku univerze šteli 31 članov. Članstvo je letno konstantno naraščalo (Slika 6.3), v zadnji izobraževalni sezoni pa je štelo že 221 članov. Pokriva vse tri belokranjske občine, s približevanjem ljudem iz okoliških krajev in širjenjem dejavnosti v okoliške kraje (Dragatuš, Griblje, Semič, Adlešiči) so začeli v letu 2005, nadaljevali pa leta 2008 (Sinji Vrh).

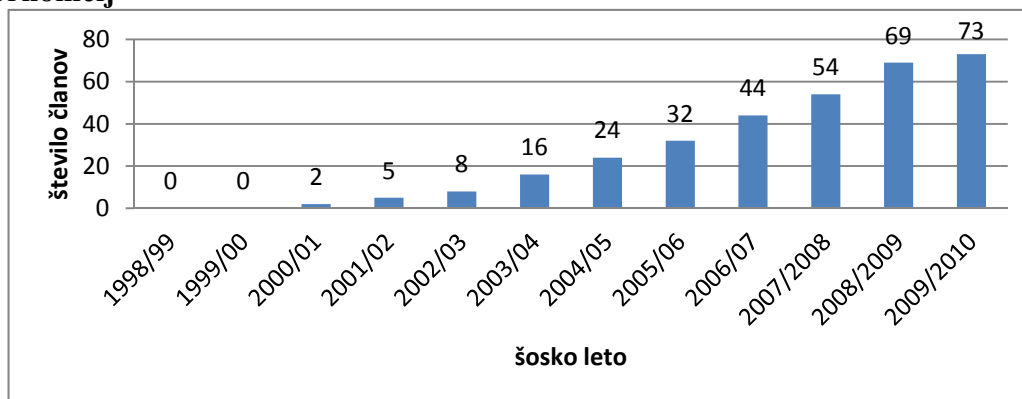
Slika 6.3: Število članov v obdobju od leta 1998/99 do 2009/2010 pri ZIK Črnomelj

Vir: lastni

V ZIK Črnomelj beležijo porast starejših odraslih na izobraževalnih aktivnostih v okoliških krajih, saj le-te obiskujejo tudi tisti odrasli, ki niso člani univerze. Z odprtjem že prej omenjenih točk za vseživljenjsko učenje v letu 2008 na lokacijah v Adlešičih, Semiču in v Metliki se je v okoliške kraje ponudilo več brezplačnih možnosti izobraževanja in s tem je prišlo tudi do porasta udeležencev (Slika 6.4).

Slika 6.4: Število članov iz okoliških krajev v obdobju od leta 1998/99 do 2009/2010 pri ZIK Črnomelj

Vir: lastni

B) PONUDBA

V prvi izobraževalni sezoni so članom ponudili dva programa Ohranjanje in razumevanje zdravja ter Umetnostna zgodovina Bele krajine, ki so ju tudi izpeljali. V zadnjih šestih izobraževalnih sezonah je ponudba pestra, ugotavljam pa, da v zadnjih dveh sezonah ponudba ni vključevala računalniških programov in tujih jezikov (Tabela 6.2).

Tabela 6.2: Število izpeljanih programov po področjih v ZIK Črnomelj

Šolsko leto	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10
Število izpeljanih programov	14	18	30	35	23	14
Preventivno zdravst. prog.	6	6	13	12	11	9
Zgodovina	2	3	6	/	1	2
Jeziki	1	2	3	4	2	/
Računalništvo	1	1	2	2	/	/
Ustvarjalne delavnice	4	6	5	12	3	2
Splošno uporabne vsebine	/	/	1	5	6	1

Vir: Anketni vprašalnik

Letne izvedbe programov kažejo, da je največ izpeljanih programov s področja preventivno zdravstvenih vsebin, ustvarjalnih delavnic, zgodovine, splošno uporabnih vsebin, tujih jezikov in računalništva. Ob tem se mi zastavlja vprašanje, ali lahko govorimo o interesih starejših odraslih za te vsebine in ali je izbor le-teh v večji meri pogojen s sofinanciranjem za posamezna vsebinska področja.

C) DELOVANJE IN UPRAVLJANJE

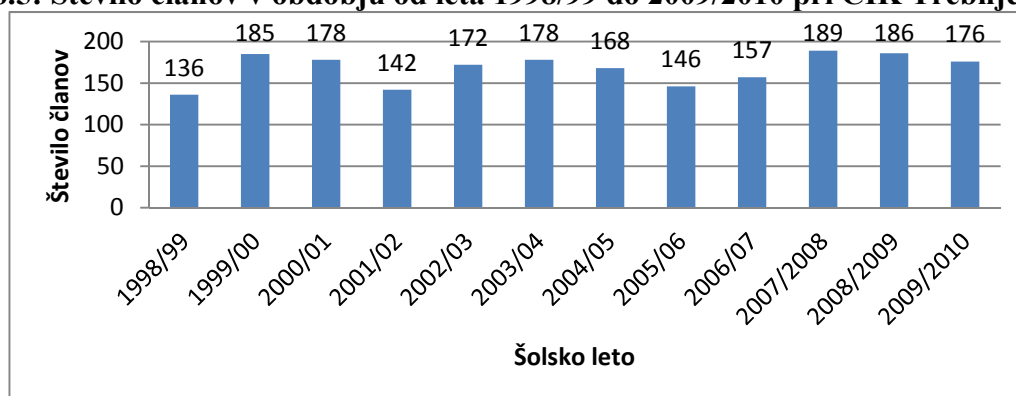
Univerza nima programskega ali upravnega odbora. Aktivnosti niso razdeljene na dva semestra.

6.2.3 CENTER ZA IZOBRAŽEVANJE IN KULTURO TREBNJE

A) ČLANSTVO

Univerza za tretje življenjsko obdobje je nastala leta 1998 na pobudo takratne direktorice CIK Trebnje in takratne predsednice univerze ter nekaterih upokojenih posameznikov, ki so verjeli v idejo vseživljenjskega učenja in učenja starejših odraslih. Ob začetku je štela 136 članov (Slika 6.5). Število novih članov je rastlo, z nekoliko bolj opaznimi osipi v triletnih intervalih. Največ članov (189) so beležili v izobraževalni sezoni 2007/2008. Več kot dve tretjini članov prihaja iz občine Trebnje, dvanajstina iz občine Šentrupert, desetina iz občine Mokronog-Trebelno ter ostalih okoliških občin (Ivančna Gorica, Grosuplje, Ljubljana, Šmartno pri Litiji, Novo mesto, Sevnica).

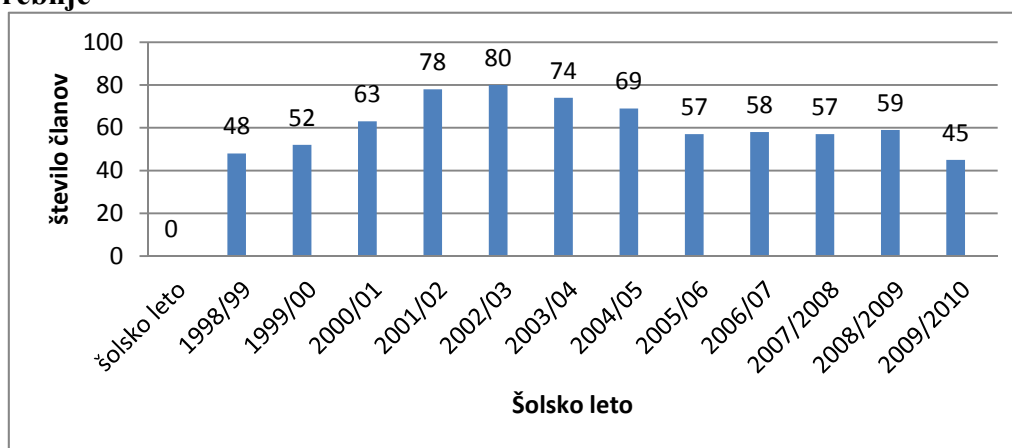
Slika 6.5: Število članov v obdobju od leta 1998/99 do 2009/2010 pri CIK Trebnje

Vir: lastni

Porast članstva je razviden tudi med starejšimi odraslimi iz okoliških krajev, čeprav v izobraževalni sezoni 2005/06 nekoliko upade (Slika 6.6). Zanimivo je, da število članov v okoliških krajih v izobraževalni sezoni 2009/2010 upade skoraj na začetno število članov. Sklepamo, da gre tako kot pri ostalih univerzah za zmanjšanje števila članov na račun vzpostavitve t. i. točk za vseživljenjsko učenje (v okviru Centra za vseživljenjsko učenje Dolenjska, katere partner je tudi CIK Trebnje), ki ponujajo brezplačne možnosti izobraževanja. Predvidevamo, da ne gre za zmanjšanje števila aktivnih starejših odraslih.

Slika 6.6: Število članov iz okoliških krajev v obdobju od leta 1998/99 do 2009/2010 pri CIK Trebnje

Vir: lastni

A) PONUDBA

Prva izobraževalna ponudba je obsegala krajše triurne tedenske delavnice in daljše dvajseturne študijske krožke. Izpeljali so 11 delavnic s področja medicine, zdrave prehrane, astrologije, likovne umetnosti in zgodovine ter 9 študijskih krožkov: likovno-ustvarjalni, tuji jeziki, računalništvo, zgodovinski krožek, krožek zdravnih zelišč.

Analiza zadnjih šestih izobraževalnih sezon kaže, da se ponudba in število izpeljanih programov univerze povečuje (Tabela 6.3).

Tabela 6.3: Število izpeljanih programov po področjih v CIK Trebnje

Šolsko leto	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10
Število izpeljanih programov	17	19	19	23	24	25
Preventivno zdravst. prog.	6	6	7	5	3	4
Zgodovina	2	1	2	3	3	1
Jeziki	1	1	1	2	1	3

Šolsko leto	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10
Računalništvo	2	2	2	1	0	1
Ustvarjalne delavnice	1	1	1	3	3	3
Splošno uporabne vsebine	5	8	6	9	14	13

Vir: Anketni vprašalnik

Iz tabele je razvidno, da je največ izpeljanih programov s področja splošno-uporabnih vsebin, sledijo zdravstvene teme, ustvarjalne delavnice, zgodovina, tuji jeziki in računalništvo. Predvsem rastejo izvedbe programov s splošno uporabnimi vsebinami, tudi ustvarjalne delavnice, upadajo pa izvedbe preventivno zdravstvenih programov, ki so bile v osredju v začetnem obdobju delovanja univerze. Ob tem se poraja vprašanje, ali so pri zdravstvenih temah starejši odrasli že izčrpali dosedanjo ponudbo in si želijo novih preventivno zdravstvenih vsebin ali izbor ponudbe zavisi od sofinanciranja s strani MŠŠ.

C) DELOVANJE IN UPRAVLJANJE

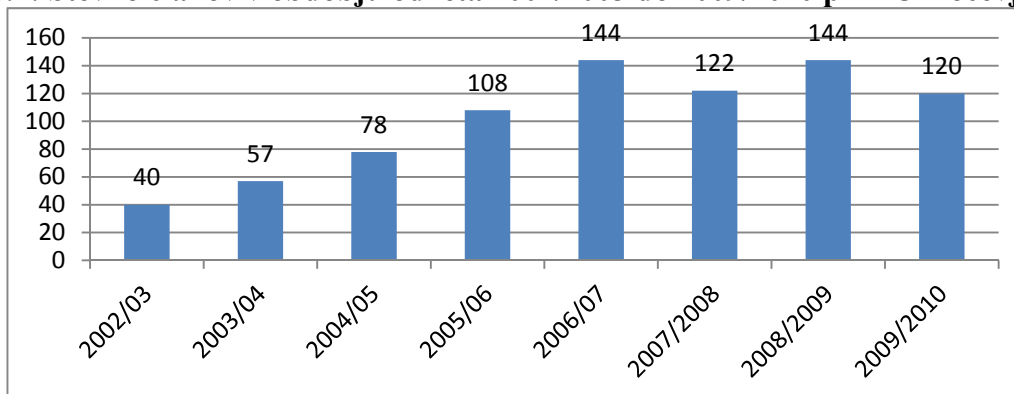
Univerza ima upravni odbor, ki ga sestavlja 6 predstavnikov članov univerze in 1 predstavnica CIK Trebnje. Organizirano imajo tudi mrežo animatorjev. Delovanje univerze ni razdeljeno na jesenski in spomladanski semester.

6.2.4 LJUDSKA UNIVERZA KOČEVJE

A) ČLANSTVO

Univerza za tretje življenjsko obdobje je nastala leta 2002 na pobudo takratnega vodstva Ljudske univerze Kočevje. Ob nastanku je štela 40 članov, ki je iz leta v leto rastlo (Slika 6.7). V izobraževalni sezoni 2009/2010 je število članov upadlo, saj so starejši odrasli iz Velikih Lašč ustanovili svojo univerzo za tretje življenjsko obdobje.

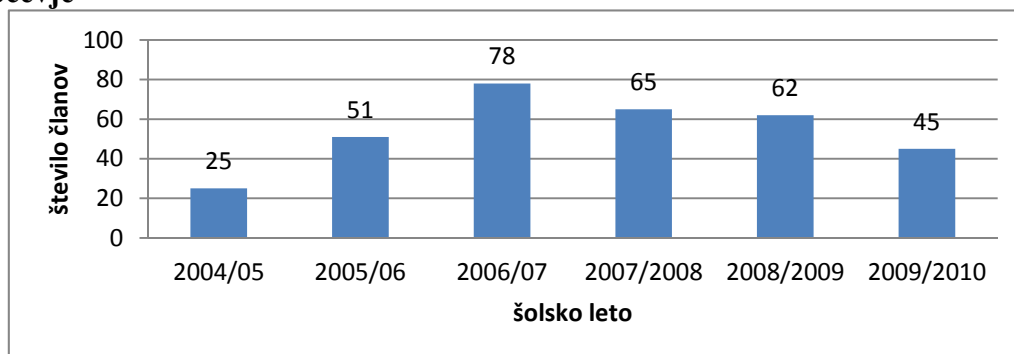
Slika 6.7: Število članov v obdobju od leta 2002/2003 do 2009/2010 pri LU Kočevje

Vir: lastni

Sprva so bili člani zgolj občani Kočevja, v izobraževalni sezoni 2004/2005 pa so dejavnost univerze za tretje življenjsko obdobje pričeli izvajati tudi v občini Ribnica, v naslednji izobraževalni sezoni pa so svojo ponudbo razširili še na področju Velikih Lašč, s čimer se je povečevalo tudi število članov iz okoliških krajev (Slika 6.8). V prihodnje načrtujejo širitev dejavnosti v občini Sodražica in Loški Potok.

Slika 6.8: Število članov iz okoliških krajev v obdobju od leta 1998/99 do 2009/2010 pri LU Kočevje

Vir: lastni

B) PONUDBA

V prvi izobraževalni sezoni so ponudili in tudi izpeljali 4 študijske krožke, s tematiko medgeneracijskih odnosov, slikarstva, novinarstva in ročnih spretnosti.

Letne izpeljave programov kažejo, da na Ljudski univerzi Kočevje izpeljejo zelo veliko programov v okviru univerze za tretje življenjsko obdobje (Tabela 6.4).

Tabela 6.4: Število izpeljanih programov po področjih v LU Kočevje

Šolsko leto	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10
Število izpeljanih programov	20	28	24	33	53	38
Preventivno zdravstveni prog.	7	11	6	13	22	20
Zgodovina	3	0	0	0	6	7
Jeziki	3	8	8	9	10	5
Računalništvo	2	3	3	2	3	0
Ustvarjalne delavnice	3	2	4	5	7	0
Splošno uporabne vsebine	2	4	3	4	5	6

Vir: Anketni vprašalnik

Največ izpeljanih programov je s področja zdravja in zdravega načina življenja, veliko programov je povezanih z učenjem jezikov, sledijo splošno uporabne vsebine, ustvarjalne delavnice, zgodovina in računalništvo. Pri računalništvu bi izpostavila program Bančne storitve na računalniku, saj so edina univerza, ki ga izvaja. Za zadnje tri izobraževalne sezone imamo tudi podatke o izpeljavi programov v Ribnici. V sezoni 2007/08 so tam izpeljali 7 programov (po tri zdravstvene in ustvarjalne programe in učenje tujega jezika), leto kasneje 8 programov (po tri zdravstvene programe, po dva zgodovinsko in jezikovno obarvana programa, eno ustvarjalno delavnico), v sezoni 2009/10 pa 7 programov (pet zdravstvenih in dva zgodovinsko obarvana programa).

C) DELOVANJE IN UPRAVLJANJE

Univerza ima programski odbor, ki ga sestavlja 15 mentorjev krožkov, ki so sicer tudi člani univerze za tretje življenjsko obdobje, strokovna sodelavka ljudske univerze in direktorica ljudske univerze. So edina univerza v tej regiji, ki ima izobraževalno sezono razdeljeno na dva semestra.

6.2.5 UGOTOVITVE O UNIVERZAH ZA TRETJE ŽIVLJENJSKO OBDOBJE

Na podlagi predstavljenih univerz za tretje življenjsko obdobje v JV regiji, povzemam naslednje ugotovitve:

- največ članov (312) beleži univerza pri RIC Novo mesto;
- najmanj članov (120) ima univerza pri LU Kočevje;

- največ programov za starejše odrasle je v izobraževalnih sezonah 2008/09 in 2009/10 izpeljala LU Kočevje;
- v zadnjih šestih izobraževalnih sezonah so v RIC Novo mesto in CIK Trebnje izvedli največ programov s splošno uporabnimi vsebinami, v ZIK Črnomelj in LU Kočevje pa največ preventivno zdravstvenih programov;
- najmanj računalniških programov so izpeljali kar v treh univerzah, izjema je RIC Novo mesto, kjer je na zadnjem mestu po številu izvedb področje zgodovine;
- področja po številu izpeljanih programov za vsako posamezno univerzo so razvidna iz spodnje tabele (Tabela 6.5);

Tabela 6.5: Področja po številu izpeljanih programov za vsako posamezno univerzo

Zap. št.	CIK Trebnje	LU Kočevje	RIC Novo mesto	ZIK Črnomelj
1.	Splošno	Zdravje	Splošno	Zdravje
2.	Zdravje	Jeziki	Zdravje	Ustvarjalne del.
3.	Ustvarjalne delav.	Splošno	Računalništvo	Zgodovina
4.	Zgodovina	Ustvarjalne delav.	Jeziki	Splošno
5.	Jeziki	Zgodovina	Ustvarjalne delav.	Jeziki
6.	Računalništvo	Računalništvo	Zgodovina	Računalništvo

Vir: lastni

- tri univerze imajo upravni oz. programski odbor (CIK Trebnje, LU Kočevje in RIC Novo mesto), ki ga sestavljajo predstavniki članov univerze in izobraževalne institucije;
- samo univerza pri LU Kočevje ima izobraževalno sezono razdeljeno na dva semestra;
- ljudske univerze ponujajo tudi programe splošnega neformalnega izobraževanja, v katere se lahko prav tako vključujejo starejši odrasli.

6.3 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

Predmet preučevanja so bila naslednja raziskovalna vprašanja:

Vprašanje 1: Kaj starejše odrasle s podeželja motivira za udeležbo v izobraževanju?

Vprašanje 2: Kaj starejše odrasle s podeželja ovira pri (ne)udeležbi v izobraževanju?

Vprašanje 3: Ali izobraževalna ponudba v okolju ustreza potrebam in interesom starejših odraslih?

Vprašanje 4: Kako si (ali sploh si) izobraževalne institucije prizadevajo, da bi čim bolj zadostile potrebam starejših odraslih?

Vprašanje 5: Ali bi aktivna vloga starejših odraslih vplivala na izboljšanje izobraževalne ponudbe, vsebine in izvedbe programov?

Vprašanje 6: Kako bi starejši odrasli lahko spreminjali odnos do samih sebe oz. do starih ljudi?

6.4 METODOLOGIJA RAZISKOVANJA

Raziskovalna vprašanja sem preverjala po metodologiji, ki vključuje naslednje postopke:⁶¹

- a) oblikovanje anketnega vprašalnika;
- b) izpeljava anketiranja;
- c) analiziranje podatkov, pridobljenih z anketnim vprašalnikom;
- d) oblikovanje vprašanj in izpeljava polstrukturiranih vodenih intervjujev;
- e) analiziranje podatkov, pridobljenih v vodenih intervjujih.

a) Oblikovanje anketnega vprašalnika

Anonimni anketni vprašalnik sestavlja nagovor in vprašalnik s šestindvajsetimi vprašanji (priloga B). Večina vprašanj je zaprtega tipa, tako da je bilo odgovore možno izbrati med ponujenimi možnostmi oz. na voljo je bilo več trditev, ki so jih anketiranci ocenjevali z Likertovo petstopenjsko ocenjevalno lestvico, kjer je 1 pomenilo »sploh ne velja zame« in 5 »povsem drži zame«.

Devet vprašanj sem zastavila o ovirah za (ne)udeležbo v izobraževanju, po štiri demografska vprašanja (spol, starost, izobrazba, članstvo v univerzi za tretje življenjsko obdobje) in vprašanja o ustreznosti izobraževalne ponudbe ter potrebah po izobraževanju, po tri vprašanja o motivih za izobraževanje in o spreminjanju vrednot družbe oz. odnosa do starejših odraslih, dve vprašanji o aktivni vlogi starejših odraslih pri vsebinskem in izvedbenem načrtu izobraževalnih dejavnosti, eno vprašanje pa o tem, kako si izobraževalne institucije prizadevajo, da bi čim bolj zadostile potrebam starejših odraslih. Eno vprašanje je odprtega tipa, navezuje pa se na razmišljanje o tem, kako bi lahko starejši odrasli spreminjali odnos do samih sebe oz. do starejših odraslih.

⁶¹Navedeni vrstni red med točkama c in e ne pomeni zaporedja izvajanja.

b) Izpeljava anketiranja.

Vprašalnik sem pripravila v spomladanskem času, zato sem želela izkoristiti koncentracijo izobraževalnih prireditev in obiskovalcev (starejših odraslih) v okviru t.i. Tedna vseživljenjskega učenja 2010 (ki se zaradi količine prireditev oz. izobraževanj na ljudskih univerzah zvrsti v obdobju dveh mesecev, ne le v enem tednu, kot pove ime). Kljub pričakovanemu povečanemu obsegu zunanjih opravil ljudi s podeželja, so mi dosedanje izkušnje v izobraževanju odraslih narekovale izvedbo anketiranja v času prireditev Tedna vseživljenjskega učenja. Anketiranje je tako potekalo v obdobju od 24. 5. do 12. 7. 2010. Izpeljali smo osebno anketiranje, saj je za populacijo starejših odraslih primernejše kot anketiranje po pošti.

K sodelovanju smo povabili starejše odrasle, ki so člani univerz za tretje življenjsko obdobje, ki delujejo pod okriljem ljudskih univerz v JV regiji Slovenije: Centra za izobraževanje in kulturo Trebnje, Ljudske univerze Kočevje, Razvojno izobraževalnega centra Novo mesto, Zavoda za izobraževanje in kulturo Črnomelj. Anketirali smo člane univerz za tretje življenjsko obdobje iz okoliških krajev oz. tiste, ki so obiskali predavanja, delavnice ali programe na dislokacijah univerze za tretje življenjsko obdobje ali na točkah vseživljenjskega učenja (krajše TVŽU), ki delujejo pod okriljem projekta Center vseživljenjskega učenja Dolenjska in privabljajo starejše občane, ki so (ni pa nujno) tudi člani univerz za tretje življenjsko obdobje. Z anketnim vprašalnikom smo nagovorili tudi ostale starejše odrasle s podeželja, ki so se udeležili predavanj ali delavnic na TVŽU, saj smo pričakovali, da bodo za morebitne primerjave v raziskavi zanimivi tudi njihovi odgovori.

Anketni vprašalnik smo razdelili 261 starejšim odraslim s podeželja. K sodelovanju v raziskavi se je odzvalo 198 starejših odraslih, od tega jih je 119 takih, ki so člani ene izmed univerz za tretje življenjsko obdobje ter tudi vključeni v nadaljnje analize rezultatov (vseh članov, ki so jih v šol. letu 2009/2010 beležili na omenjenih ljudskih univerzah v okoliških krajih, je 210; torej na anketni vprašalnik je odgovorilo 56,67 % vseh članov iz okoliških krajev). 17 nepopolno izpolnjenih vprašalnikov je bilo izločenih iz nadaljnje obravnave. 62 vprašalnikov pa so izpolnili starejši odrasli, ki niso člani nobene univerze za tretje življenjsko obdobje. Toda, ker predstavlja kar 96,77 % teh vprašalnikov zgolj mnenja starejših odraslih, ki jih pod svojim okriljem združuje Razvojno izobraževalni center Novo mesto, teh nismo vključili v nadaljnjo obravnavo (lahko pa služijo za interno uporabo). Sledi pregled evidence anketiranja (Tabela 6.6–6.9).

Tabela 6.6: Evidenca anketiranja Centra za izobraževanje in kulturo Trebnje

CENTER ZA IZOBRAŽEVANJE IN KULTURO TREBNJE						
Zap. št.	Naslov predavanja, delavnice	Datum	Ura	Lokacija U3O oz. TVŽU	Število razdeljenih vprašalnikov	Število izpolnjenih vprašalnikov
1.	Začetek poletja	7.6. 2010	14.00	TVŽU Šentrupert	8	8
2.	Veščine dobrega komuniciranja	8.6. 2010	14.00	TVŽU Mirna	2	2
3.	Gobe	9.6. 2010	18.00	TVŽU Šentlovrenc	8	4
4.	Individualno učenje računalništva	14.6. 2010	16.00	TVŽU Mokronog	2	2
5.	Motnje spanja, menopavza in urinska inkontinenca	23.6. 2010	18.00	TVŽU Šentlovrenc	8	8
6.	SKUPAJ				28	24

Tabela 6.7: Evidenca anketiranja Ljudske univerze Kočevje

LJUDSKA UNIVERZA KOČEVJE						
Zap. št.	Naslov predavanja, delavnice	Datum	Ura	Lokacija U3O oz. TVŽU	Število razdeljenih vprašalnikov	Število izpolnjenih vprašalnikov
7.	Jedi iz gozdnih sadežev	26. 5. 2010	16.00	TVŽU Sodražica	8	3
8.	Vloga vojaških vojskovodij v 2. svetovni vojni	15. 6. 2010	10.00	TVŽU Ribnica	15	2
9.	Ponovno spoznavam slovenski jezik in njegove značilnosti	17. 6. 2010	10.30	Za člane U3O Ribnica in U3O Kočevje - lokacija LU Kočevje	5 (Ribnica)	5
10.	Naredimo šopek iz vrtnega cvetja	23. 6. 2010	16.00	TVŽU Sodražica	14	10
11.	Predavanja za osebnostno rast (zaključna ekskurzija Strunjan–Salinera–energijske točke)	1. 7. 2010	7.00	U3O Ribnica	20	16
12.	SKUPAJ				62	36

Tabela 6.8: Evidenca anketiranja Razvojno izobraževalnega centra Novo mesto

RAZVOJNO IZOBRAŽEVALNI CENTER NOVO MESTO						
Zap. št.	Naslov predavanja, delavnice	Datum	Ura	Lokacija U3O oz. TVŽU	Število razdeljenih vprašalnikov	Število izpolnjenih vprašalnikov
1.	EKO čistila (delavnica)	24. 5. 2010	18.30	TVŽU Straža	14	10
2.	Drevesa – mostovi med nebom in zemljo	25. 5. 2010	17.00	TVŽU Škocjan	15	15
3.	Gobe: kodeks nabiranja gob, užitne in neužitne gobe	7. 6. 2010	8.30	TVŽU Dolenjske Toplice	35	35
4.	Gobe: kodeks nabiranja gob, užitne in neužitne gobe	14. 6. 2010	8.30	TVŽU Straža	20	17
5.	Gobe: kodeks nabiranja gob, užitne in neužitne gobe	15. 6. 2010	8.30	TVŽU Šentjernej	35	32
6.	SKUPAJ				119	109

Tabela 6.9: Evidenca anketiranja Zavoda za izobraževanje in kulturo Črnomelj

ZAVOD ZA IZOBRAŽEVANJE IN KULTURO ČRNOMELJ						
Zap. št.	Naslov predavanja, delavnice	Datum	Ura	Lokacija U3O oz. TVŽU	Število razdeljenih vprašalnikov	Število izpolnjenih vprašalnikov
1.	Certifikati ekološke hrane	25. 5. 2010	19.00	TVŽU Metlika	11	6
2.	Ženske po petdesetem letu	9. 6. 2010	18.00	TVŽU Adlešiči	12	7
3.	Oblikovanje iz fimo in das mase	18. 6. 2010	19.00	TVŽU Semič	7	4
4.	Ogled srednjeveških fresk po belokranjskih cerkvah	12. 7. 2010	8.00	TVŽU Adlešiči, Metlika in Semič	22	12
5.	SKUPAJ				52	29

c) Analiziranje podatkov

Podatke sem tabelarično zbrala in obdelala s pomočjo statističnega programa SPSS, pri čemer sem uporabila naslednje metode:

1. Opisne statistike (frekvenčne porazdelitve in povprečne vrednosti)

Z njimi sem preverila razpršenost odgovorov pri posameznih spremenljivkah.

2. T-test in enosmerna analiza variance (One-Way ANOVA)

Za preverjanje domnev in značilnih razlik med povprečji sem uporabila t-test ali enosmerno analizo variance (One-Way ANOVA).

3. Dvo-razsežne kontingenčne tabele in statistike

S pomočjo frekvenčnih tabel in Pearson hi-kvadrata sem ugotavljala statistično pomembne povezave med posameznimi spremenljivkami.

Ponekod sem zaradi lažje predstavitve podatkov odgovore indikatorjev združevala v tristopenjsko lestvico. Združena sta odgovor 1 »Sploh ne« in 2 »Delno ne« v vrednost 1, ki pomeni najmanjše strinjanje, odgovor 4 »Delno« in 5 »Povsem« v vrednost 3, ki pomeni največje strinjanje in odgovor 3 »Delno« pa je spremenjen v vrednost 2, medtem ko njegov pomen ostaja isti.

d) Oblikovanje vprašanj in izpeljava polstrukturiranih intervjujev

Poleg kvantitativne metode smo za zbiranje podatkov uporabili tudi kvalitativno metodo raziskovanja, in sicer polstrukturirani individualni intervju.

Pri polstrukturiranem intervjuju si raziskovalec vnaprej pripravi seznam vprašanj, običajno odprtega tipa, ali pa specifične iztočnice, ki služijo kot vodič pri izpeljavi intervjuja. Vnaprej pripravljena vprašanja postavi vsakemu vprašancu, preostala vprašanja pa oblikuje sproti med potekom intervjuja. To pomeni, da si vprašanja ne sledijo v istem zaporedju, ampak gre za prožnejšo izpeljavo (Merriam 1998, 74). Uporabi se lahko zaprti ali odprti tip vprašanj, odgovori vprašanca pa so lahko kratki, lahko pa odgovarja v obliki pripovedi (Drever v Vogrinc 2008, 109). Spraševalec in vprašanec sta v neposrednem stiku iz oči v oči, kar omogoča takojšnje odkrivanje morebitnih nesporazumov in podrobnejšo razlago določenih izjav. Raziskovalec dopušča vprašancu prosto pripovedovanje, pogovor poteka v vsakdanjem okolju vpraševanca, kar vpliva na njegovo sproščenost in zaupnost (Mesec 1998, 80).

Intervjuje sem izvedla v vseh štirih ljudskih univerzah jugovzhodne Slovenije. Pogovarjala sem se s tremi direktoricami, ki so hkrati tudi vodje tamkajšnjih univerz za tretje življenjsko obdobje (Center za izobraževanje in kulturo Trebnje, Ljudska univerza Kočevje, Razvojno izobraževalni center Novo mesto), in z organizatorko izobraževanja odraslih v Zavodu za izobraževanje in kulturo Črnomelj. Razgovore sem snemala, kar omogoča skoraj popolno zanesljivost zapisovanja, transkripcija pa ponovni pregled povedanega in kasnejšo analizo. Razgovore sem opravila v obdobju od 22. junija do 22. julija 2010, trajali pa so od 40 do 60 minut.

Kot pri anketi sem tudi v intervjujih vprašanja zasnovala po tematskih sklopih,⁶² s katerimi sem želela razjasniti raziskovalna vprašanja. Izvirna podoba intervjujev je priložena v prilogi.

e) Analiza intervjujev

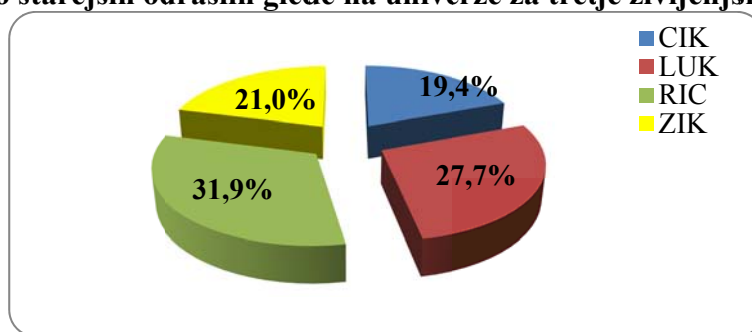
Intervjuji so anonimni, vendar z navedbo institucij (ljudskih univerz) omogočajo vpogled v to, koliko si posamezne izobraževalne institucije prizadevajo, da bi zadostile potrebam starejših odraslih in koliko prispevajo k oblikovanju novih oz. h krepitvi obstoječih možnosti izobraževanja zanje v posameznem lokalnem okolju, kakšen je njihov prispevek k vključevanju (ne)udeležencev v izobraževanje ter na kakšne načine omogočajo starejšim odraslim čim bolj aktivno vlogo.

6.5 PREDSTAVITEV REZULTATOV ANKETNEGA VPRAŠALNIKA

6.5.1 DEMOGRAFSKI PODATKI

V analizo rezultatov je vključenih 119 vprašalnikov članov⁶³ ene izmed univerz za tretje življenjsko obdobje iz okoliških krajev. Iz slike 6.9 je razvidno, da okoli tretjina odzivov starejših odraslih prihaja iz univerze RIC (31,9 %) in LUK (27,7 %), medtem ko je zastopanost ostalih dveh univerz nekoliko nižja (21 % pri ZIK in 19,4 % pri CIK).

Slika 6.9: Število starejših odraslih glede na univerze za tretje življenjsko obdobje

Vir: lastni

⁶²Okvirni vprašalnik, uporabljen v intervjujih, je na vpogled v prilogi C.

⁶³Stalno bivališče članov se ne nahaja v mestu, kjer je sedež ljudske univerze. Zato jih prištevamo k okoliškim krajem oz. podeželju.

Iz podatkov o članstvu v posameznih univerzah lahko razberemo, da je bil odziv na izpolnjevanje anketnega vprašalnika dober (Tabela 6.10).

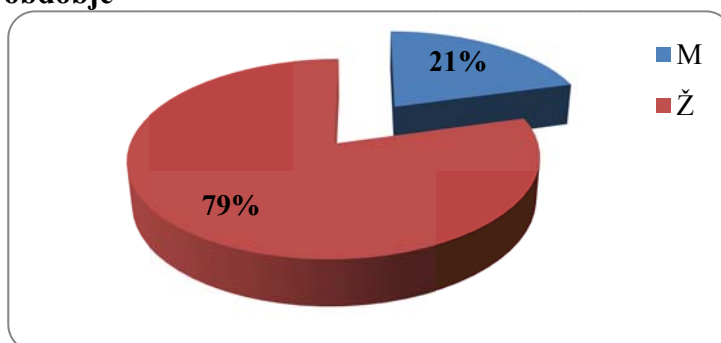
Tabela 6.10: Delež anketirancev posamezne univerze za tretje življenjsko obdobje

Ljudska univerza	Število članov U3O iz okoliških krajev	Število anket. članov iz okoliških krajev	Delež anketiranih (%)
CIK	45	23	51,11 %
LUK	45	33	73,33 %
RIC	47	38	80,85 %
ZIK	73	25	34,25 %

Vir: lastni

Med člani univerz za tretje življenjsko obdobje je kar 79,3 % žensk in 20,7 % moških (Slika 6.10). Zastopanost moških je najmočneje prisotna v CIK (30,4 %), medtem ko le-ti v LUK predstavljajo zelo majhen delež članov (6,1 %).

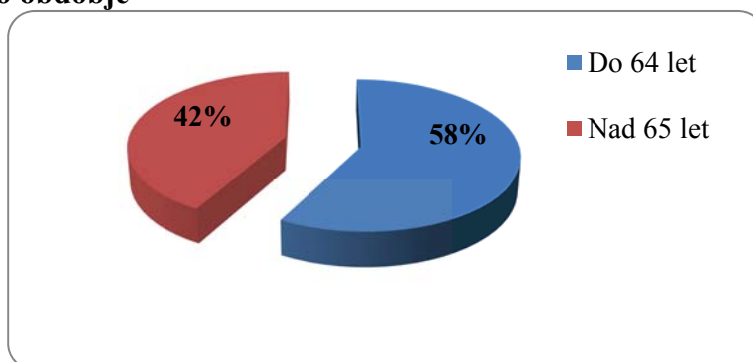
Slika 6.10: Spol starejših odraslih, ki se udeležujejo izobraževanja v sklopu univerz za tretje življenjsko obdobje

Vir: lastni

Več kot polovica (58 %) je starih do 64 let in 42 % anketiranih je starih nad 65 let (slika 6.11). V univerzi RIC predstavljajo v primerjavi z drugimi univerzami višji odstotek člani, stari nad 65 let (57,9 %).

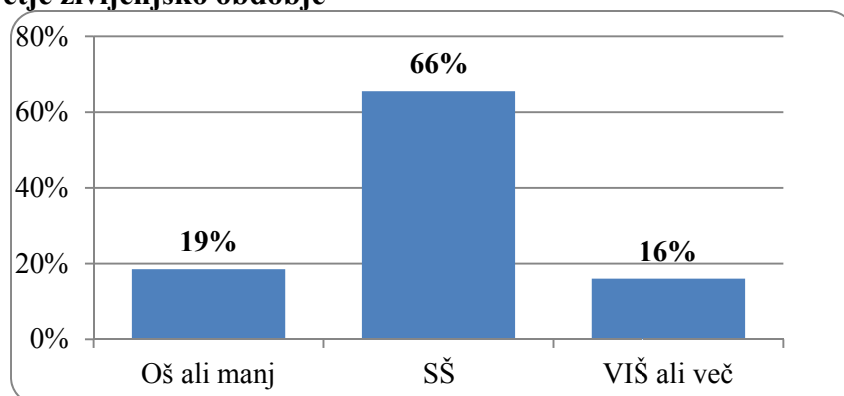
Slika 6.11: Starost starejših odraslih, ki se udeležujejo izobraževanja v sklopu univerz za tretje življenjsko obdobje

Vir: lastni

Največ anketiranih starejših odraslih ima dokončano srednjo šolo (42,0 %), sledi poklicna šola (23,5 %) in osnovna šola (14,3 %) ter nazadnje še višja šola (8,4 %) in visoka ali univerzitetna izobrazba (7,6 %). Le 4,2 % je takih, ki nimajo dokončane osnovne šole (Slika 6.12).

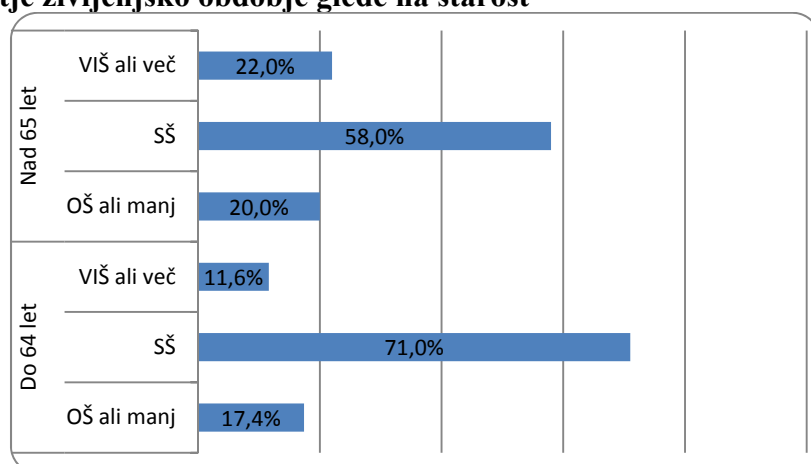
Slika 6.12: Izobrazba starejših odraslih, ki se udeležujejo izobraževanja v sklopu univerz za tretje življenjsko obdobje

Vir: lastni

Stopnja izobrazbe je zelo pomemben dejavnik udeležbe v izobraževanju. Na splošno se je izobrazbena struktura starejših odraslih v Sloveniji v zadnjih letih izboljšala. Toda podatki o naših anketirancih kažejo ravno obratno, vendar te razlike niso statistično značilne ($p=0,244$). Med tistimi z (ne)dokončano osnovno šolo je več takšnih, katerih starost se giblje nad 65 let (20,0 %), prav tako je večina z višje/visokošolsko izobrazbo starih nad 65 let (Slika 6.13). To lahko razložimo s tem, da gre za skupino ljudi s pozitivnim odnosom do izobraževanja, pri katerih je izobraževanje že od nekdaj njihova stalnica.

Slika 6.13: Izobrazba starejših odraslih, ki se udeležujejo izobraževanja v sklopu univerz za tretje življenjsko obdobje glede na starost

Vir: lastni

Po spolu prihaja do statistično značilne razlike ($p=0,013$), saj v vseh izobrazbenih razredih ženske predstavljajo višji odstotek (SŠ: 87,2 %; višja šola ali več: 78,9 %), največ anketiranih moških ima OŠ ali manj (40,9 %).

6.5.2 MOTIVI STAREJŠIH ODRASLIH S PODEŽELJA ZA VKLJUČITEV V IZOBRAŽEVANJE (RV 1)

Z anketo smo ugotavljali, kateri so motivi starejših odraslih za vključitev v izobraževanje (vprašanje 7, 8, 16). Trije razlogi, zaradi katerih se starejši odrasli v največji meri odločajo za udeležbo v izobraževanju, so: želja po pridobivanju novih znanj in veščin, ki jim koristijo v vsakdanjem življenju, zanimanje za določeno področje oziroma temo izobraževanja ter želja po druženju in pripadnosti. Vsi indikatorji imajo namreč povprečno oceno nad 4 (na lestvici od 1 do 5). Visoko ocenjen je bil tudi indikator »Želja, veselje do učenja in izobraževanja.« (3,92) in »Osebnosti razvoj.« (3,86). Nekoliko manjši vpliv imajo predhodne pozitivne izkušnje z učenjem in izobraževanjem (3,68) in zapolnitev prostega časa (3,63), upokožitev (3,53) ter skupnostno udejstvovanje (3,28). Ostali dejavniki so dosegli vrednosti nižje od 3, kar kaže na njihov manjši vpliv na odločitev za udeležbo v izobraževanju (Tabela 6.11).

Tabela 6.11: Razlogi, ki vplivajo na odločitev starejših odraslih za udeležbo v izobraževanju

Ocenite, v kolikšni meri spodaj navedeni razlogi vplivajo na vašo odločitev za udeležbo v izobraževanju.	N	Povp.	St. odklon
Želja po pridobivanju novih znanj in veščin, ki bi mi koristile v vsakdanjem življenju.	119	4,15 (1)	0,980
Zanimanje za določeno področje oz. temo izobraževanja.	119	4,12 (2)	1,018
Želja, veselje do učenja in izobraževanja.	118	3,92 (4)	1,042
Osebnostni razvoj.	119	3,86 (5)	1,027
Predhodne pozitivne izkušnje z učenjem in izobraževanjem.	118	3,68 (6)	0,995
Želja po druženju in pripadnosti.	119	4,11 (3)	0,946
Da si zapolnim prosti čas (želja po aktivnosti; strukturiranju časa).	119	3,63 (7)	1,156
Pričakovanja okolice (družina, prijatelji, sosede).	119	2,52	1,401
Skupnostno udejstvovanje (kot aktivni državljan).	119	3,28	1,377
Večja uveljavitev v družbi.	119	2,42	1,292
Uspešnost pri delu, v stroki.	119	2,29	1,348
Izboljšanje svojega položaja (uspešna kariera).	119	2,05	1,281
Učna pomoč otrokom/vnukom.	119	2,70	1,369
Zaradi selitve v novo okolje mi vključitev v učne aktivnosti omogoča nova znanstva in družabne stike.	117	1,82	1,381
Ločitev.	119	1,28	0,863
Ovdovelost.	119	1,83	1,469
Izguba zaposlitve.	119	1,42	1,054
Upokojitev.	119	3,53 (8)	1,641

Rezultati raziskave kažejo, da so v ospredju motivi, s katerimi starejši odrasli zadovoljujejo kognitivne potrebe, sledijo pa jim motivi, usmerjeni na izobraževanje kot dejavnost, kar se kaže skozi izražene potrebe po druženju in pripadnosti. Spoznavne (kognitivne) potrebe izkazujejo naslednji visoko ocenjeni indikatorji (po jakosti): 1. pridobivanje novih znanj in veščin; 2. zanimanje za določeno področje; 4. veselje do učenja; 5. osebnosti razvoj; 6. predhodne pozitivne izkušnje z učenjem, kar lahko utemeljujemo z dobro izobrazbeno strukturo anketirancev, saj ima kar 81,5 % anketiranih zaključeno SŠ ali več. Teoretične ugotovitve o kognitivni dimenziji kot najpomembnejšem motivacijskem dejavniku potrjujejo tudi naši anketiranci. To še dodatno potrjuje njihovo razmišljanje pri 16. vprašanju, da na odločitev za udeležbo v izobraževanju v veliki meri vpliva zanimivost teme (takšnega mnenja je 87,0 % članov univerze CIK; 84,2 % članov univerze RIC; 81,8 % članov univerze LUK; 80,0 % članov univerze ZIK).

Naši anketiranci so visoko ocenili tudi indikator želja po druženju in pripadnosti (na tretjem mestu), indikatorja želja po aktivnosti (strukturiranje časa, izogibanje dolgočasju) in skupnostnem udejstvovanju pa imata nekoliko manjši, a še vedno pomemben vpliv na odločitev za izobraževanje. Upokojitev kot življenjska prelomnica je motivacijski dejavnik z

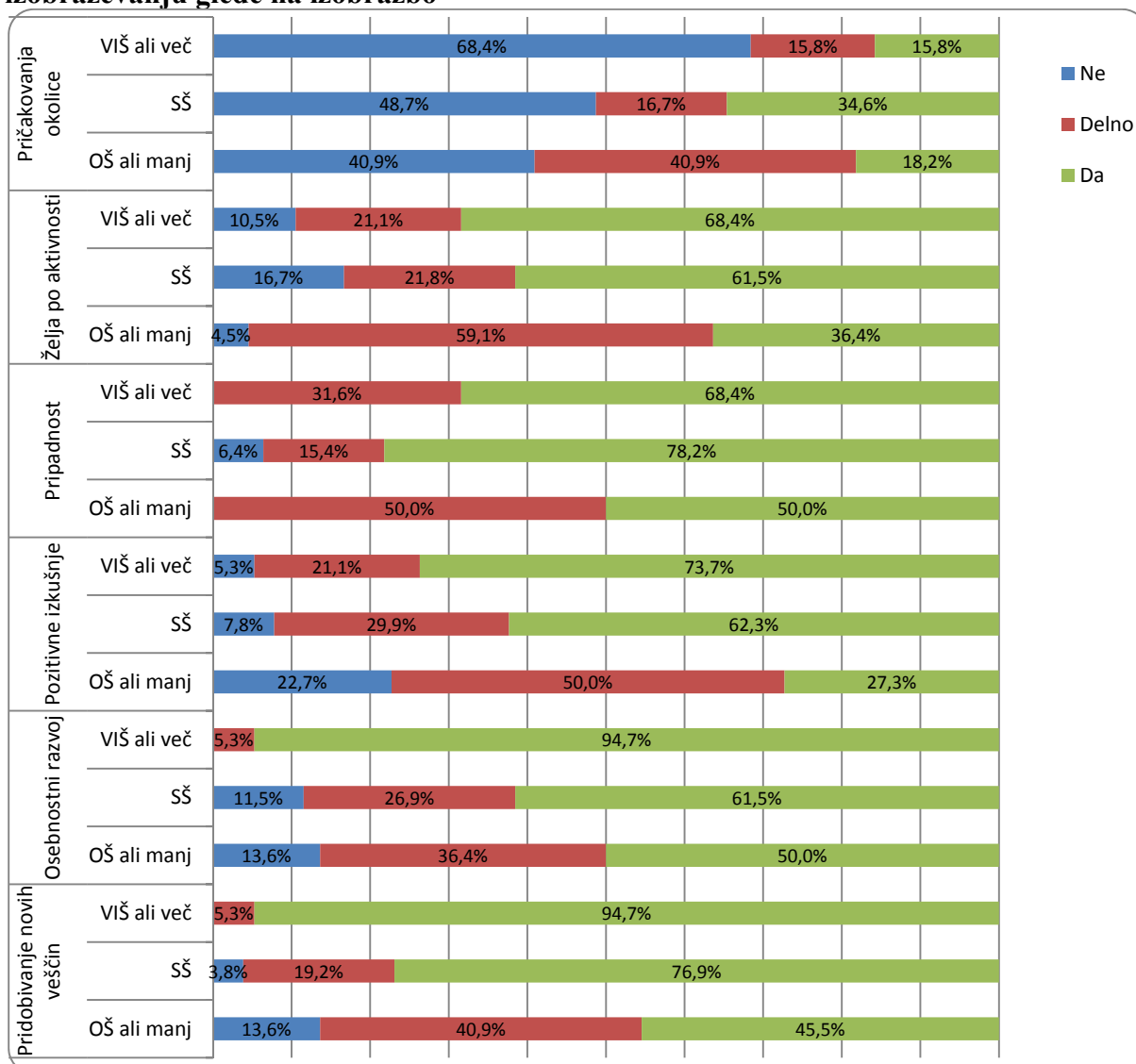
nekoliko manjšim, pa vendar pomembnim vplivom v primerjavi z ostalimi ocenjenimi življenjskimi spremembami (npr. izguba zaposlitve, ločitev, vdovelost, selitev itd.).

Pri nekaterih zgoraj omenjenih indikatorjih se kažejo statistično značilne razlike glede na izobrazbo, starost in spol. Za lažjo predstavitev podatkov so bili odgovori indikatorjev združeni v tristopenjsko lestvico.⁶⁴

Teoretična izhodišča Boshiera in Collinsa (1989) naša raziskava potrjuje le delno. Starejši odrasli z višjo stopnjo izobrazbe in posledično višjim socio-ekonomskim statusom se v primerjavi z manj izobraženimi v večji meri vključujejo v izobraževanje zaradi pridobivanja novih znanj in veščin ($p=0,006$), zaradi osebnostnega razvoja ($p=0,040$) in predhodnih pozitivnih izobraževalnih izkušenj ($p=0,017$). Želja po pripadnosti ($p=0,009$) in želja po aktivnosti oz. strukturiranju časa ($p=0,011$) sta prav tako močneje izraženi pri bolj izobraženih starejših odraslih, s čimer ne moremo potrditi Boshier in Collinsove teorije v celoti, ki pojasnjuje, da se manj izobraženi starejši odrasli v večji meri vključujejo v izobraževanje zaradi socialnih stikov, socialne stimulacije, skupnostnega udejstvovanja in pričakovanj okolice. Pri slednjem indikatorju (tj. pričakovanje okolice) je močnejša tendenca pri bolj izobraženih anketirancih ($p=0,046$; takšnega mnenja je 68,4 % v izobrazbenem razredu VIŠ ali več oz. 48,7 % v SŠ ali manj razredu in le 40,9 % v OŠ razredu in manj), kar pa je ravno obratno od Boshier in Collinsovih ugotovitev (Slika 6.14; prikazani so indikatorji, pri katerih je prišlo do statistično značilnih razlik).

⁶⁴Združena sta bila odgovor 1 »sploh ne« in 2 »delno ne« v vrednost 1, ki pomeni najmanjše strinjanje, odgovor 4 »delno da« in 5 »povsem« v vrednost 3, ki pomeni največje strinjanje in odgovor 3 »delno« se je spremenil v vrednost 2, medtem ko njegov pomen ostaja isti.

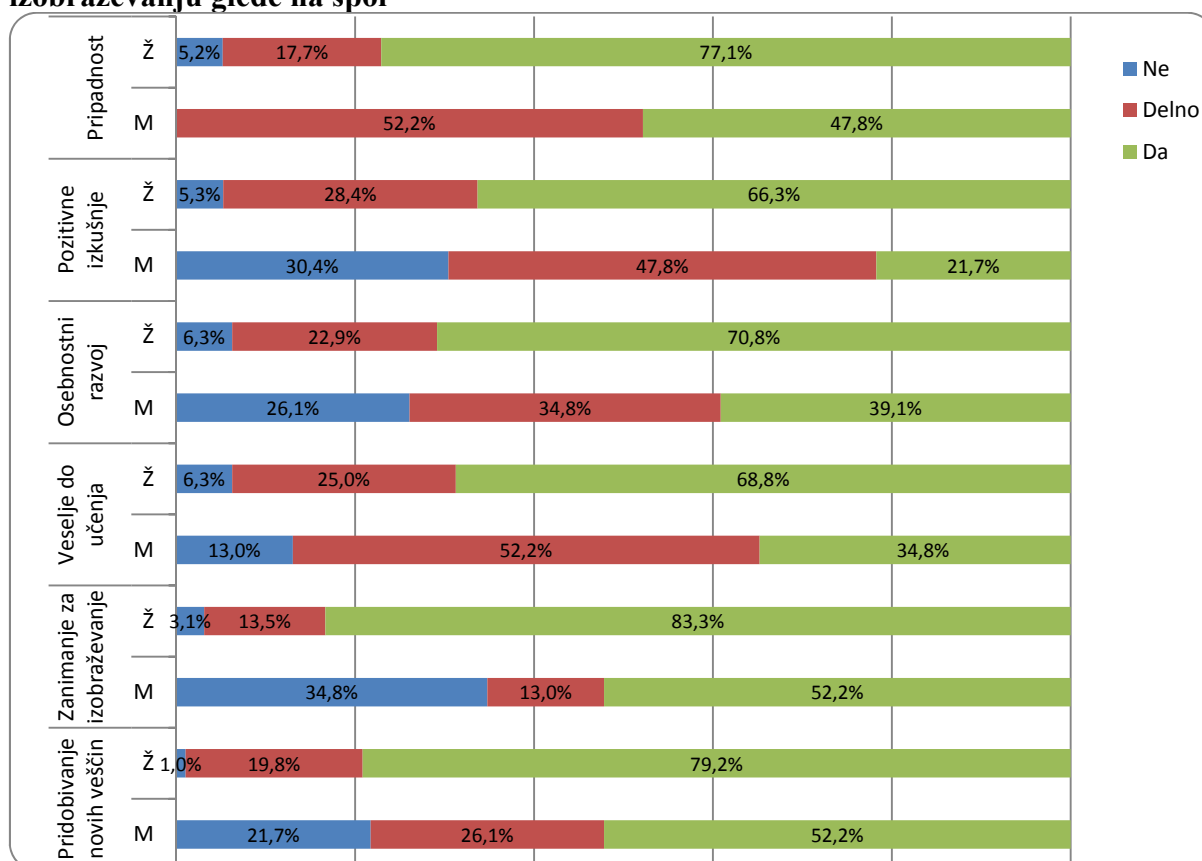
Slika 6.14: Razlogi, ki vplivajo na odločitev starejših odraslih za udeležbo v izobraževanju glede na izobrazbo

Vir: lastni

Ženske se v primerjavi z moškimi za izobraževanje v večji meri odločajo zaradi želje po pridobivanju novih znanj ($p=0,000$), zanimanja za določeno področje ($p=0,000$), predhodnih pozitivnih izkušenj ($p=0,000$), želje po druženju in pripadnosti ($p=0,002$), osebnostnega razvoja ($p=0,004$) in veselja do učenja ($0,011$). Ženske se strinjajo z odgovori v povprečju v 75 %, medtem ko je ta delež pri moških manj kot 50 % (Slika 6.15; prikazani so indikatorji, pri katerih je prišlo do statistično značilnih razlik). Največja razlika med spoloma se kaže pri razlogu predhodnih pozitivnih izkušenj z učenjem in izobraževanjem, s čimer se strinja 66,3 % žensk in le 21,7 % moških.

Slika 6.15: Razlogi, ki vplivajo na odločitev starejših odraslih za udeležbo v izobraževanju glede na spol

Vir: lastni

Ugotovili smo tudi, da je pri članih, starih do 64 let, želja po pridobivanju novih znanj in veščin za spoprijemanje z novostmi v vsakdanjem življenju, bistveno večji razlog za vključitev v izobraževanje kot pri starejših članih ($p=0,044$; zgolj pri 1,4 % vprašanih, starih do 64 let, ta razlog ne vpliva na odločitev za udeležbo v izobraževanju, medtem ko je pri starejših članih ta odstotek višji, in sicer 10 %).

Kot največjo prednost učenja in izobraževanja v tretjem življenjskem obdobju (vpr. 8) so anketirani starejši odrasli navedli nova znanstva in prijateljstva (4,25) in osebni razvoj (4,10). Na lestvici od 1 do 5 so visoko ocenjeni tudi naslednji indikatorji: »Moje življenje in delo je bolj izpopolnjeno.« (3,97), »Bolj uživam v učenju (bolj se zavedam koristnosti učenja).« (3,71), »Izboljšanje samozavesti.« (3,66) in »Bolj se udeležujem tudi drugih lokalnih dogodkov.« (3,64). Nekoliko neodločeni so glede trditve, da je prednost učenja in izobraževanja v tretjem življenjskem obdobju večja dejavnost v lokalnem družbenem, kulturnem in političnem življenju (3,14) ter izboljšanje zdravja (3,12), nižjo povprečno

vrednost pa dosegata indikatorja »Moji otroci/vnuki so postali bolj zainteresirani za učenje in izobraževanje.« (2,56) in da ni sprememb, kljub učenju in izobraževanju (2,51) (Tabela 6.12).

Tabela 6.12: Prednosti učenja in izobraževanja v tretjem življenjskem obdobju

Ocenite, kaj so za vas prednosti/koristi učenja in izobraževanja v tretjem življenjskem obdobju.	N	Povp.	St. odklon
Izboljšanje samozavesti.	119	3,66	1,323
Osebnostni razvoj.	119	4,10	1,069
Nova znanstva in prijateljstva.	119	4,25	,805
Bolj uživam v učenju (bolj se zavedam koristnosti učenja).	119	3,71	1,143
Moje življenje in delo je bolj izpopolnjeno.	119	3,97	,995
Bolj se udeležujem tudi drugih lokalnih dogodkov.	119	3,64	1,071
Bolj sem dejaven/-a v lokalnem družbenem, kulturnem in političnem življenju.	119	3,14	1,284
Moji otroci/vnuki so postali bolj zainteresirani za učenje in izobraževanje.	119	2,56	1,351
Moje zdravje se je izboljšalo.	119	3,12	1,216
Ni sprememb.	119	2,51	1,401

Raziskava je pokazala, da se starejši odrasli za izobraževalne aktivnosti odločajo predvsem zato, ker jim le-te v največji meri omogočajo socialne odnose, osebno rast in zadovoljstvo (»užitek pri učenju« in »občutek samoizpopolnitve«) ter vlogo aktivnega državljana.

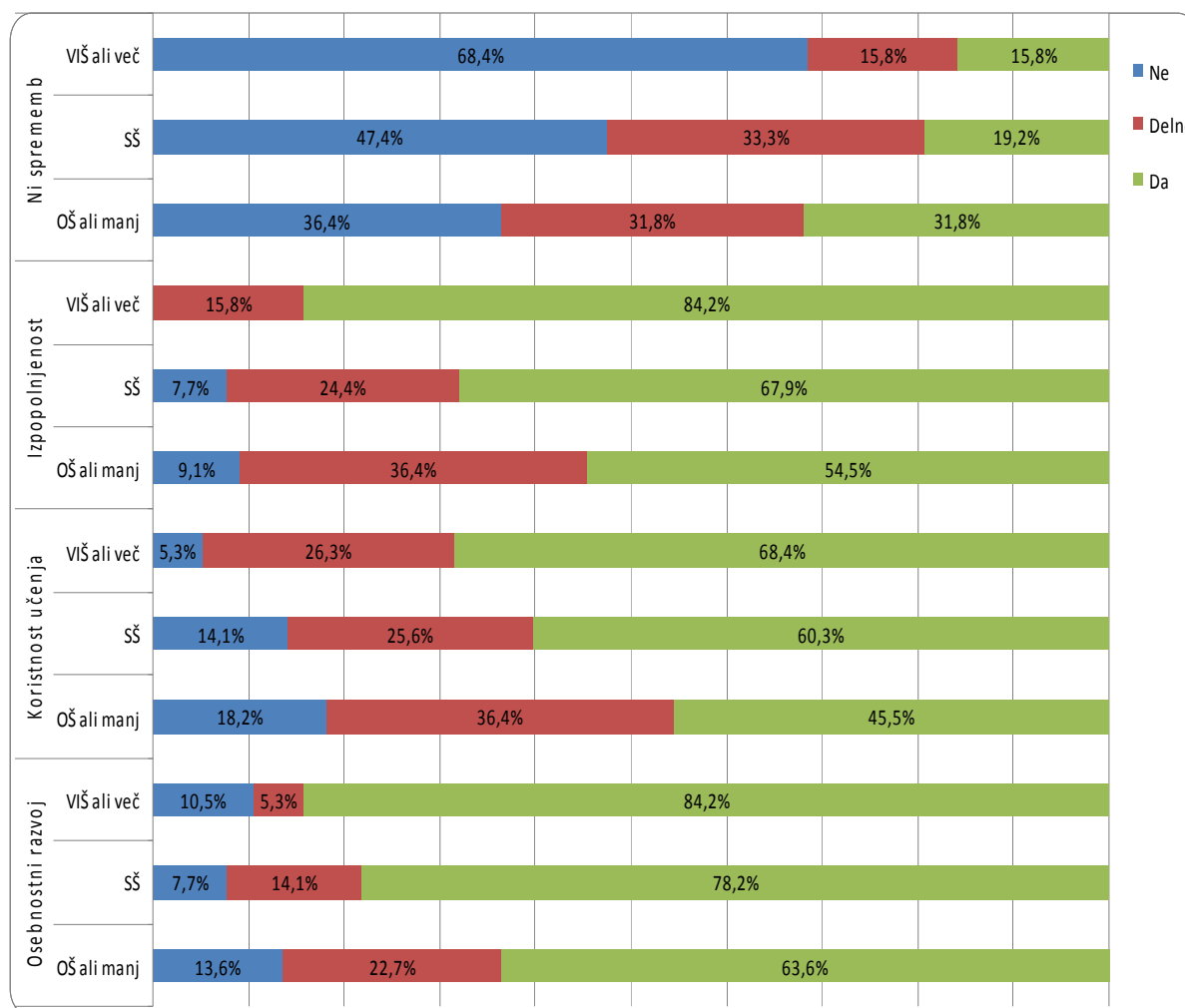
Pri nekaterih indikatorjih se kažejo statistično značilne razlike glede na starost in spol. Ugotovila sem, da se člani do 64 let v primerjavi s starejšimi nad 65 let statistično značilno ($p=0,014$) bolj pogosto udeležujejo izobraževanja zaradi osebnojnega razvoja (starejši nad 65 let se v 20,8 % ne udeležujejo izobraževanja zaradi omenjenega motiva, medtem ko je med starejšimi do 64 let ta delež precej nižji, in sicer 6,5 %).

Med spoloma sta izraziti dve razliki, in sicer moški se v primerjavi z ženskami za izobraževanje v manjši meri odločajo zato, ker uživajo v učenju (moški 34,8 %; ženske 64,6 %; $p=0,012$) ali zaradi izboljšanja samozavesti (moški 34,8 %; ženske 67,7 %; $p=0,026$). Drugačne potrebe in aspiracije anketiranih moških za izobraževanje lahko razložimo z nižjo stopnjo izobrazbe, saj ima kar 40,9 % anketiranih moških (ne)dokončano OŠ.

Glede na stopnjo izobrazbe podatki potrjujejo, da se bolj izobraženi starejši odrasli pogosteje izobražujejo zaradi osebnojnega razvoja (takšnega mnenja je 84,2 % v izobrazbenem razredu VIŠ ali več oz. 78,2 % v SŠ razredu in le 63,6 % v OŠ ali nižjem razredu), želje po samouresničevanju (t.i. občutek samoizpopolnitve) (84,2 % oz. 67,9 % in le 54,9 %) in koristnosti učenja (68,4 % oz. 60,3 % in le 45,5 %), vendar se te razlike niso pokazale kot

statistično značilne. Prav tako zaznavajo bolj izobraženi večjo dodano vrednost izobraževanja, saj ocenjujejo, da le to v njihovo življenje prinaša spremembe. Takšnega mnenja je 68,4 % v izobrazbenem razredu VIŠ ali več oz. 47,4 % v SŠ razredu in le 36,4 % v OŠ ali nižjem razredu (Slika 6.16).

Slika 6.16: Prednosti učenja in izobraževanja v tretjem življenjskem obdobju glede na izobrazbo

Vir: lastni

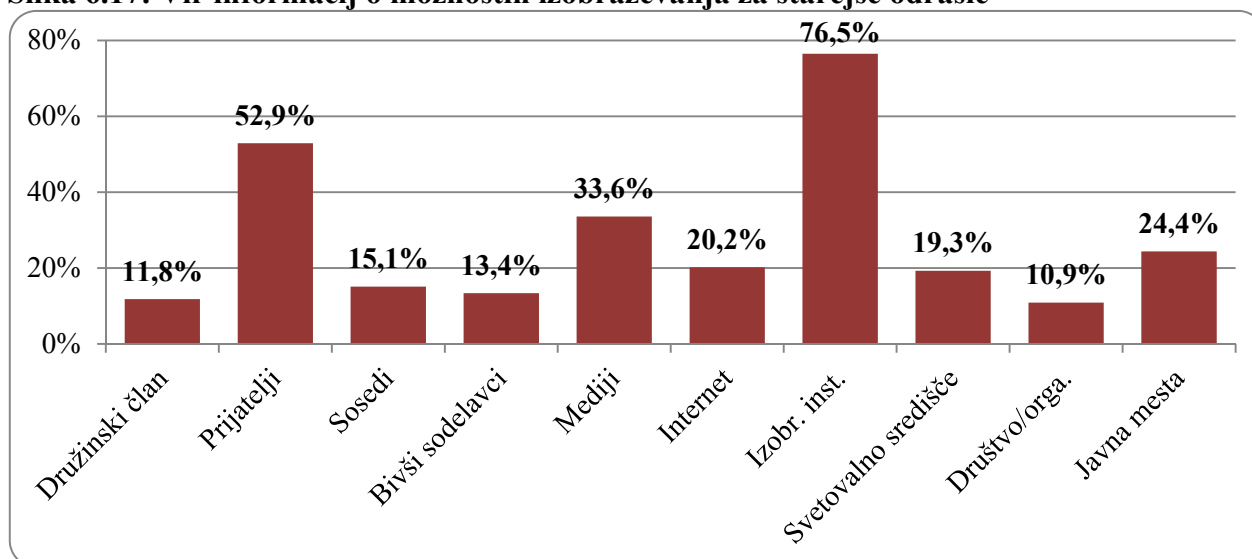
6.5.3 OVIRE, KI STAREJŠE ODRASLE ODVRAČAJO OD IZOBRAŽEVANJA (RV 2)

Informiranost o izobraževalni ponudbi v lokalnem okolju

Kar 95 % anketiranih se strinja s trditvijo, da so seznanjeni z možnostmi izobraževanja v svojem kraju v zadostni meri. Informiranost o izobraževalnih programih v lokalnem okolju je

torej dobra in ne predstavlja ovire za vključitev v izobraževanje. Najpogostejši vir informacij so pisna obvestila izobraževalnih institucij (76,5 %), prav tako pa tudi prijatelji starejših odraslih (52,9 %). Dobra tretjina anketiranih (33,6 %) izve za možnost izobraževanja preko medijev (TV, radio, revije, časopisi) in slaba četrtina (24,4 %) na javnih mestih preko plakatov in letakov, v knjižnici, nakupovalnih središčih, zdravstvenih domovih itd. Približno petina anketiranih je informacije o možnostih izobraževanja poiskala na internetu (20,2 %) ali preko svetovalnih središč (19,3 %). Sledijo jim sosede (15,1 %), bivši sodelavci (13,4 %) in družinski člani (11,8 %) ter nazadnje prostovoljne organizacije, društva in cerkev z 10,9 % (Slika 6.17).

Slika 6.17: Vir informacij o možnostih izobraževanja za starejše odrasle

Vir: lastni

Ugotavljam, da starejši odrasli z višjo ali visoko izobrazbo kot vir informacij ne navajajo družinskih članov, medtem ko je takšnega mnenja 50 % anketiranih ($p=0,003$) v izobrazbenem razredu SŠ kot tudi v izobrazbenem razredu OŠ in manj. Starejši odrasli iz izobrazbenega razreda SŠ statistično značilno ($p=0,002$) pogosteje kot anketiranci iz ostalih dveh razredov navajajo kot pomemben vir informacij pisna obvestila izobraževalnih institucij. Starejši odrasli z višješolsko izobrazbo ali več v primerjavi z manj izobraženimi v večjem deležu poiščejo informacije o možnostih izobraževanja preko interneta ali pa le-te pridobijo v društvih oz. organizacijah (katerih člani so), vendar se te razlike niso pokazale kot statistično pomembne.

V tabeli 6.13 so prikazane povprečne vrednosti dejavnikov, ki vplivajo na odločitev za udeležbo v izobraževanju glede na univerzo za tretje življenjsko obdobje. Pomembno je, da te

dejavnike, ki lahko predstavljajo ovire, poznamo, saj lahko nanje vplivamo, jih omilimo ali celo odpravimo. Kot najpomembnejša dejavnika so anketiranci navedli način podajanja znanja, kar vključuje predavatelja, učne metode in učne pripomočke ter dejavnik informiranosti o programih in pomoč pri izbiri le-teh (povprečna vrednost 3,76). Članom univerze LUK je prvi omenjeni dejavnik, s povprečno vrednostjo 4,15, nekoliko pomembnejši kot ostalim udeležencem. Naslednji pomembni dejavniki, ki vplivajo na odločitev za izobraževanje, so: programska ponudba (3,70), urniki predavanj in delavnic ter trajanje programa (3,53), izobraževalne izkušnje iz mladosti (3,28). Drugi dejavniki v tabeli ne vplivajo v večji meri na odločitev za udeležbo v izobraževanju starejših odraslih, saj njihova povprečna vrednost dosega vrednost manjšo od 3.

Tabela 6.13: Dejavniki, ki vplivajo na odločitev starejših odraslih za udeležbo v izobraževanju glede na univerzo

Ocenite, v kolikšni meri spodaj navedeni dejavniki vplivajo na vašo odločitev za udeležbo v izobraževanju.	Univerza	N	Povp.	St. odklon	Sig.
Urniki predavanj in delavnic (časovni termin, dan v tednu)	CIK	23	3,57	0,662	0,538
	LUK	33	3,76	1,393	
	RIC	38	3,37	1,125	
	ZIK	25	3,44	1,227	
Trajanje programa (število ur)	CIK	23	3,61	0,783	0,272
	LUK	33	3,82	1,380	
	RIC	38	3,37	1,076	
	ZIK	25	3,32	1,069	
Način podajanja/prenašanja znanja (predavatelj, učne metode in učni pripomočki)	CIK	23	3,70	0,974	0,068
	LUK	33	4,15	1,202	
	RIC	38	3,68	0,933	
	ZIK	25	3,40	1,225	
Informiranost (informacije o programih in pomoč pri izbiri le-teh)	CIK	23	3,70	0,876	0,304
	LUK	33	3,91	1,156	
	RIC	38	3,87	0,935	
	ZIK	25	3,44	1,083	
Programska ponudba (vsebinska področja ustrezajo vašim potrebam)	CIK	23	3,83	0,937	0,841
	LUK	33	3,73	1,376	
	RIC	38	3,71	1,063	
	ZIK	25	3,52	1,358	
Predznanje (izobraževanje se vam zdi glede na vaše predznanje in sposobnosti prezahtevno)	CIK	23	2,70	1,146	0,080
	LUK	33	2,15	1,372	
	RIC	38	2,79	1,277	
	ZIK	25	2,96	1,274	
Izobraževalne izkušnje iz mladosti	CIK	23	3,04	0,638	0,635
	LUK	33	3,24	1,347	
	RIC	38	3,39	1,054	
	ZIK	25	3,36	1,036	
Nimate več potrebe, želje po učenju	CIK	23	2,22	1,166	0,981
	LUK	33	2,18	1,489	
	RIC	38	2,24	1,051	
	ZIK	25	2,32	1,314	

Ocenite, v kolikšni meri spodaj navedeni dejavniki vplivajo na vašo odločitev za udeležbo v izobraževanju.	Univerza	N	Povp.	St. odklon	Sig.
Zdravstveni razlogi (zmožnosti za učenje)	CIK	23	2,74	1,137	0,207
	LUK	33	2,15	1,302	
	RIC	38	2,71	1,137	
	ZIK	25	2,52	1,327	
Starost (mislite, da ste prestari za učenje)	CIK	23	2,48	0,994	0,020
	LUK	33	1,76	1,300	
	RIC	38	2,68	1,338	
	ZIK	25	2,48	1,358	
Samozavest (ne počutite se dovolj samozavestno)	CIK	23	2,35	0,935	0,006
	LUK	33	1,76	1,300	
	RIC	38	2,74	1,329	
	ZIK	25	2,72	1,339	
Oddaljenost izobraževanja ali težave s prevozom	CIK	23	2,91	1,083	0,591
	LUK	33	2,42	1,415	
	RIC	38	2,50	1,484	
	ZIK	25	2,56	1,356	
Družinske obveznosti (varstvo vnukov, skrb za pomoči potrebne družinske člane)	CIK	23	2,74	0,964	0,715
	LUK	33	2,39	1,391	
	RIC	38	2,39	1,306	
	ZIK	25	2,56	1,294	
Prezaposlenost (prostovoljno ali pogodbeno delo, kmetovanje ipd.)	CIK	23	2,35	1,071	0,095
	LUK	33	1,97	1,287	
	RIC	38	2,29	1,313	
	ZIK	25	2,80	1,155	
Stroški izobraževanja (kotizacija, potni stroški, stroški opreme ipd.)	CIK	23	3,04	0,767	0,401
	LUK	33	2,52	1,349	
	RIC	38	2,68	1,317	
	ZIK	25	2,88	1,201	
Nespodbudni vplivi partnerja/družine (partnerju/družini to ni všeč)	CIK	23	2,04	0,976	0,084
	LUK	33	1,70	1,212	
	RIC	38	1,39	0,755	
	ZIK	25	1,52	0,918	

Med člani univerz se kažejo statistično značilne razlike v povprečjih odgovorov pri dveh dejavnikih vpliva, in sicer glede starosti (sig.=0,020) in samozavesti (sig.=0,006). Pri obeh indikatorjih ima univerza LUK nižjo povprečno vrednost v primerjavi z ostalimi. Natančneje, medtem ko člani LUK menijo, da starost in samozavest nista dejavnika, ki bi vplivala na odločitev za udeležbo v izobraževanju (1,76), so člani drugih univerz nekoliko bolj neodločeni, saj se povprečne vrednosti gibljejo okoli 2,60. S primerjavo podatkov o izobrazbeni in starostni sestavi članov univerz to težko utemeljim, saj ni vidnejših razlik.

V ospredju so torej institucionalne ovire, in sicer način prenašanja znanja (predavatelj, metode, pripomočki), informiranost o programih in pomoč pri izbiri le-teh, (ne)ustrezna programska ponudba, urniki predavanj in delavnic ter trajanje programa. Pri informiranosti je potrebno razlikovati informiranost o možnostih izobraževanja v lokalnem okolju (ta je dobro

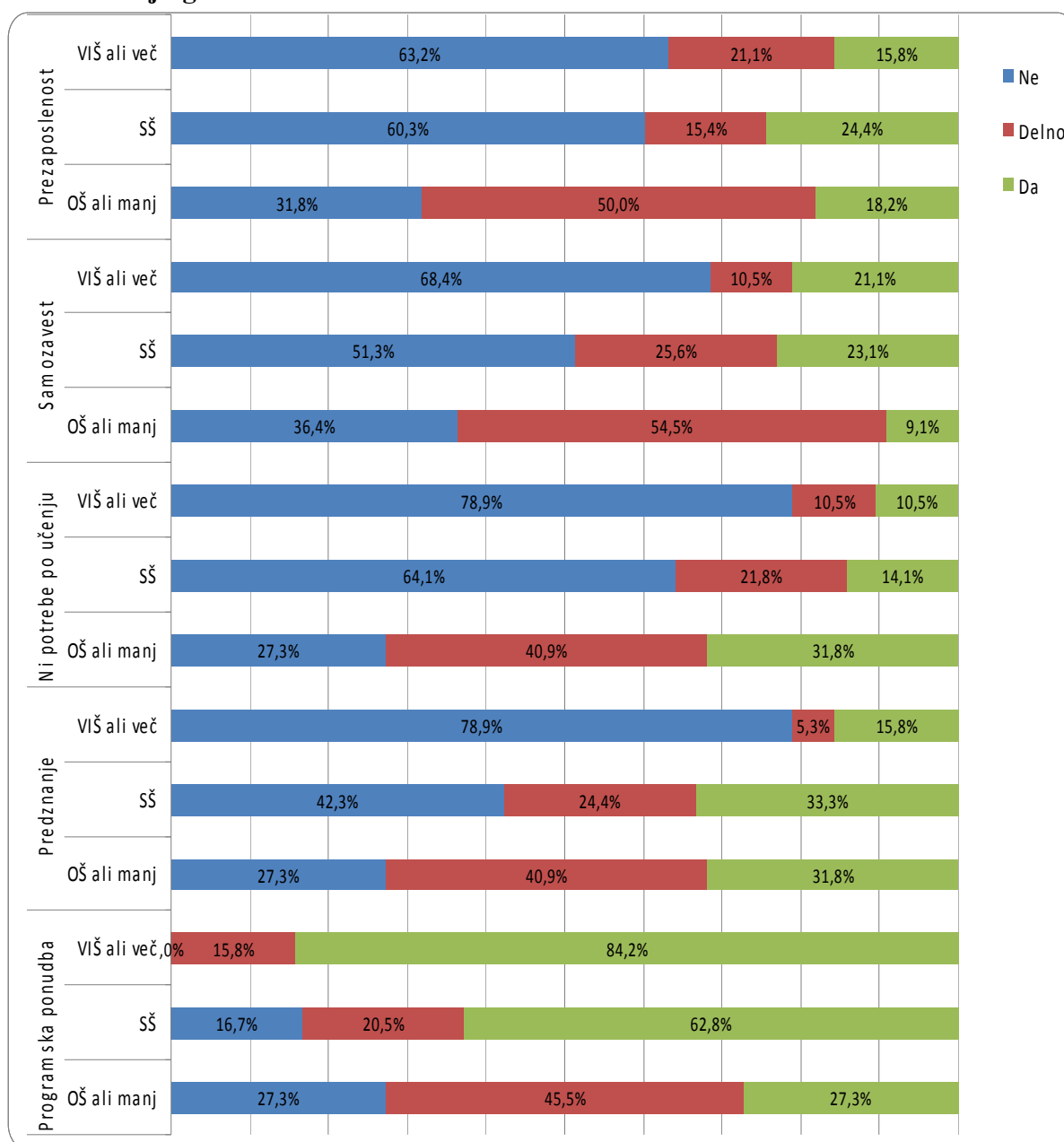
ocenjena), kar smo anketirance spraševali pri 5. in 6. vprašanju, ter informiranost o programih za starejše odrasle in pomoč pri izbiri le-teh v okviru univerze za tretje življenjsko obdobje. V nadaljevanju te raziskave in pri predstavitvi rezultatov vodenih intervjujev bodo zanimive ugotovitve, koliko si izobraževalne institucije prizadevajo oz. ali sploh si, da do omenjenih ovir ne prihaja oz. če že, da v čim manjšem obsegu.

Teoretičnih predpostavk, da so situacijske ovire (pomanjkanje časa, prezaposlenost, družinske obveznosti, stroški izobraževanja, oddaljenost od kraja izobraževanja ipd.) najpogostejše ovire v izobraževanju starejših odraslih (Cross 1981, 146; Tuckett, 1996; Carlton in Worsley, 1996; Jelenc Krašovec in Kump 2006) z našo raziskavo ne moremo potrditi. Anketirani starejši odrasli prav tako ne navajajo dispozicijskih ovir (samozavest, starost, zdravstveni razlogi, predznanje) kot glavnih razlogov za neudeležbo v izobraževanju. Čeprav je te ovire v dosedanjih tujih raziskavah zaslediti kot zelo pomembne (McGivney 1993; Scala 1996; Hiemstra 1998; Sargant in Aldridge 2002).

Na odločitev za izobraževanje vplivajo posameznikove značilnosti, kot so: izobrazba, spol, starost. Prikazani odstotki odgovorov so združeni v tristopenjsko lestvico.⁶⁵ Glede na izobrazbo se kažejo nekatere statistično značilne razlike (slika 6.18; prikazani so indikatorji, pri katerih je prišlo do statistično značilnih razlik; ostali indikatorji so razvidni v prilogi Č.1). Pri starejših odraslih z (ne)dokončano osnovnošolsko ali zaključeno srednješolsko izobrazbo so bolj pogoste dispozicijske ovire: pomanjkanje samozavesti ($p=0,023$), pomanjkanje potrebe po učenju ($p=0,010$) in pomanjkljivo predznanje ($p=0,010$). Prav tako je pri tej skupini močnejše prisotna situacijska ovira prezaposlenosti ($p=0,014$), saj jim najbrž zaradi dela na kmetiji in drugih obveznosti zmanjkuje časa za udeležbo v izobraževanju ali pa se morebiti »skrivajo« za temi ovirami. Po drugi strani pa ugotavljam, da je pri starejših odraslih z višješolsko ali višjo izobrazbo programska ponudba statistično značilno ($p=0,003$) bolj pomemben dejavnik, ki vpliva na odločitev za udeležbo v izobraževanju, kot pri manj izobraženih anketirancih. To lahko povežemo s kognitivnimi potrebami po izobraževanju, ki so pri bolj izobraženih močnejše prisotne.

⁶⁵Združena sta bila odgovor 1 »sploh ne« in 2 »delno ne« v vrednost 1, ki pomeni najmanjše strinjanje, odgovor 4 »delno da« in 5 »povsem« v vrednost 3, ki pomeni največje strinjanje in odgovor 3 »delno« se je spremenil v vrednost 2, medtem ko njegov pomen ostaja isti.

Slika 6.18: Dejavniki, ki vplivajo na odločitev starejših odraslih za udeležbo v izobraževanju glede na izobrazbo

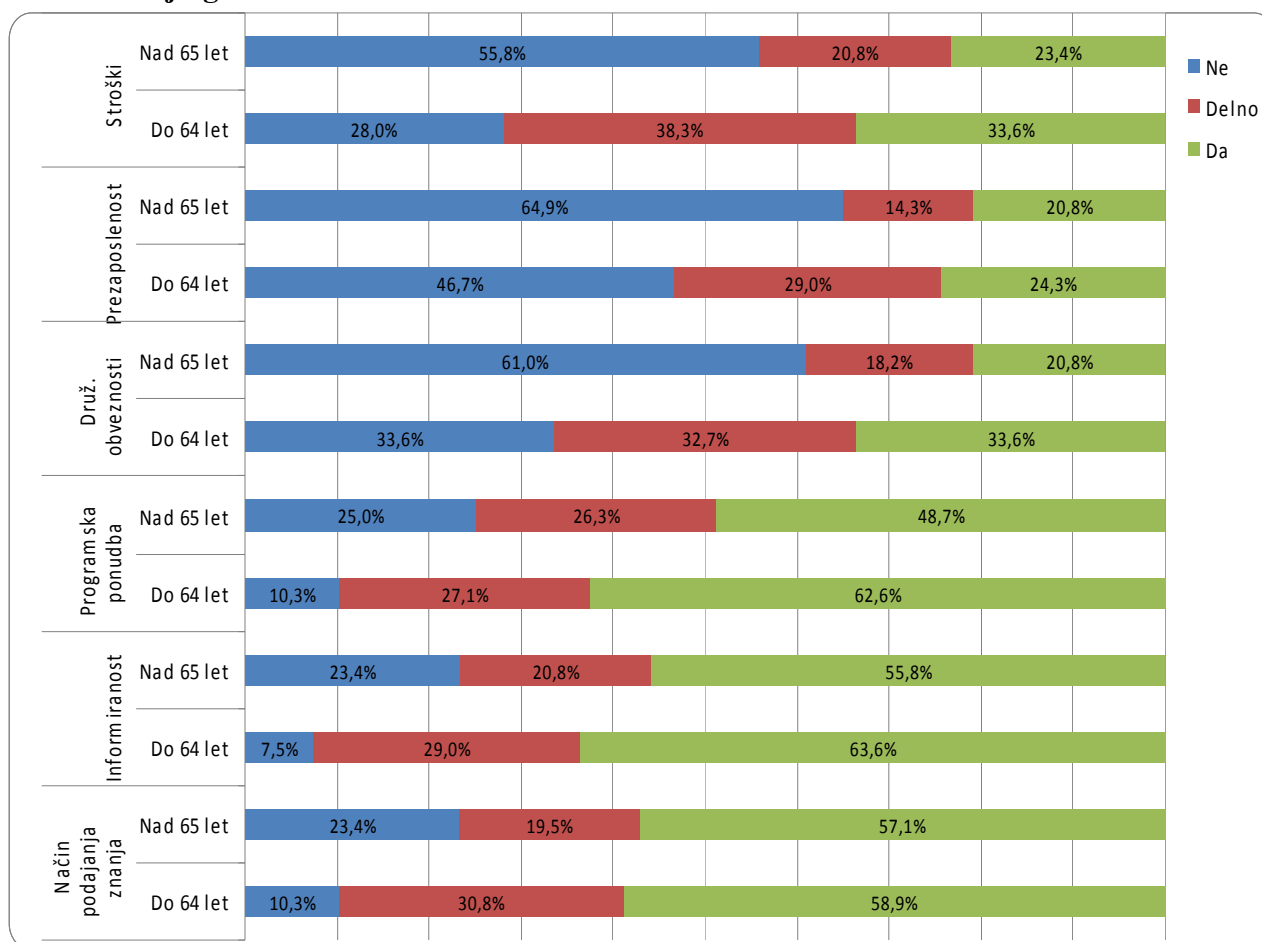
Vir: lastni

Glede na spol prihaja do statistično značilnih razlik pri dejavniku programske ponudbe ($p=0,015$; ž: 64,6 % in m: 39,1 %) in dejavniku načina podajanja znanja, kamor prištevamo predavatelja, učne metode in učne pripomočke ($p=0,023$; ž: 65,6 % in m: 43,5 %).

Glede na starost se kažejo statistično značilne razlike pri nekaterih dejavnikih vpliva na udeležbo v izobraževanju (Slika 6.19; prikazani so indikatorji, pri katerih je prišlo do statistično značilnih razlik; ostali indikatorji so razvidni v prilogi Č.2). Pri starejših odraslih

do 64 let, v primerjavi s starejšimi odraslimi nad 65 let, v večji meri na udeležbo v izobraževanju vplivajo institucionalne ovire: informiranost ($p=0,008$), programska ponudba ($p=0,025$) in način podajanja znanja ($p=0,029$) ter tudi situacijske ovire: družinske obveznosti ($p=0,001$), stroški ($p=0,001$) in prezaposlenost ($p=0,027$). Obratno pa zdravstvene težave in starost nekoliko bolj omenjajo starejši nad 65 let, vendar se te razlike niso pokazale kot statistično značilne.

Slika 6.19: Dejavniki, ki vplivajo na odločitev starejših odraslih za udeležbo v izobraževanju glede na starost

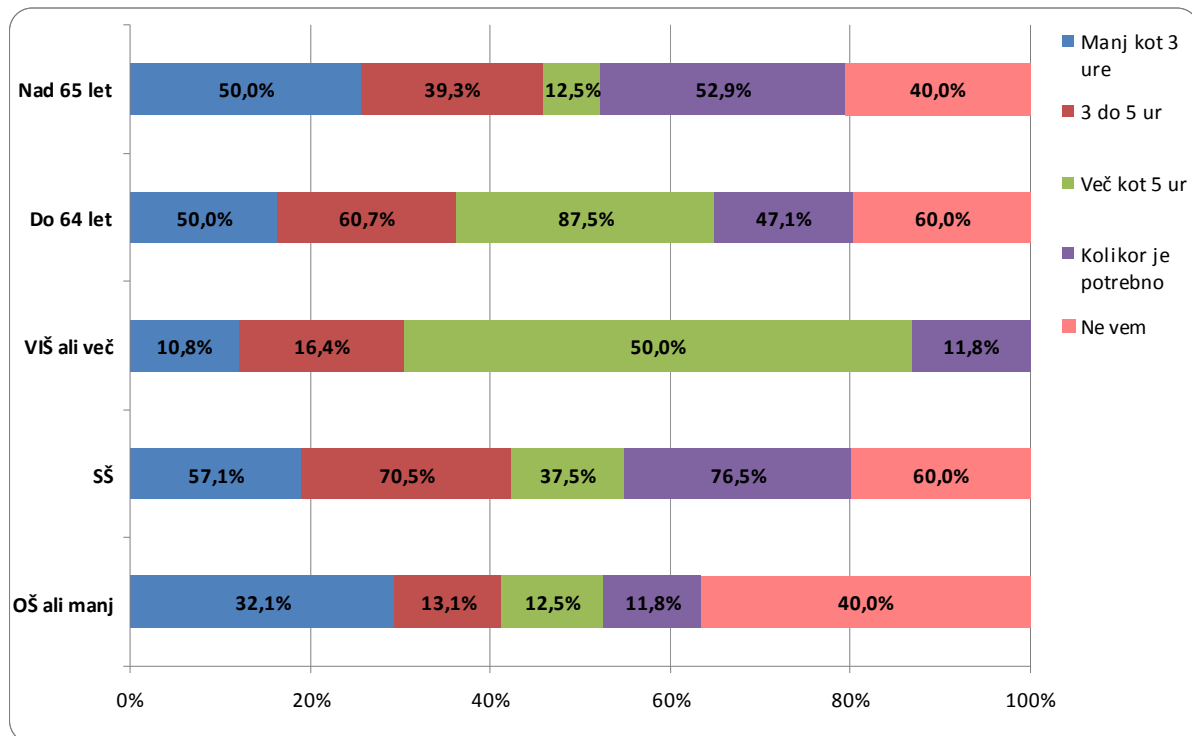

Vir: lastni

Ob tem je zanimiv podatek, da je dobra polovica članov univerz (51,3 %) pripravljena porabiti za izobraževanje v okviru organiziranih učnih dejavnosti 3 do 5 ur na teden, slaba četrtina (23,5 %) manj kot 3 ure, 14,3 % članov kolikor je potrebno, le 6,7 % več kot pet ur, medtem ko ostalih (4,2 %) ostaja neodločenih. Na udeležbo v izobraževanju torej vpliva starost in izobrazba udeležencev, vendar te razlike niso statistično značilne. Slika 6.20 prikazuje pripravljenost porabe časa za izobraževanje glede na:

- izobrazbo, kjer so starejši odrasli z višješolsko ali višjo izobrazbo v primerjavi z manj izobraženimi pripravljene izobraževanju nameniti več časa, in
- starost, kjer se kaže, da so se starejši odrasli do 64 let v večji meri pripravljene izobraževati več ur tedensko.

Slika 6.20: Pripravljenost porabe časa za izobraževanje v okviru organiziranih učnih dejavnosti (predavanja, delavnice) na tedenski ravni glede na izobrazbo in starost

Vir: lastni

Teoretične ugotovitve, da se starejši odrasli, ki ohranjajo nespodbudne spomine na šolanje in so bili neuspešni ter se niso dosti izobraževali v času, ko so bili zaposleni, tudi v poznejših letih manj posežejo po izobraževanju (Carlton in Worsley 1996, 33; Van der Kamp in Scheeren 1997, 151; Findeisen 1997, 29) potrjujejo tudi naši podatki. Torej bolj izobraženi starejši odrasli so se pripravljene več vključevati v organizirane izobraževalne aktivnosti. 50 % starejših odraslih z VIŠ ali višjo izobrazbo je tedensko pripravljene za izobraževanje porabiti več kot 5 ur oz. le 10,8 % manj kot 3 ure. 76,5 % starejših odraslih s SŠ je pripravljene izobraževanju nameniti kolikor časa je potrebno. Obratno so tisti z (ne)dokončano OŠ tedensko pripravljene za izobraževanje porabiti predvsem manj kot 3 ure (32,1 %) oz. zgolj 12,5 % več kot 5 ur.

Anketirani, stari do 64 let, so v večji meri pripravljeni za organizirane oblike izobraževanja tedensko porabiti več kot 5 ur (87,5 %) oz. 3–5 ur (60,7 %). Le 12,5 % starejših nad 65 let bi na tedenski ravni za izobraževanje namenilo več kot 5 ur, 52,9 % anketiranih te starosti kolikor časa je potrebno oz. 50 % manj kot 3 ure tedensko.

V nadaljevanju smo ugotavljali, kateri dejavniki spodbujajo člane univerz k večji udeležbi v izobraževanju, iz česar lahko potegnemo korelacijo z ovirami, ki otežujejo oz. preprečujejo udeležbo (14. vpr.). Iz tabele 6.14 je razvidno, da bi člane vseh univerz v največjem deležu k večji udeležbi spodbudila brezplačnost izobraževanja. Zanimivo je to, da pri dejavnikih vplivanja na odločitev za izobraževanje (9. vpr.) strošek izobraževanja ne predstavlja tako pomembne ovire (člani CIK ga ocenjuje s 3,04, člani ostalih univerz pa pod 3), kot se sedaj kaže brezplačnost v vlogi spodbude.

Tabela 6.14: Dejavniki, ki spodbujajo k večji udeležbi v izobraževanju glede na univerze

Dejavniki, ki vplivajo na večjo udeležbo v izobraževanju.	CIK	LUK	RIC	ZIK
Bližina doma	3* 65,2%	2 75,8%	2 78,9%	2 68,0%
Prometna povezava	2 78,3%	4 63,6%	4 44,7%	6 44,0%
Brezplačno izobraževanje	1 87,0%	1 81,8%	1 84,2%	1 72,0%
Pomoč pri izbiri programa	5 30,4%	8 30,3%	9 26,3%	4 52,0%
IKT izobraževanje	8 26,1%	7 33,3%	7 28,9%	7 40,0%
Pestrost ponudbe	5 30,4%	5 60,6%	4 44,7%	8 36,0%
Poklicna uspešnost	9 21,7%	9 21,2%	8 28,9%	9 20,0%
Zadovoljstvo	4 39,1%	3 66,7%	6 42,1%	4 52,0%
Samozavest	5 30,4%	6 45,5%	3 65,8%	3 56,0%

*Številka nakazuje pomembnost dejavnika v okviru posamezne ljudske univerze, pri čemer je 1–najpomembnejši dejavnik.

Člani univerze RIC, LUK in ZIK so ocenili kot naslednji pomemben dejavnik, ki jih spodbuja k udeležbi v izobraževanju, bližino doma, medtem ko člani univerze CIK navajajo prometne povezave. Slednji dejavnik je pri članih univerze RIC in LUK na četrtem mestu, člani ZIK pa ga uvrščajo šele na šesto mesto. Med spoloma sta vidnejši razliki ravno pri teh dveh

dejavnih, ki ženskam predstavljata večjo oviro kot moškim. Pri dejavniku bližine je razlika statistično značilna ($p=0,031$), saj ga navaja kar 78,1 % žensk in 52,2 % moških (priloga Č.3). Ta dva dejavnika si lahko razlagamo s tem, da več žensk kot moških ni voznih oz. nima lastnega prevoza.

Zelo visoko uvrščajo člani univerze LUK (60,6 %), RIC (44,7 %) in CIK (30,4 %) dejavnik raznolikosti izobraževalne ponudbe, medtem ko ga člani ZIK uvrščajo šele na osmo mesto. V povezavi s tem bo v nadaljevanju zagotovo zanimivo njihovo ovrednotenje izobraževalne ponudbe v lokalnem okolju. Pri tem dejavniku se glede na stopnjo izobrazbe kaže nekoliko izrazitejša razlika ($p=0,003$), saj ga navaja 63,2 % starejših odraslih z VIŠ ali višjo izobrazbo, 48,7 % s končano poklicno ali srednjo šolo in le 13,6 % starejših odraslih z (ne)dokončano OŠ. Še en pokazatelj več, da se potrebe in motivi za izobraževanje pri bolj oz. manj izobraženih starejših odraslih razlikujejo (priloga Č.4).

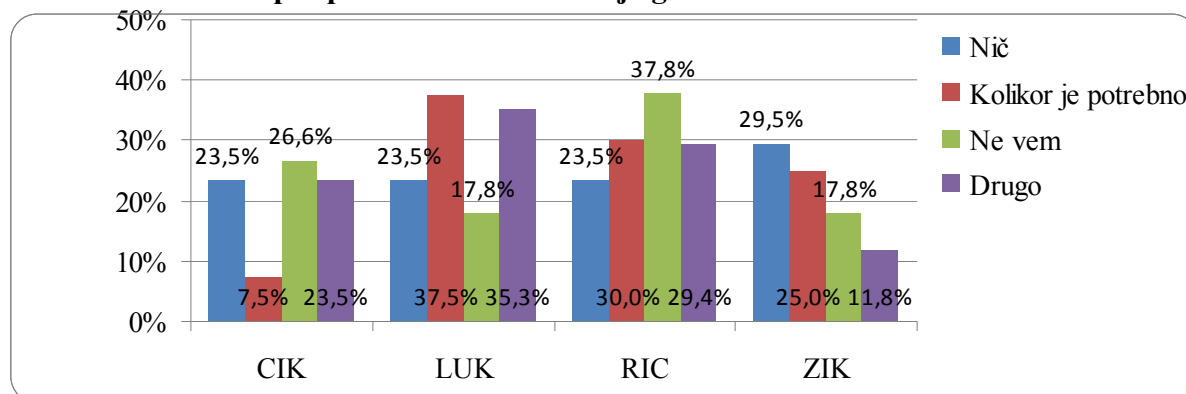
Po mnenju anketirancev na večjo udeležbo v izobraževanju močno vplivata tudi v izobraževalnih aktivnostih pridobljena večja samozavest (člani RIC in ZIK ta dejavnik omenjajo na tretjem mestu) in zadovoljstvo učečega se posameznika (člani LUK ga uvrščajo na tretje, člani CIK in ZIK pa na četrto mesto).

Člani univerze ZIK in CIK zelo visoko uvrščajo tudi dejavnik pomoči pri izbiri programa, saj več kot polovica anketirancev iz univerze ZIK in tretjina anketirancev iz univerze CIK odgovarja, da bi si le-to želela, medtem ko je odstotek pri članih univerze RIC in LUK razmeroma nižji. Nižji odstotek pri zadnjih dveh navedenih univerzah si lahko razložimo z delujočo informativno-svetovalno dejavnostjo v okviru svetovalnega središča, ki delujeta na sedežu RIC in na sedežu LUK, medtem ko na ljudski univerzi ZIK in CIK udeleženci te možnosti nimajo. Prav tako je pokritost dislociranih svetovalnih enot boljša na novomeškem področju (poleg dejavnosti na sedežu sta še dve dislocirani enoti v Šentjerneju in Žužemberku) in ribniško-kočevskem področju (kjer je poleg dejavnosti na sedežu še dislocirana enota v Ribnici), medtem ko celotno belokranjsko in trebanjsko področje pokrivata dislocirani enoti v Metliki in Trebnjem v tamkajšnjih knjižnicah.

Pri prej omenjenih spodbudah, ki vplivajo na večjo udeležbo v izobraževanju, je bila na prvem mestu izpostavljena brezplačnost, ne glede na univerzo, ki jo anketiranci obiskujejo. Iz slike 6.21 je razvidno, da so člani univerze LUK pripravljene mesečno za izobraževanje

prispevati kolikor je potrebno, medtem ko člani univerze RIC in CIK ostajajo neodločeni, člani ZIK niso pripravljeni dajati na mesečni ravni za izobraževanje nič. Kar nekaj članov je tudi zapisalo, da bi odšteli v povprečju okoli 20–25 evrov mesečno za izobraževanje.

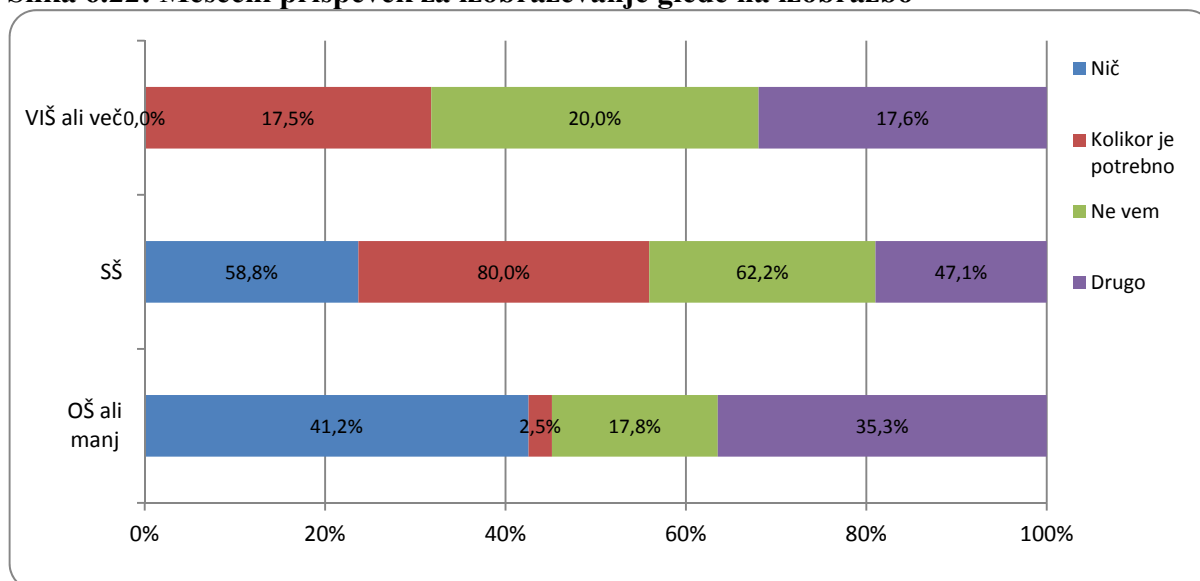
Slika 6.21: Mesečni prispevek za izobraževanje glede na univerze

Vir: lastni

Glede na izobrazbo se kažejo statistično značilne razlike ($p=0,005$), in sicer anketirani z (ne)dokončano OŠ in torej z nižjimi prihodki v 41,2 % niso pripravljeni kriti stroškov za izobraževanje in zgolj 2,5 % anketiranih iz te populacije je pripravljenih za izobraževanje mesečno plačati, kolikor je potrebno. Na drugi strani je 17,5 % starejših odraslih z visoko ali višjo izobrazbo za svoje izobraževanje pripravljena mesečno plačati, kolikor je potrebno za izobraževanje. Niti eden iz te skupine anketiranih ni pomislil, da za izobraževanje ne bi prispeval ničesar. Anketirani s končano poklicno ali srednjo šolo so v 80,0 % mesečno pripravljeni plačati, kolikor je potrebno, 58,8 % pa jih razmišlja, da za izobraževanje niso pripravljeni prispevati ničesar (Slika 6.22).

Slika 6.22: Mesečni prispevek za izobraževanje glede na izobrazbo

Vir: lastni

6.5.4 ALI IZOBRAŽEVALNA PONUDBA V OKOLJU USTREZA POTREBAM IN INTERESOM STAREJŠIH ODRASLIH? (RV 3)

V Tabeli 6.15 so prikazani odstotki posameznih indikatorjev, ki merijo ustreznost programov in ponudbe lokalnega okolja in univerz za tretje življenjsko obdobje. Vprašanja smo merili s pomočjo petstopenjske lestvice, kjer 1 pomeni »sploh ne« in 5 »povsem«, v tabeli pa je zajet seštevek odgovorov 4 (»delno da«) in 5 (»povsem«) glede na univerzo za posamezen indikator.

Tabela 6.15: Ustreznost ponudbe lokalnega okolja in univerz za tretje življenjsko obdobje glede na univerze

	CIK	LUK	RIC	ZIK
V kolikšni meri so učne dejavnosti (predavanja in delavnice) univerze za tretje življenjsko obdobje prilagojene vašim izkušnjam in predznanju?	91,3%	69,7%	63,2%	68,0%
Ali izobraževalna ponudba v lokalnem okolju ustreza vašim potrebam in interesom?	82,6%	81,8%	68,4%	72,0%
Ali izobraževalna ponudba univerze za tretje življenjsko obdobje ustreza vašim potrebam in interesom?	95,7%	39,4%	21,1%	24,0%
Izobraževalna ponudba v lokalnem okolju vključuje veliko izobraževalnih programov.	65,2%	18,2%	21,1%	24,0%
Izobraževalna ponudba v lokalnem okolju pokriva raznolika izobraževalna področja.	82,6%	30,3%	18,4%	36,0%

Vir: lastni

Po mnenju članov univerze CIK imajo le-ti v največji meri program oziroma učne dejavnosti prilagojene svojim izkušnjam in predznanju. Strinjanje je izkazalo kar 91,3 % članov, medtem ko je pri članih drugih univerz delež strinjanja manj kot 70 %.

Zanimivo se kažejo odstotki pri indikatorjih izobraževalne ponudbe v lokalnem okolju in znotraj posameznih univerz za tretje življenjsko obdobje. Več kot 80 % članov univerze CIK in LUK se strinja, da izobraževalna ponudba v lokalnem okolju ustreza njihovim potrebam in interesom, medtem ko je strinjanje pri članih RIC in ZIK manjše (68,4 % oz. 72,0 %). Z izjemo članov univerze CIK, ki se kar v 95,7 % strinjajo, da izobraževalna ponudba univerze, ki jo obiskujejo, ustreza njihovim potrebam in interesom, je odstotek pri članih drugih univerz bistveno nižji, in sicer 39,4 % pri LUK, 24,0 % pri ZIK in 21,1 % pri RIC.

To je lahko opomnik ljudskim univerzam za preučitev razlogov za nezadovoljstvo članov s ponudbo, obenem pa razmislek za prilagoditev le-te ciljni skupini, ki jo obiskuje. Razlogov je zagotovo več, zanimivo pa bo v nadaljevanju analizirati vse tiste, ki jih bodo v intervjujih izpostavile predstavnice ljudskih univerz.

Tudi pri ocenjevanju lokalne izobraževalne ponudbe se 65,2 % članov CIK strinja, da le-ta vključuje veliko izobraževalnih programov, medtem ko je delež članov drugih univerz bistveno nižji, in sicer 24,0 % članov ZIK, 21,1 % članov RIC in 18,2 % članov LUK. Nadalje se z raznolikostjo izobraževalnih področij strinja 82,6 % članov CIK, 36,0 % članov ZIK, 30,3 % članov LUK in 18,4 % članov RIC.

Torej izobraževalna ponudba lokalnega okolja kot tudi univerz za tretje življenjsko obdobje ni ocenjena kot dobra, z izjemo zelo visokih ocen anketiranih članov iz CIK-a. Glede na zelo nizko izobrazbeno sestavo njenih članov (z (ne)dokončano OŠ jih je kar 43,5 %, medtem ko se delež takšnih v ostalih treh univerzah giblje od 8,0 % do 15,2 %), si lahko njihove odgovore o ustreznosti ponudbe univerze za tretje življenjsko obdobje razlagamo z njihovimi drugačnimi izobraževalnimi potrebami (ne toliko kognitivnimi), ali morebitnim slabim poznavanjem ponudbe ali pa je ponudba resnično dosti bolj prilagojena udeležencem kot v drugih okoljih. Pri oceni ustreznosti ponudbe v lokalnem okolju je lahko faktor vpliva na zelo dobro oceno članov CIK morebitno slabo poznavanje lokalne ponudbe.

Starejše odrasle smo povprašali tudi po področjih izobraževanja, za katere bi želeli bolj pestro izbiro programov v njihovem okolju. Rezultati so prikazani v tabeli 6.16, kjer so zajeta povprečja odgovorov glede na univerzo, ki jo starejši odrasli obiskujejo. Razvidno je, da prihaja do statistično značilnih razlik pri 5 področjih, in sicer:

- glede na povprečne vrednosti se pri področjih »Kulinarika« (sig.=0,038), »Zgodovina/umetnostna zgodovina« (sig.=0,035) in »Glasba, ples, kultura« (sig.=0,000) kaže, da si člani LUK in RIC v večji meri želijo pestrost ponudbe navedenih področij v primerjavi s člani univerze CIK in ZIK;
- kljub delnemu strinjanju, si še vedno bolj pestro ponudbo s področja »Druge splošne in uporabne vsebine (fotografiranje, podjetništvo, finance, kako biti bolj dejaven v družbi ipd.)« (sig.=0,007) želijo člani univerze RIC (3,26) v primerjavi s člani drugih univerz, katerih povprečna ocena je bila nižja od 3; to lahko razložimo z najboljšo izobrazbeno sestavo članov RIC (v primerjavi z drugimi univerzami ima najvišji delež članov višješolsko in visoko izobrazbo) in z njihovimi željami po uporabnih intelektualnih vsebinah (npr. podjetništvo, finance ipd.);
- člani univerze CIK so mnenja, da je ponudba športnih aktivnosti dovolj ali deloma pestra, kar kaže povprečna vrednost 1,86 (sig.=0,031), medtem ko člani drugih univerz ostajajo nekoliko neodločeni.

Zanimivo je, da so v povprečju starejši odrasli zadovoljni s pestrostjo izobraževalne ponudbe v lokalnem okolju, kar kažejo nizke povprečne vrednosti (manjše od 3,60), čeprav so ponudbo pri prejšnjem vprašanju ocenili kot slabo (izjema so člani CIK). Glede na to, da so pri prejšnjem vprašanju raznolikost ponudbe z najnižjimi ocenami ocenili člani RIC in LUK, so pri tem vprašanju v največji meri tudi nakazali, na katerih področjih želijo bolj pestro ponudbo programov.

Tabela 6.16: Pestrost izbire področij izobraževanja glede na univerze

Ocenite, za katera področja izobraževanja bi želeli bolj pestro izbiro programov v vašem lokalnem okolju.	Univerza	N	Povp.	St. odklon	Sig.
Zdravo življenje	CIK	23	2,61	1,469	0,204
	LUK	33	2,94	1,560	
	RIC	38	3,42	1,348	
	ZIK	25	3,00	1,555	
Osebnostna rast (komunikacija, medsebojni odnosi, obvladovanje stresa ipd.)	CIK	23	2,91	1,535	0,194
	LUK	32	2,81	1,731	
	RIC	38	3,53	1,246	
	ZIK	25	3,00	1,443	
Jeziki	CIK	23	2,43	1,376	0,291
	LUK	33	2,97	1,334	
	RIC	38	2,50	1,247	
	ZIK	25	2,32	1,701	
Računalništvo	CIK	23	2,35	1,402	0,237
	LUK	33	2,82	1,424	
	RIC	38	3,16	1,346	
	ZIK	25	2,76	1,832	
Kulinarika	CIK	23	2,70	1,663	0,038
	LUK	33	3,48	1,349	
	RIC	38	3,29	1,137	
	ZIK	25	2,56	1,583	
Narava, vrtnarjenje, kmetovanje, vinogradništvo, sadjarstvo	CIK	23	2,78	1,678	0,143
	LUK	32	3,28	1,591	
	RIC	38	3,50	1,157	
	ZIK	25	2,80	1,354	
Zgodovina/umetnostna zgodovina	CIK	23	2,17	1,337	0,035
	LUK	33	3,03	1,311	
	RIC	38	3,05	1,335	
	ZIK	25	2,44	1,417	
Naravna in kulturna dediščina (turizem, potovanja, pohodništvo, potopisi ipd.)	CIK	23	2,39	1,500	0,215
	LUK	33	2,97	1,311	
	RIC	38	3,16	1,405	
	ZIK	25	3,00	1,384	
Glasba, ples, kultura	CIK	23	2,00	1,279	0,000
	LUK	33	3,33	1,164	
	RIC	38	3,39	,974	
	ZIK	25	2,60	1,354	
Ročne spretnosti/ustvarjalne delavnice (slikanje, oblikovanje z glino, aranžiranje, izdelava nakita, kvačkanje, klekljanje ipd.)	CIK	23	2,17	1,497	0,352
	LUK	33	2,85	1,564	
	RIC	37	2,78	1,493	
	ZIK	25	2,80	1,500	
Druge splošne in uporabne vsebine (fotografiranje, podjetništvo, finance, kako biti bolj dejaven v družbi ipd.)	CIK	23	2,17	1,337	0,007
	LUK	33	2,33	1,429	
	RIC	38	3,26	1,223	
	ZIK	25	2,68	1,376	
Športne aktivnosti	CIK	23	1,83	1,230	0,031
	LUK	33	2,55	1,252	
	RIC	38	2,76	1,403	
	ZIK	25	2,92	1,579	

Zanimanja za določena področja izobraževalnih programov zrealijo izobraževalne potrebe starejših odraslih. Izobrazba in spol vplivata na interes starejših odraslih za posamezna

področja izobraževanja. Glede na stopnjo izobrazbe se kažejo izrazitejše razlike na področju tujih jezikov ($p=0,048$), glasbe in plesa ($p=0,039$) ter drugih splošnih vsebin ($p=0,024$). Podatki kažejo, da si 72,7 % starejših odraslih z (ne)dokončano OŠ (podatek za SŠ je 43,6 % in za VIŠ in več 31,6 %) ne želi bolj raznolike ponudbe na področju tujih jezikov. Za področje glasbe in plesa je takšnega mnenja 54,5 % starejših odraslih z (ne)dokončano OŠ (podatek za SŠ je 29,5 % in za VIŠ in več 21,1 %), za področje drugih splošnih vsebin pa je takšnega mnenja 68,2 % starejših odraslih z (ne)dokončano OŠ (podatek za SŠ je 47,4 % in za VIŠ in več 21,1 %) (priloga Č.5). Starejši odrasli z (ne)dokončano OŠ (45,5 %) si v največji meri želijo bolj raznoliko ponudbo s področja narave, vrtnarjenja, kmetovanja, vinogradništva, sadjarstva in področja osebnostne rasti, saj so to področja, ki jih v največji meri pritegnejo v izobraževanje.

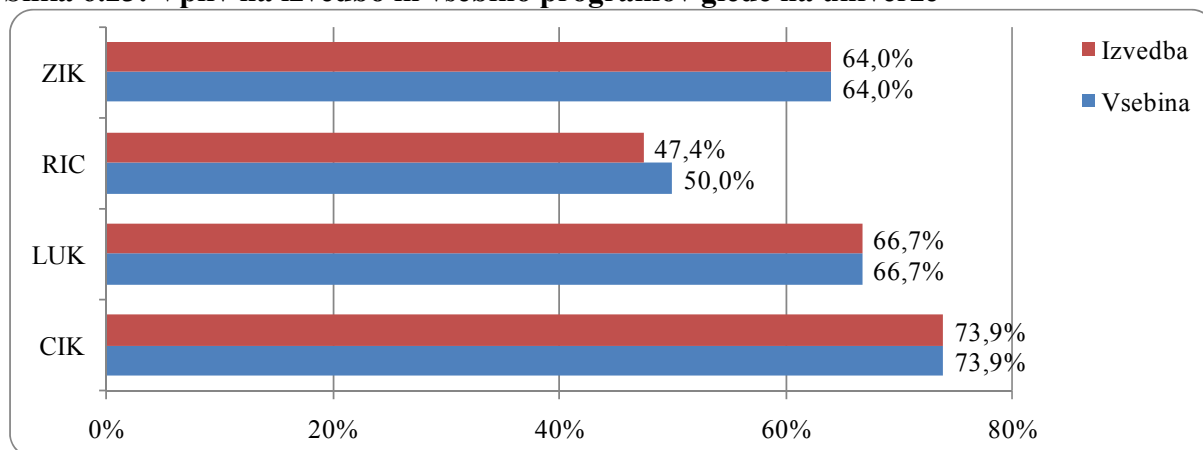
Med spoloma sem zabeležila večje razlike pri naslednjih področjih izobraževanja: zdravo življenje ($p=0,005$), zgodovina/umetnostna zgodovina ($p=0,009$), glasba, ples, kultura ($p=0,019$) ter naravna in kulturna dediščina ($p=0,036$). Za vsa navedena področja izobraževanja kažejo ženske v primerjavi z moškimi večje zanimanje. Bolj pestro ponudbo izobraževanj s področja zdravega življenja si želi 55,2 % žensk in le 21,7 % moških; s področja zgodovine in umetnostne zgodovine 38,5 % žensk in 8,7 % moških; s področja naravne in kulturne dediščine je zanimanje med ženskami 46,9 % in med moškimi 17,4 %. Pri področju kulture, glasbe in plesa je največja razlika med spoloma pri odgovoru, da si ne želijo bolj pestre ponudbe izobraževanja, saj je delež žensk 27,1 % in delež moških 56,5 % (priloga Č.6).

Glede na starost ne prihaja do statistično značilnih razlik, vseeno pa so zanimive nekatere pričakovane razlike. Starejši nad 65 let kažejo v primerjavi s starostno skupino 50–64 let manj interesa za tuje jezike (takšnega mnenja je 52,0 % starejših nad 65 let in 43,5 % v skupini 50–64 let), ročne spretnosti (takšnega mnenja je 55,1 % starejših nad 65 let in 40,6 % v skupini 50–64 let) in druge splošno uporabne vsebine (takšnega mnenja je 52,0 % starejših nad 65 let in 43,5 % v skupini 50–64 let) (priloga Č.7).

6.5.5 KAKO SI (ALI SPLOH SI) IZOBRAŽEVALNE INSTITUCIJE PRIZADEVAJO, DA BI ČIM BOLJ ZADOSTILE POTREBAM STAREJŠIH ODRASLIH? (RV 4)

V povprečju več kot polovica starejših odraslih meni, da ima možnost vplivanja na vsebino in izvedbo programov univerze za tretje življenjsko obdobje v njihovem lokalnem okolju. Pokaže se, da ima kar 73,9 % članov univerze CIK možnost vplivanja na vsebino in izvedbo programov, okoli tretjina članov LUK (66,7 %) in ZIK (64,0 %) ter polovica članov RIC (Slika 6.23).

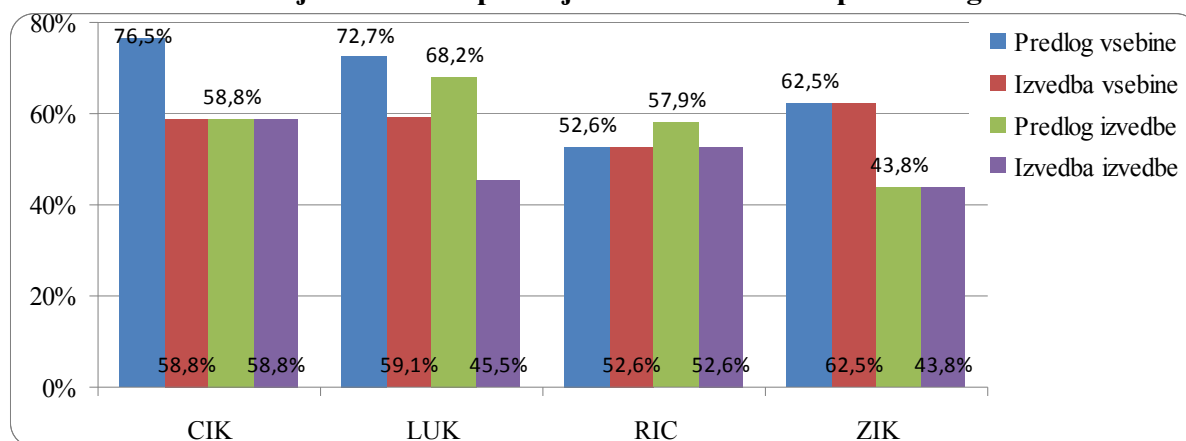
Slika 6.23: Vpliv na izvedbo in vsebino programov glede na univerze

Vir: lastni

Člani univerze CIK v največjem deležu podajo predloge in želje o vsebinah programov, ki bi jih zanimala, sledijo jim člani LUK, nato ZIK in RIC. Toda, predlogi o vsebinah programov so v celoti upoštevani pri članih ZIK in RIC, sledijo pa jim člani CIK in LUK. Kljub temu, da najpogosteje podajajo predloge in želje o izpeljavi programov člani LUK, so le-ti v najmanjši meri tudi upoštevani in izvedeni. Predlogi o izpeljavi programov so v celoti realizirani pri Univerzah CIK in ZIK, nekoliko manj pri Univerzi RIC (Slika 6.24).

Slika 6.24: Izkoriščanje možnosti vplivanja na izobraževalno ponudbo glede na univerze

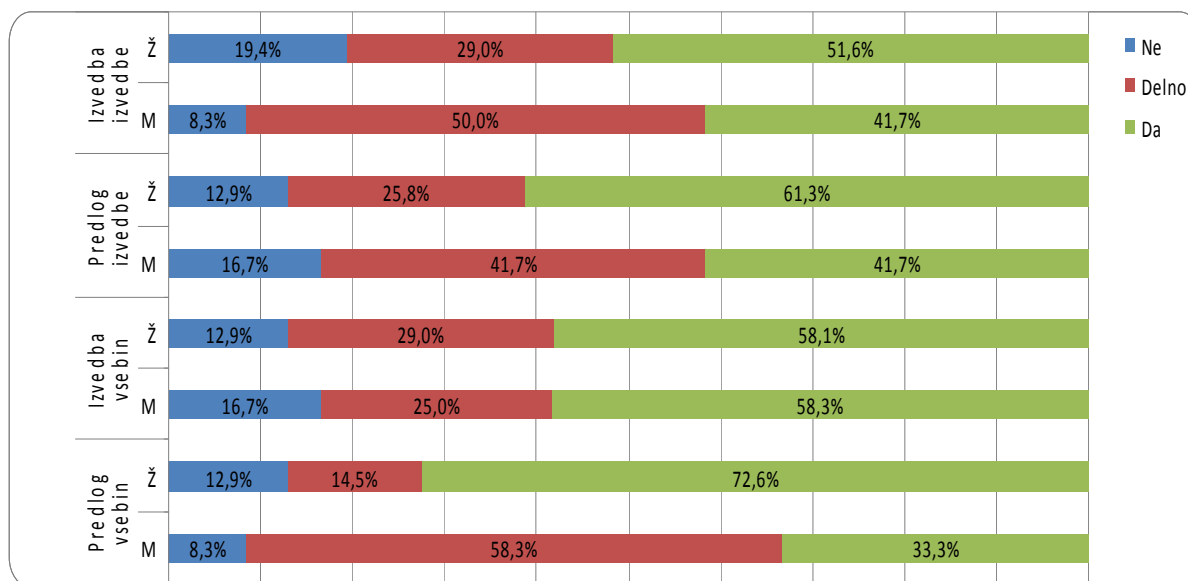
Vir: lastni

Dve tretjini članov univerz za tretje življenjsko obdobje ocenjuje, da imajo možnost vplivanja na vsebine in izvedbe programov. Toda v kolikšni meri te možnosti izkoriščajo, je predvsem odvisno od njih samih. Podatki kažejo, da te možnosti izkoriščajo v (pre)majhni meri, saj predloge podaja zgolj dobra polovica anketiranih članov (o vsebinah programov v povprečju 66,1 % članov; o izvedbi pa 57,2 % članov). Člani univerz menijo, da so njihovi vsebinski predlogi upoštevani v 58,3 %, predlogi o izvedbah programov pa v 50,18-odstotnem deležu. Vsebinske predloge popolnoma upoštevacjo in realizirajo v ZIK Črnomelj in RIC Novo mesto, medtem ko v CIK Trebnje in LUK člani podajo največ predlogov, vendar le-ti niso v celoti upoštevani. Vse predloge o izvedbah programov upoštevacjo v ZIK Črnomelj in CIK Trebnje, nekoliko manj jih uspejo realizirati v RIC-u, kar velik razkorak med predlaganim in upoštevanim pa se kaže v LUK. Kako in na kakšne načine si izobraževalne institucije prizadevajo, da bi čim bolj zadostile potrebam starejših odraslih, ter kaj vse vpliva na realizacijo podanih predlogov, bo razvidno iz izjav v vodenih intervjujih z organizatoriko izobraževanja oz. vodji univerz za tretje življenjsko obdobje v jugovzhodni regiji Slovenije.

6.5.6 ALI BI AKTIVNA VLOGA STAREJŠIH ODRASLIH VPLIVALA NA IZBOLJŠANJE IZOBRAŽEVALNE PONUDBE, VSEBINE IN IZVEDBE PROGRAMOV? (RV 5)

Podatki kažejo, da ženske statistično značilno ($p=0,003$) bolj pogosto podajo predloge in želje o vsebinah programov (pri predlogih izvedbe programov ne prihaja do izrazitejših razlik). Delež takšnih žensk je 72,6 %, delež moških pa le 33,3 % (Slika 6.25).

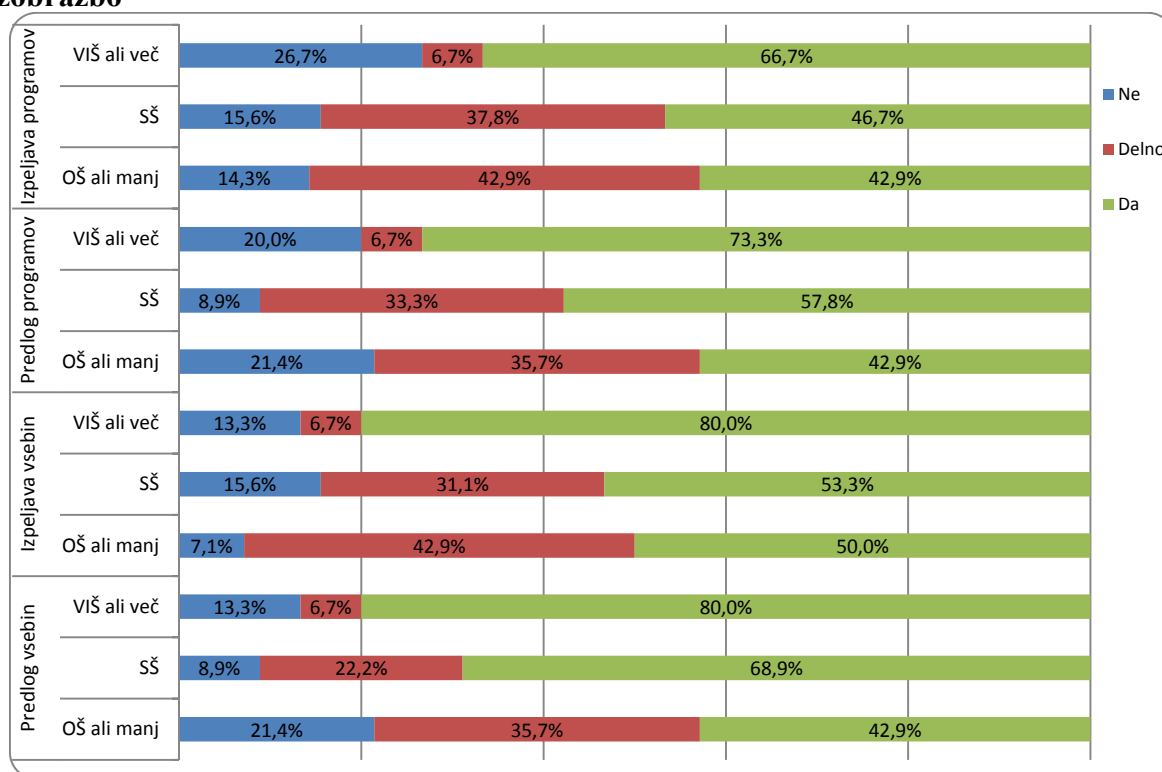
Slika 6.25: Izkoriščanje možnosti vplivanja na izobraževalno ponudbo glede na spol

Vir: lastni

Glede na izobrazbo ni zaznati izrazitejših razlik. Razvidno pa je, da bolj izobraženi starejši odrasli v večji meri izkoriščajo možnosti podajanja predlogov o vsebinah in izvedbi programov. Prav tako starejši odrasli z višjo šolo ali več v večji meri menijo, da so njihovi predlogi upoštevani (80,0 % pri vsebini; 66,7 % pri izvedbi), v primerjavi s predlogi, ki jih podajo člani s srednješolsko izobrazbo (53,3 % pri vsebini; 46,7 % pri izvedbi) oz. člani z (ne)dokončano osnovnošolsko izobrazbo (50,0 % pri vsebini; 42,9 % pri izvedbi) (Slika 6.26).

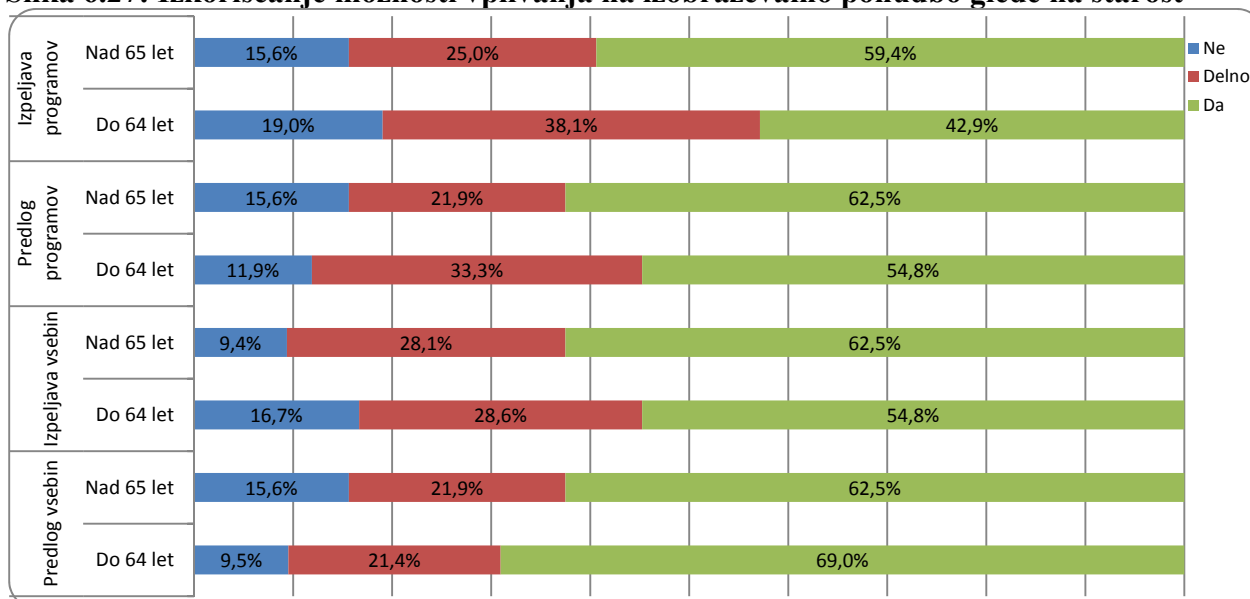
Slika 6.26: Izkoriščanje možnosti vplivanja na izobraževalno ponudbo glede na izobrazbo

Vir: lastni

Starost udeležencev vpliva na njihovo aktivnost pri vplivanju na izobraževalno ponudbo univerze. Zanimivo je to, da starejši odrasli do 64 let v primerjavi s starejšimi nad 65 let podajo več predlogov o vsebinah programov (prvi 69,0 % in drugi 62,5 %), obratno pa ocenjujejo upoštevanje predlogov (prvi 54,8 % in drugi 62,5 %). Pri predlogih izvedbe programov in tudi realizacije predlogov izvedbe je delež starejših nad 65 let večji v primerjavi s tistimi do 64 let (pri predlogih iz prve skupine 62,5 %, iz druge 54,8 %; pri realizaciji iz prve skupine 59,4 %, iz druge skupine 42,9 %). To je možno razložiti s tem, da starejši nad 65 let pri izvedbi programov morebiti večkrat izpostavijo starost, zdravstvene razloge in druge morebitne ovire, izobraževalne institucije pa se trudijo njihove predloge upoštevati, saj to vpliva na udeležbo in zadovoljstvo v programih (Slika 6.27).

Slika 6.27: Izkoriščanje možnosti vplivanja na izobraževalno ponudbo glede na starost

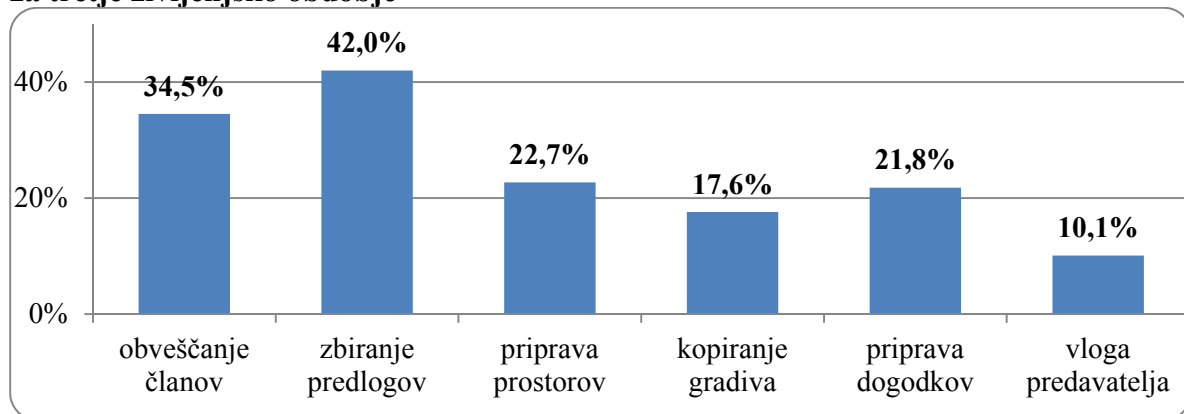

Vir: lastni

Torej, anketiranci ponudbo univerz za tretje življenjsko obdobje kot tudi celotno izobraževalno ponudbo v okolju (z izjemo članov CIK Trebnje) ocenjuje kot slabo. Podatki kažejo, da člani (pre)malo sodelujejo pri oblikovanju programske ponudbe. Iz tega izhaja ugotovitev, da bi starejši odrasli z bolj aktivno vlogo pri podajanju tako vsebinskih kot tudi izvedbenih predlogov vplivali na izboljšanje izobraževalne ponudbe, kot tudi na vsebine in izvedbe programov. Glede na to, da zgolj dve tretjini vprašanih meni, da jim univerze omogočajo možnost vplivanja na izobraževalno ponudbo, bo potrebno v nadaljevanju preučiti, zakaj nimajo več možnosti oz. koliko si za prepoznavanje in zagotavljanje potreb starejših odraslih prizadevajo same univerze.

Člani univerz so sicer prostovoljno pripravljeni sodelovati pri nekaterih aktivnostih v okviru univerze za tretje življenjsko obdobje, vendar se ob tem zastavlja vprašanje, če je to sodelovanje v dovolj veliki meri. 42,0 % članov je pripravljenih zbirati predloge za nove vsebine/teme programov, metode dela itd., 34,5 % obveščati člane o aktivnostih, urnikih, prostih mestih v programih itd. Slaba četrtina članov bi sodelovala pri pripravi prostorov za predavanja in delavnice (22,7 %) ter pripravi dogodkov (21,8 %). Nekoliko manjši delež članov pa je pripravljenih kopirati gradiva (17,6 %) ali biti v vlogi predavatelja oz. mentorja (10,1 %) (Slika 6.28).

Slika 6.28: Pripravljenost za prostovoljno sodelovanje pri aktivnostih v okviru univerze za tretje življenjsko obdobje

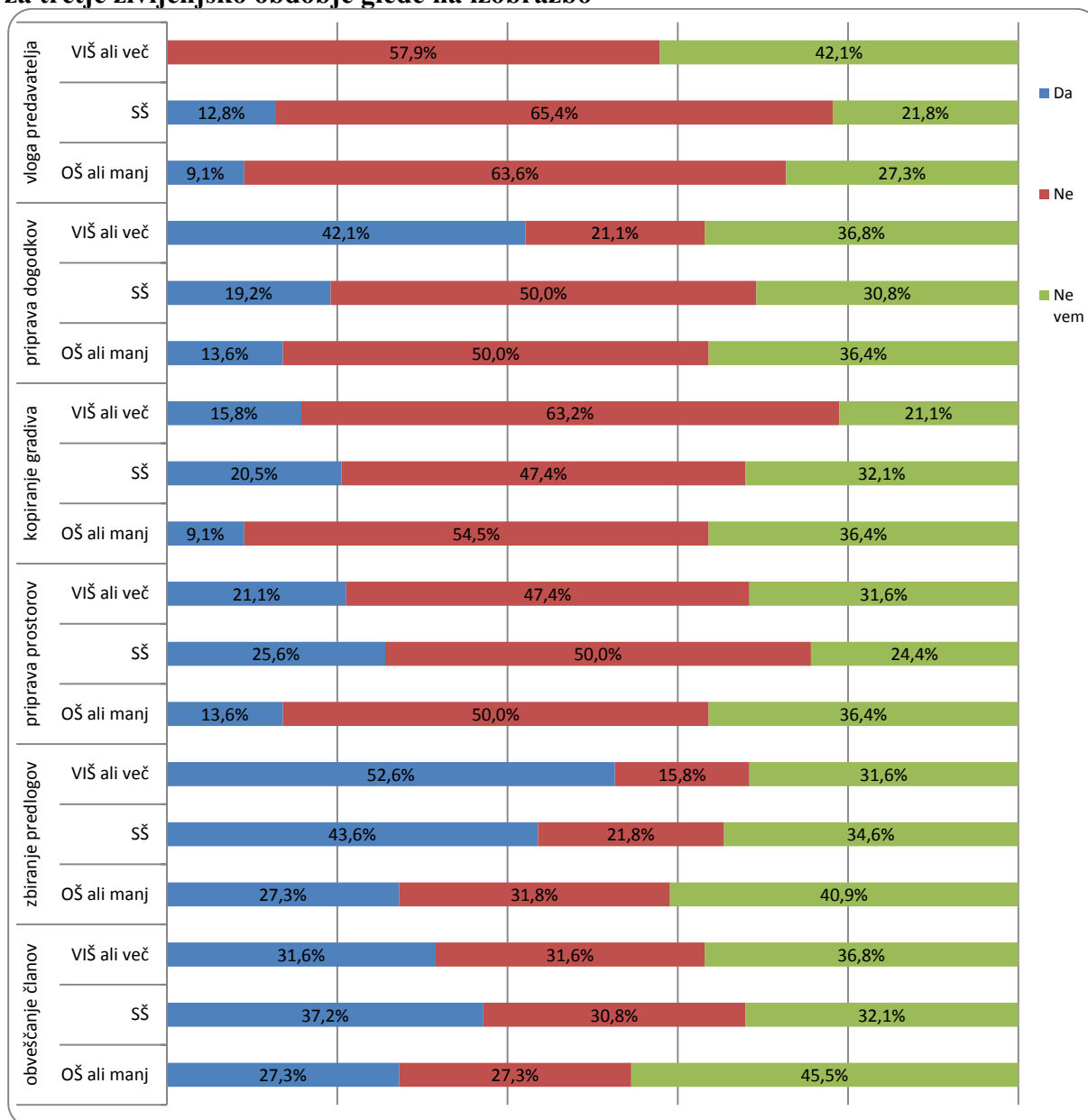

Vir: lastni

Večjo pripravljenost za sodelovanje izkazujejo ženske, izrazitejša razlika ($p=0,045$) se kaže pri aktivnosti »obveščanja članov«, saj se s tem odgovorom strinja 38,5 % žensk in le 17,4 % moških. Med vsemi aktivnostmi univerze so moški v največji meri pripravljeni »zbirati predloge« (43,5 %), medtem ko so za ostale aktivnosti izkazali v povprečju 13,0-odstotni interes.

Na splošno so bolj izobraženi starejši odrasli pripravljeni več sodelovati pri izvajanju programov univerze kot manj izobraženi, toda te razlike se niso pokazale kot statistično značilne (Slika 6.29). Zanimiva je razlika pri aktivnosti v »vlogi mentorja ali predavatelja«. Zelo velik delež negotovih starejših odraslih ima višješolsko ali visoko izobrazbo (kar 42,1 % jih je odgovorilo »ne vem«), niti eden anketiranec iz te izobrazbene skupine pa ni potrdil možnosti sodelovanja v tej vlogi, medtem ko je delež takšnih anketirancev s poklicno ali srednjo šolo 12,8 % in delež tistih z (ne)dokončano OŠ 9,1 %. Pričakovala sem ravno obraten interes. Toda razloge za negotovost bolj izobraženih starejših odraslih lahko povežemo s starostjo in v povezavi s tem z morebitnimi zdravstvenimi razlogi, saj so anketiranci z višješolsko ali visoko izobrazbo v nekoliko večji meri stari nad 65 let, in sicer takšnih je 66,7 % z visoko izobrazbo in 50,0 % z višjo izobrazbo.

Slika 6.29: Pripravljenost za prostovoljno sodelovanje pri aktivnostih v okviru univerze za tretje življenjsko obdobje glede na izobrazbo

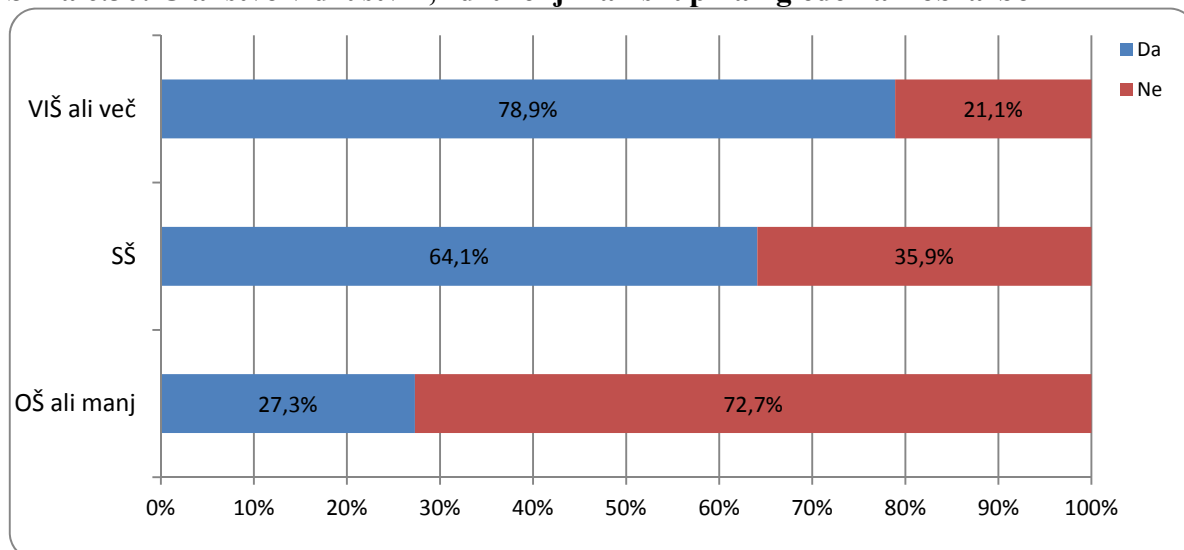
Vir: lastni

6.5.7 KAKO BI STAREJŠI ODRASLI LAHKO SPREMINJALI ODNOS DO SAMIH SEBE OZ. DO STARIH LJUDI? (RV 6)

Z anketo smo pridobili tudi podatke o dejavnosti starejših odraslih v različnih društvih, združenjih, organizacijah ali skupinah. S pridobljenimi podatki lahko potrdimo ugotovitve Van der Kampa in Scheerena (1997, 149), da se bolj izobraženi starejši odrasli bolj intenzivno vključujejo tudi v druge sfere družbenega, kulturnega in političnega življenja.

Slika 6.30 prikazuje, da so tisti z (ne)dokončano OŠ zgoj v 27,3 % vključeni v društva, združenja ali skupine, medtem ko je delež takšnih v SŠ razredu 64,1 % in v razredu VIŠ in več 78,9 % ($p=0,001$).

Slika 6.30: Članstvo v društvih, združenjih ali skupinah glede na izobrazbo

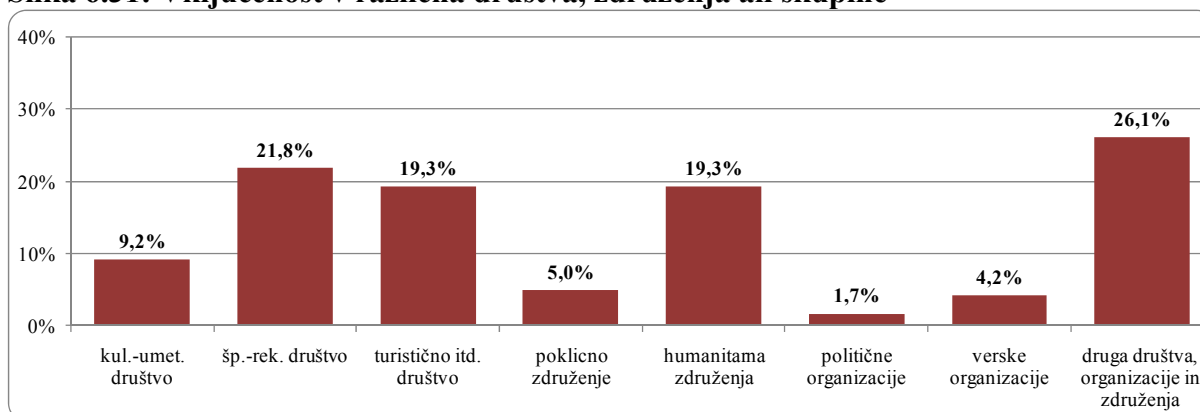

Vir: lastni

Po spolu je članstvo v društvih, združenjih in skupinah v prid moških (52,2 %) v primerjavi z ženskami (37,5 %).

Več kot četrtnina anketirancev (26,1 %) poroča, da so člani raznih društev, organizacij in združenj oz. najpogosteje so člani upokojenskega društva v svojem lokalnem okolju. Okoli petina je tudi članov športno-rekreativnega društva (21,8 %) ali turističnega oz. humanitarnega združenja (19,3 %). Nekateri so včlanjeni tudi v kulturno-umetniško društvo (9,2 %), poklicno združenje (5,0 %), verske organizacije (4,2 %) ali druga družbena gibanja oz. politične organizacije (1,7 %) (Slika 6.31).

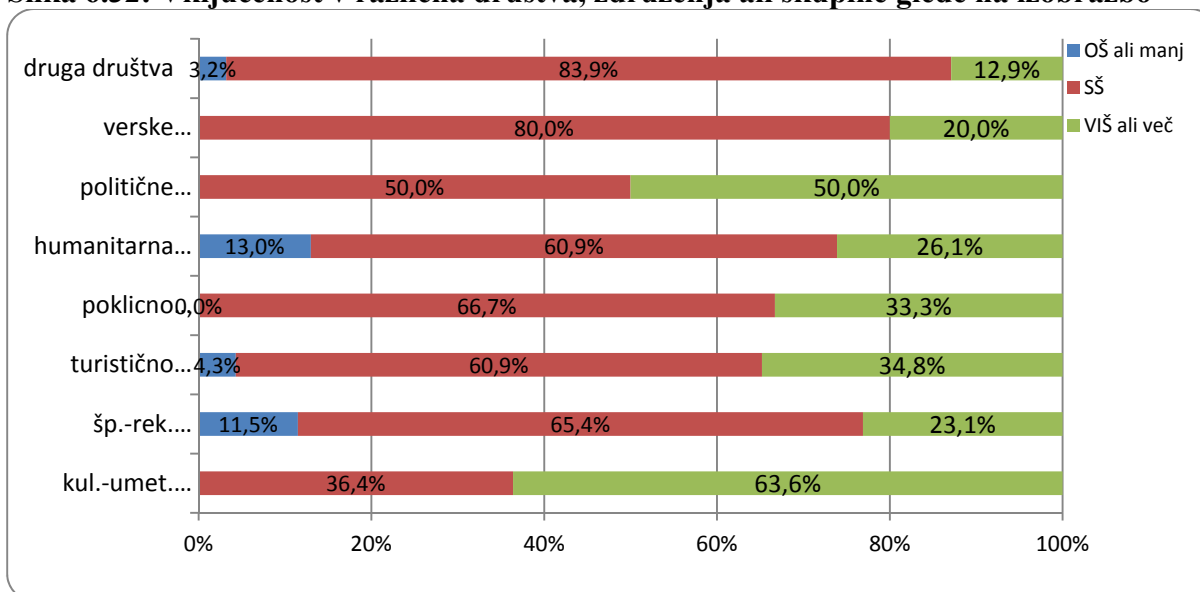
Slika 6.31: Vključenost v različna društva, združenja ali skupine

Vir: lastni

Glede na stopnjo izobrazbe se kažejo izrazitejše razlike pri vključenosti v kulturno-umetniška društva ($p=0,000$), v turistična društva oz. društva za urejanje okolja ($p=0,009$) ter druga društva, organizacije in združenja ($p=0,022$). V kulturno-umetniških društvih ni zaslediti starejših odraslih z (ne)dokončano OŠ, v turističnih društvih oz. društvih za urejanje okolja je delež le-teh 4,3 %, v kategoriji druga društva, organizacije in združenja pa je delež zgolj 3,2-odstoten. Ob tem je potrebno poudariti neudeležbo manj izobraženih starejših odraslih v političnih strankah in verskih organizacijah, čeprav ne prihaja do statistično značilnih razlik. Slednje je možno razložiti z največjim deležem moških anketirancev v razredu z OŠ ali manj (40,9 %) v primerjavi z njihovo zastopanostjo v drugih dveh izobrazbenih razredih (SŠ in več: 12,8 %; VIŠ in več: 21,1 %) (Slika 6.32).

Slika 6.32: Vključenost v različna društva, združenja ali skupine glede na izobrazbo

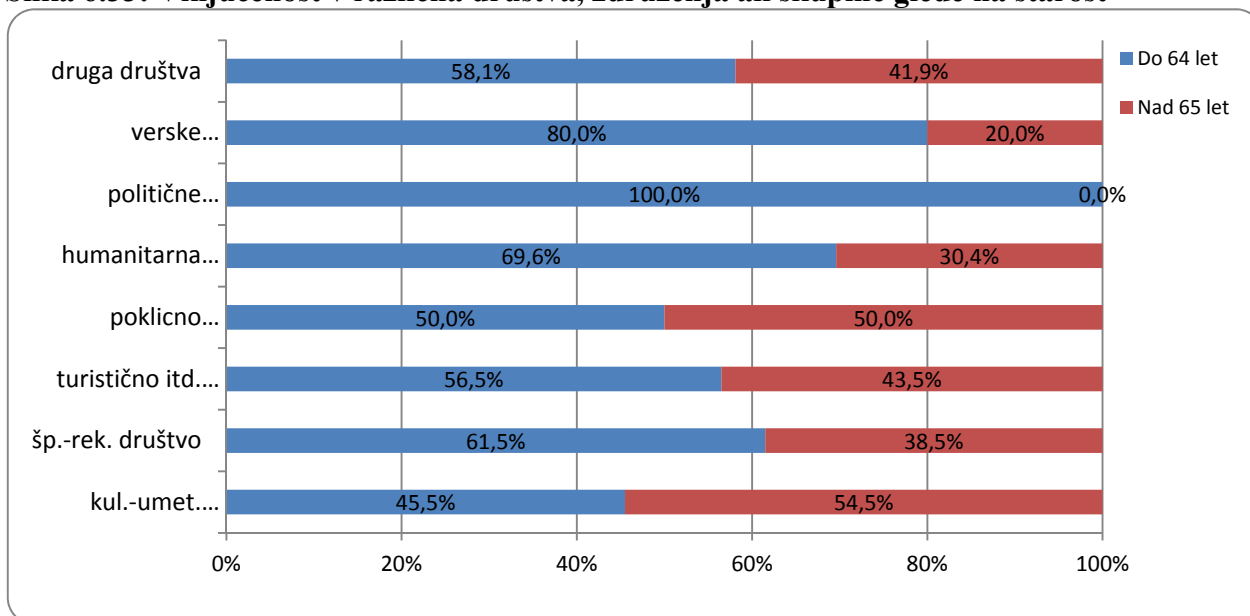

Vir: lastni

Na splošno so ženske številčneje zastopane od moških v vseh kategorijah društev in združenjih, izjema so le politične stranke, kjer je zastopanost enih in drugih 50,0 %. V verskih organizacijah moških ni zaslediti.

Glede na starost so starejši odrasli nad 65 let v primerjavi s starejšimi do 64 let v večjem deležu prisotni le v kulturno-umetniških društvih (iz prve skupine je delež teh 54,5-odstoten, iz druge pa 45,5-odstoten), v poklicnih in profesionalnih združenjih je zastopanost enakomerna (50,0 %). Najmanjša zastopanost starejših odraslih nad 65 let je v verskih organizacijah (20,0 %) in v političnih organizacijah, kamor sploh niso vključeni (Slika 6.33).

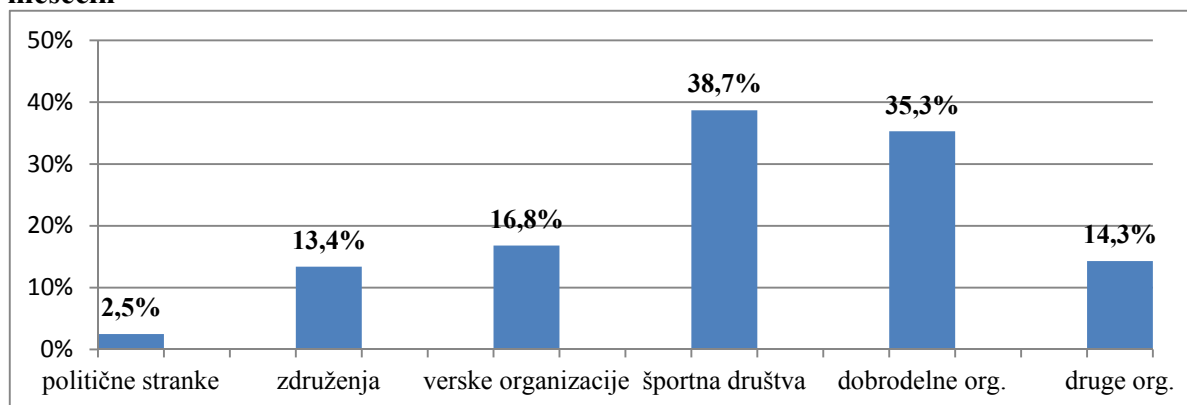
Slika 6.33: Vključenost v različna društva, združenja ali skupine glede na starost

Vir: lastni

Člane univerz za tretje življenjsko obdobje smo hkrati povprašali tudi, koliko so bili aktivni v okviru društev, združenj in organizacij v zadnjih 12 mesecih. Dobra tretjina je v zadnjih 12 mesecih sodelovala v športno-rekreativnih društvih in organizacijah (38,7 %) in/ali pri dobredelnih organizacijah (35,3 %). Sicer v manjšem odstotku so sodelovali tudi pri verskih organizacijah (16,8 %), v drugih organizacijah (14,3 %; v glavnem omenjajo društva upokojencev), v strokovnih združenjih (13,4 %) in političnih strankah (2,5 %) (Slika 6.34).

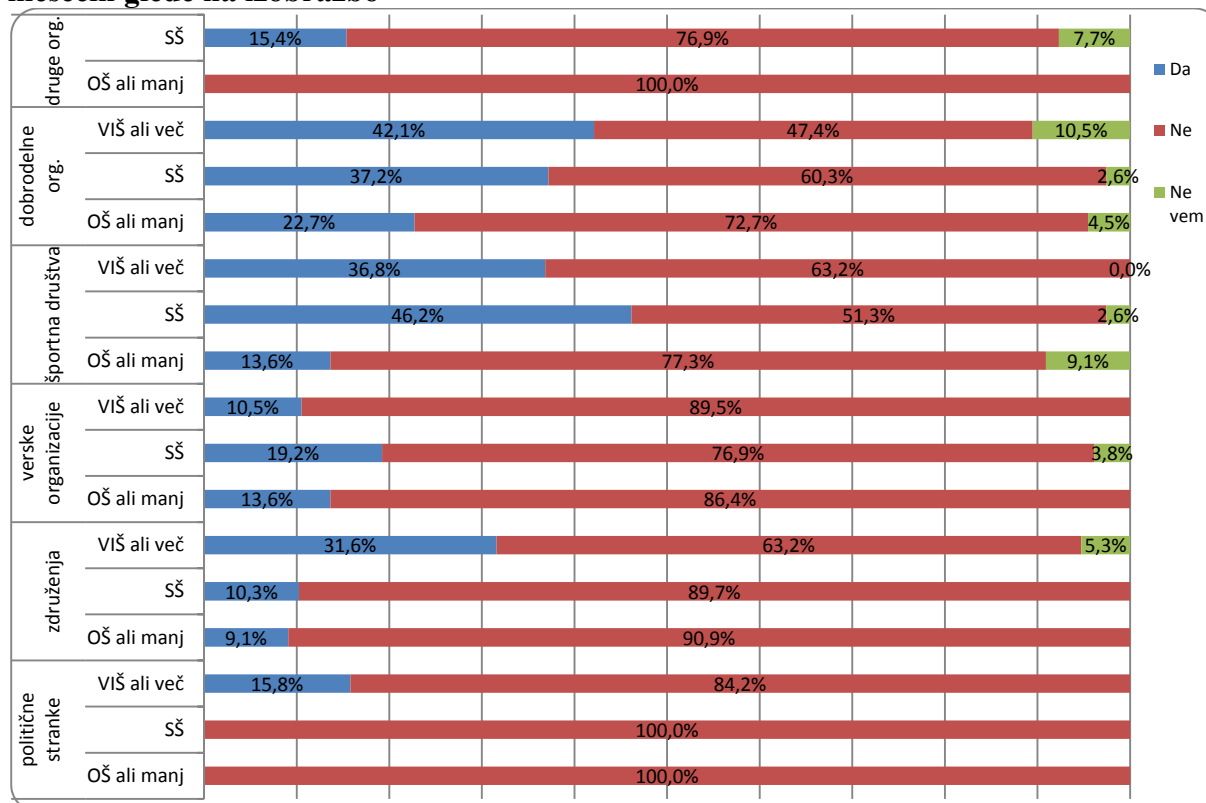
Slika 6.34: Sodelovanje pri delu in srečanjih v okviru društev/združenj v zadnjih 12 mesecih

Vir: lastni

Glede na stopnjo izobrazbe prihaja do statistično značilnih razlik pri političnih strankah ($p=0,000$), poklicnih združenjih ($p=0,016$), športnih društvih ($p=0,045$) in v kategoriji drugih organizacij ($p=0,028$). V vseh navedenih kategorijah je zastopanost anketirancev z (ne)dokončano OŠ dosti manjša oz. nična v primerjavi z anketiranci s srednješolsko, viško ali visoko izobrazbo (Slika 6.35).

Slika 6.35: Sodelovanje pri delu in srečanjih v okviru društev/združenj v zadnjih 12 mesecih glede na izobrazbo

Vir: lastni

Glede na starost je zaslediti statistično značilno ($p=0,039$) neaktivnost starejših odraslih do 64 let v političnih strankah v zadnjih 12 mesecih (priloga Č.8).

Na vprašanje, v kolikšni meri in kako bi lahko starejši odrasli spreminjali odnos do samih sebe oz. do starejših odraslih, smo pridobili 56 odgovorov, iz katerih ugotavljamo sledeče:

- največ starejših odraslih navaja druženje in vključitev v družabno življenje kot orodje za socializacijo ter zmanjševanje socialne diskriminacije in izključevanje;
- zelo pomembno je tudi medgeneracijsko sodelovanje (predvsem druženje in izkazana pomoč), s čimer se spreminja medgeneracijski vrednostni sistem ter stimulira medgeneracijska tolerantnost;
- navajajo tudi spoštovanje starejših odraslih do samih sebe, kot tudi s strani mlajših generacij (privzganje spoštljivosti in tolerantnosti);
- izobraževanje, ki bi pripomoglo k spreminjanju odnosa in vpliva starejših odraslih, navajajo šele na četrtem mestu;
- redki so tisti, ki pravijo, da je to odvisno od posameznika ali pa predlagajo vključitev in aktivno delo v društvih ter zdrav način življenja (zdravo prehranjevanje, rekreacija, pozitivno mišljenje ipd.);
- en odgovor se nanaša na samozaposlitev, ena oseba je mnenja, da starejši odrasli sami ne morejo spreminjati odnosa do njih samih.

6.6 PREDSTAVITEV REZULTATOV ANALIZE INTERVJUJEV

Intervjuji so anonimni, opravila sem jih z:

- direktorico Ljudske univerze Kočevje (leta 2010) (priloga D);
- organizatorico izobraževanja odraslih na Zavodu za izobraževanje in kulturo Črnomelj (priloga E);
- direktorico Centra za izobraževanje in kulturo Trebnje (priloga F);
- direktorico Razvojno izobraževalnega centra Novo mesto (priloga G).

Vprašanj v intervjujih nisem postavljala na povsem enak način, zato sem za potrebe analize le-ta standardizirala.

6.6.1 MOTIVI STAREJŠIH ODRASLIH S PODEŽELJA ZA IZOBRAŽEVANJE (RV 1)

Vprašanje: Zakaj menite, da se starejši odrasli s podeželja na splošno udeležujejo predavanj in delavnic?

Med motivi za vključitev starejših odraslih v izobraževanje intervjuvanke največkrat omenjajo **zanimivost teme in željo po pridobivanju novih koristnih znanj**, za katere starejši odrasli v preteklosti niso imeli časa ali pa so le-te zanje aktualne v vsakodnevem življenju.

/.../želja po pridobivanju nekih novih znanj, ki so jih v preteklosti želeli pridobiti, pa niso utegnili. Ali pa čutijo, da so vsebine za njih aktualne v tem konkretnem trenutku. (intervju 3, CIK Trebnje)

/.../da lahko nekaj sami izdelajo in na ta način pridejo do unikatnega darila ali si sami pomagajo pri zdravljenju, ali se naučijo nekaj novega skuhati, skratka, da dobijo neka koristna znanja...konkretno izboljšanje znanj in spretnosti. Recimo tuji jeziki, uporaba računalnika ipd. (intervju 4, RIC NM)

Kot močan motivator za vključitev v izobraževanje intervjuvanke navajajo tudi **željo po druženju ter zapolnitev prostega časa**.

/.../Še vedno so dovolj aktivni, vključeni v socialno življenje in zato čutijo neko potrebo po svoji aktivnosti... (intervju 1, LUK)

/.../znanja, ki jih uporabijo v vsakodnevem življenju ali pa jim tudi popestrijo prosti čas... (intervju 4, RIC NM)

Po ena vprašana pa omenja motiv:

- **informiranosti o nečem novem;**

/.../potopisna predavanja...alternativne oblike zdravljenja, kjer gre v bistvu za informiranost o nečem novem... (intervju 4, RIC NM)

- **izboljšanje svojega položaja;**

Glede na to, da je v Beli krajini velik delež »mladih upokojencev« oz. starejših brezposelnih oseb, so zanje med drugim aktualne podjetniške vsebine.

/.../če so teme, ki jih zanimajo, in najpogosteje so te s področja zdravja, zdrave prehrane, kulinarike, pa tudi s področja pridobivanja kompetenc za dopolnilne dejavnosti na podeželju/.../podjetništvo na podeželju ipd... (intervju 2, ZIK Črnomelj)

- **bližino in časovno ustreznost;**

/.../če so v njihovem kraju. To je najbolj močan motivator in pa/.../tudi druženje, večerne ure... (intervju 2, ZIK Črnomelj)

- **mentorja ter skupnostno udejstvovanje kot aktivni državljani;**

/.../lahko javno povejo svoje mnenje, izkušnje, ki jih imajo, pa do sedaj niso imeli priložnosti, ker so ponavadi te izkušnje s tistih področij, ki jih profesionalno niso opravljali. Velikokrat pa pridejo tudi zaradi zanimivega mentorja, ki jim ponuja neke nove vsebine, s katerimi se do sedaj še niso srečevali. (intervju 1, LUK)

6.6.2 OVIRE ZA (NE)UDELEŽBO V IZOBRAŽEVANJU (RV 2)

Vprašanje: Kaj pa so na drugi strani ključne ovire, zaradi katerih se starejši odrasli s podeželja premalo udeležujejo izobraževanja?

V vseh štirih ljudskih univerzah zaznavajo podobne ovire med starejšimi odraslimi s podeželja, saj so odgovori intervjuvank precej skladni. V ospredje postavljajo:

a) situacijske ovire:

- **prezaposlenost** (ritem življenja; npr. delo na polju, v vinogradu, v hlevu);

/.../prebivalci podeželja malo drugačen ritem življenja, kot ga imamo v mestih. Imajo drugačno delo, razporejeno delo, ki poteka preko celega dne. Še posebej, če se poleg poljedelstva ukvarjajo tudi z živinorejo... (intervju 1, LUK)

- **oddaljenost in težave s prevozom** (ne vozijo, nimajo avtomobila; pomanjkanje lokalnih avtobusnih povezav; pogosteje značilno za ženske, ki so prevladujoče članice univerz);

/.../želel udeležiti predavanja ali pa programa umetnostne zgodovine, česar praviloma na podeželju ne izvajamo, bi moral priti v Novo mesto...manj žensk na podeželju, ki imajo voziške izpite, svoje avtomobile, tako da jim ob pomanjkanju lokalnih avtobusnih povezav tudi oddaljenost res lahko predstavlja oviro... (intervju 4, RIC NM)

- **varstvo vnukov;**

/.../velikokrat ovira tudi varstvo vnukov/.../in to je včasih težko uskladiti z urniki posameznih izobraževalnih programov. (intervju 4, RIC NM)

b) dispozijske ovire:

- **nizka izobraženost ali učenje ni bila njihova stalnica;**

Mislím, da je ključna ovira ali nizka izobraženost teh, ki se ne udeležujejo predavanj, ali pa enostavno učenje ni bila njihova stalnica. Nekako nikoli v življenju se niso vključevali v podobne aktivnosti in tudi v starejšem obdobju te potrebe ne čutijo... (intervju 1, LUK)

- **odpor do nenehnih sprememb;**

/.../Ne glede na to, da vedo, da je mogoča vključitev v univerzo za tretje življenjsko obdobje ali pa v izobraževanje, lahko tudi ena od rešitev njihovih slabih misli, zagat, trenutne osebne nesreče. Rajši

trpijo, samo, da se ne spreminja zadeva. Naveličani so nenehnih sprememb, nenehno biti aktiven, nenehno nekaj sam narediti, da se bo spremenilo. (intervju 3, CIK Trebnje)

- **pomanjkanje interesa, radovednosti** (nimajo več potrebe, želje po učenju);

/.../Mislim, da je ključni razlog v tem, da preprosto ljudje niso motivirani...Marsikdaj je preprosto pomanjkanje radovednosti ovira...si v starejših letih še poiščejo kakšne aktivnosti. Sploh, če tega niso bili prej vajeni... (intervju 4, RIC NM)

Medtem ko od **institucijskih ovir** zaznavajo le **časovno neustreznost** (npr. neugoden urnik) **in slabo informiranost o ponudbi v okolju.**

/.../še ne dovolj informirani o vsem tem, kaj se v njihovem okolju odvija in česa bi se lahko udeležili... (intervju 4, RIC NM)

Direktorica RIC Novo mesto med drugim navaja informiranost kot pomemben dejavnik vključitve v izobraževanje. Ugotavlja, da se iz leta v leto krog udeležencev širi.

/.../potrebno biti najprej informiran, kaj ti tvoje okolje sploh ponuja in omogoča, in da s časom potem tudi motiviranost ljudi za udeležbo v teh aktivnosti poraste. (intervju 3, RIC NM)

6.6.3 ALI IZOBRAŽEVALNA PONUDBA V OKOLJU USTREZA POTREBAM IN INTERESOM STAREJŠIH ODRASLIH? (RV 3)

Potrebe starejših odraslih po izobraževanju in izobraževalna ponudba v lokalnem okolju kot tudi v okviru univerze sta konceptualni izhodišči za formulacijo vprašanj, ki se tematsko navezujejo na izobraževalne potrebe starejših odraslih, na ponudnike in ponudbo izobraževalnih aktivnosti v lokalnem okolju ter na izobraževalne vsebine v okviru univerze, ki najbolj in najmanj pritegnejo starejše odrasle s podeželja. Formulirana vprašanja, na osnovi omenjenih tematskih sklopov razumem kot indikatorje, na osnovi katerih je mogoče povzeti določene ugotovitve o tem, ali izobraževalna ponudba v okolju ustreza potrebam in interesom starejših odraslih.

Vprašanje: Katere izobraževalne potrebe zaznavate med starejšimi odraslimi s podeželja?

Intervjuvanke prepoznavajo med starejšimi odraslimi tri ključne potrebe:

- **spoznavne potrebe** (znanja in spretnosti, ki so del splošne usposobljenosti in povečajo vse ostale: jezikovne spretnosti, uporaba računalnika in interneta; znanja, ki jih njihovo socio-kulturno okolje in druge generacije cenijo);

Splošno izobraževanje/.../Pridobivanje novih znanj, osvežitev znanj. Računalništvo je v zadnjem času strašno popularno tudi na podeželju. (intervju 2, ZIK Črnomelj)

- **potrebe po druženju in pripadnosti** (ovdovelost, osamljenost);

Direktorica CIK Trebnje je izpostavila zgolj potrebo po druženju in pripadnosti. To lahko povežemo z nizko izobrazbeno sestavo članov univerze, saj je kar 43,5 % anketirancev z (ne)dokončano OŠ, medtem ko se ta delež v preostalih treh univerzah giblje med 8,0 % in 15,2 %;

V glavnem po druženju, zlasti v primerih ovdovelosti se želijo vključiti v neko skupino, da zopet nekam pripadajo. Ko se otroci odselijo, ostaneta sama, se upokojita. Ti dve posledici spremljata potrebo po druženju. (intervju 3, CIK Trebnje)

- **potrebe po vplivanju oz. skupnostnem udejstvovanju** (kot aktivni državljani).

Direktorica RIC Novo mesto edina zaznava med starejšimi odraslimi tudi potrebo po vplivanju in skupnostnem udejstvovanju, s čimer naj bi se zmanjševala socialna diskriminacija ob tem pa krepila moč in vpliv starejših odraslih ter kakovost njihovega življenja.

/.../Občasno oz. v manjših skupinah ugotavljamo, da želijo obdržati ali pa vzpostaviti starejši tudi en vpliv v svojem okolju, npr. na ponudbo, ki jo okolje za njih organizira, da želijo sodelovati pri oblikovanju izobraževalnih programov v svojem okolju, pri oblikovanju turistične ponudbe in ta druženja v izobraževalnih programih pripomorejo tudi k temu. (intervju 4, RIC NM)

Direktorica LUK pojasni, da se potrebe okolja zrcalijo v številu vpisanih v posamezno aktivnost.

/.../najboljši pokazatelj število vključenih v posamezni krožek in s tem izkazana oz. zadovoljena potreba. (intervju 1, LUK)

Ali je po vašem mnenju izobraževalna ponudba za starejše odrasle v lokalnem, ruralnem okolju dovolj pestra? Kdo vse poleg vaše institucije ponuja izobraževalne aktivnosti za starejše odrasle?

Zaradi boljše preglednosti so odgovori intervjuvank predstavljeni v spodnji preglednici (Slika 6.36).

Slika 6.36: Ponudniki izobraževanja v lokalnem okolju

Ljudska univerza	Pestrost izob. ponudbe	Ponudniki izobraževanja
LUK	DA	<ul style="list-style-type: none"> - LUK - društva upokojencev - društvo invalidov - društvo sladkornih bolnikov - društvo ljudi po prestanem raku idr.
CIK	NE	<ul style="list-style-type: none"> - CIK Trebnje - knjižnice - Center za socialno delo - šole, vrtci (s projekti) - društva upokojencev - aktivni kmečkih žena
ZIK	NE	<ul style="list-style-type: none"> - ZIK Črnomelj - šole (npr. telovadba za starejše odrasle) - društva podeželskih žena - društva upokojencev
RIC	DA	<ul style="list-style-type: none"> - RIC Novo mesto - društva upokojencev - društva kmečkih žena - Kmetijska zbornica - Razvojni center oz. razvojne regionalne agencije v svojih okoljih - Zavod za zaposlovanje RS

Vir: lastni

Na Ljudski univerzi Kočevje in v RIC Novo mesto v zadnjih letih opažajo porast drugih ponudnikov izobraževanj tudi na podeželju.

/.../ciljna skupina, ki se vključuje v različno izobraževalno ponudbo, praktično ena in ista. Manjka pa pristopov do tistih, ki se ne udeležujejo. Skratka, ti pa, ki so aktivni, so zbegani, ker ne vedo, v kateri program bi se vključili oz. preko koga bi se vključili. (intervju 1, LUK)

Meni, da se njihova ciljna skupina ne udeležuje predavanj in delavnic, ki jih ponujajo drugi ponudniki. Želi si, da bi se vsi akterji, ki delajo s to ciljno skupino, medsebojno povezali. Ne s tem, da bi si izmenjavali mentorje ali krožke in bi tako ljudi begali od ene lokacije do druge,

ampak da bi ob zaključku šolskega leta 2010/2011 vse akterje združili v t.i. Tednu vseživljenjskega učenja.

Nasprotno pa v CIK Trebnje in ZIK Črnomelj menijo, da so edini v okolju, ki so ciljno/namensko usmerjeni v izobraževanje te ciljne skupine.

/.../Društva imajo še druge naloge, ki jih morajo izpolnjevati in v mejah časa in kadrovskih in finančnih zmožnosti enostavno ne morejo razviti specializiranega programa. Po drugi strani pa tudi kadri, ki te zadeve razvijajo. (intervju 3, CIK Trebnje)

ZIK Črnomelj dobro sodeluje z društvi, saj se npr. društva upokojujencev ali podeželskih žena pogosto obračajo nanje z namenom, da svoje aktivnosti dopolnjujejo z njihovo ponudbo. Prav tako pri izvajanju svojih dejavnosti ZIK upošteva ponudbo, ki jo društva že imajo.

/.../Vedno preverimo, da se naša ponudba ne pokriva z nečim, kar oni že izvajajo. Če imamo mi namen izvesti kakšne pohode, vedno preverimo, da se ne pokrivajo s tistimi, ki jih izvajajo oni v svoji organizaciji. Tudi v času uradnih ur društev, to je ponavadi sreda dopoldne, ne izvajamo predavanj. (intervju 2, ZIK Črnomelj)

Kakšne izobraževalne aktivnosti ponuja vaša ljudska univerza starejšim odraslim v lokalnem, ruralnem okolju?

- Starejši odrasli s podeželja se lahko vključujejo v programe **univerz za tretje življenjsko obdobje** na sedežu ljudskih univerz. Če pa se za posamezni program izkaže interes tudi na podeželju (torej zadostno število prijav, kar je povezano z zahtevami financiranja), potem program izpeljejo tudi na podeželju.

/.../isto ponudbo ponudimo v okoliške kraje, kraje na podeželju in pač za tisto, za kar se izkaže interes, izvedemo še v tistem kraju. /.../ Ne vztrajamo pri tem, da bi izvajali samo na sedežu univerze. Vztrajamo pri tem, da približamo izobraževalno ponudbo ljudem in vključimo čim več ljudi. Predvsem se trudimo v zadnjih letih v izobraževanje vključiti ljudi iz oddaljenih krajev... (intervju 2, ZIK Črnomelj)

Vse kar RIC izvaja za starejše odrasle, lahko izvajamo tudi za starejše odrasle na podeželju, pod pogojem seveda, da je dovolj prijavljenih za posamezni program. Tako lahko izvajamo na podeželju programe oz. tečaje tujih jezikov, računalniške tečaje, različne ustvarjalne delavnice... (intervju 4, RIC Novo mesto)

Hitre družbene spremembe narekujejo tudi spremenjene izobraževalne potrebe starejših odraslih, kar potrjuje tudi mnenje direktorice LUK.

/.../V začetku/.../ponujali preproste krožke, kot so pletenje, kvačkanje/.../eni izmed prvih, ki smo pričeli s predavanji, imenovanimi za dušo/.../vzpostavitev medgeneracijskih odnosov/.../vsebine v desetih letih/.../močno spremenile. Publika je postala vedno bolj zahtevna/.../Ljudje močno povprašujejo po

vsebinah, ki se tičejo zdravega načina življenja/.../tudi po tujih jezikih/.../Zelo radi se posvečajo tudi slovenščini, lepopisju, lepemu govorjenju, zbiranju zgodb starejših iz njihove mladosti. Gre za spoznavanje računalništva, predvsem modernejših pristopov/.../zanimajo tudi za zgodovino/.../ (intervju 1, LUK).

- Sicer pa ljudske univerze na podeželju v glavnem izvajajo krajše 2–5-urne (tedenske ali mesečne) brezplačne, enkratne aktivnosti oz. mini delavnice v okviru **točk za vseživljenjsko učenje** (pod okriljem projekta Center vseživljenjskega učenja Dolenjska), na katerih se kot udeleženci pojavljajo tudi starejši odrasli. Direktorica RIC Novo mesto meni, da so aktivnosti na omenjenih točkah dobre v tem smislu, da se odrasli na podeželju teh dogodkov udeležujejo in tudi predlagajo vsebine, ki jih zanimajo (intervju 4, RIC Novo mesto). Direktorica CIK Trebnje pa izpostavi:

/.../Te delavnice so namenjene animiranju, predstavitvi neke vsebine. Če je interes, se potem razvijejo pa daljše tečajne oblike, krožki ipd. Tudi na podeželju. (intervju 3, CIK Trebnje)

Intervjuvanka iz ZIK Črnomelj poroča, da je motiv za vključitev v izobraževanje na točkah tudi brezplačnost.

/.../Na teh točkah izvajamo brezplačne aktivnosti, kot so računalništvo, predavanja s področja zdravja, zdrave hrane, biokmetovanja... (intervju 2, ZIK Črnomelj)

Prednjačijo enkratne izvedbe, predavanja. Vendar imamo v večini krajev vsaj eno aktivnost, ki je dalj časa trajajoča... (intervju 2, ZIK Črnomelj)

- V vseh štirih ljudskih univerzah se starejši odrasli s podeželja lahko vključijo tudi v programe, ki niso ciljno usmerjeni na starejše odrasle, se pa starejši odrasli v njih pojavljajo kot udeleženci. Ponujajo t.i. program **Usposabljanje za življenjsko uspešnost – Izzivi podeželja**,⁶⁶ ki je na nek način primeren za starejše na podeželju (prispeva k zviševanju ravni pismenosti odraslih), čeprav starejši odrasli niso ravno ciljna skupina, ki je opredeljena v programu.

⁶⁶Program Usposabljanje za življenjsko uspešnost – **Izzivi podeželja (UŽU IP)** je namenjen odraslim, ki so se šolali deset let in manj, živijo na podeželju in želijo izkoristiti priložnosti, ki jim jih to okolje ponuja. Med drugim so motivirani za pridobitev temeljnih spretnosti in novih znanj ter za izvajanje dopolnilne dejavnosti na kmetiji. Program je sestavljen iz vsebinsko smiselno zaokroženih sklopov, ki skupaj tvorijo celoto. Posamični moduli so zasnovani okrog teme ali področja, ki poudari posamezne vsebine programa, kot na primer: osebno dopolnilno delo in dopolnilna dejavnost na kmetiji, zakonske določbe, podjetništvo, računalniško opismenjevanje, komunikacija, izpolnjevanje obrazcev, uporabno računstvo idr. Vsebine in njihova zahtevnost se prilagajajo željam, interesom in potrebam udeležencev (UŽU Izzivi podeželja).

Za boljšo predstavo programa Izzivi podeželja in o njegovi sprejetosti med prebivalci podeželja direktorica LUK:

/.../Program je dokaj dolg, govorimo o 100-urnem programu, ki pa mentoricama, ki program vodita in sta za to tudi usposobljeni, omogoča veliko fleksibilnost pri ponujanju vsebin znotraj programa. Vsebina dejansko nastaja v sodelovanju z vključenimi, ki pa so pretežno starejši odrasli s podeželja. Moram reči, da težko pridobimo to ciljno skupino na podeželju v samo vključitev. Vendar pa se po nekaj srečanjih ljudje praktično težko ločijo po zaključku samega srečanja, kaj šele ob zaključku programa... (intervju 1, LUK)

- Starejši odrasli s podeželja imajo možnost udeležbe v izobraževanjih, ki potekajo v okviru **različnih projektov**, ki pa se med ljudskimi univerzami razlikujejo. Za to populacijo ni namenskih sredstev, zato ljudske univerze iščejo vire financiranja (ne glede na razpise) za vsebine, za katere vedo, da so zanimive oz. aktualne tudi za to populacijo.

/.../projekt partnerstva z naslovom Stari starši in vnuki/.../kjer se srednješolci postavljajo v vlogo mentorja, ko stare starše oz. starejše odrasle (ni nujno, da so v sorodstvenem odnosu) učijo računalništva/.../projekt Modeli svetovanja, pri katerem gre za vzpostavitev modela svetovanja za ponovno vključitev v izobraževalne dejavnosti kakor tudi socialno vključenost ciljnih skupin Romov, starejših odraslih in oseb s posebnimi potrebami/.../na terenu (z neposrednim svetovanjem tudi starejšim odraslim) v najbolj odmaknjenih vaseh ponujali vsebine, ki jih izvajamo preko projektnih aktivnosti kakor tudi preko izvajanja univerze za tretje življenjsko obdobje. (intervju 1, LUK)

/.../projekt partnerstva Zakladi Kočevske, kjer smo razvili program Učne gozdne poti, program Priprave jedi iz gozdnih sadežev in program Opazovanje ptic ob Kočevskem jezeru. Starejši odrasli se kot udeleženci v ponujenih programih aktivno pojavljajo na vseh teh delavnicah, ogledih, pohodih. (intervju 1, LUK)

/.../Imeli smo tudi projekt Vseživljenjsko učenje za razvoj podeželja.⁶⁷ V okviru tega projekta smo imeli kar nekaj brezplačnih delavnic za ljudi na podeželju. Vanj se je vključilo veliko starejših odraslih zaradi tega, ker je bilo v projektu bistveno ohranjanje dediščine pridelave lanu in izdelave lanenega platna, ki je posebnost v našem okolju/.../več delavnic, v katere smo vključili starejše odrasle, da so tudi oni posredovali znanje drugim. (intervju 2, ZIK Črnomelj)

/.../projekt Računalniška pismenost. Preko projekta Leader, ki je financiran prav z namenom spodbujanja izobraževanja in življenja na podeželju s področja kulturne dediščine. (intervju 3, CIK Trebnje)

⁶⁷ Zaključil se je v letu 2010.

/.../Do zdaj v razpisih za dejavnosti Evropskega socialnega sklada ni bilo posebnih razpisov samo za starejše odrasle, tako da smo mi preprosto na podlagi interesa naših udeležencev uvrstili to ciljno skupino vsepovsod, kjer se je dalo. Recimo v programu Računalniška pismenost za odrasle smo predvideli 5 skupin starejših odraslih... (intervju 4, RIC Novo mesto)

V katere programe (glede na vsebino) se starejši odrasli najpogosteje in najraje vključujejo? Zakaj tako menite?

Intervjuvanke poročajo, da se starejši odrasli s podeželja v največji meri odločajo za vsebine, ki so povezane z zdravim načinom življenja (npr. od pridelave do predelave zdrave hrane, biodinamično kmetovanje, certifikati ekološke hrane, zdravilna zelišča, alternativno zdravljenje ipd.) in njihovim življenjem na kmetiji (npr. zaščita kmetijskih pridelkov, shranjevanje kmetijskih izdelkov, obrezovanje drevja ipd.) ter z ohranjanjem kulturne dediščine.

/.../Zelo radi se udeležujejo delavnic obrezovanje drevja, zaščite različnih kmetijskih proizvodov, konzerviranja, shranjevanja kmetijskih izdelkov. Zelo prisotno pa je tudi zanimanje za kulturno dediščino njihovega okolja. Predvsem ribniški del/.../za ohranjanje suhorobarstva in lončarstva, kar je seveda že tradicija tega področja. (intervju 1, LUK)

Še vedno je največ zanimanja za zdravje. Letos [leta 2010, op.a.] smo poskusili z več predavanji s področja zdravega načina življenja. To je vključevalo od pridelave hrane do priprave zdrave hrane in je bilo zelo dobro sprejeto. Imeli smo predavanja biodinamično kmetovanje, ekološka čistila, certifikati ekološke hrane... (intervju 2, ZIK Črnomelj)

Spoznavanje različnih sprostitev tehnik, alternativnih zdravstvenih metod...(intervju 4, RIC NM). [pri daljših programih, op.a.]/.../Močni (po udeležbi) so bili programi Spoznavanje zdravilnih rastlin, to so od 20- do 25-urni programi, ki so zanimali ljudi v naši okolici in smo ga izvedli skoraj v vseh večjih krajih na podeželju... (intervju 4, RIC NM).

Obenem se zaradi hitrega gospodarskega, tehnološkega in družbenega razvoja starejši odrasli zavedajo pomena znanj digitalne pismenosti (npr. računalništvo) in tujih jezikov, poznavanja aktualne zakonodaje in reform, zanimajo pa jih tudi značilnosti življenja drugih narodov po svetu. Ponekod starejše odrasle (predvsem ženske) še vedno pritegnejo tudi ustvarjalne delavnice, povezane s prazniki in ohranjanjem ljudskega izročila.

/.../vse aktualne vsebine od raznih reform, ki spremljajo zakonodajo do zdravega načina življenja/.../računalništvo oz. digitalna pismenost, ki spremlja dejansko funkcioniranje odraslih v sodobnem svetu, njihovo samostojnost. Zlasti ženska populacija pa se ogromno odloča za ustvarjalne vsebine, ročne spretnosti ipd. (intervju 3, CIK Trebnje)

.../priložnostne ustvarjalne delavnice, ki so vezane recimo na praznike/.../spoznavanje ljudskih običajev, zelo močno pritegnejo potopisna predavanja/.../ponujamo še raznorazne motivacijske delavnice/.../ki so v funkciji spoznavanja različnih programov in motiviranja ljudi, da se vanje vključijo/.../(intervju 4, RIC NM).

[pri daljših programih, op.a.] Pri učenju računalništva je v ospredju individualna pomoč/.../vsako leto neka druga top tema med starejši. Recimo v Šentjerneju je zanimiva delavnica kreativnega pisanja/.../Občasno pa je med malo bolj izobraženimi upokojenci, tudi na podeželju, želja po učenju tujih jezikov/.../krajše tečaje angleščine... (intervju 4, RIC NM)

V povezavi z računalništvom na podeželju intervjuvanka iz ZIK Črnomelj izpostavi:

.../Ovira pa je ta, da ga na podeželju ni vedno mogoče izvajati, če ni tehnično opremljenega prostora. Poskušamo si pomagati s šolami ali z uporabo prenosnih računalnikov. Kadar se le da, to izvedemo tudi na podeželju. Interes pa je zelo, zelo velik. Ampak ob pogoju, da je brezplačno. (intervju 2, ZIK Črnomelj)

Za katere vsebine pa kažejo starejši odrasli s podeželja najmanj interesa? Zakaj je temu tako?

Ugotavljamo, da izobraževalne institucije zaznavajo različne manj zanimive vsebine za starejše odrasle na podeželju. Tudi vzroki za to so raznoliki. Direktorica Ljudske univerze Kočevje ugotavlja, da je z leti upadel interes za ustvarjalne delavnice (ročne spretnosti), ki so ob nastajanju univerze za tretje življenjsko obdobje odigrale pomembno vlogo. Vzrok za manjši interes v teh delavnicah vidijo v drugačnih motivih starejših odraslih za vključitev. Meni, da so njihovi udeleženci prerasli motiv druženja, zato se v večji meri odločajo za vsebine, ki jim prinašajo nova konkretna znanja za bolj kakovostno življenje v starosti.

Najmanj interesa kažejo za ročne spretnosti. To ni več zanimiva tema/.../Pri nas smo motiv druženja z leti prerasli in ljudje pridejo zato, ker želijo nekaj novega znati, spoznati, nekaj novega početi in ni glavni motiv samo druženje. (intervju 1, LUK)

Hkrati meni, da imajo starejši odrasli možnosti za vključitev v ustvarjalne delavnice v okviru društev upokojencev, kjer ob preprostih delih pokramljajo in si tako krajšajo čas. Po drugi strani direktorica Razvojno izobraževalnega centra Novo mesto izpostavlja, da starejše odrasle s podeželja ne pritegnejo zahtevnejše intelektualne vsebine, razen peščice bolj izobraženih ljudi.

Težko rečem/.../najmanj zanimajo zahtevnejše intelektualne vsebine, kot je recimo astronomija, etnologija, arheologija, to kar tudi ponujamo. Pritegne jih od tega recimo umetnostna zgodovina... (intervju 4, RIC NM)

Ker pa so pri oblikovanju ponudbe in izvajanju programov vezani na zahteve financerjev projektov po številu udeležencev, programov z zahtevnejšimi intelektualnimi vsebinami na podeželju ne izvajajo. Organizatorica izobraževanja odraslih iz Zavoda za izobraževanje in kulturo Črnomelj izpostavlja, da starejši odrasli s podeželja zaradi nepoznavanja tematike sprva zavračajo določene vsebine (npr. multikulturnost).

Nekoč smo imeli projekt, ki je imel predvidenih kar nekaj delavnic na temo multikulturnosti, strpnosti, različnosti. Tukaj je bil interes zelo slab/.../Kajti ko smo jih spodbudili, da bi se vključili, da bi program izvedli, so se vključili (sicer na našo pobudo) in bili z izvedbo in vsebino zadovoljni. In so prepoznali tudi te vsebine za uporabne. (intervju 2, ZIK Črnomelj)

Direktorica Centra za izobraževanje in kulturo Trebnje pa meni, da je še vedno premalo zanimanja za področje kulturne dediščine in medgeneracijskega prenosa informacij in znanj.

/.../Ni toliko zanimanja in zagona kot bi želela, ampak mislim, da je to takšna vsebina, ki bo zaživela in je prav, da se vključijo in da se počrpajo še tiste pomembne informacije, preden izginejo. (intervju 3, CIK Trebnje)

6.6.4 KAKO SI (ALI SPLOH SI) IZOBRAŽEVALNE INSTITUCIJE PRIZADEVAJO, DA BI ČIM BOLJ ZADOSTILE POTREBAM STAREJŠIH ODRASLIH? (RV 4)

V okviru tematskega sklopa o prizadevanjih izobraževalnih institucij za izobraževalno ponudbo, ki bi v čim večji meri zadostila potrebam starejših odraslih s podeželja, sem formulirala vprašanja, ki se navezujejo na to, kdo in kako sestavlja izobraževalno ponudbo za starejše odrasle, kakšne možnosti vplivanja imajo na vsebino izobraževalne ponudbe starejši odrasli, kaj v največji meri vpliva na realizacijo predlogov starejših odraslih ter viri financiranja in težave, s katerimi se institucije srečujejo pri tem.

Oblikovanje izobraževalne ponudbe

Kdo v vaši instituciji sestavlja izobraževalno ponudbo za starejše odrasle s podeželja?

Na ljudskih univerzah je zaslediti dva koncepta oblikovanja izobraževalne ponudbe za starejše odrasle. **Prvi koncept**, ki ga peljejo v CIK Trebnje in RIC Novo mesto, vključuje posvetovanje s predstavniki upravnega oz. programskega odbora univerze za tretje življenjsko obdobje, ki ga sestavljajo izbrani člani univerze, vendar je treba dodati, da to ni nek formalen

mandat (letno jim ga potrdijo člani univerze). Le-ti predstavljajo vez med to populacijo in ljudsko univerzo. Že med letom zbirajo in posredujejo predloge, katere vsebine zanimajo (ne)člane in bi jih bilo vredno uvrstiti npr. v ponudbo naslednje izobraževalne sezone. Skupaj s strokovnim kadrom ljudske univerze pred začetkom izobraževalne sezone analizirajo predloge članov univerze, ki so jih tekom leta v osebnih kontaktih, telefonskih pogovorih ipd. zbrali zaposleni, mentorji in predstavniki upravnega oz. programskega odbora ali so jih pridobili preko evalvacijskih vprašalnikov oz. iz skrinjice idej (v CIK Trebnje). Prav tako člani upravnega oz. programskega odbora potrdijo ponudbo kot celoto in višino članarine kot tudi stroške oz. kotizacijo posameznih programov.

Program sestavijo skupaj člani upravnega odbora univerze in strokovni kader. Program je pripravljen po logiki: skozi leto člani univerze za tretje življenjsko obdobje v skrinjico idej sporočajo svoje želje, predstavniki upravnega odbora zbirajo predloge in jih na sestanku posredujejo ter istočasno oblikujejo program, ki ga tudi sprejmejo. (intervju 3, CIK Trebnje)

Ponudbo oz. vsebine oblikuje ekipa strokovnih delavcev oz. organizatorji izobraževanja, vedno jo predebatiramo s programskim odborom, ki vsako leto pred začetkom izobraževalne sezone potrdi tako višino članarine kot stroške oz. kotizacijo posameznih programov in seveda ponudbo samo kot celoto... (intervju 4, RIC NM)

Drugi koncept oblikovanja izobraževalne ponudbe za starejše odrasle, ki ga izvajajo v LUK in v ZIK Črnomelj, je plod strokovnega tima znotraj ljudske univerze. V LUK vse predloge, ideje, sugestije, ki jih zberejo tekom leta, analizirajo na kolegiju ob začetku novega šolskega leta. Samo ponudbo nato izlušči koordinatorka programa v sodelovanju z direktorico zavoda. V ZIK Črnomelj sestavita celotno ponudbo koordinatorka programa in vodja univerze za tretje življenjsko obdobje na podlagi izraženih predlogov starejših odraslih v osebnih kontaktih ali preko evalvacijskih vprašalnikov.

/.../izlušči samo ponudbo koordinatorka tega programa v sodelovanju z mano. Glede na realne finančne zmožnosti ocenimo, kaj bomo v tem letu lahko izvajali glede na populacijo in na število vpisanih. Seveda pa je odločilnega pomena, kaj od te ponudbe bo ostalo, ravno uvodno srečanje z vsemi zainteresiranimi, ko povedo, kaj od ponujenega pa dejansko želijo poslušati. Po tem uvodnem srečanju se izkristalizira urnik vseh krožkov. (intervju 1, LUK)

Jaz ob pomoči vodje izobraževanja. Kot nek strokovni tim znotraj institucije. (intervju 2, ZIK Črnomelj)

Razlika med ponudbo LUK in ZIK Črnomelj pa je ta, da na Ljudski univerzi Kočevje na uvodnem srečanju s člani univerze ugotavljajo interes za predlagane vsebine oz. glede na izražene potrebe naknadno vključijo v ponudbo tudi dodatne vsebine.

/.../Prav tako na uvodnem srečanju naredimo delavnico, kjer vsem prisotnim razdelimo listke, na katere lahko napišejo teme, ki jih zanimajo/.../ Tudi če nismo načrtovali nekih aktivnosti, za katere se je pa na tem uvodnem srečanju izkazalo, da je zanje veliko zanimanje, poiščemo ustrezne mentorje in tudi te vsebine potem ponudimo. (intervju 1, LUK)

Kaj vpliva na izbor, sestavo izobraževalne ponudbe?

Na vseh ljudskih univerzah se trudijo, da bi v ponudbi univerze za tretje življenjsko obdobje v čim večji meri prislunili željam in interesom članov. Toda to vedno ni združljivo s finančnimi zmožnostmi oz. razpisnimi zahtevami, ki določajo število udeležencev v posameznem programu. Aktualnost/zanimivost vsebine in finančne zmožnosti sta torej dva glavna dejavnika pri oblikovanju ponudbe.

/.../Ti programi so sofinancirani na podlagi javnega razpisa, v okviru katerega obstajajo standardi in normativi, ki predpisujejo določeno število vključenih udeležencev. Če tega števila ne zadovoljujemo, pomeni, da takšen program ne bo sofinanciran, torej bi bil dejansko lahko samo tržni, kar pa v našem okolju, kjer je zelo visoka stopnja brezposelnosti (najvišja v JV regiji), ne pride v poštev. Zato je merilo za izbor programov izkazan interes, ki se kaže v številu vključenih. (intervju 1, LUK)

Na koncu izobraževalne sezone ali ko je več ljudi skupaj, vedno naredimo poizvedbo, kaj bi jih še utegnilo zanimati. To upoštevamo pri pripravi nove izobraževalne ponudbe. (intervju 2, ZIK Črnomelj)
/.../Program je sestavljen na podlagi kriterijev: aktualnost vsebine in finančnih zmožnosti. (intervju 3, CIK Trebnje)

Prva stvar, ki vpliva, so seveda interesi, ki jih udeleženci izkazujejo oz. nam jih posredujejo na najrazličnejše načine: v osebnih kontaktih, preko programskega odbora, preko evalvacijskih vprašalnikov. Pomembne informacije so tudi njihova povpraševanja med letom/.../To so pravzaprav že usmeritve za naslednjo sezono. Če v tem letu nekih takšnih vsebin, po katerih povprašujejo, nimamo pripravljenih, jih avtomatsko uvrstimo v ponudbo za naslednjo izobraževalno sezono. (intervju 4, RIC NM)

Poleg tega v RIC Novo mesto in ZIK Črnomelj v ponudbo dodajo tudi programe, za katere so preko razpisov pridobili sredstva oz. brezplačne možnosti, saj je le-to pogosto pomemben motivator za vključitev v program. Intervjuvanka iz ZIK Črnomelj omenja tudi človeške vire

(mentorje, ki so na voljo) kot dejavnik, ki vpliva na sestavo izobraževalne ponudbe za starejše odrasle.

/.../Ponudimo tudi še kaj, kar mi menimo, da bi jih utegnilo zanimati. Za kar imamo mentorje, sredstva. V veliki meri se opiramo na to, kar so oni povedali, da jih zanima. (intervju 2, ZIK Črnomelj)

/.../Nekaj pa seveda je tudi tistega, kar dodamo sami, zato ker pač dobimo preko razpisov najrazličnejše brezplačne možnosti, ki se nanašajo tudi na to ciljno skupino/.../in računamo na to, da bomo približali tudi te vsebine udeležencem, kajti že brezplačnost sama je en pomemben motivator zato, da se ljudje odločajo, da se programa udeležijo. (intervju 4, RIC NM)

Kako oz. na kakšne načine ugotavljate, katere vsebine zanimajo starejše odrasle s podeželja? Na kakšne načine imajo starejši odrasli v okviru univerze za tretje življenjsko obdobje možnost vplivanja na izobraževalno ponudbo?

Izobraževalne institucije na različne načine ugotavljajo, katere vsebine zanimajo starejše odrasle s podeželja. Možnosti za izražanje svojih mnenj, predlogov, idej imajo preko osebnih stikov (razgovor z zaposlenimi ali mentorji na ljudski univerzi, uvodno srečanje pred začetkom izobraževalne sezone, na srečanjih članov, v pogovorih s člani programskega ali upravnega odbora, v evalvacijskih pogovorih ipd.) ali preko evalvacijskih vprašalnikov ob zaključku izobraževalnih programov (omenjajo ZIK Črnomelj, RIC Novo mesto, CIK Trebnje) oz. v RIC Novo mesto opravijo vsako drugo leto tudi anketiranje vseh članov in tako ovrednotijo programsko ponudbo in samo organizacijo univerze za tretje življenjsko obdobje ter pridobijo predloge za nove izobraževalne vsebine.

Ob pričetku vsakega semestra nagovorimo vse bivše člane, da se udeležijo uvodnega srečanja, na katerem predstavimo nove krožke, ki smo jih predvideli v prihajajočem šolskem letu/.../na uvodnem srečanju naredimo delavnico, kjer vsem prisotnim razdelimo listke, na katere lahko napišejo teme, ki jih zanimajo/.../Tudi če nismo načrtovali nekih aktivnosti, za katere se je pa na tem uvodnem srečanju izkazalo, da je zanje veliko zanimanje, poiščemo ustrezne mentorje in tudi te vsebine potem ponudimo. (intervju 1, LUK)

Tu in tam smo dajali kake evalvacijske vprašalnike, nam pa tudi sami povejo. Zgodilo se je, da se je zbrala skupina ljudi, prišla k nam in rekla, nas pa to zanima, bi nam omogočili. Mi smo potem poiskali mentorja in prevzeli obveščanje in vse ostalo, kar sodi zraven. (intervju 2, ZIK Črnomelj)

/.../redno izvajamo evalvacijo z vprašalniki, kaj še želijo izvedeti. Hkrati imamo na sedežu CIK Trebnje skrinjico idej vsak teden na razpolago, na lokacijah pa svoje predloge sporočijo mentorjem krožkov in koordinatorjem delavnic ali pa enostavno pokličejo na zavod. Ko se jim utrne neka misel po predavanju

ali delavnici, lahko to sporočijo tudi našim delavcem kadarkoli, kjerkoli. Člani upravnega odbora so zadolženi, da pridobivajo informacije, kaj jih zanima. Naši strokovni delavci so na preži, živijo v teh krajih in ugotavljajo z neformalnimi kontakti, kaj v življenju jih moti, kje čutijo pomanjkanje znanj ipd... (intervju 3, CIK Trebnje).

Vplivajo lahko pravzaprav na vse troje: na izobraževalno ponudbo kot celoto (na njeno vsebino, na programe), /.../znotraj te ponudbe na vsebino in izvedbo vsakega izmed ponujenih programov. Sigurno je prva možnost vpliva osebno/.../druga možnost vplivanja je na srečanjih članov univerze/.../tudi preko programskega odbora/.../Pomemben vir pa so tudi evalvacijski vprašalniki pri vsakem izobraževalnem programu. (intervju 4, RIC NM)

/.../Vsako drugo leto pa nekako opravimo tudi anketiranje vseh članov in jih zaprosimo za ovrednotenje naše programske ponudbe in seveda za ovrednotenje organizacije univerze za tretje življenjsko obdobje ter hkrati za predloge novih izobraževalnih programov/.../posamezniki, ki so na podeželju malo bolj aktivni in v razmerju do nas nastopajo kot neke vrste predstavniki svojega okolja.... (intervju 4, RIC NM)

O tem, koliko so oz. želijo biti aktivni starejši odrasli pri oblikovanju ponudbe univerze za tretje življenjsko obdobje, so mnenja intervjuvank diametralna. Direktorica CIK Trebnje navaja:

Težko dobimo podatke oz. pobude z njihove strani... (intervju 3, CIK Trebnje)

Medtem ko direktorica RIC Novo mesto pojasni aktivno vlogo starejših odraslih takole:

/.../se praktično tudi evalvacijski vprašalniki 100-odstotno vrnejo in tudi njihova udeležba na evalvacijskih pogovorih je takšna kot v običajnih programih. Tako, da tudi skozi to prepoznavamo, da želijo biti aktivni pri oblikovanju ponudbe oz. vplivati na to, kakšna je naša univerza za tretje življenjsko obdobje. (intervju 4, RIC NM)

Ste morebiti opravili tudi že kakšno raziskavo o potrebah po izobraževanju med člani univerze?

Raziskave o potrebah članov univerze niso opravili še na nobeni ljudski univerzi. Direktorica LUK ima pomisleke, da se ta ciljna skupina pisnim anketam ne bi odzvala (sodeč po slabih izkušnjah z anketami med delovno aktivno populacijo). Direktorici CIK Trebnje in RIC Novo mesto ocenjujeta, da gre pri tem za obsežnejšo nalogo, ki zahteva čas, kader in finančna sredstva. Hkrati direktorica RIC Novo mesto meni, da za potrebe priprave njihovih programov zadostujejo njihovi načini evalvacije in spremljanja odzivov udeležencev.

Najbrž ne zaradi tega, ker imamo pomisleke, da se ta ciljna skupina pisnim anketam ne bi odzvala/.../sofinanciranja takšne raziskave, da bi bil naročnik recimo Ministrstvo za šolstvo in šport ali Andragoški center Slovenije/.../bi zagotovo pristopili k temu projektu. (intervju 1, LUK)

Širše ne. Zgolj z evalvacijskimi vprašalniki/.../Ocenjujemo, da gre pri tem za obsežnejšo nalogo, ki zahteva čas in ustrezen kader... (intervju 3, CIK Trebnje)

/.../s čimer se ti sedaj ukvarjaš, je za naše okolje prva takšna raziskava. Smo pa pred desetimi leti, ko je univerza za tretje življenjsko obdobje nastajala, med takratnimi člani študijskih krožkov, preverjali kakšen je interes za ustanovitev univerze za tretje življenjsko obdobje in jih povprašali tudi po tem, katere vsebine bi jih zanimale... (intervju 4, RIC NM)

/.../za potrebe priprave naših programov zadostujejo naši načini evalvacije in spremljanje odzivov udeležencev/.../tudi se nismo srečali s tem, da bi morali s statističnimi podatki formalno utemeljevati svoje programe oz. ponudbo univerze za tretje življenjsko obdobje/.../Problem oz. razlog pa je bil v tem, da nikoli ni bilo dovolj sredstev na razpolago oz. so bili kolegi, ki delajo na teh področjih, običajno preobremenjeni in ni bilo pravega časa, da bi še to naredili. (intervju 4, RIC NM)

Vprašane so enotnega mnenja, da tudi na ravni lokalne skupnosti še ni bila opravljena raziskava o izobraževalnih potrebah starejših odraslih.

Kaj v največji meri vpliva na to, da želje, interese članov univerze upoštevate, realizirate?

Glavnina vprašanih navaja, da na realizacijo predlogov in pobud starejših odraslih v največji meri vpliva zadostno število udeležencev (normativ financerja) oz. da pobuda pokrije čim večji krog populacije. Eden izmed kriterijev je tudi mentor, in sicer na izbor le tega vplivajo ustreznost in strokovnost ter finančna sredstva, s katerimi razpolagajo na ljudski univerzi (v smislu, ali si ga lahko privoščijo). V LUK poročajo, da je za izbor in realizacijo pomembna tudi aktualnost vsebine, in sicer če je le-ta v kontekstu s smernicami izobraževanja odraslih ali celo z motom tistega leta.

Tudi sami presodimo, ali so vsebine, za katere je interes, dejansko odsev potreb iz okolja/.../ali so vsebine v kontekstu s smernicami strategije izobraževanja odraslih ali celo z motom tistega leta/.../Eden izmed kriterijev je tudi mentor (ali imamo ustreznega ali ne). In seveda drugi pogoj, če že je ta mentor po našem mnenju (ko opravimo z njim razgovor) ustrezen in dovolj strokoven, so finančna sredstva/.../omejena. Se je že pojavljalo, da smo imeli kakšnega čudovitega predavatelja/.../takšen predavatelj ima tudi svojo ceno, ki pa si jo s takšnim načinom financiranja, kot je sedaj urejen v slovenskem prostoru, ne moremo privoščiti. (intervju 1, LUK)

/.../Če so le sredstva in je možno dobiti mentorja, potem to realiziramo. Vedno poudarimo, če se bo zbralo dovolj ljudi, se bomo tudi mi potrudili. (intervju 2, ZIK Črnomelj)

V prvi vrsti, kolikšno število ljudi bi pobuda pokrila oz. če se pobude ponavljajo. Prvi kriterij je, da pokrijemo s to pobudo čim večji krog populacije. (intervju 3, CIK Trebnje)

Praviloma upoštevamo vse, kar predlagajo in vključimo v naslednje leto v ponudbo, seveda, če najdemo pravočasno predavatelje z znanji, ki lahko te programe izvedejo. Sicer, če nam to ne uspe, ponavadi to ponudimo v naslednji izobraževalni sezoni. Je pa seveda potem odvisno, kaj od tega uresničimo, kajti pomembno je število udeležencev, število prijav za posamezne programe. Naš normativ je 12 oz. 15 udeležencev tudi tu, ker je vendarle vse, kar jim ponujamo, povezano tudi s sofinanciranjem Ministrstva za šolstvo in šport in s prijavi na razpise, kjer so zahteve jasne. (intervju 4, RIC NM)

Financiranje izobraževanja starejših odraslih

Kdo so financerji vaših izobraževalnih aktivnosti za starejše odrasle s podeželja in kdo od njih prispeva največji delež? Kdo je največji financer izobraževalnih aktivnosti za starejše odrasle s podeželja?

Ugotavljamo, da ljudske univerze zagotavljajo različne vire za izvajanje izobraževalnih aktivnosti starejših odraslih s podeželja. Največji delež na treh ljudskih univerzah (LUK, ZIK Črnomelj, RIC Novo mesto) prispeva Ministrstvo za šolstvo in šport, in sicer iz razpisa za izobraževanje starejših odraslih (integralna sredstva) in preko projektov financiranih, iz ESS in integralnega proračuna. Na Centru za izobraževanje in kulturo Trebnje je v šolskem letu 2009/2010 (zadnjem v času poteka raziskave) največji delež prispevala Občina Trebnje. Tudi ostale institucije poročajo o pomembnem, konstantnem financiranju izobraževanja odraslih in s tem tudi ciljne skupine starejših odraslih s strani lokalne skupnosti (Mestna občina Novo mesto, Občina Kočevje, Občina Črnomelj), direktorica RIC Novo mesto pa omenja tudi podporo okoliških občin z brezplačno uporabo prostorov, s čimer lahko zagotavljajo prostorsko razpršenost programov. Direktorica CIK Trebnje izpostavi kot financerje posameznih projektov tudi Ministrstvo za kmetijstvo in Razvojni center Novo mesto (t.i. regionalno razvojno agencijo), organizatorica izobraževanja odraslih v ZIK Črnomelj pa Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. Iz treh ljudskih univerz (LUK, CIK Trebnje in RIC Novo mesto) poročajo tudi o članarinah oz. kotizacijah udeležencev kot pomembnem viru financiranja dejavnosti za starejše odrasle.

Največji delež procentualno ponuja Ministrstvo za šolstvo in šport preko javnega razpisa/.../Na drugem mestu je lokalna skupnost, in sicer Občina Kočevje/.../sofinancira z letno pogodbo del programa

Ljudske univerze Kočevje /.../ Ta sredstva sicer niso velika, so pa nekaj. Tretji vir financiranja so pa same članarine članov/.../Vse tisto, kar ne pokrijemo iz teh sredstev, pokrijemo iz lastnih virov. To pomeni, da je marsikdaj naše delo vložek institucije. (intervju 1, LUK)

/.../V zadnjih letih se LUK veliko ukvarja s projektnim delom, torej s črpanjem sredstev iz ESS... (intervju 1, LUK)

Iz sredstev javnih razpisov, ki jih izdajajo ministrstva, Ministrstvo za šolstvo in šport večinoma. Tu in tam Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, nekaj pa tudi iz sredstev Občine Črnomelj. (intervju 2, ZIK Črnomelj)

To so financerji projektov, če so projektne zadeve. Sicer govorimo o ministrstvih: Ministrstvo za šolstvo in šport, Ministrstvo za kmetijstvo, Razvojni center Novo mesto, občine ustanoviteljice in udeleženci sami s participacijo, članarino letno. Njihova participacija je letna članarina ter morebitni izredni oz. za aktivnost specifični stroški (posebni podporni material, stroški ekskurzije...). (intervju 3, CIK Trebnje)

/.../V letošnjem letu je bil največji financer dejavnosti univerze za tretje življenjsko obdobje Občina Trebnje. (intervju 3, CIK Trebnje)

/.../iz projektov, financiranih iz Evropskega socialnega sklada/.../Drugi vir so sredstva Ministrstva za šolstvo in šport/.../In tretji vir so sredstva Mestne občine Novo mesto, ki edina v našem okolju konstantno financira izobraževanje odraslih... Druge občine/.../s prostori, da nam jih brezplačno ponudijo v uporabo/.../omogočajo to prostorsko razpršenost programov. Pomemben vir pa so tudi kotizacije udeležencev, zlasti kadar gre za daljše programe. (intervju 4, RIC NM)

Največji delež prispeva Ministrstvo za šolstvo in šport in Evropski socialni sklad, potem pa seveda Mestna občina Novo mesto. (intervju 4, RIC NM)

V kolikšni meri financirajo izobraževanje starejši odrasli sami (članarine, kotizacije)?

Starejši odrasli sofinancirajo program univerze za tretje življenjsko obdobje v obliki članarine ali kotizacij, kadar gre za daljše programe. Na vseh ljudskih univerzah plačajo člani univerze članarino. V ZIK Črnomelj znaša le-ta na letni ravni 13 evrov, v RIC Novo mesto 15 evrov, v CIK Trebnje 20 evrov, z izjemo LUK, kjer znaša članarina za en semester 12 evrov, na voljo pa imajo vključitev v dva semestra (torej 24 evrov na leto). Članarina prinaša različne ugodnosti. Na LUK ni kotizacij, razen v primeru tečajev tujih jezikov. V ZIK Črnomelj si člani s plačilom članarine zagotovijo letno štiri brezplačna predavanja in znižane kotizacije v daljših programih. V RIC Novo mesto si člani s plačilom članarine celo šolsko leto zagotovijo brezplačen obisk na tedenskih predavanjih na sedežu ljudske univerze (t.i. Četrtekova srečanja), hkrati pa prejmejo za darilo knjigo Hoja po mavrici (priročnik za upokojence). Na CIK Trebnje so člani s plačilom članarine upravičeni do nižje kotizacije pri udeležbi v daljših

programih. V RIC Novo mesto in CIK Trebnje prispevek za članarine in participacijo sredstev udeležencev v posameznih programih ali krožkih potrdi t.i. programski oz. upravni odbor. Iz tega lahko sklepamo, da prispevek članov naj ne bi predstavljal oviro, saj je usklajen s predstavniki te populacije.

Intervjuvanke poročajo, da so s kotizacijami obremenjeni le nekateri daljši programi. Na LUK je delna kotizacija le pri tečajih tujih jezikov, na ZIK Črnomelj je izjema kotizacija pri programu Telovadba za zdravje, ki poteka ves zimski čas, v CIK Trebnje udeleženci plačajo znižano kotizacijo za programe, kjer je potrebna nabava podpornega materiala oz. didaktičnih pripomočkov, v RIC Novo mesto pa je kotizacija za nekatere daljše programe, ki potekajo na sedežu univerze. Po podatkih LUK in RIC Novo mesto se kotizacije za 25–30-urne programe gibljejo med 30 in 40 evri (z DDV-jem).

Ni kotizacij. Delna kotizacija je le pri tečajih tujih jezikov, ker tam dejansko zaposlujejo za izvajanje strokovnjake. Torej, angliste, germaniste, profesorje tujih jezikov. Izvajamo 30-urne programe in mislim, da je bila kotizacija okoli 30 ali 40 evrov. (intervju 1, LUK)

/.../če bi nam izvedba programa povzročala strošek, potem postavimo kotizacijo, vendar v podeželskih krajih načeloma ne. Razen, kadar gre za program Telovadba za zdravje, ki poteka čez cel zimski čas. Pri drugih programih pa ne, ker ne bi bilo to najbolje sprejeto. (intervju 2, ZIK Črnomelj)

/.../prostore ponudijo društva brezplačno, mi plačamo samo mentorja. Če je potreben material, udeleženci prinesejo svojega... (intervju 2, ZIK Črnomelj)

/.../Če gre pa za daljše tečajne, študijske krožke ipd., so pa kotizacije, ki so potem znižane. V teh primerih sofinanciramo tudi nabavo raznih didaktičnih pripomočkov ipd. (intervju 3, CIK Trebnje)

/.../S kotizacijo so obremenjeni samo nekateri daljši programi, ki jih izvajamo na sedežu v Novem mestu... (intervju 4, RIC NM)

Kotizacija je izračunana na podlagi direktnih materialnih stroškov programa in znaša 40 evrov z DDV-jem na program. Povprečno so programi 25–30-urni. (intervju 4, RIC NM)

Poudariti pa je potrebno, da so v vseh ljudskih univerzah krajše aktivnosti (2–5-urna predavanja, delavnice), ki jih izvajajo na podeželju, brezplačne, pa naj si gre za aktivnosti, namenjene izključno starejšim odraslim ali aktivnosti na točkah za vseživljenjsko učenje, ki so namenjene vsem odraslim v lokalnem okolju, tudi starejšim odraslim. Ravno tako so daljši programi (npr. Računalniška pismenost za odrasle, Usposabljanje za življenjsko uspešnost –

Izzivi podeželja), kjer gre za projektne dejavnosti, sofinancirane iz sredstev Evropskega socialnega sklada in Ministrstva za šolstvo in šport, brezplačne.

/.../Načeloma je večina vseh teh programov (delavnic, predavanj) brezplačna. Razna predavanja, ki so triurna, peturna, so vsa brezplačna... (intervju 3, CIK Trebnje)

Člani univerze za tretje življenjsko obdobje sofinancirajo program v obliki letne članarine, ki jo letno sprejme upravni odbor univerze za tretje življenjsko obdobje in morebitne posebne stroške delavnice (podporni material, ekskurzije...). Letos je bila 20 evrov letno. (intervju 3, CIK Trebnje)

/.../Praviloma je vse, kar se dogaja na Četrkovih srečanjih, na enodnevnih ustvarjalnih delavnicah ali pa drugih krajših delavnicah in na TVŽU za odrasle, brezplačno. Ravno tako programi, ki so bili vključeni v projekt Evropskega socialnega sklada, kot so Izzivi podeželja, Računalniška pismenost za odrasle. Vse to je bilo brezplačno. Del stroškov Četrkovih srečanj pokrivamo s članarino /.../ (intervju 4, RIC NM)

/.../članarina je minimalna, saj na semester znaša 12 evrov na posameznika. Na voljo pa imajo seveda vključitev v dva semestra letno... (intervju 1, LUK)

Članarino, ki je bila letos 13 evrov, plačajo udeleženci, ki jih imamo v bazi. Že od začetka univerze imamo takšno prakso, da v okviru članarine ponudimo članom štiri predavanja letno brezplačno. Tako da nimajo občutka, da so nekaj plačali. Tistim, ki so plačali članarino, ponudimo izobraževalne programe, za katere je potrebno plačati kotizacijo, nižjo kotizacijo... (intervju 2, ZIK Črnomelj)

/.../Ta članarina je 15 evrov vključno z DDV-jem za izobraževalno sezono, prinaša pa poleg brezplačnih Četrkovih srečanj tudi knjigo Hoja po mavrici/.../priročnik za upokojence... (intervju 4, RIC NM)

Se pri zagotavljanju sredstev za izobraževanje starejših odraslih srečujete s kakšnimi težavami?

V vseh treh ljudskih univerzah (LUK, ZIK Črnomelj in RIC Novo mesto), pri katerih je glavni financer programov za starejše odrasle Ministrstvo za šolstvo in šport, se srečujejo s težavami pri zagotavljanju teh sredstev. Izjema je CIK Trebnje, kjer je lokalna skupnost izredno poslušna za sofinanciranje te dejavnosti in tako tudi ključni financer programov za starejše odrasle. Ljudske univerze navajajo naslednje finančne in programske težave pri zagotavljanju sredstev s strani Ministrstva za šolstvo in šport:

- **programe**, za katere domnevajo, da jih bo financiralo dotično ministrstvo, **izvajajo** v šolskem letu» **na zalogo**«, saj razpisi običajno zelo zamujajo (npr. razpis v letu 2010 je bil

objavljen v maju in je veljal za tekočo izobraževalno sezono, o realizaciji programov pa je bilo potrebno poročati najkasneje do konca avgusta);

- izobraževalno ponudbo morajo razpisovati prej in tako **zagotavljati sredstva za izvedbo** (npr. mentorji, materialni, posredni in neposredni stroški), kar je velik **poslovni riziko**;
- zaradi odvisnosti od rezultatov razpisov **ne morejo zagotavljati stalnosti ponudbe** univerze za tretje življenjsko obdobje oz. ponudbe za starejše odrasle na podeželju; to pomeni, da je potrebno vedno počakati na to, kaj jim bo država sofinancirala;
- izobraževalno ponudbo oz. **vsebine prilagajajo razpisu**, kar pomeni, da ponujene **vsebine niso** vedno popolnoma **v skladu z interesi udeležencev**;
- **sredstva** za izvedbo **ne pokrijejo vseh stroškov** oz. vseh stroškov pogosto ne morejo opravičiti;

V RIC Novo mesto si, da poslovni riziko malo zmanjšajo, pomagajo s kotizacijami. Z njimi pokrivajo stroške predavateljev in morebitne materialne stroške, vsi ostali stroški, ki so povezani z delom, organizacijo, s prostori, z morebitnimi potnimi stroški, pa bremenijo druge vire. Predvidevam, da težave s financiranjem najbolj občutijo v ZIK Črnomelj in LUK, saj so programi za podeželsko prebivalstvo brez kotizacij. Organizatorica izobraževanja odraslih v ZIK Črnomelj poroča, da starejši odrasli niso pripravljeni plačevati za izobraževanje, saj si ga težko privoščijo, medtem ko direktorica CIK Trebnje navaja, da med udeleženci nikoli niso zaznali finančnega prispevka kot težavo za vključitev.

Ja, pri javnem razpisu MŠŠ. Ponudnikov je veliko, kriteriji se spreminjajo, zato uspešnost na razpisu ni ravno preprosta. Vse programe, za katere domnevamo da jih bo financiralo MŠŠ, izvajamo v šolskem letu»na zalogo«/.../Izvajamo vrsto krožkov misleč in upajoč, da bomo uspešni na javnem razpisu, ki bo objavljen koncem šolskega leta. To je sistemsko vprašanje, na katerega smo večkrat opozorili že ministrstvo/.../Upamo, da se bo to spremenilo, ker dejansko potem lahko z gotovostjo trdiš in veš, da lahko v šolskem letu ponujaš toliko in toliko krožkov, da boš za njih dobil toliko in toliko sredstev in se pač v teh okvirih tudi držiš... (intervju 1, LUK)

/.../Mi oblikujemo izobraževalno ponudbo glede na to, kaj nam odobreni razpisi omogočajo/.../Na ta način lahko nudimo brezplačne aktivnosti, vezani pa smo ne samo na sredstva, ampak tudi na vsebine, ki so nam odobrene. Vsebine niso vedno popolnoma v skladu z interesi udeležencev. Bolj varen, zagotovljen način financiranja z upoštevanjem interesov ljudi v okolju/.../Lažje jo je prilagajati ljudem. Prilagajamo jo razpisom, da bomo bolj uspešni na razpisu. Ni pa rečeno, da bodo te vsebine sprejete pri ljudeh/.../Dobrodošlo bi bilo večje financiranje za starejše odrasle. Sredstva na izvedbo ne pokrijejo

vseh stroškov, mi moramo vedno nekaj dodati/.../ Tudi opravičiti teh stroškov velikokrat ne moremo. (intervju 2, ZIK Črnomelj)

/.../Načeloma v nebo vpijočih težav nimamo, ker se prilagajamo. Glede na razpoložljiva sredstva izvedemo program. Lokalna skupnost je izredno poslušna za sofinanciranje te dejavnosti. Tudi med udeleženci nismo nikoli zaznali, da bi bil njihov prispevek težava. Tudi ta prispevek definira upravni odbor. Prav tako participacijo sredstev posameznim krožkom, obliko finančnega načrta in potem načrtovanje stroškov, tudi vse to definira upravni odbor... (intervju 3, CIK Trebnje).

Težave so v tem, da zaradi odvisnosti od rezultatov razpisov ne moremo zagotavljati stalnosti ponudbe univerze za tretje življenjsko obdobje oz. ponudbe za starejše odrasle v podeželskem okolju. To pomeni, da je potrebno vedno počakati na to, kaj nam država sofinancira. Običajno razpisi zelo zamujajo/.../To pomeni, da moramo sezone razpisovati prej in zagotavljati sredstva ne glede na to, ali jih iz razpisa kaj pridobimo ali ne/.../rizik malo zmanjšamo s kotizacijami tam, kjer gre za daljše programe/.../V finančnih težavah se znajdemo takrat, kadar se nam to načrtovanje ne izide najbolj. Recimo, bila so že leta, ko smo izvedli okrog 40 programov za starejše odrasle, pridobili sofinanciranih pa le 8... (intervju 4, RIC NM)

Informiranost

Kako širite informacije o možnostih izobraževanja za starejše odrasle s podeželja?

Na ljudskih univerzah širijo informacije o možnostih izobraževanja za starejše odrasle na podeželju na različne načine. Tri intervjuvanke (iz ZIK Črnomelj, CIK Trebnje, RIC Novo mesto) poudarjajo t.i. prakso »dober glas se širi«, in sicer dobre izkušnje dosedanjih udeležencev, ki osebno prenašajo drugim na podeželju te svoje dobre izkušnje iz programov. Dve intervjuvanki (iz ZIK Črnomelj in CIK Trebnje) navajata kot pomemben vir sodelovanje z društvi, aktivni, krajevnimi skupnostmi in drugimi asociacijami v okolju, ki predstavljajo njihovo dejavnost oz. izobraževalno ponudbo in širijo informacije. Prav tako dve intervjuvanki (iz CIK Trebnje in RIC Novo mesto) poročata o pomembnosti (ne)plačanih objav v lokalnih časopisih (občin oz. celo krajevnih skupnosti) in drugih lokalnih medijih, s čimer širijo prepoznavnost univerze za tretje življenjsko obdobje in seveda tudi obveščenost ljudi o tem, kakšne izobraževalne možnosti imajo. Isti dve intervjuvanki omenjata ali izdajo letne brošure univerze za tretje življenjsko obdobje (CIK Trebnje), ki jo člani prejmejo na dom oz. so občanom dosegljive na posebnih mestih v knjižnicah oz. čakalnicah zdravstvenega doma, ali izdajo publikacije o programih RIC Novo mesto, kjer je predstavljena tudi univerza za tretje življenjsko obdobje, publikacijo pa prejme 20.000 gospodinjstev v lokalnem okolju. Direktorica RIC Novo mesto omenja, da poskrbijo tudi za predstavitve na uvodnih srečanjih

članov univerze, med letom pa pisno o vseh izobraževalnih možnostih obveščajo vse člane univerze za tretje življenjsko obdobje.

Vsako leto se obrnemo na društva, ki jih še nismo zajeli kot naše slušatelje v krajih, ki so bolj oddaljeni in iz katerih opažamo, da ni udeležencev na naših izobraževalnih aktivnostih. /.../Dogovorimo se za srečanje v njihovem kraju, na katerega potem npr. predsednik krajevne skupnosti povabi ostale člane, da jim predstavimo našo izobraževalno ponudbo. Velikokrat nam prav pridejo pozitivne izkušnje tistih, ki so že bili vključeni iz drugih krajev, in pozitivne dobre izkušnje kolegov, prijateljev. Dober glas se širi/.../Če obveščáš nekoga pisno, brez osebnega stika, ni ефекtno. (intervju 2, ZIK Črnomelj)

/.../ objavljamo v lokalnih časopisih, ki so s strani tovrstne populacije zelo berljivi. Vsaka občina, celo nekatere krajevne skupnosti, izdajajo svoj lokalni časopis. Morda včasih samo dvakrat na leto, ampak vendarle tudi tam objavimo. Predstavljamo se z letno brošuro (300–350 izvodov), ki jo prejmejo na dom vsi člani univerze. Tako pride v roke tudi drugim. Dosegljive so tudi na posebnih mestih raznih institucij, zdravstvenih domov, knjižnic. Tam, kjer ljudje nekaj čakajo, si preberejo in jih na ta način povabimo... (intervju 3, CIK Trebnje)

/.../poskrbimo, da vsako jesen 20.000 gospodinjstev v našem ožjem okolju prejme našo publikacijo, v kateri je kar precejšnji del namenjen tudi predstavitvi programov univerze za tretje življenjsko obdobje. Potem delamo predstavitve na uvodnih srečanjih članov univerze za tretje življenjsko obdobje, med letom pa pisno o vseh možnostih obveščamo vse člane univerze za tretje življenjsko obdobje. Pomemben vir informacij so tudi mediji... (intervju 4, RIC NM)

Direktorica LUK poroča o pomembnosti vzpostavitve točk za vseživljenjsko učenje v najbolj odročnih predelih podeželja, s čimer so se približali ljudem in poskrbeli za izvajanje izobraževalnih aktivnosti ter širjenje informacij o svoji ponudbi.

/.../z delovanjem točk vseživljenjskega učenja, ki jih izvajamo v sklopu projekta Center vseživljenjskega učenja Dolenjska na petih lokacijah, ki so dejansko locirane na najbolj pozabljenih odročnih predelih podeželja/.../Vključeni so bili edino v programe za pridobitev izobrazbe po javno veljavnih programih. Sicer pa teh prebivalcev v naših programih neformalnega izobraževanja nismo videvali/.../Tudi vsebinsko točke delujejo zelo podobno kot krožki v Kočevju in v Ribnici preko univerze za tretje življenjsko obdobje. Torej pri vsebinah se prilagajamo željam udeležencev. (intervju 1, LUK)

Kako poskušate motivirati za izobraževanje tiste starejše odrasle s podeželja, ki so še vedno nedejavni v izobraževanju?

Tri intervjuvanke (iz LUK, CIK Trebnje in RIC Novo mesto) so mnenja, da je najboljša pot informiranja in motiviranja nedejavnih starejših odraslih ta, da potencialne kandidate

animirajo njihovi sovrstniki oz. v smislu »dobre izkušnje sosede najbolj zaležejo« oz. pozitivne izkušnje, ki se prenašajo »od vrat do vrat«. V ZIK Črnomelj se poslužujejo »slikovne metode« animiranja, in sicer na uvodnih srečanjih v predstavitev vključijo zelo veliko slik, ki marsikoga pritegnejo oz. prepričajo k udeležbi v izobraževanje.

Dobro izkušnjo imamo samo po tej poti, da potencialne kandidate animirajo njihovi sovrstniki. Udeleženci naših delavnic, tečajev povejo in povabijo, pokličejo. To najbolj pritegne. Poleg tega moramo biti tudi mi dejavni/.../Dobre izkušnje sosede najbolj zaležejo. To je največja skrivnost, ki je prisotna pri vseh, tudi pri nas aktivnih. (intervju 3, CIK Trebnje)

/.../skušamo motivirati tako, da sploh na uvodnih srečanjih, ko predstavljamo našo izobraževalno ponudbo pripravimo eno projekcijo, na kateri je zelo veliko slik. Ker slike so najbolj zgovorne in marsikoga prepričajo k udeležbi v nekem programu. Na slikah se vidi, če se imajo ljudje dobro/.../Marsikdo je še pod slabim vtisom iz šolskih dni in si izobraževanje odraslih predstavlja tudi kot tako, da bo nekdo meril njegovo uspešnost, rezultate. Zdi se mi, da je to še vedno ovira... (intervju 2, ZIK Črnomelj)

Kljub brezplačnosti, bližini doma, časovnemu prilagajanju izvedbe programa je med populacijo starejših odraslih v Beli krajini še vedno zaznati slabši interes za izobraževanje.

/.../izobraževanje ni še sprejeto v tolikšni meri kot vrednota, kot bi lahko bilo/.../nekaj časa traja, da človek pride do tega, da se udeleži neke stvari, ker hoče nekaj novega izvedeti. (intervju 2, ZIK Črnomelj)

Tudi direktorica CIK Trebnje meni, da na slabši interes za izobraževanje vplivajo stereotipi o učenju v starosti in negativne izkušnje (odnos do učenja) iz preteklih let.

Ko predstavljamo dejavnost, se skušamo izogibati terminom izobraževanje, učenje. S pozitivnimi besedami jih poskušamo nagovoriti, da je mogoče čas, da se naučijo govoriti angleško, delati z računalnikom itd. (intervju 3, CIK Trebnje)

Dve intervjuvanki (iz LUK in RIC Novo mesto) izpostavljata primernost izbora vsebin na delavnicah na podeželju, ki pritegnejo čim širši krog ljudi. Zanimiv pa je »akviziterski« predlog predstavljanja izobraževalnih možnosti direktorice RIC NM, toda ob tem poudari finančne ovire, ki zaenkrat ne dopuščajo takšnega načina dela.

/.../z delavnicami na terenu. Konkretno, ko smo imeli delavnico obrezovanja drevja, je prišlo mnogo podeželjanov, ki jih sicer nikoli nismo videli na točkah. Takrat/.../jim predstavili, da imamo teh delavnic še več, kje vse jih izvajamo, obenem pa smo jih povabili, da se jih udeležijo. Podeželju kdaj namenimo kakšno vsebino, kjer je finančna realizacija zahtevnejša, vendar se nam splača, saj posledično dobimo drugič več udeležencev. (intervju 1, LUK)

/.../s kakšnimi bolj usmerjenimi povezavami s posameznimi društvi bi se dalo najbrž pritegniti še kaj več odraslih v izobraževanje, torej tistih, ki so sedaj neaktivni/.../Prvi pogoj bi bil, da bi mi izbrali primerne vsebine, ki jih zanimajo, drugi pa, da bi vedeli, da te izobraževalne možnosti sploh so/.../Verjetno pa bi bila najboljša pot ustaviti se v vsaki vasi in podobno kot akviziterji predstavljati svojo dejavnost/.../finančne ovire tiste, ki nam tega načina dela ne dopuščajo. Kajti tukaj gre za velik obseg delovnega časa in energije/.../tega pa ponavadi v izobraževalnih programih ni mogoče pokriti v obsegu teh sredstev, ki so nam na razpolago. (intervju 4, RIC NM)

6.6.5 ALI BI AKTIVNA VLOGA STAREJŠIH ODRASLIH VPLIVALA NA IZBOLJŠANJE IZOBRAŽEVALNE PONUDBE, VSEBINE IN IZVEDBE PROGRAMOV? (RV 5)

Aktivna vloga starejših odraslih je konceptualno izhodišče za formulacijo spodnjih vprašanj o načinih angažiranja starejših odraslih za izboljšanje izobraževalne ponudbe, vsebin in izvedbe programov univerze za tretje življenjsko obdobje.

Kako bi lahko starejši odrasli pripomogli k boljši izobraževalni ponudbi in vsebinam programov? Na kakšne načine?

Intervjuvanke niso enotnega mnenja glede aktivne vloge starejših odraslih pri oblikovanju in nastajanju izobraževalne ponudbe oz. vsebinske zasnove programov. Dve intervjuvanki (iz LUK in ZIK Črnomelj) izpostavljata odprto in dobro komunikacijo med njimi in udeleženci, kar po njunem mnenju najbolj pripomore h kreiranju vsebin oz. vplivanju starejših odraslih na ponudbo in vsebine programov. Ob tem se nam zastavlja vprašanje, če je za oblikovanje ponudbe, pisane na kožo širšemu krogu starejših odraslih, resnično dovolj zgolj odprta komunikacija in izražene želje in predlogi posameznikov.

Starejše odrasle spodbujamo, da povedo, kaj želijo, kaj pogoje v okolju, kaj je takšnega, kar ne ponujamo. Vse to povprašujemo med izvajanjem programa, na uvodnem razgovoru, ko pričnemo z novim šolskim letom. Zelo odprti smo tudi za razne pogovore, ko nas obišejo. Ne povedo samo, kar sami mislijo, ampak tudi, kaj misli sosed, sorodnik ali kdo drug. To še najbolj pripomore h kreiranju vsebine. (intervju 1, LUK)

/.../Večkrat jih povabimo tudi k sodelovanju, da bi nastopali v vlogi mentorja zaradi izkušenj, ki jih imajo. Ta komunikacija med nami in njimi je prisotna. Mislim, da vplivajo v veliki meri, vedo, da smo odprti za njihove ideje, vedo, kje nas lahko poiščejo. Do sedaj se je tak način komunikacije in dela izkazal za primerne. Mislim, da dobro sodelujemo. (intervju 2, ZIK)

Na drugi strani direktorica CIK Trebnje izpostavi ključni moment vključitve v izobraževanje, saj šele tako lahko starejši odrasli uvidijo možnosti, ki jim jih ponujajo, in v nadaljevanju znajo presoditi, kje in kako lahko sodelujejo.

/.../Najvišja stopnica je pritegniti jih k sodelovanju, potem so pa lahko dejavni. Ko so dejavni v drugih asociacijah, ker mi smo povezani z njimi, črpamo tudi iz njihovih izkušenj. Če sporočijo kak impulz, kako drugo asociacijo, potem mi realiziramo, če tista asociacija ne more. Morajo biti glasni in povedati. (intervju 3, CIK Trebnje)

Aktivno volontersko vlogo pri univerzah za tretje življenjsko obdobje CIK Trebnje in RIC Novo mesto prevzemajo predvsem posamezniki, člani upravnega oz. programskega odbora. Direktorica RIC Novo mesto poudarja, da bi se starejši odrasli lahko še bolj aktivno vključevali v delovanje univerze, in sicer da bi predlagali več raznolikih vsebin, njihove izvajalce, se morebiti sami usklajevali s predavatelji oz. opozarjali predavatelje, kakšne interese in potrebe imajo ter se ne nazadnje tudi aktivno vključevali v izvajanje programov (kot mentorji). Sogovornica opozarja, da starejši odrasli prepuščajo njim, da opravljajo neke vrste servis zanje. Iz tega lahko povzamemo, da je prostovoljnega vključevanja starejših odraslih v delovanje univerze za tretje življenjsko obdobje premalo.

/.../Med njimi so specialisti za raznorazna področja, vendar pri nas praviloma teh poti starejši ne izkoriščajo in prepuščajo nam, da opravljamo neke vrste servis zanje, to pa avtomatsko ponudbo univerze za tretje življenjsko obdobje podraži. Kajti mi moramo upoštevati stroške, ki jih imamo kot javni zavod pri pripravi te ponudbe, in oceniti tudi stroške dela, ker volonterskega dela članov ni veliko. Kot volontersko delo bi lahko poudarila samo delo članov programskega odbora univerze za tretje življenjsko obdobje... (intervju 4, RIC NM)

Kako pa bi lahko starejši odrasli pripomogli k boljši izvedbi programov? Na kakšen način? V kolikšni meri so starejši odrasli pripravljene prostovoljno sodelovati v različnih aktivnostih univerze za tretje življenjsko obdobje?

Koliko in na kakšne načine se v delovanje univerze za tretje življenjsko obdobje vključujejo starejši odrasli, je odvisno od univerze do univerze. Iz pogovorov je razbrati, da je povsod zgolj peščica posameznikov, ki se je pripravljena angažirati in nameniti nekaj svojega časa za to, da programi dobro tečejo. Iz treh ljudskih univerz (ZIK Črnomelj, CIK Trebnje, RIC Novo mesto) poročajo, da se starejši odrasli angažirajo pri zagotavljanju (brezplačnega) prostora v posameznih krajih, v dveh univerzah (ZIK Črnomelj in RIC Novo mesto) pomagajo starejši odrasli v posameznih okoljih z obveščanjem udeležencev, zbiranjem predlogov, prijav in ponudb, v dveh univerzah (LUK in CIK Trebnje) je peščica prostovoljcev, ki sodeluje pri

organizaciji dogodkov, razstav, ki jih popestrijo z nastopi in kulinaricnimi dobrotami, iz dveh univerz (ZIK Črnomelj in CIK Trebnje) poročajo tudi o pomembnosti usklajevanja urnikov programov z večino udeležencev. Starejši odrasli, ki obiskujejo univerzo za tretje življenjsko obdobje pri CIK Trebnje, sodelujejo tudi pri oblikovanju in razmnoževanju raznih gradiv, organizirajo srečanja in sestanke mentorjev ter se javno predstavljajo na različnih dogodkih (razstave, dogodki, nastopi) in to tudi sami organizirajo.

/.../Na prostovoljni bazi se naši udeleženci vključujejo /.../ kot člani upravnega odbora./.../ ob zaključku šolskega leta (kaj spečejo, prinesejo, zapojejo in zaigrajo)/.../kadar organiziramo v sklopu univerze za tretje življenjsko obdobje kakšno prireditve (kot so npr. razstave izdelkov, ki nastajajo v vseh naših krožkih). Tudi na splošno je prostovoljstvo na našem področju zelo malo razvito. Mogoče je začetek razvijanja prostovoljnega dela ravno projekt Modeli svetovanja, kjer vključujemo starejše odrasle tudi kot prostovoljce.... (intervju 1, LUK).

Na prvem srečanju se pogovorimo o predlaganih terminih. Prilagajamo se skupini, večini. Izvajamo takrat, ko jim to najbolj ustreza, sicer jih ne bi bilo. Prav tako si na podežlju pomagamo s tem, da vodilni člani društva pomagajo pri obveščanju ostalih udeležencev, zbiranju prijav, ponudb/.../Pri zagotavljanju prostorov se sami dogovorijo v kraju, če bi lahko uporabili nek prostor za izobraževalne namene brezplačno. (intervju 2, ZIK)

/.../Tudi pri oblikovanju in razmnoževanju raznih gradiv, dokumentacij sami sodelujejo. Imamo tudi srečanja, sestanke mentorjev študijskih krožkov, tečajev. Tako, da so sami aktivni in zadeve organizirajo/.../javno se predstavljajo na različnih dogodkih in to je vse v njihovi organizaciji/.../pomagamo jim pri zahtevnejših zadevah, npr. naročimo avtobus, da se nekam odpeljejo, skooriniramo stojnico, vse ostalo pa sami pripravljajo: razstave, dogodke, se dogovarjajo za nastope ipd. (intervju 3, CIK Trebnje)

/.../naš programski odbor v celoti dela pravzaprav volontersko in tudi posamezniki, ki se v bistvu angažirajo za to, da naše dejavnosti tečejo na terenu/.../so pravzaprav volonterji in pomagajo na ta način, da uredijo oz. priskrbijo prostor/.../hkrati so informator o izobraževalni ponudbi in tudi motivator za to, da je udeležencev vedno več. Je pa tudi res, da se mi močno odzivamo na njihove predloge, na to, katere vsebine bi radi, kaj ljudi zanima, zato da jim tudi to njihovo vlogo olajšamo... (intervju 4, RIC NM)

Direktorica LUK poudarja predvsem pomembnost sodelovanja starejših odraslih pri izboru mentorja ter izkazano morebitno nezadovoljstvo z njim oz. njegovimi metodami dela.

/.../že med izvajanjem programa kritično izpostavijo morebitne pomanjkljivosti pri izvajanju - npr. dolgočasno podajanje snovi, neuporaba konkretnih primerov, ponavljanje/.../Svojo kritiko povedo

večinoma strokovni delavki/.../Prvič, ne bodo se vključevali, če se ne bodo strinjali z izborom mentorja, drugič, če je mentor že izbran, pa so nezadovoljni z njim... (intervju 1, LUK)

Direktorica RIC Novo mesto pa predlaga večjo vlogo starejših odraslih kot predavateljev oz. njihovih asistentov ter animatorjev, motivatorjev in informatorjev, ki bi na vsakem srečanju poskrbeli za dobro počutje vseh udeležencev z drobnimi pozornostmi in boljšo informiranostjo udeležencev.

/.../njihovo angažiranje pri izvajanju izobraževalnih programov bi bilo možno in dobro. Če bi se za to odločili, bi morali verjetno tudi na drugačen način pristopiti k celi naši ponudbi univerze za tretje življenjsko obdobje. Pri nas namreč sedaj, praviloma vse predavatelje, ki izvajajo daljše programe, plačujemo po avtorskih pogodbah... (intervju 4, RIC NM)

Pri sami izvedbi programov se starejši odrasli (oz. člani) lahko pojavljajo tudi v vlogi mentorjev, predavateljev. Kako je pri vas s tem?

Tri intervjuvanke (LUK, ZIK Črnomelj, RIC Novo mesto) poročajo o tem, da so predavatelji, mentorji v programih univerze za tretje življenjsko obdobje predvsem zunanji sodelavci (proti plačilu). Ob tem je zanimivo dejstvo, da je na LUK po oceni direktorice kar 75 % predavateljev iz vrst starejših odraslih, z izjemo ene članice, vsi predavajo oz. mentorirajo proti plačilu. V okviru univerze za tretje življenjsko obdobje CIK Trebnje in LUK člani predavajo oz. mentorirajo tudi v daljših programih, po mnenju direktorice CIK Trebnje, če ne gre za vsebinsko prezahtevne programe oz. če ne gre za novejšo digitalno vsebino (npr. računalništvo). Sicer pa direktorici CIK Trebnje in RIC Novo mesto navajata, da člani pogosto krajše delavnice oz. predavanja pripravijo in vodijo brezplačno (npr. potopisna predavanja ipd.).

V začetku delovanja univerze za tretje življenjsko obdobje so bili mentorji izbrani na podlagi referenc iz ciljne skupine starejši odrasli, predvsem domačini/.../delovali na prostovoljni bazi, ko pa smo začeli razširjati ponudbo in k sodelovanju vabili tudi druge/.../se je za ta struktura nekako porušila/.../ni bilo več prostovoljstva, struktura mentorjev je nekako ostala/.../Mentorji, ki izhajajo iz kočevske in sosednjih občin so tudi člani Univerze, a so kot mentorji oproščeni plačila članarine. So člani programskega odbora, izvajajo in vodijo delavnice, ki na semester trajajo do 25 ur. Preostalih 25 % pa je mlajših, predvsem profesorjev in strokovnjakov/.../Mislim, da imamo samo eno predavateljico iz vrst starejših odraslih, ki/.../se odreka vsakemu honorarju. (intervju 1, LUK)

V glavnem so zunanji sodelavci, ki jih plačamo. (intervju 2, ZIK)

Pri daljših oblikah, tečajnih, če ne gre za res vsebinsko zahtevne zadeve. Če gre za nove vsebine, npr. računalništvo, potem pa težko člani. Tudi pri teh triurnih, krajših delavnicah so tudi naši člani. Posodobili smo program, od 170 vpisanih članov ima marsikdo kaj povedati. Po dve, tri delavnice na leto pripravijo sami člani. Ena gospa ves čas potuje in pripravlja potopisna predavanja itd. Potem o zdravilnih zeliščih, kulturni dediščini, kuharskih in podobnih zadevah. Jih poskušamo kar vključiti. (intervju 3, CIK Trebnje)

Mešano. Zunanji sodelavci in sodelavci v drugih naših programih, pa tudi člani univerze za tretje življenjsko obdobje. Predvsem tisti, ki imajo kakšna zanimiva znanja ali pa takšni, ki predstavljajo potopisna predavanja, /.../ pripravijo potem predstavitev tega, kar so videli in doživeli. (intervju 4, RIC Novo mesto)

Največkrat brezplačno. S tem, da so to krajše delavnice na Četrkovih srečanjih, praviloma od dveh do štirih šolskih ur/.../to pripravijo posamezni člani univerze. (intervju 4, RIC Novo mesto)

Ali so se starejši odrasli, ki so dejavni tudi na drugih področjih (npr. v društvih ipd.), pripravljeni več vključevati v izobraževanje in tudi aktivno sodelovati z vašo inštitucijo?

Vse štiri intervjuvanke potrjujejo tezo, da se tisti starejši odrasli, ki so dejavni tudi na drugih področjih (npr. v društvih), več vključujejo v izobraževanje in tudi bolj aktivno sodelujejo z izobraževalno institucijo.

/.../ Tisti, ki so naši udeleženci, so tudi sicer aktivni. Njih vidiš na vseh proslavah, v kavarni, pri klepetu, na sprehodih. Torej gre za aktivne starejše odrasle. (intervju 1, LUK)

/.../Če so člani nekega društva, je bolj verjetno, da se bodo vključili tudi v našo izobraževalno ponudbo. Ni pa to pravilo. Se vključujejo tudi drugi in v vedno večjem številu. (intervju 2, ZIK Črnomelj)

Da. Menim, da so ti z aktivnostjo na drugih področjih presegli stereotipe o starosti kot času mirovanja in času nemoči in odvisnosti od drugih. (intervju 3, CIK Trebnje)

/.../praviloma vključeni tudi v druga društva, in sicer v društva upokojencev, turistična društva, aktive kmečkih žena ipd. /.../v bistvu njihovo sodelovanje v programih naše univerze za tretje življenjsko obdobje je neke vrste presečno delovanje, ker jih združujejo izobraževalni interesi in ne toliko članstvo, kot je praviloma pri društvih... (intervju 4, RIC Novo mesto)

6.6.6 KAKO BI STAREJŠI ODRASLI LAHKO SPREMINJALI ODNOS DO SAMIH SEBE OZ. DO STARIH LJUDI? (RV 6)

O starejših obstajajo razni predsodki in miti, prisoten pa je tudi pojav diskriminacije. Zato smo v tem tematskem sklopu želeli pridobiti mnenja, na osnovi katerih je mogoče povzeti določene ugotovitve o tem, kaj oz. kako lahko starejši odrasli pripomorejo k spreminjanju miselnosti o starosti in staranju.

Na kakšne načine bi lahko starejši odrasli sami spreminjali odnos do samih sebe oz. do populacije starejših odraslih? Kako bi lahko odpravili napačna prepričanja o starosti in staranju?

Intervjuvanke so enotnega mnenja, da lahko starejši odrasli z vključevanje v izobraževalne programe in druge aktivnosti postajajo bolj pomemben družbeni akter. Z vključevanjem v izobraževalne aktivnosti ohranjajo svojo miselno kondicijo, posodablajo znanje in ostajajo v koraku s časom, hkrati pa aktivno (so)oblikujejo življenje vseh generacij. Sogovornice ugotavljajo, da je premalo medgeneracijskega povezovanja in učenja (kar je bila značilnost preteklih generacij, ki so živele skupaj). Omenjajo projekte oz. poskuse učenja starejših odraslih od mlajših (npr. prenos računalniških znanj v projektu Stari starši in vnuki v LUK in RIC Novo mesto; ZIK Črnomelj prenos drugih uporabnih znanj), opozarjajo pa na pomanjkanje ponudbe, kjer bi bili starejši odrasli v vlogi mentorjev in bi prenašali svoje znanje in izkušnje na mlajše generacije (npr. s področja podjetništva, hortikulture, kulinarike, državljske kulture, tudi mentorstvo v podjetjih). Toda za uresničitev te ideje, bo potrebno po besedah direktorice RIC Novo mesto zadostiti dvema pogojema, in sicer na ravni celotne družbe ter tudi pri starejših odraslih razviti kulturo prostovoljstva, v izobraževanju odraslih pa uzakoniti javno mrežo ter jo v praksi izvajati, s čimer izobraževalne institucije ne bodo obremenjene s tem, kje pridobivati sredstva za stroške dela. Torej, naloga mlajših generacij, izobraževalnih institucij, društev in drugih akterjev je, da starejšim odraslim omogočajo priložnosti za učenje in aktivno delovanje v skupnosti, jih o tem informirajo oz. jim svetujejo, jih vzpodbujajo k vključitvi in aktivnemu sodelovanju, s tem pa vplivajo tako na spreminjanje miselnost starejših samih kot tudi družbe v celoti.

/.../da »izbezamo« tiste, ki mislijo, da so za »staro šaro«. Lahko jih podobno kot z izvajanjem projekta Stari starši in vnuki, ko so vnuki tisti, ki jih spodbujajo, da so aktivni/.../s pomočjo projekta Modeli svetovanja, kjer jih bomo na terenu dejansko izbezali iz njihovega majhnega sveta/.../se bo preko teh

aktivnosti počutil mladega in aktivnega/.../spodbudili z delovanjem »univerze za mlajše obdobje«/.../starejši odrasli bili mentorji, ki bi svoje izkušnje, znanje, zgodovinske spomine delili z mlajšimi in s tem pri mlajših spodbujali vse to, kar jim manjka. (intervju 1, LUK)

/.../ko pridemo prvič v stik s skupino starejših odraslih, eno delavnico namenjeno vseživljenjskemu učenju, /.../posebnostim, ki jih imajo starejši odrasli v izobraževanju/.../To, da jih spodbudiš k aktivnosti, je en element, ki jih pritegne k izobraževanju/.../upoštevati njihove izkušnje, želje/.../Mislim, da naredijo dovolj s tem, da se vključijo/.../vplivajo tudi na to, da ohranijo svojo bistrost, posodablajo znanje in ostajajo v koraku s časom. Poskusili smo že z delavnico medgeneracijsko učenje/.../Sodelovanje starejših otrok in starejše generacije se mi zdi v zadnjem času dobro sprejeto/.../ (intervju 2, ZIK Črnomelj)

/.../se mladi nimamo priložnosti učiti od starejših in starejši ne od mlajših. Prej, ko so bile družine, kjer so po tri generacije živele skupaj, so se drug od drugega učili/.../Ni bilo bojazni, da v družbi ne bodo funkcionirali...Zdaj živimo vsak zase, ločeno in vsi moramo normalno funkcionirati/.../Ali je to predsodek starejših, da je za njih izobraževanje zaključeno z upokojitvijo, potem je izhod v tem, da se vključijo, da se aktivirajo. Težko govorim o predsodku, pravzaprav gre za izkušnjo preteklih generacij/.../S temi predsodki se je potrebno spopasti in začeti živeti drugače... (intervju 3, CIK Trebnje)

/.../z aktivnejšim vključevanjem v različne izobraževalne programe/.../bili bolj pomemben družbeni akter/.../kot mentorji v različnih medgeneracijskih skupinah/.../starejši prenašali svoje znanje na mlajše/.../povezave z ekonomsko srednjo šolo/.../npr. starejši prenašali znanje in izkušnje s področja podjetništva, pa do sodelovanja npr. s kmetijsko ali pa gostinsko šolo/.../vrtičkarstva do kulinarike seznanjali mlade/.../bili mladim mentorji npr. v podjetjih...(intervju 4, RIC Novo mesto).

6.7 SKLEPNE UGOTOVITVE KVANTITATIVNE IN KVALITATIVNE RAZISKAVE

6.7.1 MOTIVI ZA UDELEŽBO V IZOBRAŽEVANJU (RV 1)

Z analizo kvantitativnih in kvalitativnih podatkov smo pridobili naslednje ključne ugotovitve o motivih starejših odraslih za vključitev v izobraževanje:

1. Prevladujejo kognitivne potrebe in v povezavi s tem dva glavna motiva:
 - želja po pridobivanju novih znanj in veščin, ki jim koristijo v vsakdanjem življenju,
 - zanimanje za določeno področje oziroma temo izobraževanja.

O pomembnosti slednjega motiva pove tudi podatek, da se je zanj opredelilo več kot 80 % vseh anketiranih.

2. Tretji najpomembnejši motiv za vključitev v izobraževanje je želja po druženju in pripadnosti.
3. Starejši odrasli so kot največje prednosti učenja in izobraževanja v tretjem življenjskem obdobju ocenili nova znanstva in prijateljstva, osebni razvoj ter zadovoljstvo (»občutek samoizpopolnitve« in »užitek pri učenju«). Torej v ospredju so motivi, ki smo jih že omenili, le da so tokrat po intenziteti v nekoliko drugačnem vrstnem redu.
4. Po pričakovanjih ugotovljamo, da sta pri članih, starih do 64 let, želja po pridobivanju novih znanj in veščin ter osebni razvoj bistveno večja razloga za vključitev v izobraževanje kot pri starejših članih (starih nad 65 let).
5. Ženske se v primerjavi z moškimi za izobraževanje v večji meri odločajo zaradi želje po pridobivanju novih znanj, zanimanja za določeno področje, predhodnih pozitivnih izkušenj, želje po druženju in pripadnosti, osebne razvoja in veselja do učenja. Največja razlika med spoloma se kaže pri razlogu predhodnih pozitivnih izkušenj z učenjem in izobraževanjem, s čimer se strinja 66,3 % žensk in le 21,7 % moških. Prav tako se moški v primerjavi z ženskami v manjši meri za izobraževanje odločajo zaradi »užitka pri učenju« (moški 34,8 %; ženske 64,6 %) ali izboljšanja samozavesti (moški 34,8 %; ženske 67,7 %). Drugačne potrebe in aspiracije anketiranih moških v primerjavi z ženskami lahko razložimo z nižjo stopnjo njihove izobrazbe, saj ima kar 40,9 % anketiranih moških (ne)dokončano OŠ.

Prišla sem do podobnih ugotovitev kot drugi raziskovalci motivacijskih dejavnikov starejših odraslih (Bynum in Seaman 1993, Scala 1996; Jelenc Krašovec in Kump 2009). Starejši odrasli kot najpomembnejše motivacijske dejavnike izpostavljajo: kognitivni interes, socialne stike (nova znanstva in prijateljstva), željo po učenju, osebni razvoj, občutek samoizpopolnitve (življenje in delo je bolj izpopolnjeno), užitek pri učenju (zavedanje koristnosti učenja). Indikatorja želja po aktivnosti (strukturiranje časa, izogibanje dolgočasju) in skupnostnem udejstvovanju imata nekoliko manjši, a še vedno dokaj pomemben vpliv na odločitev za izobraževanje. S tem so potrjeni vsi trije učinki učenja, in sicer človeški, identitetni in socialni kapital (Schuller v Kump in Jelenc Krašovec 2010, 33).

6. Starejši odrasli z višjo stopnjo izobrazbe in posledično višjim socio-ekonomskim statusom se v primerjavi z manj izobraženimi v večji meri vključujejo v izobraževanje

zaradi pridobivanja novih znanj in veščin, zaradi osebnostnega razvoja in predhodnih pozitivnih izobraževalnih izkušenj. Prav tako so želja po pripadnosti, želja po aktivnosti oz. strukturiranju časa in pričakovanja okolice močnejše izraženi pri bolj izobraženih starejših odraslih.

Analiza anketnih odgovorov ne potrjuje teoretičnih ugotovitev Boshiera in Collinsa (1989) v celoti, ki pojasnjujejo, da se manj izobraženi starejši odrasli v večji meri vključujejo v izobraževanje zaradi socialnih stikov, socialne stimulacije, skupnostnega udejstvovanja in pričakovani okolice. Pri vseh navedenih potrebah je močnejša tendenca pri bolj izobraženih anketirancih, kar pa je ravno obratno od Boshier in Collinsovih ugotovitev. Z zagotovostjo pa lahko potrdimo njuna teoretična dognanja o tem, da so pri starejših odraslih z višjim socio-ekonomskim statusom v primerjavi s tistimi z nižjim statusom bolj izražene kognitivne izobraževalne potrebe.

7. Upokojitev kot življenjska prelomnica je motivacijski dejavnik z nekoliko manjšim, pa vendar pomembnim vplivom v primerjavi z ostalimi ocenjenimi življenjskimi spremembami (npr. izguba zaposlitve, ločitev, vdovelost, selitev itd.).

Teorije življenjskega poteka predstavljajo, da spremembe v življenju (npr. izguba zaposlitve, ločitev, vdovelost, upokojitev itd.) sprožijo učenje oz. izobraževanje, saj je takrat motivacija za učenje izjemno visoka. Havighurstova teorija razvojnih nalog predstavlja te priložnosti oz. učne momente v povezavi z razvojnimi nalogami posameznika (Cross 1981, 127). Toda glede na to, da se v izobraževanje v večji meri vključujejo bolj izobraženi starejši odrasli (kar 81,5 % anketiranih ima SŠ ali več), si lahko motiv vključitve v izobraževanje razlagamo z njihovimi predhodnimi pozitivnimi izkušnjami z izobraževanjem oz. izobraževanje predstavlja stalnico v njihovem življenju. To je v skladu z znano teorijo kontinuitete, ki predpostavlja, da se »posameznikove osebne značilnosti z leti ne spremenijo drastično, morebiti postanejo s starostjo le nekoliko bolj izrazite. Spremembe so torej adaptacijski proces, ki vključuje interakcijo med osebnotnimi prioritetami, biološkimi in psihološkimi sposobnostmi, situacijskimi zmožnostmi in življenjskimi izkušnjami (Atchley v Salmon 1981, 45).

Zgoraj navedene ugotovitve se nanašajo na analizo odgovorov članov vseh štirih univerz za tretje življenjsko obdobje v JV regiji, ki delujejo pod okriljem ljudskih univerz. Seveda pa je

potrebno izpostaviti še nekatere značilnosti v posameznih okoljih. Vasi in zaselki po Beli krajini so zelo razpršeni, zato je po mnenju izobraževalcev ključnega pomena bližina izobraževalnih aktivnosti. Še posebej, če vemo, da so razdalje med kraji velike, čas pa ljudem na kmetijah dragocen. Hkrati je iz intervjuja kot tudi analize anketnih odgovorov razbrati, da je v Beli krajini veliko »mladih upokojujencev«, ki so npr. ostali brez zaposlitve in si želijo izboljšati svoj socio-ekonomski položaj z dopolnilnimi dejavnostmi na kmetiji, od koder izhaja želja po vključitvi v izobraževanje in po pridobivanju določenih kompetenc.

Pri starejših odraslih iz Suhe krajine je iz razgovora s takratno direktorico tamkajšnje ljudske univerze kot tudi iz ocen anketiranih članov univerze razvidno, da je mentor bistvenega pomena za vključitev starejših odraslih v izobraževanje.

6.7.2 OVIRE ZA (NE)UDELEŽBO V IZOBRAŽEVANJU (RV 2)

Povzemam ključne ugotovitve o ovirah za (ne)udeležbo starejših odraslih v izobraževanju, kjer prihaja do razkoraka med izraženimi potrebami starejših odraslih in med zaznavanjem teh potreb s strani izobraževalnih institucij:

1. Starejši odrasli kot najpomembnejše ovire navajajo institucionalne ovire, in sicer način prenašanja znanja (predavatelj, metode, pripomočki), informiranost o programih in pomoč pri izbiri le-teh, (ne)ustrezno programsko ponudbo, urnike predavanj in delavnic ter trajanje programa. Članom univerze LUK je prvi omenjeni dejavnik nekoliko pomembnejši kot ostalim udeležencem.
2. Situacijskih ovir (pomanjkanje časa, prezaposlenost, družinske obveznosti, stroški izobraževanja, oddaljenost od kraja izobraževanja) in dispozicijskih ovir (samozavest, starost, zdravstveni razlogi, predznanje) starejši odrasli ne ocenjujejo kot glavnih razlogov za neudeležbo v izobraževanju.
3. Izobraževalne institucije ravno obratno v ospredje postavljajo situacijske (prezaposlenost, oddaljenost in težave s prevozom, varstvo otrok) in dispozicijske ovire (nizka izobraženost, učenje ni bila njihova stalnica, odpor do nenehnih sprememb, pomanjkanje interesa, pomanjkanje radovednosti), medtem ko institucijskih ovir skoraj ne zaznavajo (navajajo zgolj časovno neustreznost in slabo informiranost o ponudbi v okolju).

Znanih teoretičnih paradigem, da so situacijske ovire najpogostejše ovire v izobraževanju starejših odraslih (Cross 1981, 146; Tuckett, 1996; Carlton in Worsley, 1996; Jelenc Krašovec in Kump 2006), ter pomembnosti dispozicijskih ovir (McGivney 1993; Hiemstra 1996; Scala 1996; Sargant in Aldridge 2002) naša raziskava ne potrjuje. To lahko utemeljimo s tem, da so starejši odrasli, ki so člani univerze za tretje življenjsko obdobje, dobro izobraženi, s pozitivnim odnosom do izobraževanja in kognitivnimi potrebami po izobraževanju, zato ne iščejo vzrokov za neudeležbo v pomanjkanju časa in v družinskih obveznostih. Stroški izobraževanja in oddaljenost od kraja izobraževanja sta prav tako dejavnika, ki ne vplivata tako močno na vključenost starejših odraslih v izobraževanje kot pred leti (po podatkih raziskave Udeležba prebivalcev Slovenije v izobraževanju odraslih iz leta 1998 in 2004). Za to so zagotovo zaslužne izobraževalne institucije, ki se na eni strani trudijo približati učenje čim bliže domu (torej tudi na podeželje), po drugi strani pa zagotavljajo finančna sredstva, s katerimi omogočajo (skoraj) brezplačno ponudbo izobraževanja.

Ob tem je zaskrbljujoče dejstvo, da izobraževalne institucije navajajo predvsem situacijske in dispozicijske ovire, institucijske ovire pa komaj da omenijo. Niti ena od intervjuvank ne omenja programske ponudbe kot pomembnega faktorja, ki vpliva na (ne)udeležbo starejših odraslih v izobraževanju, medtem ko jo člani univerz uvrščajo na tretje mesto po pomembnosti. Sprašujemo se, ali imajo izobraževalne institucije resnično zmotno predstavo o potrebah ciljne skupine starejših odraslih ali pa si zaradi zagotavljanja finančnih virov in razpisnih pogojev, ki očitno narekujejo programsko (ne)ustrezno ponudbo, zatiskajo oči?

4. Na odločitev za udeležbo v izobraževanju vplivajo posameznikove značilnosti, kot so: izobrazba (status), spol, starost.
5. Pri manj izobraženih starejših odraslih je v primerjavi z bolj izobraženimi pogosteje zaznati dispozicijske ovire: pomanjkanje samozavesti, pomanjkanje potrebe po učenju in pomanjkljivo predznanje. Prav tako je pri tej skupini močnejše prisotna situacijska ovira prezaposlenosti, saj jim najbrž zaradi dela na kmetiji in drugih obveznosti zmanjkuje časa za udeležbo v izobraževanju ali pa se morebiti »skrivajo« za temi ovirami.
6. Po drugi strani pa ugotavljam, da je pri starejših odraslih z višješolsko ali višjo izobrazbo programska ponudba statistično značilno ($p=0,003$) bolj pomemben dejavnik, ki vpliva na odločitev za udeležbo v izobraževanju, kot pri manj izobraženih anketirancih. Kognitivne potrebe so torej kot dejavnik udeležbe v izobraževanju močnejše prisotne pri bolj izobraženih starejših odraslih.

Torej pasivnost oz. aktivnost starejših odraslih je odvisna od življenjskega sloga v aktivnem obdobju ter od socialnih in ekonomskih okoliščin (Riley in Foner 1968 v Salmon 1981, 45; Hooyman in Kiyak 2002, 259). Pridobljeni podatki potrjujejo teoretične predpostavke o odklonilnem odnosu do izobraževanja pri tistih, ki se že kot mlajši niso veliko izobraževali (Jelenc Krašovec in Kump 2009, 212). Ljudje z nizko samopodobo in slabimi učnimi izkušnjami in dosežki (npr. tisti, ki so zgodaj opustili šolanje) se tudi kasneje težje odločajo za vključitev v izobraževanje oz. se izogibajo vključenosti v organizirane oblike izobraževanja odraslih (Cross 1981, 133). Cross predlaga, da se takšne odrasle sprva spodbuja k vključevanju v izobraževanje s pomočjo izobraževalnih oblik, ki zahtevajo nizko stopnjo rizičnosti v smislu ponovnega neuspeha. Kot takšno se zdi najprimernejše samostojno učenje (tj. samostojni učni projekti po Toughu), pri katerem ima posameznik popolno kontrolo nad učno situacijo (npr. stopnjo zahtevnosti, tematiko, časovno razpoložljivostjo) (ibid., 133–134). Toda, naši podatki prikazujejo, da se je zgolj 6,1% anketiranih z (ne)dokončano OŠ pripravljenih samostojno učiti. Morebiti lahko to razložimo s Toughovo ugotovitvijo, da je »učenje odraslih ledena gora, pri kateri se nad gladino (v javnosti) vidi in priznava le njen vrh, večji del pa je skrit in obsega vse drugo človekovo namerno učenje. Vendar je to javnosti skrito učenje in znanje za človeka prav tako, če ne še bolj, pomembno. Predvsem je presenetljiva ta ugotovitev, da se človek navadno sploh ne zaveda, koliko se uči.« (Tough 1995, 12) Iz tega izvira dvojni razmislek, in sicer ali se anketiranci (predvsem manj izobraženi) sploh zavedajo vsega svojega učenja, po drugi strani pa je potrebno razmisliti o načinih motiviranja manj izobraženih starejših odraslih za samostojne oblike učenja, ki naj bi bile nekakšni začetki posameznikovega ponovnega učenja in izobraževanja.

7. Ženske v primerjavi z moškimi kot morebitne ovire, ki vplivajo na (ne)udeležbo v izobraževanju, pogosteje omenjajo (ne)ustreznost programske ponudbe in način podajanja znanja (izbor predavatelja, primernost učnih metod in pripomočkov).
8. Pri starejših odraslih do 64 let, v primerjavi s starejšimi odraslimi nad 65 let, statistično značilno v večji meri na udeležbo v izobraževanju vplivajo institucionalne ovire: informiranost o programih, programska ponudba in način podajanja znanja, kot tudi situacijske ovire: družinske obveznosti, stroški in prezaposlenost. Obratno pa zdravstvene težave in starost nekoliko pogosteje omenjajo starejši nad 65 let, vendar se te razlike niso pokazale kot statistično značilne. Skladno z ugotovitvami Sargentove (1997, 65), ki navaja, da skoraj polovica starejših od 75 let v Veliki Britaniji meni, da so prestari, bolni ali nesposobni za izobraževanje.

Ugotavljala sem tudi, kateri dejavniki spodbujajo člane univerz k večji udeležbi v izobraževanju. Iz analize njihovih odgovorov je razvidno sledeče:

9. Pri spodbudah, ki vplivajo na večjo udeležbo v izobraževanju, je na prvem mestu izpostavljena brezplačnost, ne glede na univerzo, ki jo anketiranci obiskujejo. Člani univerze LUK so pripravljene mesečno za izobraževanje prispevati kolikor je potrebno, medtem ko člani univerze RIC in CIK ostajajo neodločeni, člani ZIK niso pripravljene dajati na mesečni ravni za izobraževanje nič.
10. Glede na izobrazbo se kažejo statistično značilne razlike, saj manj izobraženi starejši odrasli (z nižjimi prihodki) v večji meri niso pripravljene kriti stroškov za izobraževanje, medtem ko bolj izobraženi starejši odrasli izkazujejo pripravljenost kolikor je potrebno plačilo za izobraževanje na mesečni ravni.

Zanimivo je dejstvo, da pri dejavnikih vpliva na odločitev za izobraževanje strošek izobraževanja ne predstavlja tako pomembne ovire (člani CIK ga ocenjuje s 3,04, člani ostalih univerz pa pod 3), kot se sedaj kaže brezplačnost v vlogi spodbude. V skladu z Rubensonovo paradigmo motivacije, kjer za večjo vključenost starejših odraslih v izobraževanje ni dovolj zgolj odpravljanje zunanjih ovir, ampak sta bistvena »privlačnost cilja« in dvo-komponentnost »pričakovanja«, v smislu posameznikove uspešnosti v učni situaciji ter učinkovitost izobraževanja, ki bo pripeljala do zelenega cilja oz. zelenih pozitivnih posledic (Cross 1981, 119), ne bodo dovolj le zunanje vzpodbude (npr. brezplačnost, bližina ipd.), če posameznik s svojo negotovo (ali negativno) samopodobo ne bo prepričan v doseg zastavljenega cilja (biti zmožen sodelovati v izobraževanju in ga tudi dokončati). Torej posamezniki z boljšo samopodobo imajo bolj pozitivna pričakovanja o učinkovitosti izobraževanja oz. dosegu zastavljenega cilja. Analiza odgovorov torej potrjuje teoretične ugotovitve o vplivu stopnje izobrazbe in socio-ekonomskega statusa na vključenost v izobraževalne aktivnosti (Marcusa v Courtney 1989, 528; Van der Kamp in Scheeren 1997, 149).

11. Člani univerze RIC, LUK in ZIK so ocenili kot drugi pomemben dejavnik, ki jih spodbuja k udeležbi v izobraževanju, bližino doma, medtem ko člani univerze CIK navajajo prometne povezave. Slednji dejavnik je pri članih univerze RIC in LUK na četrtem mestu, člani ZIK pa ga uvrščajo šele na šesto mesto. Med spoloma sta vidnejši

- razliki ravno pri teh dveh dejavnikih, ki ženskam predstavljata večjo oviro kot moškim, kar lahko utemeljimo s tem, da več žensk kot moških nima lastnega prevoza.
12. Po mnenju anketirancev na večjo udeležbo v izobraževanju močno vplivata tudi v izobraževalnih aktivnostih pridobljena večja samozavest (člani RIC in ZIK ta dejavnik omenjajo na tretjem mestu) in zadovoljstvo učečega se posameznika (člani LUK ga uvrščajo na tretje, člani CIK in ZIK pa na četrto mesto).
 13. Na četrto oz. peto mesto uvrščajo člani univerze RIC, LUK in CIK dejavnik raznolikosti izobraževalne ponudbe, medtem ko ga člani ZIK uvrščajo šele na osmo mesto. Pri tem dejavniku glede na stopnjo izobrazbe prihaja do izrazitejših razlik, kar je še en pokazatelj več, da se potrebe in motivi za izobraževanje pri bolj oz. manj izobraženih starejših odraslih razlikujejo.
 14. Več kot polovica anketirancev iz univerze ZIK in tretjina anketirancev iz univerze CIK ocenjuje pomembnost dejavnika pomoči pri izbiri programa, medtem ko je odstotek pri članih univerze RIC in LUK razmeroma nižji. Nižji odstotek pri zadnjih dveh navedenih univerzah si lahko razložimo z delujočo informativno-svetovalno dejavnostjo v okviru svetovalnega središča, ki delujeta na sedežu RIC in na sedežu LUK, medtem ko na ljudski univerzi ZIK in CIK udeleženci te možnosti nimajo. Prav tako je pokritost dislociranih svetovalnih enot boljša na novomeškem področju (poleg dejavnosti na sedežu sta še dve dislocirani enoti v Šentjerneju in Žužemberku) in ribniško-kočevskem področju (kjer je poleg dejavnosti na sedežu še dislocirana enota v Ribnici), medtem ko celotno belokranjsko in trebanjsko področje pokrivata dislocirani enoti v Metliki in Trebnjem v tamkajšnjih knjižnicah. Informiranost oz. pomoč pri izbiri programa je bila visoko ocenjena že pri razlogih, ki vplivajo na odločitev za izobraževanje. Iz pridobljenih podatkov ter iz nacionalnih in evropskih dokumentov je moč razbrati potrebo in pobudo po krepitvi informativno-svetovalne dejavnosti, s čimer bi se izboljšal dostop do informacij za (ne)dejavne starejše odrasle in ostale ciljne skupine, hkrati pa bo potrebna preusmeritev od pristopa ponudbe k pristopu povpraševanja, s čimer bi bile v ospredju zahteve in potrebe učečih se posameznikov.
 15. Po mnenju večine anketirancev (95 %) je informiranost o izobraževalni ponudbi v lokalnem okolju dobra in zanje ne predstavlja ovire za vključitev v izobraževanje. Drugačnega mnenja je direktorica RIC Novo mesto, ki izpostavi pomembnost informiranosti o tem, kaj lokalno okolje ljudem sploh ponuja in omogoča, posledično pa tudi motiviranost za udeležbo v aktivnostih poraste.

16. Starejši odrasli kot najpogostejši vir informacij omenjajo pisna obvestila izobraževalnih institucij (76,5 %), prav tako tudi svoje prijatelje (52,9 %). Dobra tretjina anketiranih izve za možnosti izobraževanja s pomočjo medijev, slaba četrtnina na javnih mestih s pomočjo plakatov in letakov, v knjižnici, nakupovalnih središčih, zdravstvenih domovih itd. Približno petina anketiranih je informacije o možnostih izobraževanja poiskala na internetu ali v svetovalnih središčih. Sledijo jim sosodje, bivši sodelavci in družinski člani ter nazadnje prostovoljne organizacije, društva in cerkev.
17. Ugotavljam, da starejši odrasli z višjo ali visoko izobrazbo kot vir informacij ne navajajo družinskih članov, medtem ko je statistično značilno iz ostalih dveh izobrazbenih razredov takšnega mnenja 50 % anketiranih. Starejši odrasli s srednješolsko izobrazbo statistično značilno pogosteje kot anketiranci iz ostalih dveh izobrazbenih razredov navajajo kot pomemben vir informacij pisna obvestila izobraževalnih institucij. Starejši odrasli z višješolsko izobrazbo ali visoko izobrazbo v primerjavi z manj izobraženimi v večjem deležu poiščejo informacije o možnostih izobraževanja preko interneta ali pa le-te pridobijo v društvih oz. organizacijah (katerih člani so), vendar se te razlike niso pokazale kot statistično pomembne.

Kot ugotavlja tudi Cross (1981, 150–151): »bolj motivirani odrasli se trudijo poiskati informacije, medtem ko jih manj motivirani odrasli ne zaznajo, četudi jih imajo vsakodnevno pred očmi. Torej ni dovolj zgolj širjenje informacij, pomembno je zaznavanje le teh s strani potencialnih udeležencev izobraževanj.«

»Toda v tretjem življenjskem obdobju ne zadostujejo zgolj informacije o izobraževalni ponudbi sami, temveč so še bolj pomembne informacije o starejših samih in o njihovem položaju v družbi. Zato potrebujejo informacije in znanja o starosti in staranju, saj bodo le tako lahko premagali stereotipe in lastne bojzani pred neuspehom, pred nečim novim, zanje doslej neobičajnem načinu življenja v starosti.« (Krajnc 1992, 82)

6.7.3 ALI IZOBRAŽEVALNA PONUDBA V OKOLJU USTREZA POTREBAM IN INTERESOM STAREJŠIH ODRASLIH? (RV 3)

Povzemam ključne ugotovitve kvantitativne in kvalitativne analize o tem, ali izobraževalna ponudba v okolju in v okviru univerz za tretje življenjsko obdobje ustreza potrebam in interesom starejših odraslih.

Ugotovitve o ustreznosti ponudbe univerz za tretje življenjsko obdobje:

1. Člani univerze CIK Trebnje menijo, da imajo v največji meri učne dejavnosti prilagojene svojim izkušnjam in predznanju. Strinjanje je izkazalo kar 91,3 % članov, medtem ko je pri članih drugih univerz delež strinjanja manj kot 70 %.
2. Izobraževalna ponudba univerz za tretje življenjsko obdobje ni ocenjena kot dobra, z izjemo zelo visokih ocen anketiranih članov iz CIKa. Le-ti se v 95,7 % strinjajo, da ponudba univerze ustreza njihovim potrebam in interesom, pri članih drugih univerz je odstotek bistveno nižji, in sicer 39,4 % pri LUK, 24,0 % pri ZIK in 21,1 % pri RIC.
3. Direktorica CIK Trebnje je kot potrebo za vključitev starejših odraslih v izobraževanje izpostavila zgolj potrebo po druženju in pripadnosti. To lahko povežemo z nizko izobrazbeno strukturo članov univerze, saj je kar 43,5 % anketirancev z (ne)dokončano OŠ, medtem ko se ta delež v preostalih treh univerzah giblje med 8,0 % in 15,2 %. Pozitivno mnenje večine članov univerze CIK Trebnje o ustreznosti ponudbe njihove univerze lahko utemeljimo z drugačnimi izobraževalnimi potrebami (ne toliko kognitivnimi) v primerjavi s člani ostalih univerz za tretje življenjsko obdobje.

Razlogov za nezadovoljstvo članov s ponudbo univerz za tretje življenjsko obdobje je lahko več. Eden izmed razlogov je lahko slabo poznavanje ponudbe posamezne univerze, saj se glavnina izobraževalnih programov za starejše odrasle izvaja na sedežu posamezne univerze. Posamezni daljši programi (izjema so krajše delavnice in predavanja, ki so redno na urniku) so na podeželju izvedeni le, če udeleženci pokažejo številčno zadosten interes za vključitev vanje. Drugi razlog je lahko ta, da se na podeželju zaradi premajhnega števila zainteresiranih ne izvajajo vsi možni programi kot na sedežu univerze oz. se ne izvajajo programi z zahtevnejšimi intelektualnimi vsebinami, saj ponudnike pri številu udeležencev vežejo zahteve financierjev programov (npr. MŠŠ). Ugotavljam pa, da je zastopanost anketirancev s srednješolsko oz. višješolsko ali visoko

izobrazbo zelo dobra (RIC: 86,8 % in ZIK: 92,0 %). Tretji razlog je sistemske narave, in sicer zaradi odvisnosti od rezultatov razpisov ljudske univerze ne morejo zagotavljati stalnosti ponudbe univerze za tretje življenjsko obdobje oz. ponudbe za starejše odrasle v podeželskem okolju. Vedno morajo počakati na to, kaj (vsebinsko), koliko (finančno) in kdaj (razpisi so običajno objavljeni šele spomladi, ko se šolsko leto praktično že zaključuje) bo država financirala izobraževanje. Ob tem je potrebno poudariti tudi to, da so v razpisih predvidena prednostna področja oz. tematike izobraževanja, kar v veliki meri vpliva na vsebino ponudbe univerze za tretje življenjsko obdobje, saj ljudske univerze (kot ponudniki izobraževanja) težijo k pridobivanju čim več javnih sredstev, s čimer lahko zagotavljajo (skoraj) brezplačno ponudbo in posledično s tem tudi več izobraževalnih možnosti za starejše odrasle.

4. V izobraževalnih institucijah prepoznavajo med starejšimi odraslimi tri ključne potrebe: **spoznavne-kognitivne potrebe** (znanja in spretnosti, ki so del splošne usposobljenosti in povečajo vse ostale: jezikovne spretnosti, uporaba računalnika in interneta; znanja, ki jih njihovo socio-kulturno okolje in druge generacije cenijo); **potrebe po druženju in pripadnosti** (ovdovelost, osamljenost); **potrebe po vplivanju oz. skupnostnem udejstvovanju** (kot aktivni državljani). Prvi dve sta identični z najpogostejšimi motivi za vključitev v izobraževanje, ki so jih izrazili starejši odrasli. Potrebo po vplivanju in skupnostnem udejstvovanju, s čimer bi se zmanjševala socialna diskriminacija, obenem pa bi se krepila moč in vpliv starejših odraslih ter kakovost njihovega življenja, zaznava med člani univerze samo direktorica RIC Novo mesto, kar kaže na to, da starejši odrasli sami premalo stremijo k starostno integrirani družbi.
5. V izobraževalnih institucijah ugotavljajo, da se starejši odrasli s podeželja v največji meri odločajo za vsebine, ki so povezane z zdravim načinom življenja in življenjem na kmetiji ter z ohranjanjem kulturne dediščine. Narašča interes za učenje računalništva, zanima jih tudi poznavanje aktualne zakonodaje in reform, značilnosti življenja drugih narodov, bolj izobraženi pa imajo tudi željo po učenju tujih jezikov. Ponekod, predvsem žensko populacijo, pritegnejo tudi ustvarjalne delavnice, povezane s prazniki in ohranjanjem ljudskega izročila.
6. V vsaki od izobraževalnih institucij zaznavajo različne manj zanimive vsebine za starejše odrasle na podeželju. Tudi vzroki za to so raznoliki.

Med člani univerze za tretje življenjsko obdobje, ki deluje pod okriljem LUK, opažajo, da je z leti upadel interes za ustvarjalne delavnice (ročne spretnosti), saj so starejši odrasli prerasli motiv druženja, zato se predvsem odločajo za vključitev v programe, ki jim prinašajo nova konkretna znanja za bolj kakovostno življenje v starosti.

Podeželske člane univerze RIC Novo mesto ne pritegnejo zahtevnejše intelektualne vsebine, razen peščice bolj izobraženih ljudi. Ker pa so pri oblikovanju ponudbe in izvajanju programov vezani na zahteve financerjev projektov po številu udeležencev, programov z zahtevnejšimi intelektualnimi vsebinami na podeželju ne izvajajo.

Starejši odrasli s podeželja, ki obiskujejo univerzo za tretje življenjsko obdobje ZIK Črnomelj, zaradi nepoznavanja določene tematike sprva zavračajo vključitev v določene programe (npr. medkulturnost).

Iz CIK Trebnje poročajo, da je še vedno premalo zanimanja za področje kulturne dediščine in medgeneracijskega prenosa informacij in znanj.

Ugotovitve o ustreznosti izobraževalne ponudbe v lokalnem okolju:

7. Večina članov univerze CIK in LUK (več kot 80 %) se strinja, da izobraževalna ponudba v lokalnem okolju ustreza njihovim potrebam in interesom, medtem ko je strinjanje pri članih RIC in ZIK manjše (68,4 % oz. 72,0 %).
8. Z izjemo članov CIK Trebnje, ki številčnost in raznolikost izobraževalnih programov v lokalnem okolju ocenjujejo kot (zelo) dobro, člani ostalih treh univerz ocenjujejo kot zelo slabo.

Da izobraževalna ponudba v lokalnem okolju vključuje veliko programov, meni dve tretjini članov CIK in le četrtina članov ZIK ter petina članov RIC in LUK.

Prav tako je z raznolikostjo izobraževalnih področij zadovoljnih 82,6 % članov CIK, dosti manj pa članov univerz ZIK (36,0 %), LUK (30,3 %) in RIC (18,4 %).

Torej člani univerze RIC in LUK najbolj izkazujejo nezadovoljstvo s ponudbo v lokalnem okolju. Zaposleni v teh dveh izobraževalnih institucijah sicer opažajo porast drugih ponudnikov izobraževanja tudi na podeželju, ponudbo lokalnega okolja pa ocenjujejo kot pestro. Izpostavlja pa direktorica LUK problem nepovezanosti akterjev, ki pripravljajo oz. organizirajo programe za to ciljno skupino.

Člani univerze ZIK Črnomelj kot tudi zaposlena v tej izobraževalni instituciji enoznačno ugotavljajo, da je ponudba za starejše odrasle v lokalnem okolju slaba, saj je ZIK edina institucija, ki je ciljno usmerjena v izobraževanje odraslih, društva upokojencev ali društva podeželskih žena pa z razpoložljivimi finančnimi sredstvi lahko ponujajo zgolj občasne izobraževalne aktivnosti. Svoje aktivnosti društva dopolnjuje s ponudbo ZIK Črnomelj.

Člani CIK Trebnje najboljše ocenjujejo izobraževalno ponudbo v lokalnem okolju, mnenje direktorice CIK Trebnje pa je ravno obratno. Meni, da so edini v okolju namensko usmerjeni v izobraževanje te ciljne skupine, društva pa zaradi časovnih, finančnih in kadrovskih omejitev specializiranega programa ne morejo razviti in ponuditi. Faktor vpliva na zelo dobro oceno članov CIK Trebnje o ustreznosti izobraževalne ponudbe v lokalnem okolju je lahko slabo poznavanje lokalne ponudbe ali nizka stopnja izobrazbe anketirancev in posledično njihove nekoliko drugačne potrebe in interesi (predvsem potreba po druženju).

9. Ljudske univerze nudijo starejšim odraslim s podeželja poleg programov univerz za tretje življenjsko obdobje v glavnem krajše 3–4-urne (tedenske ali mesečne) brezplačne, enkratne aktivnosti oz. mini delavnice v okviru točk za vseživljenjsko učenje (pod okriljem projekta Center vseživljenjskega učenja Dolenjska), na katerih se kot udeleženci pojavljajo tudi starejši odrasli. Starejši odrasli imajo tudi možnost vključitve v program za zviševanje pismenosti, t.i. Usposabljanje za življenjsko uspešnost – Izzivi podeželja. Ker za to populacijo ni namenskih sredstev, ljudske univerze iščejo vire financiranja za vsebine, za katere vedo, da so zanimive oz. aktualne tudi za to populacijo. Tako imajo starejši odrasli s podeželja tudi možnost udeležbe v izobraževanjih, ki potekajo v okviru različnih projektov, ki pa se med ljudskimi univerzami razlikujejo.
10. Kljub temu, da je iz odgovorov starejših odraslih (z izjemo članov CIK Trebnje) razbrati nezadovoljstvo s pestrostjo izobraževalne ponudbe v lokalnem okolju, pa tega popolnoma ne moremo potrditi, saj v nadaljevanju pri področjih izobraževanja, za katere bi želeli bolj pestro izbiro programov, predlogi po izboljšanju niso tako izraziti, kot sem pričakovala. Na to kažejo nizke povprečne ocene.

11. Glede na to, da so raznolikost lokalne ponudbe z najnižjimi ocenami ocenili člani univerze RIC Novo mesto in LUK, so ti tudi v največji meri nakazali, na katerih področjih želijo bolj pestro ponudbo programov. Med univerzami prihaja do statistično značilnih razlik pri štirih področjih. Člani LUK in RIC Novo mesto si v primerjavi s člani univerze CIK Trebnje in ZIK Črnomelj v večji meri želijo pestrost ponudbe na področju kulinarike, zgodovine/umetnostne zgodovine in glasbe, plesa, kulture.

Kljub delnemu strinjanju si še vedno bolj pestro ponudbo s področja splošno uporabnih vsebin (fotografiranje, podjetništvo, finance, kako biti bolj dejaven v družbi ipd.) želijo člani univerze RIC Novo mesto v primerjavi s člani drugih univerz. To lahko razložimo z najboljšo izobrazbeno strukturo članov RIC Novo mesto (v primerjavi z drugimi univerzami ima najvišji delež članov višješolsko in visoko izobrazbo) in z njihovimi željami po uporabnih intelektualnih vsebinah.

12. Izobrazba in spol vplivata na interes starejših odraslih za posamezna področja izobraževanja. Glede na stopnjo izobrazbe se kažejo izrazitejše razlike na področju tujih jezikov, glasbe in plesa ter drugih splošno uporabnih vsebin. Medtem ko navedene vsebine ne pritegnejo toliko manj izobraženih starejših odraslih (torej tistih z (ne)dokončano OŠ), pa si starejši odrasli z (ne)dokončano OŠ želijo bolj raznolike ponudbe s področja narave, vrtarjenja, kmetovanja, vinogradništva, sadjarstva in s področja osebne rasti (komunikacija, odnosi, obvladovanje stresa ipd.).

Ženske v primerjavi z moškimi kažejo večje zanimanje za naslednja področja: zdravo življenje, zgodovina/umetnostna zgodovina, glasba, ples, kultura ter naravna in kulturna dediščina.

Glede na starost ne prihaja do statistično značilnih razlik, vseeno pa so zanimive nekatere pričakovane razlike. Starejših nad 65 let kažejo v primerjavi s starostno skupino 50–64 let manj interesa za tuje jezike, ročne spretnosti in druge splošno uporabne vsebine.

6.7.4 KAKO SI (ALI SPLOH SI) IZOBRAŽEVALNE INSTITUCIJE PRIZADEVAJO, DA BI ČIM BOLJ ZADOSTILE POTREBAM STAREJŠIH ODRASLIH? (RV 4)

Povzemam ključne ugotovitve o tem, koliko in na kakšne načine si izobraževalne institucije prizadevajo zadostiti potrebam starejših odraslih:

1. Dve tretjini članov univerz za tretje življenjsko obdobje ocenjujeta, da imajo možnost vplivanja na vsebine in izvedbe programov. Največ, 73,9 % članov univerze, ki deluje pod okriljem CIK, okoli dve tretjini članov LUK (66,7 %) in ZIK (64,0 %) ter polovica članov RIC. Toda v kolikšni meri te možnosti izkoriščajo, je predvsem odvisno od njih samih.
2. Podatki kažejo, da te možnosti izkoriščajo v (pre)majhni meri, saj predloge podaja zgolj dobra polovica anketiranih članov (o vsebinah programov v povprečju 66,1 % članov; o izvedbi pa 57,2 % članov). Člani univerz menijo, da so njihovi vsebinski predlogi upoštevani v 58,3 %, predlogi o izvedbah programov pa v 50,18-odstotnem deležu.
3. Vsebinske predloge popolnoma upoštevajo in realizirajo v ZIK Črnomelj in RIC Novo mesto (sicer možnost vplivanja na vsebine izkoriščajo starejši odrasli v nekoliko manjši meri; v 50–60 %), medtem ko v CIK Trebnje in LUK člani podajo več predlogov (okrog 70 %), vendar le-ti niso v celoti upoštevani (nekoliko manj kot v 60 %).

Ugotavljam, da na realizacijo predlogov in pobud starejših odraslih v največji meri vpliva zadostno število udeležencev (normativ financerja) oz. da pobuda pokrije čim večji krog populacije.

Na ljudskih univerzah je zaslediti dva koncepta oblikovanja izobraževalne ponudbe za starejše odrasle. **Prvi koncept**, ki ga peljejo v CIK Trebnje in RIC Novo mesto, vključuje posvetovanje s predstavniki upravnega oz. programskega odbora univerze za tretje življenjsko obdobje (sestavljajo izbrani člani). Skupaj s strokovnim kadrom ljudske univerze pred začetkom izobraževalne sezone analizirajo predloge članov univerze, ki so

jih zbrali med letom. Prav tako člani upravnega oz. programskega odbora potrdijo ponudbo kot celoto in višino članarine oz. kotizacij za posamezne programe.

Drugi koncept oblikovanja izobraževalne ponudbe za starejše odrasle, ki ga izvajajo v LUK in v ZIK Črnomelj, je plod strokovnega tima znotraj ljudske univerze. V LUK vse letom zbrane predloge, ideje, sugestije analizirajo na kolegiju ob začetku novega šolskega leta. Samo ponudbo nato izlušči koordinatorka programa v sodelovanju z direktorico zavoda. V ZIK Črnomelj sestavi celotno ponudbo koordinatorka programa in vodja univerze za tretje življenjsko obdobje na podlagi izraženih predlogov starejših odraslih (v osebnih kontaktih ali preko evalvacijskih vprašalnikov). Razlika med ponudbo LUK in ZIK Črnomelj pa je ta, da na Ljudski univerzi Kočevje na uvodnem srečanju s člani univerze ugotavljajo interes za predlagane vsebine oz. glede na izražene potrebe naknadno vključijo v ponudbo tudi dodatne vsebine.

Člani univerz pri RIC Novo mesto in ZIK Črnomelj ocenjujejo, da so njihovi vsebinski predlogi v celoti upoštevani. Hkrati člani ponudbo univerze za tretje življenjsko obdobje ocenjujejo kot neustrezno. Člani ocenjujejo, da jim izobraževalne institucije omogočajo premalo možnosti vplivanja na ponudbo, čeprav je iz pogovorov s predstavnicami izobraževalnih institucij razbrati, da imajo člani raznolike možnosti vplivanja na ponudbo. Sklepamo, da so morebiti člani iz podeželskih krajev slabše zastopani na uvodnih ali evalvacijskih srečanjih (npr. RIC Novo mesto na podeželju običajno ne izvaja daljših programov) in tako še teh možnosti, ki so jim dane, ne izkoriščajo v celoti (premalo aktivni!).

Na podlagi (ne)zadovoljstva članov obeh univerz tako ne moremo govoriti, da je kateri od konceptov slabši ali boljši. Ugotavljam, da oba koncepta (tako prvi, ki pri sestavi izobraževalne ponudbe, vključuje posvetovanje s člani programskega odbora; kot tudi drugi, pri katerem je ponudba plod zgolj dela strokovnega tima znotraj zavoda) vključujeta pridobivanje predlogov, mnenj, sugestij starejših odraslih preko osebnih kontaktov (razgovor z zaposlenimi ali mentorji na ljudski univerzi, uvodno srečanje pred začetkom izobraževalne sezone, na srečanjih članov, v pogovorih s člani programskega odbora), telefonskih pogovorov ali preko evalvacijskih vprašalnikov ob zaključku izobraževalnih programov oz. v RIC Novo mesto opravijo vsako drugo leto tudi anketiranje vseh članov.

Člani univerz CIK Trebnje (76,5 %) in LUK (72,7 %) podajo največ vsebinskih predlog, kar je verjetno glavni razlog, da vseh predlogov izobraževalna institucija ne more realizirati. V obeh primerih na realizacijo predlogov v največji meri vpliva zadostno število udeležencev (zanimanje za določeno temo), v LUK pa tudi aktualnost vsebine v skladu s smernicami izobraževanja odraslih ter človeški in finančni viri (ali je mentor dovolj strokoven in ali si ga lahko privoščijo).

4. Z izjemo članov RIC Novo mesto, člani ostalih treh univerz podajo manj predlogov o izpeljavi programov v primerjavi s podajanjem predlogov o vsebinah.
5. Vse predloge o izvedbah programov upoštevajo v ZIK Črnomelj in CIK Trebnje, nekoliko manj jih uspejo realizirati v RIC Novo mesto, kar velik razkorak med predlaganim (68,2 %) in upoštevanim (45,5 %) pa se kaže na LUK.
6. Na vseh ljudskih univerzah se trudijo, da bi v ponudbi univerze za tretje življenjsko obdobje v čim večji meri prisluhnili željam in interesom članov. Aktualnost/zanimivost vsebine in finančne zmožnosti sta dva glavna dejavnika pri oblikovanju ponudbe. Kako si posamezne izobraževalne institucije prizadevajo zadostiti potrebam starejših odraslih, sem strnila v preglednice. Najprej sta predstavljeni RIC Novo mesto in ZIK Črnomelj, ki upoštevata vse vsebinske predloge članov, sledita pa CIK Trebnje in LUK, ki predloge realizirata v nekoliko manjši meri (Slika 6.37).

Slika 6.37: Kako si RIC Novo mesto prizadeva zadostiti potrebam starejših odraslih

	Mnenja članov in zaposlenih v RIC NM	Mnenja članov in zaposlenih v ZIK Črnomelj	Mnenja članov in zaposlenih v CIK Trebnje	Mnenja članov in zaposlenih v LUK	Ugotovitve
Ustreznost ponudbe	za 21,0 % članov ustrezna ponudba	za 24,0 % članov ustrezna ponudba	za 95,0 % članov ustrezna ponudba	za 39,0 % članov ustrezna ponudba	RIC NM in ZIK Črnomelj neustrezna ponudba, LUK dokaj dobro ocenjena ponudba, CIK Trebnje ustrezna ponudba.
Kdo sestavlja ponudbo	programski odbor in strokovni kader LU	strokovni tim LU (organizatorica programov univerze in vodja univerze za tretje življenjsko obdobje)	programski odbor in strokovni kader LU	strokovni tim LU (koordinatorica programov univerze in direktorica) uvodno srečanje s člani	V RIC NM in CIK Trebnje ponudba usklajena s predstavniki programskega odbora: potrdijo ponudbo kot celoto, višino članarine in kotizacije programov.
					V ZIK Črnomelj ponudba pred objavo ni usklajena s predstavniki ciljne skupine.
					V LUK strokovni tim predebatira predloge, samo ponudbo izlušči koordinatorica programov v sodelovanju z direktorico. Na uvodnem srečanju člani podajo svoje mnenje glede predlagane ponudbe oz. novih vsebin.
Možnost vplivanja članov na ponudbo	50,0 % na vsebine 47,4 % na izvedbo	64,0 % na vsebine 64,0 % na izvedbo	73,9 % na vsebine 73,9 % na izvedbo	66,7 % na vsebine 66,7 % na izvedbe	V CIK Trebnje imajo člani najboljše možnosti vplivanja na ponudbo, v ZIK Črnomelj in LUK dokaj dobre, v RIC NM pa imajo slabe možnosti vplivanja na ponudbo.

	Mnenja članov in zaposlenih v RIC NM	Mnenja članov in zaposlenih v ZIK Črnomelj	Mnenja članov in zaposlenih v CIK Trebnje	Mnenja članov in zaposlenih v LUK	Ugotovitve
Načini vplivanja	osebni razgovori (z zaposlenimi, mentorji, člani programskega odbora)	osebni razgovori (z zaposlenimi, mentorji)	osebni razgovori (z zaposlenimi, mentorji, člani upravnega odbora)	osebni razgovori (z zaposlenimi, mentorji)	V RIC NM in CIK Trebnje raznoliki načini evalvacije. V RIC NM le-ti na podeželju v praksi najbrž premalokrat uporabljeni (npr. ni evalvacijskih vprašalnikov/pogovorov ob zaključkih programov, saj daljše programe na podeželju izvajajo občasno), po drugi strani pa morebiti tudi člani s podeželskih krajev poredko obiskujejo srečanja članov (npr. uvodno srečanje), kjer imajo možnosti, da podajo svoje predloge in sugestije.
	evalvacijski vprašalniki	evalvacijski vprašalniki (ob zaključku programa)	evalvacijski vprašalniki (ob zaključku programa)		V ZIK Črnomelj raznolike možnosti, ki pa bi jih lahko še dopolnili. V LUK pomanjkanje raznolikih možnosti evalvacije programov.
	evalvacijski pogovori (ob zaključku programa, sezone)	evalvacijski pogovori (konec izob. sezone)			
	srečanja članov, uvodno srečanje anketiranje vseh članov vsaki dve leti		skrinjica idej	uvodno srečanje pred sezono	

	Mnenja članov in zaposlenih v RIC NM	Mnenja članov in zaposlenih v ZIK Črnomelj	Mnenja članov in zaposlenih v CIK Trebnje	Mnenja članov in zaposlenih v LUK	Ugotovitve
Izkoriščanje možnosti vplivanja	52,6 % na vsebine 57,9 % na izvedbo	62,5 % na vsebine 43,8 % na izvedbo	76,5 % na vsebine 58,8 % na izvedbo	72,7 % na vsebine 68,2 % na izvedbo	<p>Premajhna aktivnost članov ZIK Črnomelj in RIC NM pri vplivanju na ponudbo, še posebej na izvedbo.</p> <p>100-odstotna realizacija predlogov ZIK Črnomelj kaže na to, da si maksimalno prizadevajo upoštevati predloge članov. Glede na to, da pa le ti ponudbo ocenjujejo kot neustrezno, ugotavljam, da predloge podajo bolj redko in tako v premajhni meri sodelujejo pri kreiranju ponudbe, ki bi v čim večji meri upoštevala njihove potrebe in interese.</p> <p>Člani CIK Trebnje so najbolj aktivni (od vseh) pri podajanju vsebinskih, člani LUK pa pri izvedbenih predlogih. Skleпам, da so člani CIK Trebnje z izvedbo zadovoljni, zato nimajo veliko pripomb in predlogov izboljšav. Ob tem je zanimivo dejstvo, da imajo v LUK možnosti za podajanje predlogov in izboljšav samo preko dveh kanalov.</p>

	Mnenja članov in zaposlenih v RIC NM	Mnenja članov in zaposlenih v ZIK Črnomelj	Mnenja članov in zaposlenih v CIK Trebnje	Mnenja članov in zaposlenih v LUK	Ugotovitve
Upoštevanje/realizacija podanih predlogov članov	100,0 % pri vsebinah 52,6 % pri izvedbi	100,0 % pri vsebinah 100,0 % pri izvedbi	58,8 % pri vsebinah 100,0 % pri izvedbi	59,1 % pri vsebinah 45,5 % pri izvedbi	V ZIK Črnomelj vse popolnoma upoštevano, pri RIC NM realizacija vseh vsebinskih, v CIK pa vseh izvedbenih predlogov.
					V CIK Trebnje delno upoštevani vsebinski predlogi, saj glede na visoko aktivnost članov pri podajanju predlogov vseh predlogov izobraževalna institucija ne more upoštevati.
					Na LUK največji razkorak med predlaganim in realiziranim (razumljivo, saj člani podajo največ predlogov). V LUK tudi aktualnost vsebine v skladu s smernicami izobraževanja odraslih ter človeški in finančni viri (ali je mentor strokoven in ali si ga lahko privoščijo).
					Na realizacijo predlogov v največji meri vpliva zadostno število udeležencev (normativ financerja) oz. da pobuda pokrije čim večji krog populacije (v CIK Trebnje).

	Mnenja članov in zaposlenih v RIC NM	Mnenja članov in zaposlenih v ZIK Črnomelj	Mnenja članov in zaposlenih v CIK Trebnje	Mnenja članov in zaposlenih v LUK	Ugotovitve
Področja izobraževanja, za katera želijo bolj pestro izbiro programov v lokalnem okolju	kulinarika zgodovina/umet. zgodovina glasba, ples, kultura splošne, uporabne vsebine	nič konkretnega	nič konkretnega	kulinarika zgodovina/umet. zgodovina glasba, ples, kultura	V RIC NM izobrazba (58 % s SŠ; 29 % z VIŠ ali visoko izobrazbo) vpliva na interes za posamezna področja. Zaradi premajhnega števila zainteresiranih (zahteve financerjev) običajno na podeželju ne izvajajo zahtevnejših intelektualnih vsebin.
					V ZIK Črnomelj kljub dobri izobrazbeni strukturi članov (84 % s SŠ; 8 % z VIŠ ali več) in nezadovoljstvu s ponudbo, pričakovanih predlogov po izboljšanju ponudbe člani univerze niso nakazali.
					Glede na dobro ocenjeno ponudbo pri CIK Trebnje kot tudi v lokalnem okolju ter med člani najbolj izraženo potrebo po druženju, je bilo pričakovati, da z njihove strani ne bo izrazitih pobud (izobrazbena struktura članov: 43,5 % z OŠ; 52,0 % s SŠ in 4,0 % z VIŠ ali več).
					Dobra izobrazbena struktura članov pri LU Kočevje (70 % s SŠ; 15 % z VIŠ ali več) vpliva na večji interes za posamezna področja.

	Mnenja članov in zaposlenih v RIC NM	Mnenja članov in zaposlenih v ZIK Črnomelj	Mnenja članov in zaposlenih v CIK Trebnje	Mnenja članov in zaposlenih v LUK	Ugotovitve
Dejavniki vplivanja na izbor, sestavo izobraž. ponudbe	zanimivost vsebine (izražen interes)	zanimivost vsebine (izražen interes)	zanimivost/aktualnost vsebine (izražen interes)	zanimivost vsebine (izražen interes)	Čeprav realizacija vsebinskih predlogov članov ni vedno združljiva s finančnimi zmožnostmi oz. razpisnimi zahtevami (določeno število udeležencev), uspejo v RIC Novo mesto in ZIK Črnomelj v celoti realizirati vse vsebinske predloge.
	finančne zmožnosti (razpisni pogoji)	finančne zmožnosti (razpisni pogoji)	finančne zmožnosti	finančne zmožnosti (razpisni pogoji)	Člani univerze pri CIK podajo največ vsebinskih predlogov. Toda na upoštevanje le teh vplivajo finančne zmožnosti in aktualnost vsebine za čim širši krog populacije.
	brezplačne možnosti	brezplačne možnosti človeški viri (mentorji, ki so na voljo)			V LU Kočevje je zbor vsebin narejen izključno na podlagi zanimanja (ki je izraženo v številu udeležencev) in razpisnih normativov. Le tako je program sofinanciran in za udeležence (skoraj) brezplačen.

	Mnenja članov in zaposlenih v RIC NM	Mnenja članov in zaposlenih v ZIK Črnomelj	Mnenja članov in zaposlenih v CIK Trebnje	Mnenja članov in zaposlenih v LUK	Ugotovitve
Glavni financer programov U3O	MŠŠ	MŠŠ	Občina Trebnje	MŠŠ	Finančne in programske težave RIC NM: <ul style="list-style-type: none"> - programe izvajajo na zalogo; - vnaprej morajo zagotavljati sredstva za izvedbo (poslovni riziko); - ne morejo zagotavljati stalnosti ponudbe na podeželju; - za zmanjšanje poslovnega rizika vpeljali kotizacije.
					Finančne in programske težave ZIK Črnomelj: <ul style="list-style-type: none"> - izobraževalno ponudbo prilagajajo razpisu (ponujene vsebine niso vedno v skladu z interesi udeležencev); - sredstva na izvedbo ne pokrijejo vseh stroškov oz. vseh stroškov pogosto ne morejo opravičiti.
					Finančne in programske težave LU Kočevje: <ul style="list-style-type: none"> - ponudnikov veliko, kriteriji se spreminjajo; - programe izvajajo na zalogo; - zagotavljanje sredstev za izvedbo (poslovni riziko).

	Mnenja članov in zaposlenih v RIC NM	Mnenja članov in zaposlenih v ZIK Črnomelj	Mnenja članov in zaposlenih v CIK Trebnje	Mnenja članov in zaposlenih v LUK	Ugotovitve
					Ker je glavni financer programov za starejše odrasle pri CIK Trebnje lokalna skupnost, se pri zagotavljanju sredstev ne srečujejo s težavami kot v ostalih treh univerzah.
Finančni prispevek udeležencev	letna članarina 15 evrov kotizacija za daljše programe (25–30-urne) znaša 40 evrov	letna članarina 13 evrov na podeželju ni kotizacij niti pri daljših programih, izjema je program Telovadba za zdravje	letna članarina 20 evrov	članarina za semester je 12 evrov (letno torej 24 evrov v sezoni 2009/10) tudi pri daljših programih ni kotizacij, razen v primeru tečajev tujih jezikov (30–40 evrov za 30-urni program)	<p>V RIC NM si z letno članarino člani zagotovijo:</p> <ul style="list-style-type: none"> - brezplačen obisk na tedenskih predavanjih na sedežu LU; - priročnik za upokojence Hoja po Mavrici. <p>Krajše aktivnosti (3-5 urne) brezplačne.</p> <p>Brezplačne tudi dejavnosti, financirane iz MŠŠ in ESS (npr. Računalniška pismenost za odrasle, UŽU – Izzivi podeželja).</p> <p>V ZIK Črnomelj si z letno članarino zagotovijo:</p> <ul style="list-style-type: none"> - štiri brezplačna predavanja; - znižane kotizacije za programe na sedežu univerze. <p>Starejši odrasli na podeželju niso pripravljeni plačevati za izobraževanje, zato tudi izobraževalna institucija stremi k temu, da omogoča skoraj brezplačno izobraževalno ponudbo starejšim odraslim na podeželju.</p>

	Mnenja članov in zaposlenih v RIC NM	Mnenja članov in zaposlenih v ZIK Črnomelj	Mnenja članov in zaposlenih v CIK Trebnje	Mnenja članov in zaposlenih v LUK	Ugotovitve
					<p>V CIK Trebnje so z letno članarino upravičeni do nižje kotizacije pri udeležbi v daljših programih. Krajše aktivnosti (3–5-urne) brezplačne. Brezplačne tudi dejavnosti, financirane iz MŠŠ in ESS (npr. Računalniška pismenost za odrasle, UŽU – Izzivi podeželja).</p> <p>V LUK so skoraj vse aktivnosti (z izjemo tečajev tujih jezikov) za starejše odrasle brezplačne. Zaradi nizkega življenjskega standarda (v tem okolju je najvišja stopnja brezposelnosti v JV regiji) starejši odrasli niso pripravljeni plačevati za izobraževanje.</p>
Raziskave o potrebah starejših odraslih	Ne obstaja raziskava o potrebah starejših odraslih niti med člani univerze niti ne na lokalni ravni.	Ne obstaja raziskava o izobraževalnih potrebah starejših odraslih niti med člani univerze niti ne na lokalni ravni.	Ne obstaja raziskava o potrebah starejših odraslih niti med člani univerze niti ne na lokalni ravni.	Ne obstaja raziskava o potrebah starejših odraslih niti med člani univerze niti ne na lokalni ravni.	<p>V RIC NM in CIK Trebnje navajajo pomanjkanje časa, kadrov in finančnih sredstev. Hkrati v RIC NM menijo, da so zaenkrat za potrebe priprave njihovih programov zadostovali njihovi načini evalvacije.</p> <p>V LUK menijo, da se glede na izkušnje z delovno aktivno populacijo tudi starejši odrasli ne bi odzvali na pisno anketo. Ob tem je potrebno spomniti, da obstajajo še</p>

	Mnenja članov in zaposlenih v RIC NM	Mnenja članov in zaposlenih v ZIK Črnomelj	Mnenja članov in zaposlenih v CIK Trebnje	Mnenja članov in zaposlenih v LUK	Ugotovitve
					druge raziskovalne metode za ugotavljanje potreb starejših odraslih.
Motiviranje nedejavnih za izobraževanje	informiranje in motiviranje s strani sovrstnikov	informiranje in motiviranje s strani sovrstnikov	informiranje in motiviranje s strani sovrstnikov	informiranje in motiviranje s strani sovrstnikov	V RIC NM predlagajo tudi t.i. akviziterski način predstavljanja izobraževalnih možnosti (»od hiše do hiše«), vendar jim finančne ovire ne dopuščajo takšnega načina dela.
	primernost izbora vsebin za podeželje	sodelovanje z društvi, aktivni, krajevnimi skupnostmi idr. v okolju	sodelovanje z društvi, aktivni, krajevnimi skupnostmi idr. v okolju.	primernost izbora vsebin za podeželje	V ZIK Črnomelj je kljub brezplačnosti, bližini doma, časovnemu prilagajanju izvedbe programa, še vedno zaznati slabši interes za izobraževanje. Težava je v tem, da izobraževanje še ni sprejeto kot vrednota v tolikšni meri, kot bi lahko bilo.
	brezplačne/plačane objave v lokalnih medijih		brezplačne/plačane objave v lokalnih medijih		V CIK Trebnje ugotavljajo, da je težava v tem, da izobraževanje še ni sprejeto kot vrednota v tolikšni meri, kot bi lahko bilo, ter v povezavi s tem negativne izkušnje (odnos do učenja) iz preteklih let.
	letna publikacija o vseh RIC-evih programih (po pošti, na posebnih mestih v knjižnici, v		letna brošura univerze za tretje življenjsko obdobje (po pošti, na posebnih mestih v knjižnici, v čakalnicah		V LUK vzpostavitev točk za vseživljenjsko učenje, s čimer so se približali ljudem, poskrbeli za izvajanje izobraževalnih aktivnosti ter širjenje informacij o svoji ponudbi.

	Mnenja članov in zaposlenih v RIC NM	Mnenja članov in zaposlenih v ZIK Črnomelj	Mnenja članov in zaposlenih v CIK Trebnje	Mnenja članov in zaposlenih v LUK	Ugotovitve
	čakalnicah itd.) predstavitev na uvodnih srečanjih članov	»slikovna metoda« animiranja na uvodnih srečanjih	itd.)	pomembnost vzpostavitve t. i. točk za vseživljenjsko učenje v najbolj odročnih predelih podeželja	

Vir: lastni

7. V vseh treh ljudskih univerzah (LUK, ZIK Črnomelj in RIC Novo mesto), pri katerih je glavni financer programov za starejše odrasle Ministrstvo za šolstvo in šport, se srečujejo s težavami pri zagotavljanju sredstev. Izjema je CIK Trebnje, kjer je lokalna skupnost izredno poslušna za sofinanciranje te dejavnosti in tako tudi ključni financer programov za starejše odrasle.

Ljudske univerze navajajo naslednje finančne in programske težave pri zagotavljanju sredstev s strani Ministrstva za šolstvo in šport: **programe izvajajo** v šolskem letu »na zalogo«, saj razpisi običajno zelo zamujajo; vnaprej **zagotavljajo sredstva za izvedbo** (npr. mentorji, materialni, posredni in neposredni stroški), kar je velik **poslovni riziko**; zaradi odvisnosti od rezultatov razpisov **ne morejo zagotavljati stalnosti ponudbe**; izobraževalno ponudbo oz. vsebine prilagajajo razpisu, kar pomeni, da ponujene vsebine niso vedno popolnoma v skladu z interesi udeležencev; sredstva na izvedbo **ne pokrijejo vseh stroškov** oz. vseh stroškov pogosto ne morejo opravičiti.

V RIC Novo mesto si, da poslovni riziko malo zmanjšajo, pomagajo s kotizacijami. Predvidevam, da težave s financiranjem najbolj občutijo v ZIK Črnomelj in LUK, saj so programi za podeželsko prebivalstvo brez kotizacij (starejši odrasli niso pripravljeni zanje plačevati).

6.7.5 ALI BI AKTIVNA VLOGA STAREJŠIH ODRASLIH VPLIVALA NA IZBOLJŠANJE IZOBRAŽEVALNE PONUDBE, VSEBINE IN IZVEDBE PROGRAMOV? (RV 5)

S perspektive kritične izobraževalne gerontologije bo potrebno bolj aktivno vključevanje starejših odraslih v delovanje univerze za tretje življenjsko obdobje kot tudi v splošno družbeno dogajanje. Kakšno pa je trenutno stanje v okviru univerze za tretje življenjsko obdobje, razkrivajo podatki kvantitativne in kvalitativne analize.

1. Ženske statistično značilno bolj pogosto podajo predloge in želje o vsebinah programov. Delež takšnih žensk je 72,6 %, delež moških pa le 33,3 %. Pri predlogih izvedbe programov ne prihaja do izrazitejših razlik.
2. Glede na izobrazbo ni zaznati izrazitejših razlik med aktivnostjo bolj oz. manj izobraženih. Razvidno pa je, da bolj izobraženi starejši odrasli v večji meri izkoriščajo možnosti podajanja predlogov o vsebinah in izvedbi programov. Prav tako bolj izobraženi starejši odrasli ocenjujejo, da so njihovi predlogi v večji meri upoštevani, kot pa menijo manj izobraženi starejši odrasli.
3. Starost udeležencev vpliva na njihovo aktivnost pri vplivanju na izobraževalno ponudbo univerze. Ne prihaja do statistično značilnih razlik, zanimivo pa je, da starejši odrasli do 64 let v primerjavi s starejšimi nad 65 let podajo več predlogov o vsebinah programov, obratno pa ocenjujejo upoštevanje predlogov.
4. Pri predlogih izvedbe programov in tudi realizacije predlogov izvedbe je delež starejših nad 65 let večji v primerjavi s tistimi do 64 let. To je možno razložiti s tem, da starejši nad 65 let pri izvedbi programov morebiti večkrat izpostavijo starost, zdravstvene razloge in druge morebitne ovire, izobraževalne institucije pa se trudijo njihove predloge upoštevati, saj to vpliva na udeležbo in zadovoljstvo v programih.

Podatki kažejo, da člani (pre)malo sodelujejo pri oblikovanju programske ponudbe. Ugotavljam, da bi starejši odrasli z bolj aktivno vlogo pri podajanju tako vsebinskih kot tudi izvedbenih predlogov lahko vplivali na izobraževalno ponudbo, na vsebine in izvedbe

programov, ki bi v večji meri upoštevale njihove potrebe in interese. Po mnenju dveh intervjuvank (iz LUK in ZIK Črnomelj) odprta komunikacija med njimi in udeleženci najbolj pripomore h kreiranju vsebin oz. vplivanju starejših odraslih na ponudbo in vsebine programov. Ni dovolj zgolj odprta komunikacija med izobraževalnimi institucijami in starejšimi odraslimi. Potrebno je več kot le to. Direktorica CIK Trebnje izpostavi kot ključni moment samo vključitev v izobraževanje. Kot pravi «Najvišja stopnica je pritegniti jih k sodelovanju, potem so pa lahko dejavni.» Po ugotovitvah Fisher in Wolf (2000, 489–491) imajo izobraževalci odraslih pomembno vlogo pri odkrivanju vloge in smisla vsakega posameznika v celotni družbi. Opozarjata, da se praksa v izobraževanju starejših odraslih fokusira predvsem na ponudbo pristočasnih aktivnosti, glede na starajočo se družbo pa bo potrebno s kritično izobraževalno gerontologijo preseči marginalizacijo starejših odraslih in krepiti emancipacijo ter vpliv starejših odraslih za politično, socialno in skupnostno delovanje. Heterogene potrebe starejših odraslih zahtevajo razvoj programov, ki bodo usmerjeni v učečega se posameznika (z upoštevanjem motivacije, pričakovanj, stopnje izobrazbe, izobraževalnih izkušenj, socioekonomskega statusa itd.) in tako vključevali starejše odrasle pri planiranju, razvoju in evalvaciji le teh.

Toda zaenkrat je izobraževanje starejših odraslih v političnih diskurzih in dokumentih le postranskega pomena, kar se kaže tudi pri financiranju ter tudi sistemski ureditvi tega področja. Z zagotavljanjem večstranske strokovne in politične podpore izobraževanju starejših odraslih se bosta krepila tudi moč in vpliv starejših odraslih (Kump in Jelenc Krašovec 2005b, 245–246).

Koliko in na kakšne načine se v delovanje univerze za tretje življenjsko obdobje vključujejo starejši odrasli, je odvisno od univerze do univerze. Iz pogovorov s predstavnicami ljudskih univerz je razbrati, da je povsod zgolj peščica posameznikov, ki se je pripravljena angažirati in nameniti nekaj svojega časa za to, da programi dobro tečejo. Tudi podatki, zbrani z anketnimi vprašalniki, kažejo na nizko stopnjo pripravljenosti starejših odraslih na sodelovanje v aktivnostih univerze za tretje življenjsko obdobje (Slika 6.38).

5. Največ članov (42,0 %) je pripravljenih zbirati predloge za nove vsebine/teme programov, metode dela, najmanj pa se vidijo v vlogi predavatelja oz. mentorja (10,1 %).
6. Večjo pripravljenost za sodelovanje izkazujejo ženske, izrazitejša razlika se kaže pri aktivnosti »obveščanja članov«, saj se s tem odgovorom strinja 38,5 % žensk in le 17,4 %

moških. Med vsemi aktivnostmi univerze so moški v največji meri pripravljeni »zbirati predloge« (43,5 %), medtem ko so za ostale aktivnosti izkazali v povprečju 13,0-odstotni interes.

Slika 6.38: Pripravljenost članov za sodelovanje pri aktivnostih univerze za tretje življenjsko obdobje

Sodelovanje članov pri aktivnostih U3O	Prostovoljno sodelovanje (%)	LU Kočevje	ZIK Črnomelj	CIK Trebnje	RIC Novo mesto
Zbiranje predlogov, prijav	42,0 %	/	DA	/	DA
Obveščanje članov	34,5 %	/	DA	/	DA
Zagotavljanje (brezplačnega) prostora*	22,7 %	/	DA	DA	DA
Priprava dogodkov (in nastopanje)	21,8 %	DA	/	DA	/
Kopiranje gradiv ipd.	17,6 %	/	/	DA	/
Vloga predavatelja	10,1 %	DA (v daljših)	DA (redki)	DA (v krajših in daljših)	DA (v krajših)
Usklajevanje urnika**	/	/	DA	DA	/
Sodelovanje pri izboru mentorja (metodah dela)**	/	DA	/	/	/

*V anketnih vprašanjih smo spraševali o pripravljenosti za sodelovanju pri pripravi prostorov za predavanja, delavnice. Predvidevam, da bi bil odstotek verjetno višji, če bi jih vprašali po sodelovanju pri zagotavljanju prostorov.

**Po teh dveh aktivnostih nismo spraševali starejših odraslih, so jih pa izpostavile intervjuvanke. Po tem nismo spraševali, saj imajo udeleženci običajno možnost, da izrazijo svoja mnenja, predloge.

7. Na splošno so bolj izobraženi starejši odrasli pripravljene več sodelovati pri izvajanju programov univerze kot manj izobraženi, toda te razlike se niso pokazale kot statistično značilne. Aktivno prostovoljno vlogo pri univerzah za tretje življenjsko obdobje CIK Trebnje, RIC Novo mesto in LU Kočevje prevzemajo predvsem člani upravnega oz. programskega odbora. Direktorica RIC Novo mesto poudarja, da bi se starejši odrasli lahko še bolj aktivno vključevali v delovanje univerze, in sicer da bi predlagali več raznolikih vsebin, njihove izvajalce, se morebiti sami usklajevali s predavatelji oz. opozarjali predavatelje, kakšne interese in potrebe imajo ter se ne nazadnje tudi aktivno vključevali v izvajanje programov (kot mentorji ali animatorji). Prav tako opozarja, da starejši odrasli prepuščajo njim, da opravljajo neke vrste servis zanje. Iz tega lahko povzamem, da je prostovoljnega vključevanja starejših odraslih v delovanje univerze za tretje življenjsko obdobje premalo.
8. Delež tistih, ki bi bili pripravljene prevzeti vlogo mentorja, predavatelja, je presenetljivo nizek. Predvsem je velik delež negotovih starejših odraslih z višješolsko ali visoko izobrazbo (kar 42,1 % jih je odgovorilo »ne vem«), niti eden iz te izobrazbene skupine pa ni potrdil možnosti sodelovanja v tej vlogi. Pripravljenost manj izobraženih za vlogo mentorjev, predavateljev je nekoliko boljša, čeprav sem pričakovala ravno obraten interes. Eden izmed razlogov za negotovost bolj izobraženih starejših odraslih je morebiti povezan s starostjo in z morebitnimi zdravstvenimi težavami, saj so anketiranci z višješolsko ali visoko izobrazbo v nekoliko večji meri stari nad 65 let (66,7 % z visoko izobrazbo in 50,0 % z višjo izobrazbo).
9. Tudi z izobraževalnih institucij poročajo, da so predavatelji, mentorji v programih univerze za tretje življenjsko obdobje predvsem zunanji sodelavci (proti plačilu). Direktorica LUK ocenjuje, da je kar 75 % predavateljev iz vrst starejših odraslih. Običajno člani univerze za tretje življenjsko obdobje brezplačno vodijo krajše delavnice, z izjemo v CIK Trebnje in LUK, kjer predavajo oz. mentorirajo tudi v daljših programih, če ne gre za vsebinsko prezahtevne programe (ali za novejšje digitalne vsebine).

6.7.6 KAKO BI STAREJŠI ODRASLI LAHKO SPREMINJALI ODNOS DO SAMIH SEBE OZ. DO STARIH LJUDI? (RV 6)

S kvantitativno in kvalitativno smo ugotavljali, na kakšne načine bi lahko starejši odrasli vplivali na spreminjanje odnosa oz. prepričanj o starosti in staranju. Prišli smo do sledečih ugotovitev:

1. Starejši odrasli z (ne)dokončano OŠ so zgolj v 27,3 % vključeni v društva, združenja ali skupine, medtem ko je delež takšnih s srednješolsko izobrazbo 64,1 % in višješolsko izobrazbo in več 78,9 %.
2. Po spolu je članstvo v društvih, združenjih in skupinah v prid moških (52,2 %) v primerjavi z ženskami (37,5 %).
3. Na splošno so ženske številnejše od moških v vseh kategorijah društev in združenj, izjema so le politične stranke, kjer je zastopanost enih in drugih 50,0%. V verskih organizacijah moških ni zaslediti.
4. Več kot četrtnina anketirancev (26,1 %) poroča, da so člani raznih društev, organizacij in združenj oz. najpogosteje so člani društva upokojencev v svojem lokalnem okolju. Okoli petina je tudi članov športno-rekreativnega društva (21,8 %) ali turističnega oz. humanitarnega združenja (19,3 %). Nekateri so včlanjeni tudi v kulturno-umetniško društvo (9,2 %), poklicno združenje (5,0 %), verske organizacije (4,2 %) ali druga družbena gibanja oz. politične organizacije (1,7 %).
5. V kulturno-umetniških društvih statistično značilno ni zaslediti starejših odraslih z (ne)dokončano OŠ, v turističnih društvih oz. društvih za urejanje okolja je delež le teh 4,3 %, v kategoriji druga društva, organizacije in združenja pa je delež zgolj 3,2 %.
6. Glede na starost so starejši odrasli nad 65 let v primerjavi s starejšimi do 64 let v večjem deležu prisotni le v kulturno-umetniških društvih (iz prve skupine je delež teh 54,5 %, iz druge pa 45,5 %), v poklicnih in profesionalnih združenjih je zastopanost enakomerna (50,0 %). Najmanjša zastopanost starejših odraslih nad 65 let je v verskih organizacijah (20,0 %) in v političnih organizacijah, kamor sploh niso vključeni.

S pridobljenimi podatki potrjujem ugotovitve Van der Kampa in Scheerena (1997, 149), da se bolj izobraženi starejši odrasli bolj intenzivno vključujejo tudi v druge sfere družbenega, kulturnega in političnega življenja. Delno lahko potrdim tudi ugotovitve Elsdona (v McGivney 1999, 11), ki pravi, da se ženske v primerjavi z moškimi v večjem deležu

vključujejo v prostovoljne organizacije, ki združujejo večino občanov (v našem primeru humanitarna združenja, verske organizacije), medtem ko so moški usmerjeni bolj v organizacije s specifičnim interesom (v našem primeru politične stranke, poklicno združenje). Ta trend Elsdon povezuje s stopnjo izobrazbe, ki je pri ženskah višja. V našem primeru je sicer zastopanost žensk večja od moških v vseh kategorijah društev, je pa nakazan interes za določena društva pri moških in ženskah.

Dobra tretjina anketiranih je v zadnjih 12 mesecih sodelovala v športno-rekreativnih društvih in organizacijah (38,7 %) in/ali pri dobrodelnih organizacijah (35,3 %). Sicer so v manjšem odstotku sodelovali tudi v verskih organizacijah (16,8 %), v drugih organizacijah (14,3 % – v glavnem omenjajo društva upokojujencev), v strokovnih združenjih (13,4 %) in političnih strankah (2,5 %).

Glede na stopnjo izobrazbe prihaja do statistično značilnih razlik. V političnih strankah, poklicnih združenjih, športnih društvih in v kategoriji drugih organizacij je zastopanost anketirancev z (ne)dokončano OŠ dosti manjša oz. nična v primerjavi z anketiranci s srednješolsko, višješolsko ali višjo izobrazbo.

Aktivnost članov univerz za tretje življenjsko obdobje v društvih in združenjih v zadnjih 12 mesecih po deležu korelira s pripravljenostjo članov za aktivno vključevanje v delovanje univerze za tretje življenjsko obdobje. Vse štiri intervjuvanke potrjujejo tezo, da se tisti starejši odrasli, ki so dejavni tudi na drugih področjih (npr. v društvih, združenjih), več vključujejo v izobraževanje in tudi bolj aktivno sodelujejo z izobraževalno institucijo. Torej gre za tiste starejše odrasle, ki so tudi sicer bolj dejavni.

7. Največ starejših odraslih navaja druženje in vključitev v družabno življenje kot orodje za socializacijo ter zmanjševanje socialne diskriminacije in izključevanje, kot zelo pomembno navajajo tudi medgeneracijsko sodelovanje, kar vpliva na spreminjanje medgeneracijskega vrednostnega sistema ter stimuliranje medgeneracijske tolerantnosti. Navajajo tudi spoštovanje starejših odraslih do samih sebe, kot tudi s strani mlajših generacij (z vzgojo), izobraževanje, ki bi pripomoglo k spreminjanju odnosa in vpliva starejših odraslih, navajajo še na četrtem mestu.
8. Intervjuvanke so enotnega mnenja, da lahko starejši odrasli z vključevanjem v izobraževalne programe in druge aktivnosti postajajo bolj pomemben družbeni akter.

Navajajo, da je premalo medgeneracijskega povezovanja in učenja (kar je bila značilnost preteklih generacij, ki so živele skupaj). Omenjajo projekte oz. poskuse učenja starejših odraslih od mlajših, opozarjajo pa na pomanjkanje ponudbe, kjer bi bili starejši odrasli v vlogi mentorjev in bi prenašali svoje znanje in izkušnje na mlajše generacije. Toda za uresničitev te ideje, bo potrebno po besedah direktorice RIC Novo mesto zadostiti dvema pogojema, in sicer na ravni celotne družbe kot tudi pri starejših odraslih razviti kulturo prostovoljstva, v izobraževanju odraslih pa uzakoniti javno mrežo ter jo v praksi izvajati.

Naloga mlajših generacij, izobraževalnih institucij, društev in drugih akterjev je torej omogočanje priložnosti za učenje in aktivno delovanje starejšim odraslim v skupnosti. Z informiranjem oz. svetovanjem vzpodbujanje k vključitvi in aktivnemu sodelovanju, s tem pa vplivamo na spreminjanje miselnost starejših samih kot tudi družbe v celoti.

7 SKLEP

Kot sem navedla v *Uvodu*, sem z uporabo kvantitativnih in kvalitativnih metod raziskovanja skušala prispevati k razumevanju koncepta vseživljenjskega učenja med starejšimi odraslimi iz ruralnega okolja. Analiza odgovorov starejših odraslih in na drugi strani izobraževalcev odraslih, ki vodijo univerze za tretje življenjsko obdobje na ljudskih univerzah jugovzhodne regije Slovenije, je potrdila, da se v izobraževanje vključujejo predvsem bolj izobraženi starejši odrasli. Kot najpomembnejše motivacijske dejavnike izpostavljajo kognitivni interes, socialne stike, željo po učenju in osebni razvoj, kar je v skladu z znano teorijo kontinuitete, ki predpostavlja, da se posameznikove osebne značilnosti z leti ne spremenijo drastično in da je aktivnost v tretjem življenjskem obdobju odvisna od življenjskega sloga v aktivnem obdobju kot tudi od socialnih in ekonomskih okoliščin. Pri ovirah za (ne)udeležbo v izobraževanju prihaja do razkoraka med izraženimi potrebami starejših odraslih in med zaznavanjem teh potreb s strani izobraževalnih institucij. Starejši odrasli navajajo predvsem institucionalne ovire (način prenašanja znanja, informiranost o programih in pomoč pri izbiri le-teh, neustrezno programsko ponudbo), medtem ko izobraževalne institucije izpostavljajo situacijske in dispozicijske ovire. Omembe vreden podatek je tudi ta, da na ljudskih univerzah ne zaznavajo programske ponudbe kot enega izmed odločilnih vplivov na (ne)udeležbo v izobraževanju, medtem ko ga starejši odrasli uvrščajo na tretje mesto po pomembnosti. S tem, ko je starostni prag 65 let začela prestopati

številčna generacija, rojena po drugi svetovni vojni, ki ima drugačne zahteve in pričakovanja o kakovosti življenja kot so jih imele predhodne generacije, bo potrebno tudi izobraževalno ponudbo še bolj krojiti v skladu z njihovimi željami in interesi. Pridobljeni podatki ter nacionalni in evropski dokumenti zrcalijo potrebo in pobudo po krepitvi informativno-svetovalne dejavnosti za starejše odrasle, kot tudi preusmeritev od pristopa ponudbe k pristopu k povpraševanju, s čimer bi bile v ospredje postavljene zahteve in potrebe učečih se posameznikov (z upoštevanjem motivacije, pričakovanj, stopnje izobrazbe, izobraževalnih izkušenj, socio-ekonomskega statusa). »Toda v tretjem življenjskem obdobju ne zadostujejo zgolj informacije o izobraževalni ponudbi sami, temveč so še bolj pomembne informacije o starejših samih in o njihovem položaju v družbi. Zato potrebujejo informacije in znanja o starosti in staranju, saj bodo le tako lahko premagali stereotipe in lastne bojzani pred neuspehom, pred nečim novim, zanje doslej neobičajnem načinu življenja v starosti.« (Krajnc 1992, 82) Torej poleg zunanjih vzpodbud (brezplačnost, bližina izobraževanja, programska ponudba ipd.) so v skladu z Rubensonovo paradigmo motivacije potrebna posameznikova pozitivna samopodoba in njegova pozitivna pričakovanja o učinkovitosti izobraževanja oz. doseganju zastavljenega cilja. Glede na to, da sta stopnja izobrazbe in socio-ekonomski statut tista, ki v veliki meri vplivata na odločitev za udeležbo v izobraževanju, lahko od prihodnjih bolj izobraženih generacij starejših odraslih pričakujemo večjo vključenost v izobraževanje. Seveda pa bodo potrebni veliki premiki v smeri ozaveščanja in odzivnosti za vključitev v izobraževanje številčne populacije manj izobraženih starejših odraslih, ki so pretežno zastopani prav v ruralnem okolju.

Glede na to, da je izobraževalna ponudba univerz za tretje življenjsko obdobje kot tudi ostala ponudba v lokalnem okolju ocenjena kot neustrezna, je razlogov za to zagotovo več. In sicer tako na strani starejših odraslih samih (niso dovolj informirani in tudi ne dovolj aktivni pri vplivanju na izboljšanje ponudbe, vsebine in izvedbe programov) kot tudi na strani izobraževalnih institucij (ne prepoznajo potreb ali pa si zaradi finančnih virov in razpisnih pogojev zatiskajo oči) ter mačehovskega odnosa države do izobraževanja starejših odraslih, kar se kaže pri financiranju kot tudi sistemski ureditvi tega področja. S kritično izobraževalno gerontologijo bo torej potrebno preseči marginalizacijo starejših odraslih in krepiti njihovo družbeno vključenost za politično, socialno in skupnostno delovanje. Toda k temu lahko v največji meri prispevajo prav starejši odrasli sami, in sicer z aktivno, produktivno vlogo in sproščanjem kapitala in virov, ki so dandanes zanikani. Podala bom nekaj predlogov za izboljšanje njihovega položaja, ki se navezujejo tako na individualno kot družbeno delovanje:

- predupokojitvene 'pripravljalnice' na spremembe, ki jih prinaša upokožitev in v povezavi s tem nove socialne vloge;
- razvoj raznolike palete izobraževalnih programov v skladu z interesi in potrebami starejših odraslih ter vključenost starejših odraslih pri načrtovanju, programiranju, razvoju in evalvaciji le-teh;
- medgeneracijsko izobraževanje in spodbujanje prenosa izkustvenega znanja in spretnosti starejših odraslih na mlajše generacije in obratno;
- širitev participacije starejših odraslih, krepitev njihove družbene vključenosti in neodvisnega življenja z organiziranim sodelovanjem v procesih odločanja tako na lokalni kot tudi nacionalni ravni;
- z vzajemnim medgeneracijskim učenjem ustvarjanje podpornih socialnih omrežij;
- s sodelovanjem generacij spreminjanje stereotipnih predstav o starejših odraslih in razvoj medgeneracijskih 'kompetenc' (npr. zmožnosti razumevanja, sporazumevanja, solidarnosti, strpnosti; boljše zaznavanje potreb starejših odraslih; krepitev konstruktivnih načinov za obvladovanje medgeneracijskih nesporazumov);
- razvoj novih, aktualnih prostovoljnih vlog starejših odraslih;
- spodbujanje trga delovne sile tako, da izrablja potencialne starejših odraslih in jim omogoča konkurenčnost na trgu delovne sile;
- zagotavljanje enakomernega dostopa do kakovostnih zdravstvenih, socialnih storitev in izobraževalnih možnosti;
- spodbujanje raziskovanja (izobraževanja) starejših odraslih (npr. učnih slogov, potreb, metodoloških pristopov itd.);
- ozaveščanje javnosti o starajoči družbi in procesih staranja.

Kot je razvidno iz same naloge, smo raziskovalnega materiala zajeli veliko, zato smo se na večih mestih pri poglobljanju v raziskovanje in analize morali kar ustaviti. Z anketami smo dobili podatke, ki bi jih lahko še bolj podrobno predstavili, vendar je to lahko material, ki ostane za drugo ali nadaljnje raziskovanje v okviru sorodnih tem. Glede na to, da področje izobraževanja starejših odraslih v našem lokalnem okolju do sedaj še ni bilo raziskano v takšni širini, se nam je zdelo smiselno čim več podatkov in ugotovitev predstaviti. Izsledki raziskave bodo preučevanim izobraževalnim organizacijam kot tudi ostalim strokovnjakom, ki se ukvarjajo z izobraževanjem starejših odraslih, lahko v pomoč pri odpravljanju ovir za boljšo udeležbo te ciljne skupine v izobraževanju kot tudi pri načrtovanju, razvoju in

evalvaciji novih programov. Pristojnim v institucijah na lokalni in državni ravni pa opomnik, da brez politične volje in posluha za sistemsko ureditev in financiranje tega segmenta izobraževanja ne moremo pričakovati, da se bosta krepila moč in vpliv starejših odraslih ter razvijala starostno integrirana družba. Ker so v izobraževanju kot tudi v drugih sferah življenja predvsem nedejavni manj izobraženi starejši odrasli, bo potrebno v prihodnje pridobiti mnenja prav teh, do katerih je sicer težko priti in jih tudi težko motivirati za sodelovanje, vsekakor bo potrebno uporabiti kvalitativno metodo raziskovanja. V okviru moje naloge bi bilo takšno raziskovanje preobširno, zato ob zaključku podajam pristojnim institucijam pobude za nove raziskovalne projekte, ki bodo odstirali ugibanja in neznanke o čim večji vključenosti te ciljne skupine v vseživljenjsko učenje in izobraževanje.

8 LITERATURA

1. Accetto, Bojan. 1987. *Starost in staranje: osnove medicinske gerontologije*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
2. Achenbaum, Andrew W. in Bengtson, Vern L. 1994. Re-engaging the Disengagement Theory of Aging: On the History and Assessment of Theory Development in Gerontology. *The Gerontologist* 34 (6): 756–763.
3. Agruso, Victor M. 1978. *Learning in the Later Years. Principles of Educational Gerontology*. New York: Academic Press.
4. *Akcijski načrt za izobraževanje odraslih: Za učenje je vedno pravi čas*. Uradni list Evropske unije C 257/08 (9. 10. 2008). Dostopno prek: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:257:0070:0075:SL:PDF> (15. avgust 2010).
5. Baltes, Paul B., Lindenberger, U., Staudinger, U. M. 1998. Life Span Theory in Developmental Psychology. V *Handbook of Child Psychology*, ur. William Damon, Richard M. Lerner, Deanna Kuhn, Robert Siegler, Nancy Eisenberg, Irving E. Sigel, Ann Renninger, 1029–1144. New York: John Wiley & Sons, Inc.
6. Belanger, Paul in Mobarak, H. 1996. Unesco and Adult Education. V *International Encyclopedia of Adult Education and Training*, ur. Albert C. Tuijnman, 717–723. Oxford: Pergamon.
7. Beltram, Peter, Drogenik, Olga in Možina, Estera. 2010. *Analiza uresničevanja Resolucije o nacionalnem programu izobraževanja odraslih (ReNPIO) 2005–2008 in Izhodišča za oblikovanje Resolucije o nacionalnem programu izobraževanja odraslih (RENPIO) 2010–2013*. Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije. Dostopno prek: http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/odrasli/Analiza_ReNPIO_16_03_2010.pdf (18. september 2010).
8. Bevc, Milena. 1999. *Financiranje, učinkovitost in razvoj izobraževanja*. Radovljica: Didakta.
9. Blaić, Boris. 2011. Jubilej društva Krkinih upokojencev. *Dolenjski list*, 31. marec. Dostopno prek: http://www.dolenjskilist.si/2011/03/31/40243/novice/dolenjska/Jubilej_drustva_Krkinih_upokojencev/ (3. april 2011).
10. Bogataj, Nevenka. 2003. *Študijski krožki: letno poročilo 2002–2003*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije. Dostopno prek: <http://porocila.acs.si/datoteke/poro23.pdf> (13. januar 2010).

11. Boshier, Roger. 1989. Participant Motivation. V *Lifelong Education for Adults. An International Handbook*, ur. Colin J. Titmus, 147–151. Oxford: Pergamon Press.
12. Brečko, Danijela. 1998. *Kako se odrasli spreminjamo?: socialna komunikacija in osebnostni razvoj*. Radovljica: Didakta.
13. --- 1999. Vseživljenjski razvoj osebnosti II. *Andragoška spoznanja* (3): 27–40.
14. Bynum, Louise L. in Seaman Michael A. 1993. Motivations of Third-Age Students in Learning in Retirement Institutes. *Continuing Higher Education Review* 57 (1–2): 12–22.
15. Carlton, Shiela in Worsley, Richard. 1996. Older and bolder. V *For life. A vision for learning in the 21st century*, ur. Peter Maxted, 32–34. Falmouth: R Booth.
16. Cavanaugh, John C. 1999. Theories of Ageing in the Biological, Behavioral, and Social Sciences. V *Gerontology: An Interdisciplinary Perspective*, ur. John C. Cavanaugh in Susan Krauss Whitbourne, 1–32. New York: Oxford University Press.
17. Chopra, Deepak. 1996. *Mlado telo in neodvisen um*. Ljubljana: Vale-Novak.
18. Cizelj, Milka, Habjan, Martin, Koprivnikar, Boris, Novak, Jože, Šlenc Zver, Marija, Švajncer, Marija, Kaučič, Zdravko, Hauc, Anton, Kovač, Jure, Vrečko, Igor. 1999. *Strateški razvojni program organizirane skrbi za starejše Skupnosti socialnih zavodov Slovenije*. Ljubljana: Skupnost socialnih zavodov.
19. Commission of the European Communities. 2005. *Green Paper »Confronting demographic change: a new solidarity between the Generations«*. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0094:FIN:EN:PDF> (1. oktober 2008).
20. Coombs, Philip H. 1989. Formal and Nonformal Education: Future Strategies. V *Lifelong Education for Adults. An International Handbook*, ur. Colin J. Titmus, 57–60. Oxford: Pergamon Press.
21. Coombs, Philip H. in Ahmed, M. 1974. *Attacking Rural Poverty: How Nonformal Education can Help*. Baltimore, Maryland: Johns Hopkins University Press.
22. Courtney, Bradley C. 1989. Education for Older Adults. V *Handbook of Adult and Continuing Education*, ur. Sharan B. Merriam in Phillis M. Cunningham, 525–536. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
23. Cropley, A. J. 1989. Factors in Participation. V *Lifelong Education for Adults. An International Handbook*, ur. Colin J. Titmus, 145–147. Oxford: Pergamon.
24. Cross, Kathryn Patricia. 1981. *Adults as learners. Increasing participation and facilitating learning*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.

25. --- 2003. Toward a model of adult motivation for learning. V *Adult and continuing education: major themes in education*, ur. Peter Jarvis in Griffin Colin, 39–56. London: Routledge.
26. Cusack, Sandra. 2000. Critical educational gerontology and the imperative to empower. V *Teaching and Learning in Later life*, ur. Frank Glendenning, 61–75. Ashgate Arena: Aldershot.
27. Davies, Alan. 1985. Defining Nonformal Education. *Nonformal Vocational Training. Courier* (34): 23–26.
28. Delors, Jacques. 1996. *Učenje – skriti zaklad: poročilo Mednarodne komisije o izobraževanju za enaindvajseto stoletje, pripravljeno za Unesco*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
29. *Demokratska stranka upokojencev Slovenije*. Občinske organizacije. Dostopno prek: <http://www.desus.si/?nav=90&blog=27&m=3> (10. april 2011).
30. Deshler, D. 1996. Participation: Role of Motivation. V *International Encyclopedia of Adult Education and Training*, ur. Albert C. Tuijnman, 570–575. Oxford: Pergamon.
31. Dewey, John. 1966. *Democracy and Education. An Introduction to the Philosophy of Education*. New York: The Free Press.
32. Dohmen, Gunther. 1996. *Lifelong Learning. Guidelines for a modern education policy*. Bonn: Federal Ministry of education, Science, Research and Technology.
33. *Društvo upokojencev Trimo Trebnje*. Dostopno prek: <http://www.rabim.info/drustvo-upokojencev-trimo-trebnje-65066/drustva-83> (13. januar 2010).
34. Elmore, Robert. 2000. Education for older people: the moral dimension. V *Teaching and Learning in Later Life*, ur. Frank Glendenning, 49–59. Aldershot: Ashgate.
35. European Communities. 2009. *Europe in figures. Eurostat Yearbook 2009*. Dostopno prek: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-CD-09-001/EN/
36. Eurostat news release. 2005. *EU25 population rises until 2025, then falls*, 8. april. Dostopno prek: <http://www.lex.unict.it/eurolabor/documentazione/altrestat/eurostat080405.pdf> (1. oktober 2008).
37. --- 2006. *EU25 population aged 65 and over expected to double between 1995 and 2050*, 29. september. Dostopno prek: <http://www.lex.unict.it/eurolabor/documentazione/altrestat/eurostat290906.pdf> (1. oktober 2008).
38. Findeisen, Dušana. 1997. Kaj napravi manj izobražene odrasle drugačne? *Andragoška spoznanja* (1): 27–29.

39. --- 1999. *Izobraževanje odraslih v njihovih poznejših letih. Doktorska disertacija.* Ljubljana: Filozofska fakulteta.
40. Fisher, James C. in Wolf, Mary Alice. 2000. Older Adult Learning . V *Handbook of Adult and Continuing education*, ur. Arthur L. Wilson in Elisabeth R. Hayes, 480–492. San Franciso: Jossey-Bass.
41. *Gerontološko društvo*. Dostopno prek: <http://www.gds.si/> (5. november 2008).
42. Glendenning, Frank in Battersby, D. 1990. Why We Need Educational Gerontology and Education for Older Adults: a Statement of First Principles. V *Ageing, Education and Society: Readings in Educational Gerontology*, ur. Frank Glendenning in Keith Percy, 219–231. Keele: University of Keele, Association for Educational Gerontology.
43. Glendenning, Frank, Cusack, Sandra, Elmore, Robert, Phillipson, Robert, Withnall, Aleksandra. 2000. *Teaching and Learning in Later Life: theoretical implications (Studies in educational gerontology)*. Burlington: Ashgate Publishing Ltd.
44. Gouthro Patricia A. 2002. Education for sale: at what cost? Lifelong learning and the marketplace. *International Journal of Lifelong Education* 21 (4): 334–346.
45. Grossman, Sheila, Lange, Jean. 2006. Theories of Ageing. As Basis for Assessment. *MEDSURG Nursing. Journal of Adult Health* 15 (2): 77–83.
46. Havighurst, Robert James. 1972. *Developmental tasks and Education*. New York: David McKay.
47. Hay, Julie. 1999. *Uspešni na delu. Razumevanje naravnosti in gradnja odnosov*. Ljubljana: Potrditev.
48. Hetherington, Eileen Mavis in Parke Ross D. 1999. *Child psychology: a contemporary viewpoint*. New York: McGraw-Hill Companies.
49. Hiemstra, Roger. 1992. Aging and learning: an agenda for future. V *Learning across the Lifespan: theories, research, policies*, ur. Albert C. Tuijnman in Max Van der Kamp, 53–70. Oxford: Pergamon Press.
50. --- 1998. From Whence Have We Come? The First Twenty-Five Years of Educational Gerontology. V *Using Learning to Meet the Challenges of Older Adulthood*, ur. James C. Fisher in Mary Alice Wolf, 5–14. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
51. Hojnik Zupanc, Ida. 1997. Uravnoreženo staranje kot izziv (post)moderne družbe. *Družboslovne razprave* 13 (24–25): 49–57.
52. Hooyman, Nancy R. in Kiyak, Asuman H. 2002. *Social gerontology: a multidisciplinary perspective*. Boston: Allyn and Bacon.

53. Horvat, Zlatka. 2003. Paradigma vseživljenjskega razvoja in spoprijemanje s spremembami. *Socialna pedagogika* 3: 275–314.
54. Houle, Cyril O. 1988. *The Inquiring Mind: a study of the adults who continues to learn*. Madison: The University of Wisconsin Press.
55. Ilić, Ivan. 1972. *Dole škole*. Beograd: Novinsko izdavačko preduzeće Duga.
56. Illeris, Knud. 2003. *Learning Changes through Life*. Dostopno prek: <http://www.ruc.dk/upload/application/pdf/f665c2a4/liline.pdf> (12. januar 2010).
57. *Izobraževanje in usposabljanje v Evropi: različni sistemi, skupni cilji za 2010*. 2003. Ljubljana: Center za mobilnost in evropske programe izobraževanja in usposabljanja.
58. Jakoš, Aleksander. 1999. Starejše prebivalstvo v Sloveniji – demografsko stanje in projekcije. *Zdravstveno varstvo* 38 (1–2): 50–53.
59. Jarvis, Peter. 1985. *Sociological Perspectives on Lifelong Education and Lifelong Learning*. Athens: Department of Adult Education. University of Georgia.
60. --- 1987. *Twentieth century thinkers in adult education*. London: Routledge.
61. --- 2001. *Learning in later life*. London: Kogan Page.
62. Jeffs, Tony in Smith, Mark. 1990. *Using informal Education: an alternative to casework, teaching and control?* Philadelphia: Open university Press Milton Keynes.
63. Jelenc, Sabina. 1996. *ABC izobraževanja odraslih*. Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije.
64. Jelenc Krašovec in Kump, Sonja. 2005a. Uveljavljanje koncepta vseživljenjskega učenja na univerzi. *Sodobna pedagogika* 56 (2): 46–60.
65. --- 2005b. Izobraževanje – možni dejavnik krepitve moči in vpliva starejših odraslih. *Družboslovne razprave* 21 (49–50): 243–261.
66. --- 2006. Vloga izobraževanja starejših odraslih pri spodbujanju njihove družbene vključenosti. *Andragoška spoznanja* 4: 18–30.
67. --- 2007. Ali se odrasli na podeželju učijo drugače kot v mestih? *Teorija in praksa* 44 (1–2): 277–297.
68. --- 2009. Udeležba starejših odraslih v izobraževanju v Sloveniji. V *Starejši ljudje v družbi sprememb*, ur. Valentina Hlebec, 203–219. Maribor: Aristej.
69. Jelenc Krašovec, Sabina. 2003. *Univerza za učečo se družbo: kako univerza sledi tokovom sodobnega izobraževanja*. Ljubljana: Sophia.
70. Jelenc, Zoran. 1989. *Odrasli prebivalci Slovenije v izobraževanju*. Ljubljana: Pedagoški inštitut in Skupnost izobraževalnih centrov.

71. --- 1994a. Kako v Sloveniji sledimo smerem razvoja izobraževanja odraslih v svetu. V *Snovanje in sistemsko urejanje izobraževanja odraslih. RP Izobraževanje odraslih kot dejavnik razvoja Slovenije*, ur. Zoran Jelenc, 32–40. Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije.
72. --- 1994b. Nekatera teoretska izhodišča, temeljne opredelitve in razmejitve pri koncipiranju izobraževanja odraslih. V *Snovanje in sistemsko urejanje izobraževanja odraslih. RP Izobraževanje odraslih kot dejavnik razvoja Slovenije*, ur. Zoran Jelenc, 40–61. Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije.
73. --- 1996. Vpeljevanje strategije vseživljenjskosti učenja. *Andragoška spoznanja* (2): 5–9.
74. --- 1998. Vseživljenjsko izobraževanje in vseživljenjsko učenje. Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije.
75. --- 2000a. *Strategija in koncepcija izobraževanja odraslih v Sloveniji. Razvoj koncipiranja in sistema urejanja izobraževanja odraslih v Sloveniji*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. Dostopno prek: <http://oa1-seminar.naspletu.com/SEM-JELENC/1-3.htm> (13. oktober 2009).
76. --- 2000b. *Strategija in koncepcija izobraževanja odraslih v Sloveniji. Teoretična izhodišča in opredelitev temeljnih pojmov in pojavnosti*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. Dostopno prek: <http://oa1-seminar.naspletu.com/SEM-JELENC/1-4.htm> (13. oktober 2009).
77. --- 2000c. *Strategija in koncepcija izobraževanja odraslih v Sloveniji. Sistemska umestitev, izobraževalna politika*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. Dostopno prek: <http://oa1-seminar.naspletu.com/SEM-JELENC/2-3.htm> (13. oktober 2009).
78. --- 2005. Vseživljenjsko učenje – za zdaj promoviranje bolj kot sistemsko urejanje. *Sodobna pedagogika* 56 (2): 22–45.
79. --- 2007. *Strategija vseživljenjskosti učenja v Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport: Javni zavod Pedagoški inštitut.
80. Knowles, Malcom. 1976. *The Modern Practice of Adult Education: Andragogy Versus Pedagogy*. New York: Association Press.
81. Kodelja, Zdenko. 2005. Vseživljenjsko učenje – od svobode k nujnosti. *Sodobna pedagogika* 56 (2): 10–21.
82. Komisija evropskih skupnosti. 2000. *Memorandum o vseživljenjskem učenju*. Dostopno prek: <http://linux.acs.si/memorandum/memorandum.doc> (30. julij 2008).

83. Komisija evropskih skupnosti. 2006. *Izobraževanje odraslih: Za učenje ni nikoli prepozno*. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0614:FIN:SL:PDF> (15. avgust 2010).
84. Komisija evropskih skupnosti. 2007. *Akcijski načrt za izobraževanje odraslih: Za učenje je vedno pravi čas*. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0558:FIN:SL:PDF> (15. avgust 2010).
85. Krajnc, Ana. 1982. *Motivacija za izobraževanje*. Ljubljana: Delavska enotnost.
86. --- 1992. *Kako smo snovali Slovensko univerzo za tretje življenjsko obdobje*. Ljubljana: Slovenska univerza za tretje življenjsko obdobje.
87. --- 1997. *Kako živimo zadnjih trideset let življenja*. *Rast* (1–2): 90–97.
88. --- 1999. *Paradoks tretjega življenjskega obdobja*. *Andragoška spoznanja* (3): 5–18.
89. Kump, Sonja in Jelenc Krašovec, Sabina. 2010. *Prestari za učenje? Vzorci učenja in izobraževanja starejših*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
90. Lamovec, Tanja. 1994. *Psihodiagnostika osebnosti 1*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
91. Laslett, Peter. 1996. *A Fresh Map of Life. The Emergence of the Third Age*. Basingstoke: Macmillan Press.
92. Lengrand, Paul. 1989. Lifelong Education: Growth of the Concept. V *Lifelong Education for Adults. An International Handbook*, ur. Colin J. Titmus, 5–9. Oxford: Pergamon Press.
93. Ličen, Nives. 2006. *Uvod v izobraževanje odraslih: izobraževanje odraslih med moderno in postmoderno*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
94. Lindeman, Eduard. 1989. *The Meaning of Adult Education*. Oklahoma: University of Oklahoma.
95. Looker, Terry in Gregson, Olga. 1993. *Obvladajmo stres. Kaj lahko z razumom storimo proti stresu*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
96. Malečkar, Vilma. 1999. *Analiza delovanja študijskih krožkov v šolskem letu 1998/1999*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije. Dostopno prek: <http://porocila.acs.si/datoteke/Skpor9899.pdf> (13. januar 2010).
97. Mandič, Srna in Hlebec, Valentina. 2005. Socialno omrežje kot okvir upravljanja s kakovostjo življenja in spremembe v Sloveniji med letoma 1987 in 2002. *Družboslovne razprave* 21 (49–50): 263–285.

98. Manheimer, Ronald J., Snodgrass, Denise D., Moskow-McKenzie, Diane. 1995. *Older Adult Education: A guide to research, programs and policies*. Asheville: North Carolina Center for Creative Retirement. University of North Carolina.
99. Marshall, Victor W. 1994. Sociology, psychology and the theoretical legacy of the Kansas City Studies. *Gerontologist* 34 (4): 768–774.
100. --- 1999. Analyzing Social Theories of Aging. V *Handbook of Theories of Aging*, ur. Vern L. Bengtson in Warner K. Schaie, 434–455. New York: Springer Publishing Company.
101. Maslow, Abraham H. 1982. *Motivacija i ličnost*. Beograd: Nolit.
102. McCluskey, Neil Gerard in Borgatta, Edgar F. 1981. *Aging and retirement: prospects, planning and policy*. Beverly Hills: Sage Publications.
103. McGivney, Veronica. 1993. Participation and non-participation. V *Adult Learners, Education and Training*, ur. Richard Edwards, Sandy Sieminski in David Zeldin, 11–30. London: Routledge.
104. --- 1999. *Excluded Men. Men who are missing from education and training*. Leicester: NIACE.
105. ---- 2001. *Fixing or changing the pattern? Reflectionson widening adult participaton in learning*. Leicester: NIACE.
106. *Medgeneracijsko društvo Vesela jesen*. Dostopno prek: http://www.skupine.si/medgeneracijska_drustva/2007070508583857/ (15. april 2011).
107. *Medgeneracijsko društvo Žarek*. Dostopno prek: http://www.skupine.si/medgeneracijska_drustva/2007040311490362/ (15. april 2011).
108. Merriam, Sharan B. 1998. *Qualitative Research and Case Study Applications in Education. Revised and expanded from Case Study Research in Education*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
109. Merriam, Sharan B. in Caffarella, Rosemary S. 1999. *Learning in Adulthood. A Comprehensive Guide*. San Francisco: Jossey–Bass.
110. Mesec, Blaž. 1998. *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
111. Mijoč, Nena. 1993. Zakaj študijski krožki tudi v Sloveniji. *Vzgoja in izobraževanje* 24 (4): 14–17.
112. *Ministrstvo za javno upravo*. Iskalnik društev. Dostopno prek: <http://mrrsp.gov.si/rduobjave/dr/index.faces> (22. september 2010).

113. *Ministrstvo za šolstvo in šport Republike Slovenije*. Dostopno prek: http://www.mss.gov.si/si/solstvo/izobrazevanje_odraslih/vpis_in_financiranje_izobrazevanja/ (3. oktober 2010).
114. Mohorčič Špolar, Vida A., Ivančič, Angelca, Mirčeva, Jasmina, Možina, Ester, Radovan, Marko, Vilič Klenovšek Tanja, Pangerc Pahernik, Zvonka. 2001. *Udeležba prebivalcev Slovenije v izobraževanju odraslih*. Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije.
115. Musek, Janek. 1999. *Psihološki modeli in teorije osebnosti*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
116. *Nacionalni program razvoja trga dela in zaposlovanja do leta 2006*. Uradni list RS 92/2001 (22. 11. 2001). Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200192&stevilka=4597> (30. julij 2007).
117. Ogulin, Gabi. 2004. Učenje v tretjem življenjskem obdobju. V *Kjer je znanje vrednota: zbornik ob 10-letnici Razvojno izobraževalnega centra Novo mesto in 45-letnici organiziranega izobraževanja odraslih v Novem mestu*, ur. Vesna Dular, 173–178. Novo mesto: Razvojno izobraževalni center Novo mesto.
118. Olssen, Mark. 2006. Understanding the mechanisms of neoliberal control: lifelong learning, flexibility and knowledge capitalism. *International Journal of Lifelong Education* 25 (3): 213–230.
119. Ozvald, Karel. 1927. *Kulturna pedagogika*. Ljubljana: Slovenska matica.
120. Pangerc Pahernik, Zvonka. 2008. *Info-mozaik Andragoškega centra Slovenije*. December 2008. Dostopno prek: <http://arhiv.acs.si/Info-mozaik/2008/12.pdf> (18. september 2010).
121. Pečjak, Vid. 1998. *Psihologija tretjega življenjskega obdobja*. Bled: samozaložba.
122. Percy, Keith in Withnall, Alexandra. 1998. Older adult learning and the social participation of older adults. V *Adult Learning and Social Participation*, ur. Gerhard Bisovsky, Etienne Bourgeois, Michael Bron, Geoff Chivers, Staffan Larsson. Wien: Verband Wiener Volksbildung.
123. *Poročilo o realizaciji Programa izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji za leto 2010*. 2011. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport in Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.
124. Price, Christine A. 2002. *Stages of retirement*. Ohio: Ohio State University Extension. Dostopno prek: <http://ohioline.osu.edu/ss-fact/0201.html> (15. december 2009).

125. Radcliffe, D. J. in Colletta, N. J. 1989. Nonformal Education. V *Lifelong Education for Adults. An International Handbook*, ur. Colin J. Titmus, 60–64. Oxford: Pergamon Press.
126. Radovan, Marko. 2003. Analiza dejavnikov, ki vplivajo na motiviranost brezposelnih za izobraževanje. *Psihološka obzorja* 12 (4): 109–120.
127. Ramovš, Jože. 1992. *Skupine starih za samopomoč: Metodični priročnik*. Ljubljana: Inštitut za socialno medicino in socialno varnost.
128. Resolucija o nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji do leta 2010. Uradni list RS 70/2004 (28. 6. 2004). Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200470&stevilka=3149> (30. julij 2007).
129. Rubenson, Kjell in Xu Gongli. 1997. Barriers to Participation in Adult Education and Training: Towards a new Understanding. V *New Patterns of Adult Learning: A Six-Country Comparative Study*, ur. Paul Belanger in Albert Tuijnman, 77–100. Oxford: Pergamon in Unesco Institute for Education.
130. Salmon, Harold E. 1981. Theories of Aging, Disability, and Loss. *Journal of Rehabilitation* 47 (4): 44–50.
131. Sargent, Naomi in Aldridge, Fiona. 2002. *Adult learning and social division: a persistent pattern. The full NIACE survey on adult participation in learning 2002*. Leicester: NIACE.
132. Sargent, Naomi, Field, John, Francis, Hywel, Schuller, Tom, Tuckett, Alan. 1997. *The learning divide. A study of participation in adult learning in the United Kingdom*. Leicester: NIACE.
133. Sargent, Naomi. 2000. *The learning divide revisited*. Leicester: NIACE.
134. Scala, Marisa A. 1996. Going back to school: Participation motives and experiences of older adults in an undergraduate classroom. *Educational Gerontology* 22 (8): 747–773.
135. Schroots, Johannes J. F. 1996. Theoretical Developments in the Psychology of Aging. *The Gerontologist* 36 (6): 742–748.
136. Schuller, Tom. 1996. The third age. V *For life. A vision for learning in the 21st century*, ur. Peter Maxted, 29–30. Falmouth: R Booth.
137. *Skupine starih ljudi za samopomoč*. Dostopno prek: http://www.skupine.si/skupine_za_samopomoc/2007041211300552/ (15. april 2011).
138. Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko. 2006. *Regionalni razvojni program razvojne regije jugovzhodna Slovenija 2007–2013. Regija*

- znanja in enakih razvojnih možnosti. Dostopno prek: <http://www.rc-nm.si/docs/RRP%202007-2013.pdf> (15. oktober 2010).
139. ---- 2007. *Operativni program razvoja človeških virov za obdobje 2007–2013*. 2007. Dostopno prek: http://www.svlr.gov.si/fileadmin/svlr.gov.si/pageuploads/KOHEZIJA/kohezija-200207/op-ess_vlada-150207_koncno.pdf (12. september 2010).
140. --- 2008. *Nacionalni strateški referenčni okvir 2007–2013*. Dostopno prek: <http://www.euskladi.si/publikacije/OP/2007-2013/download/NSRO2007-2013.pdf> (18. september 2010).
141. --- 2010. *Letno poročilo 2009 o izvajanju Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007–2013*. Dostopno prek: http://www.eu-skladi.si/predpisi/letna-porocila/letna-porocila-o-izvajanju-operativnega-programa-razvoja-cloveskih-virov-za-obdobje-2007-2013/files/lp-op-rv-2009_popravljen-december.pdf (15. januar 2011).
142. Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in evropske zadeve. 2009. *Slovenski neuradni dokument o lizbonski strategiji po letu 2010. Rast in delovna mesta & trajnostni razvoj – ena razvojna strategija za Evropo*. Dostopno prek: http://www.svez.gov.si/fileadmin/svez.gov.si/pageuploads/docs/lizbonska_strategija/Lisbon_post2010_slo.pdf (1. oktober 2010).
143. Smole, Meta. 2003. *Priprava na upokojitev in delo s starejšimi zaposlenimi. Dnevi kadrovskih delavcev 2003*. Ljubljana: GV Izobraževanje, izobraževanje in svetovanje d.o.o.
144. Statistični urad Republike Slovenije. 2002. *Popis prebivalstva Republike Slovenije 2002*. Dostopno prek: http://www.stat.si/popis2002/si/rezultati/rezultati_red.asp?ter=SLO&st=17 (12. december 2010).
145. --- 2005. *Statistične informacije 2005*. Dostopno prek: <http://www.stat.si/doc/statinf/2005/si-149.pdf> (2. oktober 2009).
146. --- 2006. *Statistični letopis 2005*. Dostopno prek: http://www.stat.si/letopis/2006/06_06/06-01-06.htm?jezik=si (12. december 2010).
147. --- 2008a. *Prebivalstvo Slovenije se stara – potrebno je medgeneracijsko sožitje*. Dostopno prek: http://www.stat.si/doc/pub/Staranja_prebivalstva_slo.pdf (10. januar 2011).
148. --- 2008b. *Statistični kazalniki po občinah za leto 2008*. Dostopno prek: <http://www.stat.si/obcinevstevilkah/Vsebina.aspx?ClanekNaslov=PrebivalstvoIndeks> (18. januar 2011).

149. --- 2009a. *Prebivalstvo Slovenije danes in jutri, 2008–2060. Projekcije prebivalstva EUROPOP 2008 za Slovenijo.* Dostopno prek: <http://www.stat.si/doc/pub/prebivalstvo2009.pdf> (12. januar 2011).
150. --- 2009b. *Statistični letopis 2008.* Dostopno prek: http://www.stat.si/letopis/2009/06_09/06-01-09.htm (12. december 2010).
151. --- 2009c. *V slovenskih občinah je več starega kot mladega prebivalstva.* Dostopno prek: <http://www.stat.si/obcinevstevilkah/Vsebina.aspx?ClanekNaslov=PrebivalstvoIndeks> (18. januar 2011).
152. --- 2010a. *Starejše prebivalstvo v Sloveniji.* Dostopno prek: <http://www.stat.si/doc/StarejsePrebivalstvo.pdf> (10. januar 2011).
153. --- 2010b. *Statistični letopis 2009.* Dostopno prek: http://www.stat.si/letopis/2010/06_10/06-01-10.htm (7. januar 2011).
154. *Strokovne podlage za zakonsko urejanje izobraževanja odraslih: predlog.* 2008. Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije. Dostopno prek: http://arhiv.acs.si/porocila/Strokovne_podlage_za_pripravo_osnutka_zakona_o_izobrazevanju_odraslih.pdf (14. avgust 2010).
155. Sugarman, Leonie. 1986. *Life-Span Development. Concepts, theories and interventions.* London: Methuen.
156. Sugarman, Leonie in Woolfe, Ray. 1997. Piloting the stream: the life cycle and counselling. V *Handbook of counselling*, ur. Stephen Palmer in Gladeana McMahon, 22–36. London, New York: Routledge.
157. Špilar, Marjan. 2010. Poročilo o delu Društva upokojencev Novo mesto v programu športnih dejavnosti v letu 2009. *Sopotja*. Interno glasilo Društva upokojencev Novo mesto 3 (7): 7.
158. Šušteršič, Janez, Rojec, Matija, Korenika, Klavdija, ur. 2005. *Strategija razvoja Slovenije.* Ljubljana: Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj.
159. Titmus, Colin J. 1996). Adult Education: Concepts and Principles. V *International Encyclopedia of Adult Education and Training* Tuijnman, ur. Albert C. Tuijnman, 9–17. Oxford: Pergamon.
160. Tough, Allen. 1995. *Obogatite si življenje: kako se lahko spreminjamo.* Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije.
161. Toure, Karidia. 1999. Vpliv družine na kariero. Odločilna dediščina staršev. *Gospodarski vestnik* (35): 32–34.

162. Tovšak, Ljuba. 2009. Bilten. Glasilo Društva interesnih dejavnosti upokoencev Novo mesto (48): 1–6.
163. --- 2010. Bilten. Glasilo Društva interesnih dejavnosti upokoencev Novo mesto (50): 1–8.
164. Tuckett, Alan. 1996. Reaching out. Barriers to participation in lifetime learning. V *For life. A vision for learning in the 21st century*, ur. Peter Maxted, 61–64. Falmouth: R Booth.
165. Tuijnman, Albert C. in Van der Kamp, Max. 1992. Learning for Life: New ideas, new significance. V *Learning across the Lifespan: theories, research, policies*, ur. Albert C. Tuijnman in Max Van der Kamp, 3–16. Oxford: Pergamon Press.
166. Tuschling Anna in Engemann Christoph. 2006. From Education to Lifelong Learning: The emerging regime of learning in the European Union. *Educational Philosophy and Theory* 38 (4): 451–469.
167. UMAR. 2009. *Poročilo o razvoju 2009*. Dostopno prek: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/pr/2009/por2009.pdf (17. september 2010).
168. --- 2010. *Poročilo o razvoju 2010*. Dostopno prek: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/pr/2010/por_s2010.pdf (17. september 2010).
169. Unesco. 2000. *World Education Report 2000. The right to education: towards education for all throughout life*. Paris: Unesco Publishing. Dostopno prek: <http://www.unesco.org/education/information/wer/PDFeng/wholewer.PDF> (1. oktober 2010).
170. Univerza za tretje življenjsko obdobje. Dostopno na <http://www.univerzazatretjeobd-drustvo.si/zgodovina.htm>, <http://www.univerzazatretjeobd-drustvo.si/porast.htm>, <http://www.univerzazatretjeobd-drustvo.si/domacadejavnost.htm>, <http://www.univerzazatretjeobd-drustvo.si/studijskiprogrami.htm> (5. november 2007).
171. UŽU Izzivi podeželja. Dostopno prek: <http://www.ric-nm.si/sl/projekti/uzu/uzuip> (14. februar 2011).
172. Van der Kamp, Max in Scheeren Jo. 1997. New Trajectories of Learning Across the Lifespan. V *New Patterns of Adult Learning: A Six-Country Comparative Study*, ur. Paul Belanger in Albert Tuijnman, 131–154. Oxford: Pergamon in Unesco Institute for Education.
173. Van der Kamp, Max. 1992. Effective adult learning. V *Learning across the Lifespan: theories, research, policies*, ur. Albert C. Tuijnman in Max Van der Kamp. Oxford: Pergamon Press.

174. --- 1996. Participation: Antecedent Factors. V *International Encyclopedia of Adult Education and Training*, ur. Albert C. Tuijnman, 565–570. Oxford: Pergamon.
175. Velikonja, M., ur. 1998. *Nacionalni program izobraževanja odraslih: strokovne podlage. Zvezek 1: Razvojne usmeritve*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
176. Vlada Republike Slovenije. 2007. *Program izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji za leto 2007*. Dostopno prek: http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/odrasli/letni_program_izob_odrasli_29_6_07.pdf (28. september 2009).
177. --- 2008a. *Državni razvojni program Republike Slovenije za obdobje 2007–2013*. Dostopno prek: http://www.svlr.gov.si/si/delovna_podrocja/drzavni_razvojni_program/ (25. oktober 2009).
178. --- 2008b. *Program izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji za leto 2008*. Dostopno prek: http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/odrasli/LPIO_2008.pdf (28. september 2009).
179. --- 2009. *Program izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji za leto 2009*. Dostopno prek: http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/odrasli/letni_program_izob_odrasli_2009.pdf (28. september 2009).
180. --- 2010. *Program izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji za leto 2010*. Dostopno prek: http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/odrasli/LPIO_2010.pdf (20. september 2010).
181. Vogrinc, Janez. 2008. *Kvalitativno raziskovanje na pedagoškem področju*. Ljubljana: Pedagoška Fakulteta. Univeza v Ljubljani.
182. Wain, Kenneth. 2004. *The learning society in a postmodern world: the education crisis*. New York: Peter Lang Publishing.
183. Williamson, John B., Evans, Linda, Munley, Anne, Vinick, Barbara H., Hesse, Sharlene. 1980. *Aging and society*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
184. Wolf, Mary Alice. 2009. Older Adulthood. V *The Routledge International Handbook of Lifelong Learning*, ur. Peter Jarvis, 56–64. London: Routledge. Taylor & Francis Group.
185. *Zakon o izobraževanju odraslih*. Uradni list RS 12/1996 (29. 2. 1996). Ljubljana: Uradni list RS.
186. *Zveza društev za socialno gerontologijo in gerontagogiko*. Dostopno prek: http://www.skupine.si/o_zvezi/vizitka/ (13. januar 2010).
187. *Zveza medgeneracijskih društev za kakovostno starost*. Dostopno prek: <http://www.prostovoljstvo.org/organization.php?id=268#activities> (13. januar 2010).
188. Žorga, Sonja. 1999. Pojmovanje razvoja. *Socialna pedagogika* 3 (3): 207–214.

PRILOGA A: VPRAŠALNIK O NASTANKU IN RAZVOJU UNIVERZE ZA TRETJE ŽIVLJENJSKO OBDOBJE

1. Kdaj in na čigavo pobudo je nastala univerza za tretje življenjsko obdobje v vašem okolju?

2. Koliko članov je štela ob nastanku?

3. Zanima me porast števila članov od začetka do danes. Prosim, če za vsako šolsko leto navedete število članov.

šolsko leto	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/2009	2009/2010
število članov										

4. Katere občine oziroma kraje pokriva vaša univerza?

5. Katere kraje ste pod okrilje univerze priključili naknadno in kdaj (leto)?

6. Načrtujete v prihodnjem šolskem letu širitev dejavnosti univerze na nove lokacije? Če DA, prosim navedite, kdaj predvidoma in v katere kraje?

7. Zanima me porast števila članov v okoliških krajih od začetka do danes. Prosim, če za vsako šolsko leto navedete število članov v okoliških krajih.

šolsko leto	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2007/2008	2008/2009	2009/2010
število članov											

8. Koliko in katere izobraževalne programe je obsegala prva izobraževalna ponudba?

9. Koliko izobraževalnih programov in katere ste izpeljali v prvi izobraževalni sezoni?

10. Katere izobraževalne programe ste članom ponudili v zadnjih petih letih? Prosim, navedite vse programe iz ponudbe za vsako šolsko leto.

	Šol. leto 2004/05	Šol. leto 2005/06	Šol. leto 2006/07
	Naslovi programov	Naslovi programov	Naslovi programov
Preventivno zdravstveni programi			
Zgodovina			
Jeziki			
Računalništvo			

Ustvarjalne delavnice			
Druge splošne, praktično uporabne vsebine			

	Šol. leto 2007/08	Šol. leto 2008/09	Šol. leto 2009/10
	Naslovi programov	Naslovi programov	Naslovi programov
Preventivno zdravstveni programi			
Zgodovina			
Jeziki			

Računalništvo			
Ustvarjalne delavnice			
Druge splošne, praktično uporabne vsebine			

11. Ali vaša univerza ponuja svojim članom kakšne programske posebnosti? Če jih, prosim, navedite oziroma opišite (npr. kakšna posebna srečanja ipd.).

12. Koliko programov ste letno izpeljali v zadnjih treh letih? Prosim, razvrstite število izpeljanih programov po tematskih sklopih. Če je šlo pri katerem programu za večkratno ponovitev v enem šolskem letu, prosim navedite naslov tega programa. Prav tako prosim, da pri splošno uporabnih vsebinah zaradi širine pojma navedete tudi naslove izpeljanih programov.

	Šol. leto 2004/05	Šol. leto 2005/06	Šol. leto 2006/07	Šol. Leto 2007/08	Šol. Leto 2008/09	Šol. Leto 2009/10
Skupno število izpeljanih programov						
Preventivno zdravstveni programi						
Zgodovina						
Jeziki						
Računalništvo						
Ustvarjalne delavnice						
Druge splošne, praktično uporabne vsebine (prosim, navedite tudi naslove program. oz. vsebine)	Naslovi programov:	Naslovi programov:	Naslovi programov:	Naslovi programov:	Naslovi programov:	Naslovi programov:

13. Ali je delovanje univerze razdeljeno na jesenski in spomladanski semester?

14. Ali ima univerza upravni oz. programski odbor? Če ga ima, prosim navedite, katerega ima, ter opišite njegovo sestavo in naloge.

NAJLEPŠA HVALA ZA SODELOVANJE!

7. Ocenite, v kolikšni meri spodaj navedeni razlogi vplivajo na vašo odločitev za udeležbo v izobraževanju? Ocenite z ocenami od 1 (sploh ne velja zame) do 5 (povsem drži zame).

	SPLOH NE VELJA ZAME	DELNO NE VELJA ZAME	DELNON E VELJA DELNO VELJA	DELNO DRŽI ZAME	POVSEM DRŽI ZAME
Želja po pridobivanju novih znanj in veščin, ki bi mi koristile v vsakdanjem življenju	1	2	3	4	5
Zanimanje za določeno področje oz. temo izobraževanja	1	2	3	4	5
Želja, veselje do učenja in izobraževanja	1	2	3	4	5
Osebnostni razvoj	1	2	3	4	5
Predhodne pozitivne izkušnje z učenjem in izobraževanjem	1	2	3	4	5
Želja po druženju in pripadnosti	1	2	3	4	5
Da si zapolnim prosti čas (želja po aktivnosti; strukturiranju časa)	1	2	3	4	5
Pričakovanja okolice (družina, prijatelji, sosedje)	1	2	3	4	5
Skupnostno udejstvovanje (kot aktivni državljan)	1	2	3	4	5
Večja uveljavitev v družbi	1	2	3	4	5
Uspešnost pri delu, v stroki	1	2	3	4	5
Izboljšanje svojega položaja (uspešna kariera)	1	2	3	4	5
Učna pomoč otrokom/vnukom	1	2	3	4	5
Zaradi selitve v novo okolje mi vključitev v učne aktivnosti omogoča nova znanstva in družabne stike	1	2	3	4	5
Ločitev	1	2	3	4	5
Vdovelost	1	2	3	4	5
Izguba zaposlitve	1	2	3	4	5
Upokojitev	1	2	3	4	5
Drugo:	1	2	3	4	5

8. Ocenite, kaj so za vas prednosti/koristi učenja in izobraževanja v tretjem življenjskem obdobju? Ocenite z ocenami od 1 (sploh ne velja zame) do 5 (povsem drži zame).

	SPLOH NE VELJA ZAME	DELNO NE VELJA ZAME	DELNON E VELJA DELNO VELJA	DELNO DRŽI ZAME	POVSEM DRŽI ZAME
Izboljšanje samozavesti	1	2	3	4	5
Osebnostni razvoj	1	2	3	4	5
Nova znanstva in prijateljstva	1	2	3	4	5
Bolj uživam v učenju (bolj se zavedam koristnosti učenja)	1	2	3	4	5
Moje življenje in delo je bolj izpopolnjeno	1	2	3	4	5
Boljše udeležujem tudi drugih lokalnih dogodkov	1	2	3	4	5
Bolj sem dejaven/-a v lokalnem družbenem, kulturnem in političnem življenju	1	2	3	4	5
Moji otroci/vnuki so postali bolj zainteresirani	1	2	3	4	5

za učenje in izobraževanje					
Moje zdravje se je izboljšalo	1	2	3	4	5
Ni sprememb	1	2	3	4	5
Drugo (<i>navedite</i>):	1	2	3	4	5

9. Ocenite, v kolikšni meri spodaj navedeni dejavniki vplivajo na vašo odločitev za udeležbo v izobraževanju? Ocenite z ocenami od 1 (sploh ne velja zame) do 5 (povsem drži zame).

	SPLOH NE VELJA ZAME	DELNO NE VELJA ZAME	DELNON E VELJA DELNO VELJA	DELNO DRŽI ZAME	POVSEM DRŽI ZAME
Urniki predavanj in delavnic (časovni termin, dan v tednu)	1	2	3	4	5
Trajanje programa (število ur)	1	2	3	4	5
Način podajanja/prenašanja znanja (predavatelj, učne metode in učni pripomočki)	1	2	3	4	5
Infomiranost (informacije o programih in pomoč pri izbiri le-teh)	1	2	3	4	5
Programska ponudba (vsebinska področja ustrezajo vašim potrebam)	1	2	3	4	5
Predznanje (izobraževanje se vam zdi glede na vaše predznanje in sposobnosti prezahtevno)	1	2	3	4	5
Izobraževalne izkušnje iz mladosti	1	2	3	4	5
Nimate več potrebe, želje po učenju	1	2	3	4	5
Zdravstveni razlogi (zmožnosti za učenje)	1	2	3	4	5
Starost (mislite, da ste prestari za učenje)	1	2	3	4	5
Samozavest (ne počutite se dovolj samozavestno)	1	2	3	4	5
Oddaljenost izobraževanja ali težave s prevozom	1	2	3	4	5
Družinske obveznosti (varstvo vnukov, skrb za pomoči potrebne družinske člane)	1	2	3	4	5
Prezaposlenost (prostovoljno ali pogodbeno delo, kmetovanje ipd.)	1	2	3	4	5
Stroški izobraževanja (kotizacija, potni stroški, stroški opreme ipd.)	1	2	3	4	5
Nespodbudni vplivi partnerja/družine (partnerju/družini to ni všeč)	1	2	3	4	5
Drugo (<i>navedite</i>):	1	2	3	4	5

10. Koliko denarja ste pripravljeni dajati mesečno za svoje izobraževanje?

1) Nič 2) Kolikor je potrebno 3) Ne vem 4) Drugo (*navedite*): _____

11. Koliko časa ste pripravljeni tedensko porabiti za izobraževanje v okviru organiziranih učnih dejavnosti (predavanja, delavnice)?

- 1) Manj kot 3 ure.
- 2) 3 do 5 ur.
- 3) Več kot 5 ur.
- 4) Kolikor je potrebno.
- 5) Ne vem.

12. Ali se (tudi) samostojno učite/ izobražujete (ne v okviru predavanj, delavnic)?

- 1) DA
- 2) NE

13. Ali ste se v zadnjih 12 mesecih sami namensko učili...

Za vsako možnost označite posebej.

	DA	NE	NE VEM
s pomočjo družinskega člana, prijatelja ali soseda?	1	2	3
s pomočjo knjig, časopisov, revij in drugih tiskanih medijev?	1	2	3
s pomočjo računalnika ali interneta?	1	2	3
z gledanjem televizije, videokaset in DVD-jev ali poslušanjem radia, avdiokaset in CD-jev?	1	2	3
z vodenimi ogledi muzejev, galerij, zgodovinskih in naravnih znamenitosti?	1	2	3
obiskom knjižnice ali drugih učnih centrov?	1	2	3
Drugo (navedite):	1	2	3

14. Ali vas bi k večji udeležbi v izobraževanje spodbudilo...

Za vsako možnost označite posebej.

	DA	NE	NE VEM
če bi izobraževanje potekalo v bližini doma?	1	2	3
če bi obstajale dobre prometne povezave?	1	2	3
če bi bilo izobraževanje brezplačno?	1	2	3
če bi vam nekdo pomagal pri izbiri programa?	1	2	3
če bi se lahko izobraževal/-a s pomočjo sodobne tehnologije, kot je npr. internet ali CD-ROM?	1	2	3
če bi bila izobraževalna ponudba v okolju bolj pestra (več raznolikih izobraževalnih vsebin/področij)?	1	2	3
če bi poznal/-a ljudi, ki so bili zasebno ali poklicno uspešnejši, ker so se izobraževali, usposabljali?	1	2	3
če bi bil/-a zato pri delu bolj zadovoljen/-a?	1	2	3
če bi zaradi tega postal/-a bolj samozavesten/-a?	1	2	3
Drugo (navedite):	1	2	3

15. V kolikšni meri so učne dejavnosti (predavanja in delavnice) univerze za tretje življenjsko obdobje prilagojene vašim izkušnjam in predznanju? Ocenite z ocenami od 1 (sploh ne) do 5 (povsem).

SPLOH NE	DELNO NE	DELNO DA DELNO NE	DELNO DA	POVSEM
1	2	3	4	5

16. V kolikšni meri je vaša odločitev za udeležbo v izobraževanju odvisna od zanimivosti teme? Ocenite z ocenami od 1 (sploh ne) do 5 (povsem).

SPLOH NE	DELNO NE	DELNO DA DELNO NE	DELNO DA	POVSEM
1	2	3	4	5

17. Ali izobraževalna ponudba v lokalnem okolju ustreza vašim potrebam in interesom? Ocenite z ocenami od 1 (sploh ne) do 5 (povsem).

SPLOH NE	DELNO NE	DELNO DA DELNO NE	DELNO DA	POVSEM
1	2	3	4	5

18. Ali izobraževalna ponudba univerze za tretje življenjsko obdobje ustreza vašim potrebam in interesom? Ocenite z ocenami od 1 (sploh ne) do 5 (povsem).

SPLOH NE	DELNO NE	DELNO DA DELNO NE	DELNO DA	POVSEM
1	2	3	4	5

19. Ocenite pestrost izobraževalne ponudbe v vašem lokalnem okolju. Ocenite z ocenami od 1 (sploh ne) do 5 (povsem).

	SPLOH NE	DELNO NE	DELNO DA DELNO NE	DELNO DA	POVSEM
Izobraževalna ponudba vključuje veliko izobraževalnih programov.	1	2	3	4	5
Izobraževalna ponudba pokriva raznolika izobraževalna področja.	1	2	3	4	5

20. Ocenite, za katera področja izobraževanja bi želeli bolj pestro izbiro programov v vašem lokalnem okolju. Ocenite z ocenami od 1 (sploh ne) do 5 (povsem).

	SPLOH NE, je dovolj pestra izbira	DELNO NE	DELNO DA DELNO NE	DELNO DA	POVSEM, ni dovolj pestra izbira
Zdravo življenje	1	2	3	4	5
Osebnostna rast (komunikacija, medsebojni odnosi, obvladovanje stresa ipd.)	1	2	3	4	5
Jeziki	1	2	3	4	5
Računalništvo	1	2	3	4	5
Kulinarika	1	2	3	4	5
Narava, vrtnarjenje, kmetovanje, vinogradništvo, sadjarstvo	1	2	3	4	5
Zgodovina/umetnostna zgodovina	1	2	3	4	5
Naravna in kulturna dediščina (turizem, potovanja, pohodništvo, potopisi ipd.)	1	2	3	4	5
Glasba, ples, kultura					
Ročne spretnosti/ustvarjalne delavnice (slikanje, oblikovanje z glino, aranžiranje, izdelava nakita, kvačkanje, klekljanje ipd.)	1	2	3	4	5
Druge splošne in uporabne vsebine (fotografiranje, podjetništvo, finance, kako biti bolj dejaven v družbi ipd.)	1	2	3	4	5
Športne aktivnosti	1	2	3	4	5
Drugo (navedite):	1	2	3	4	5

21. Če ste član univerze za tretje življenjsko obdobje, ali imate v okviru le-te možnost vplivanja na... Za vsako možnost označite posebej.

	DA	NE
vsebine (teme) programov?	1	2
izvedbo programov (primer: metode dela, urniki ipd.)?	1	2

22. Če ste pri prejšnjem vprašanju odgovorili z DA, prosimo ocenite, v kolikšni meri izkoriščate možnosti vplivanja na izobraževalno ponudbo univerze za tretje življenjsko obdobje.

Ocenite z ocenami od 1 (sploh ne velja zame) do 5 (povsem drži zame).

	SPLOH NE VELJA ZAME	DELNO NE VELJA ZAME	DELNON E VELJA DELNO VELJA	DELNO DRŽI ZAME	POVSEM DRŽI ZAME
Ko imam možnost, podam predloge in želje o vsebinah programov , ki bi me zanimale.	1	2	3	4	5
Moji predlogi o vsebinah (temah) programov so upoštevani.	1	2	3	4	5
Ko imam možnost, podam predloge in želje o izpeljavi programov.	1	2	3	4	5
Moji predlogi o izpeljavi programov so upoštevani.	1	2	3	4	5

23. Ocenite, v kolikšni meri bi bili pripravljeni prostovoljno sodelovati pri naslednjih aktivnostih v okviru univerze za tretje življenjsko obdobje. Za vsako možnost označite posebej.

	DA	NE	NE VEM
Obveščanje članov o aktivnostih, urnikih, prostih mestih v programih ipd.	1	2	3
Zbiranje predlogov za nove vsebine/teme programov, metode dela ipd.	1	2	3
Priprava prostorov za predavanja, delavnice	1	2	3
Kopiranje gradiva	1	2	3
Priprava dogodkov	1	2	3
Vloga predavatelja/mentorja	1	2	3
Drugo (navedite): _____	1	2	3

24. Ali ste član/-ica kakšnega društva, združenja ali skupine?

- 1) NE (Preskok k vprašanju 25).
- 2) DA. **Katerih?**

Označite.

- 1) kulturno-umetniško društvo
- 2) športno-rekreativno društvo
- 3) počitniška zveza, planinsko društvo, društvo za urejanje okolja, turistično društvo
- 4) tehnično društvo
- 5) poklicno, profesionalno združenje
- 6) razna humanitarna združenja, skupina vzajemne pomoči
- 7) družbena gibanja, politične organizacije
- 8) verske organizacije
- 9) druga društva, organizacije in združenja

25. Ali ste v zadnjih 12 mesecih sodelovali pri delu, se udeleževali srečanj in podobno v okviru...
Za vsako možnost označite posebej.

	DA	NE	NE VEM
političnih strank?	1	2	3
strokovnih združenj in organizacij (primer: zveze)?	1	2	3
cerkve ali drugih verskih organizacij?	1	2	3
športnih ali rekreacijskih društev in organizacij?	1	2	3
dobrodelnih organizacij?	1	2	3
katerihkoli drugih skupin, organizacij in društev (<i>navedite</i>):	1	2	3

26. V kolikšni meri in kako menite, da bi lahko starejši odrasli spreminjali odnos do samih sebe oz. do starejših odraslih?

NAJLEPŠA HVALA ZA SODELOVANJE!

PRILOGA C: OKVIRNI VPRAŠALNIK V INTERVJUJIH

Razisk. vprašanje 1: Kaj starejše odrasle s podeželja motivira za udeležbo v izobraževanju?

*Zakaj se starejši odrasli s podeželja na splošno udeležujejo predavanj in delavnic?
Kaj so po vašem mnenju njihovi ključni vzgibi?*

Razisk. vprašanje 2: Kaj starejše odrasle s podeželja ovira pri (ne)udeležbi v izobraževanju?

*Zakaj se po vašem mnenju starejši odrasli premalo udeležujejo izobraževanja?
Katere so ključne ovire? Zakaj se pojavljajo?*

Razisk. vprašanje 3: Ali izobraževalna ponudba v okolju ustreza potrebam in interesom starejših odraslih?

Katere izobraževalne potrebe med starejšimi odraslimi s podeželja zaznavate, so najbolj prepoznavne?

Ali je po vašem mnenju izobraževalna ponudba za starejše odrasle v lokalnem ruralnem okolju dovolj pestra? Pojasnite vaš razmislek!

Kdo vse (institucije, društva, organizacije ipd.) ponuja izobraževalne aktivnosti za starejše odrasle v lokalnem ruralnem okolju?

Kakšne izobraževalne aktivnosti ponuja vaša ljudska univerza starejšim odraslim v lokalnem ruralnem okolju?

Ali gre za dlje časa trajajoče programe ali izvajate pretežno krajša, občasna predavanja in delavnice? Kje so vzroki za to?

(Zakaj pa na podeželju ne ponujate/izvajate tudi izobraževalnih programov za starejše odrasle?)

V katere programe (glede na vsebino) se starejši odrasli najpogosteje in najraje vključujejo? Zakaj tako menite?

Ali jim ponujate v glavnem predavanja in delavnice za vsebinske sklope, za katere je največ interesa, ali ponudite še kaj, kar menite, da bi jih zanimalo?

Za katera področja izobraževanja (vsebine) kažejo najmanj zanimanja starejši odrasli s podeželja? Zakaj je temu tako?

Ali jim vseeno ponujate tudi ta vsebinska področja ali ste jih zaradi pomanjkanja zanimanja opustili?

Razisk. vprašanje 4: Kako si (ali sploh si) izobraževalne institucije prizadevajo, da bi čim bolj zadostile potrebam starejših odraslih?

Predvidevam, da izobraževalne programe prilagajate izkušnjam in predznanju udeležencev (starejših odraslih s podeželja). Kako to uskladite?

Kdo (v vaši instituciji - LU) sestavlja izobraževalno ponudbo (predavanja, delavnice) za starejše odrasle s podeželja?

Kako sestavite izobraževalno ponudbo za starejše odrasle s podeželja?

Kaj vpliva na izbor vsebin/sestavo izobraževalne ponudbe (npr. finančni viri, človeški viri, ponudba ostalih LU ipd.)?

Ali pred pripravo izobraževalnih programov univerze ugotavljate, katere vsebine starejše odrasle predvsem zanimajo?

Ste že kdaj opravili raziskavo o potrebah po izobraževanju med člani U3O? Pojasnite, prosim, svoj odgovor!

Ste že kdaj v lokalni skupnosti opravili raziskavo o potrebah po izobraževanju med starejšimi odraslimi s podeželja?

Ali imajo starejši odrasli v okviru U3O možnost vplivanja na izobraževalno ponudbo oz. na vsebine programov in izvedbo programov? Na kakšen način?

Kaj v največji meri vpliva na to, ali boste predloge in želje članov U3O upoštevali/realizirali?

Iz katerih virov zagotavljate sredstva za izvajanje izobraževalnih aktivnosti za starejše odrasle s podeželja?

Kdo (ministrstva, lokalna skupnost, izvajalec, donatorji itd.) prispeva največ? Odstotek! V kolikšni meri financirajo izobraževanje starejši odrasli sami (kotizacija, članarina)?

Se pri zagotavljanju finančnih sredstev za izobraževanje starejših odraslih srečujete s kakšnimi težavami?

Kako širite informacije o možnostih izobraževanja na podeželju?

Na podeželju je še vedno med starejšimi odraslimi slabši odziv za izobraževanje. Zakaj menite, da je temu tako?

Na kakšen način se poskušate približati in motivirati za izobraževanje tiste starejše odrasle s podeželja, ki so še nedejavni/neaktivni v izobraževanju in razpršeni po podeželju?

Razisk. vprašanje 5: Ali bi aktivna vloga starejših odraslih vplivala na izboljšanje izobraževalne ponudbe, vsebine in izvedbe programov?

Kako bi lahko starejši odrasli pripomogli k boljši izobraževalni ponudbi in vsebinam programov? Pojasnite prosim, na kakšen način.

Menite, da bi starejši odrasli z večjo vpetostjo/angažiranjem pri načrtovanju programov pripomogli k boljši izobraževalni ponudbi in vsebinam programov?

Dobivate več predlogov oz. je večji odziv na vsebine ali na izvedbo programov?

Kako bi lahko starejši odrasli pripomogli k boljši izvedbi programov? Na kakšen način, s katerimi aktivnostmi?

Ali bi starejši odrasli z večjo vpetostjo/angažiranjem pri načrtovanju programov pripomogli k boljši izvedbi programov?

Ali so se starejši odrasli, ki so dejavni tudi na drugih področjih (npr. v društvih ipd.), pripravljene več vključevati v izobraževanje in tudi aktivno sodelovati z vašo inštitucijo? Zakaj je temu tako?

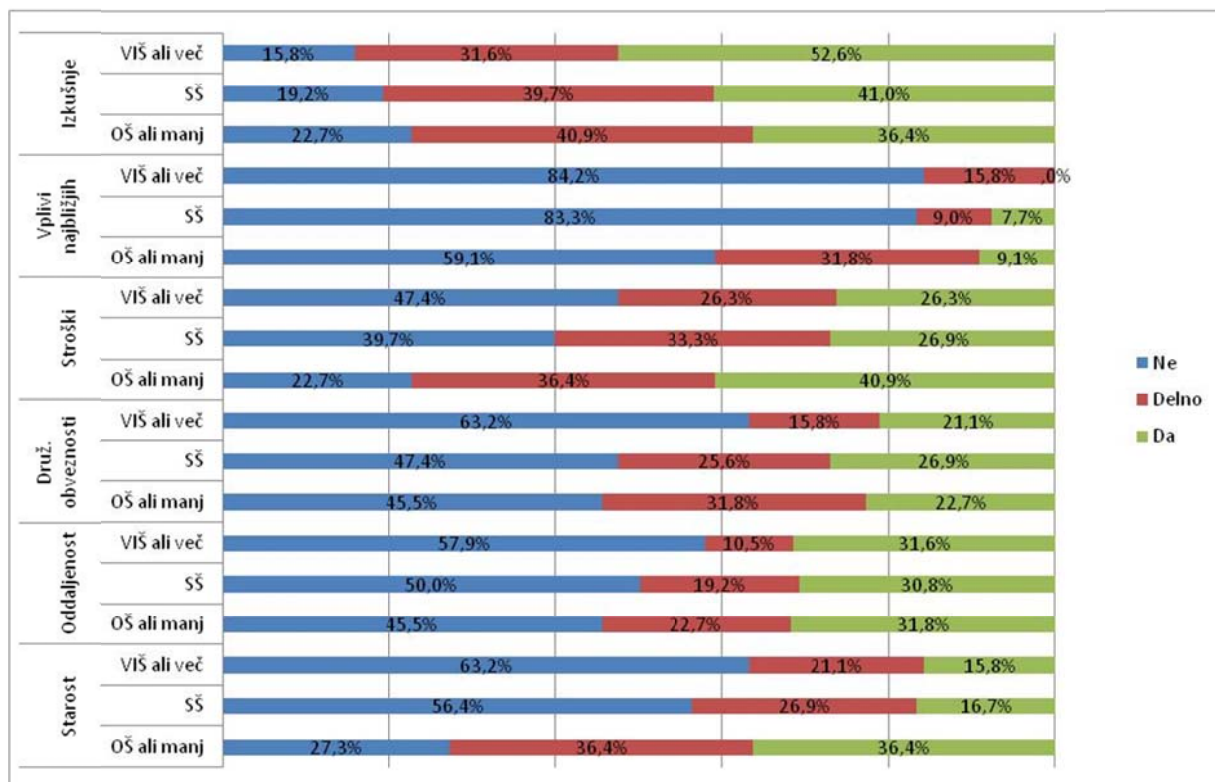
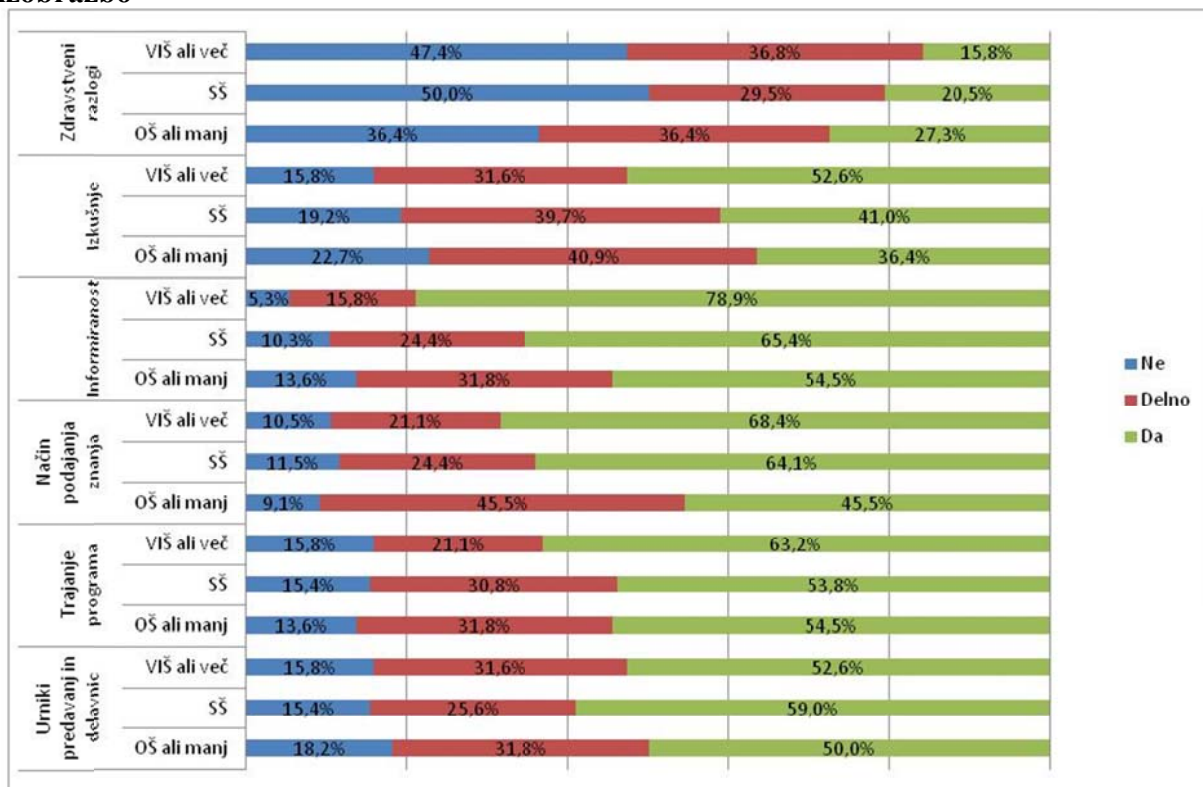
<p><i>Razisk. vprašanje 6: Kako bi starejši odrasli lahko spreminjali odnos do samih sebe oz. do starih ljudi?</i></p>

O starejših odraslih obstajajo razni predsodki in miti, pa tudi pojav diskriminacije je prisoten. Na kakšne načine menite, bi starejši odrasli lahko spreminjali odnos do samih sebe oz. do starejših odraslih?

Kako bi lahko starejši odrasli odpravili napačna prepričanja o starosti in staranju?

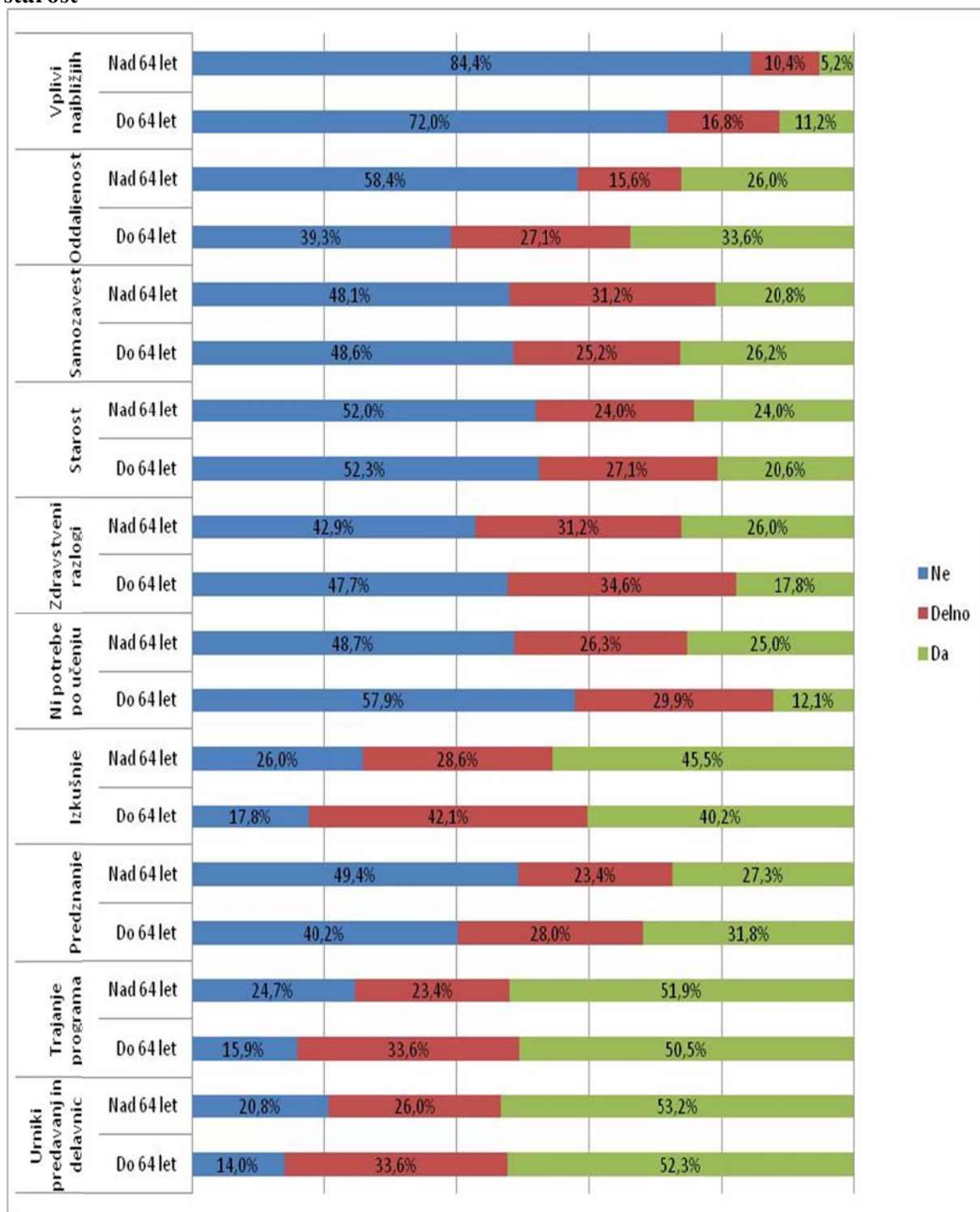
PRILOGA Č: GRAFIKONI REZULTATOV ANKETNEGA VPRAŠALNIKA

Slika Č.1: Dejavniki, ki vplivajo na odločitev za udeležbo v izobraževanju glede na izobrazbo

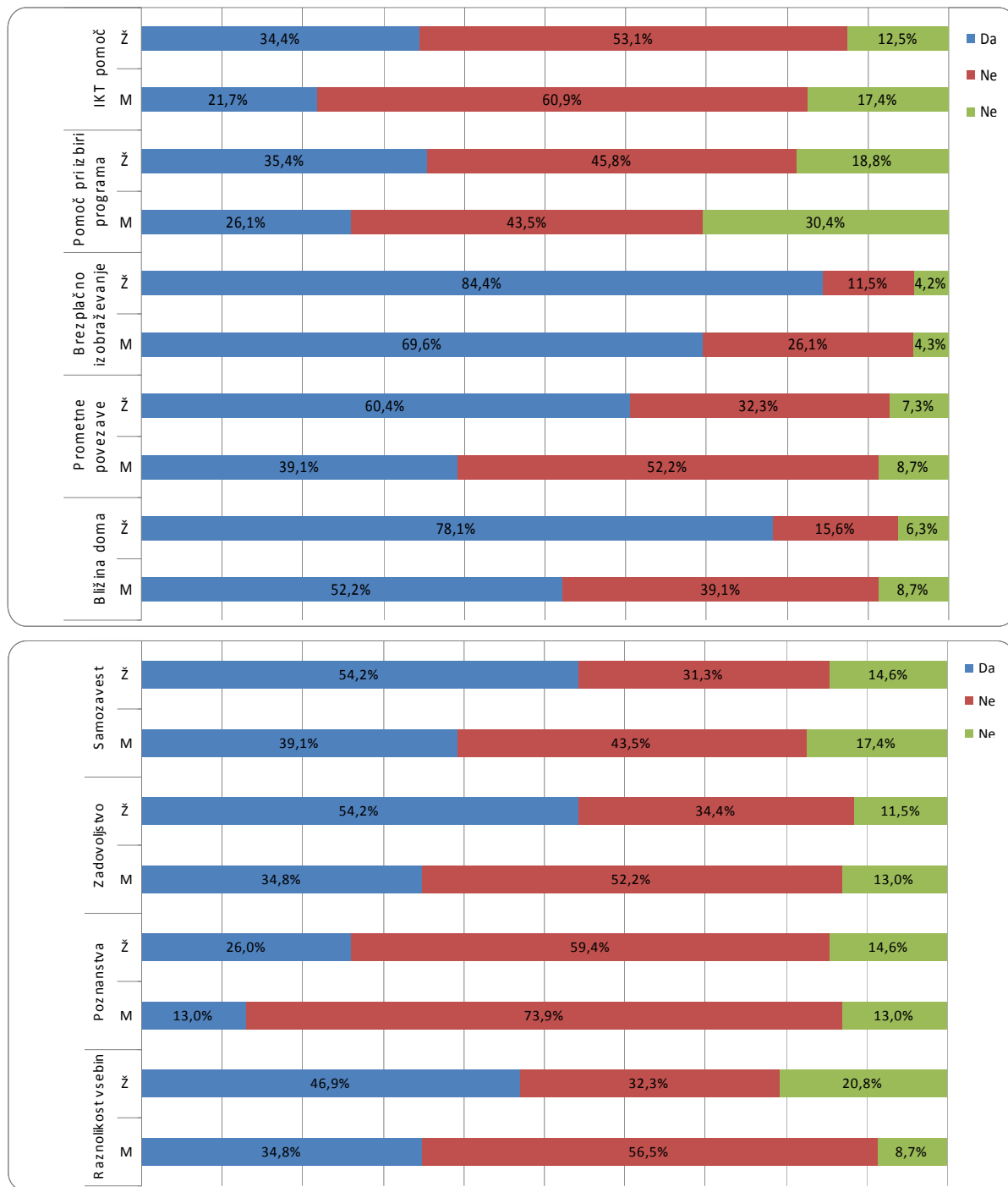
Vir: lastni

Slika Č.2: Dejavniki, ki vplivajo na odločitev za udeležbo v izobraževanju glede na starost

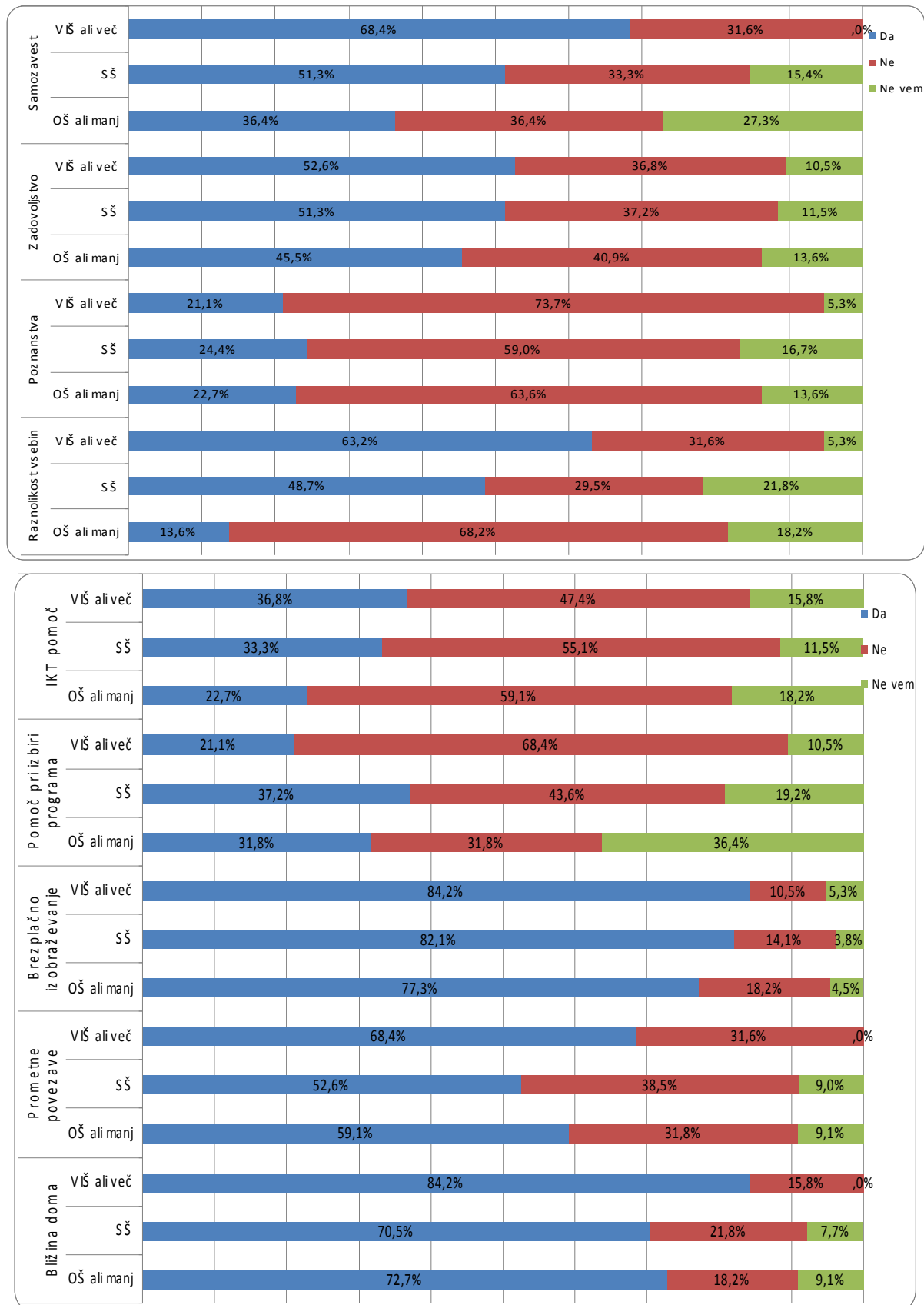
Vir: lastni

Slika Č.3: Dejavniki, ki spodbujajo k večji udeležbi v izobraževanju glede na spol

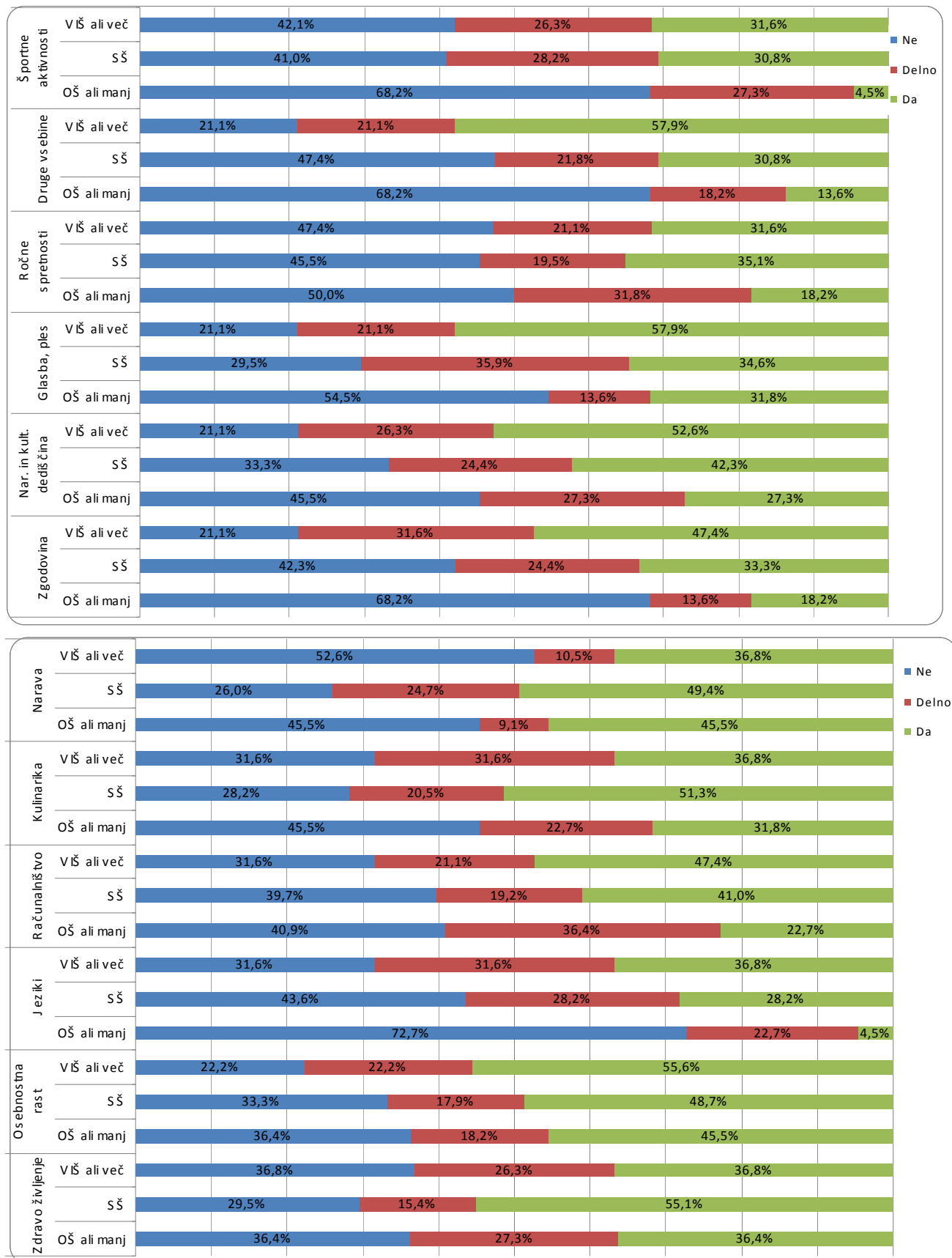
Vir: lastni

Slika Č.4: Dejavniki, ki spodbujajo k večji udeležbi v izobraževanju glede na izobrazbo

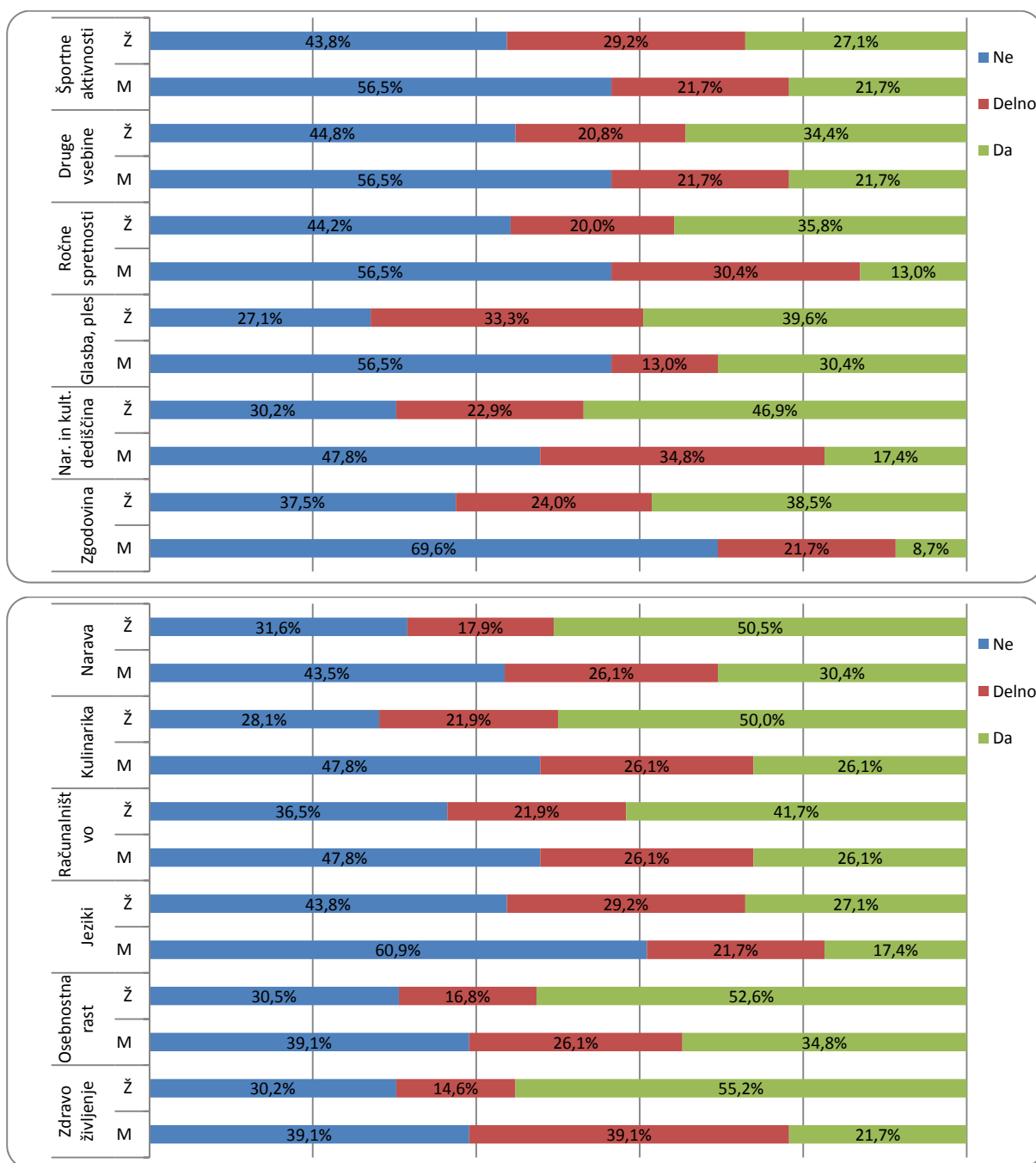
Vir: lastni

Slika Č.5: Pestrost izbire področij izobraževanja glede na izobrazbo

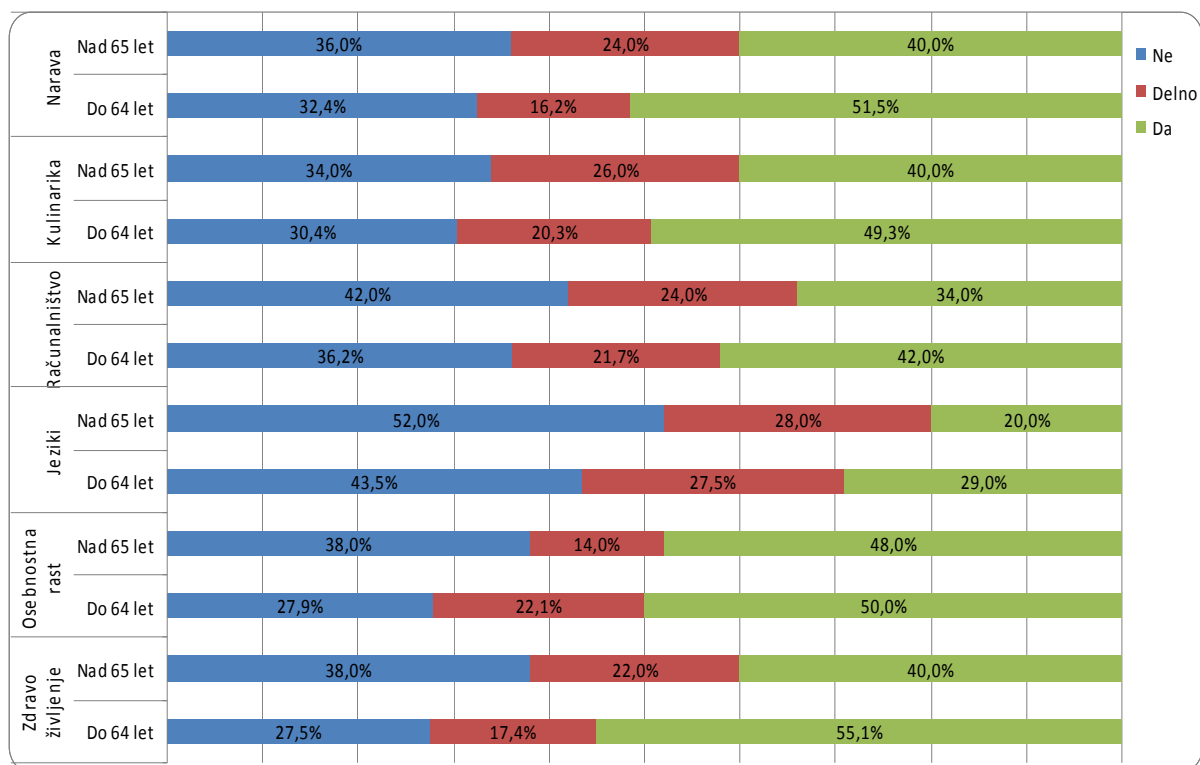
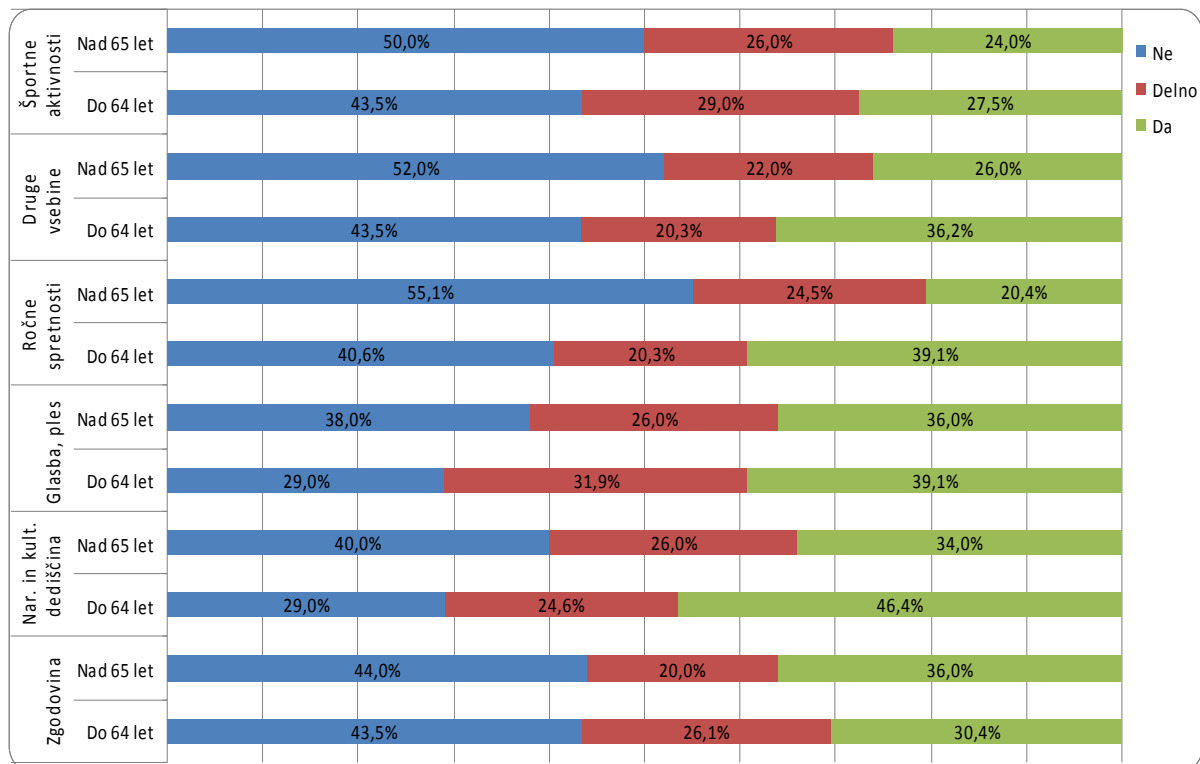
Vir: lastni

Slika Č.6: Pestrost izbire področij izobraževanja glede na spol

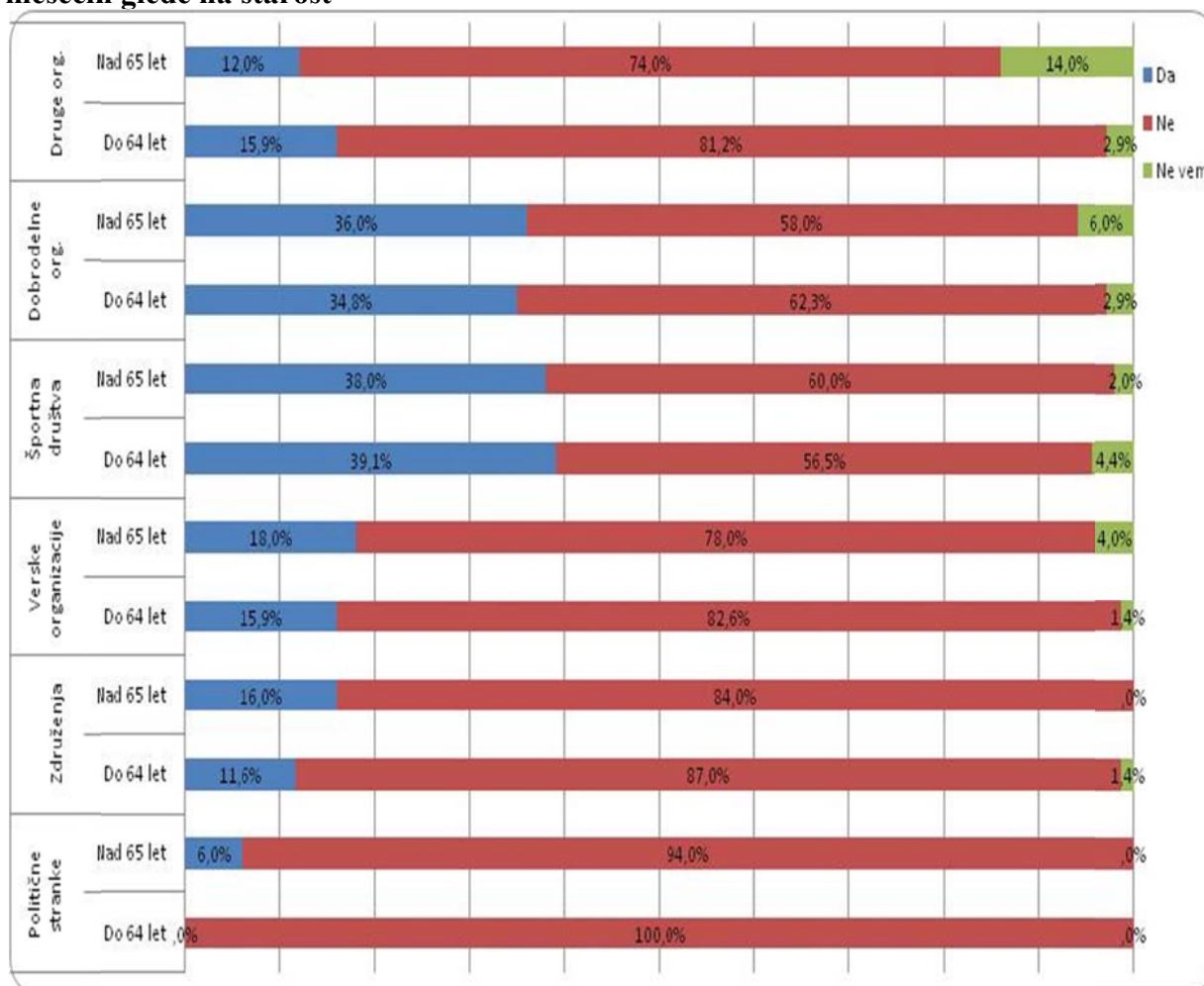
Vir: lastni

Slika Č.7: Pestrost izbire področij izobraževanja glede na starost

Vir: lastni

Slika Č.8: Sodelovanje pri delu in srečanjih v okviru društev/združenj v zadnjih 12 mesecih glede na starost

Vir: lastni

PRILOGA D: VODENI INTERVJU Z DIREKTORICO LJUDSKE UNIVERZE KOČEVJE

Najprej vas bi vprašala, zakaj se starejši odrasli s podeželja na splošno udeležujejo predavanj in delavnic. Kaj mislite so njihovi ključni vzgibi?

Mislím, da je glavni vzgib to, da starejši danes niso več starejši v takšnem smislu, kot so bili včasih. Še vedno so dovolj aktivni, vključeni v socialno življenje in zato čutijo neko potrebo po svoji aktivnosti. To je najpoglavitejši vzrok. Drugi razlog so razpisane teme, ki so za njih zanimive, jih v preteklosti v svojem življenju niso imeli časa podrobneje spoznati in to lahko storijo sedaj. Tretji vzgib, zaradi katerega se udeležujejo predavanj in delavnic, je samo druženje. Ne nazadnje tudi zato, da lahko javno povejo svoje mnenje, izkušnje, ki jih imajo, pa do sedaj niso imeli priložnosti, da bi to tudi javno povedali, ker so ponavadi te izkušnje s tistih področij, ki jih profesionalno niso opravljali. Velikokrat pa pridejo tudi zaradi zanimivega mentorja, ki jim ponuja neke nove vsebine, s katerimi se do sedaj še niso srečevali.

Kaj pa so na drugi strani ključne ovire, zaradi katerih se starejši odrasli s podeželja premalo udeležujejo izobraževanja?

Mislím, da je ključna ovira ali nizka izobraženost teh, ki se ne udeležujejo predavanj, ali pa enostavno učenje ni bila njihova stalnica. Nekako nikoli v življenju se niso vključevali v podobne aktivnosti in tudi v starejšem obdobju te potrebe ne čutijo. Moramo jih močno zmotivirati, da jih vključimo, sicer so tako rekoč pozabljeni. Menim tudi, da imajo prebivalci podeželja malo drugačen ritem življenja, kot ga imamo v mestih. Imajo drugačno delo, razporejeno delo, ki poteka preko celega dne. Še posebej, če se poleg poljedelstva ukvarjajo tudi z živinorejo. Ko je potrebno iti zvečer v hlev, oni ne morejo iti na krožek. Ta dva razloga sta najpogostejša. Ta publika, ki pa prihaja, je veliko bolj hvaležna kot publika v mestih. Je tudi zelo zvesta, redno prihaja. In tudi jasno pove, kako veseli so, da smo v njihovem okolju. To pa od meščanov zveš malo težje. Od meščanov prej izveš kakšno kritiko, ko kaj ne deluje. Podeželje je pa publika, ki jo imamo neizmerno radi, ker imajo tudi oni nas radi.

Katere izobraževalne potrebe med starejšimi odraslimi s podeželja zaznavate, da so najbolj prepoznavne?

Krožki oz. dejavnosti, za katere je največji vpis, izkazujejo potrebe okolja. Če ljudje potreb po recimo vsebinah spoznavanja kulturne dediščine ali po leposlovju ali po tujih jezikih ali po ohranjanju dobrih medgeneracijskih odnosov kakor tudi spoznavanju IKT vsebin ne bi

zaznali, se teh ponujenih programov ne bi udeležili. Mislim, da je najboljši pokazatelj število vključenih v posamezni krožek in s tem izkazana oz. zadovoljena potreba.

Ali je po vašem mnenju izobraževalna ponudba za starejše odrasle v lokalnem, ruralnem okolju dovolj pestra?

Zadnjih deset let, odkar se Ljudska univerza Kočevje aktivno ukvarja s to ciljno skupino, opažam, da smo bili začetniki tovrstne ponudbe, tovrstnih izobraževanj. V zadnjih treh letih, ko se na veliko govori o tem, kako se Slovenija stara, kako Slovenija postaja učeča se dežela, se v bistvu pojavljajo mnogi drugi ponudniki, in sicer različna društva: društvo upokojencev, društvo invalidov, društvo sladkornih bolnikov, društvo ljudi po prestanem raku idr. Te ponudbe je ogromno. Problem, ki ga vidim, je v tem, da je ciljna skupina, ki se vključuje v različno izobraževalno ponudbo, praktično ena in ista. Ljudje so v zadnjih treh letih enostavno zbegani. Govorimo še vedno o enih in istih. Manjka pristopov do tistih, ki se ne udeležujejo. Skratka, ti pa, ki so aktivni, so zbegani, ker ne vedo, v kateri program bi se vključili oz. preko koga bi se vključili. Mi imamo svojo ciljno publiko, ki nam je zvesta že vseh deset let z manjšimi ali večjimi vsakoletnimi odstopanji (eni se priključijo, drugi odstopijo). Skratka, to ciljno skupino nekako zadržujemo v okviru in številu, ki ga imamo zadnjih pet let. Mislim, da se naša ciljna skupina tudi ne udeležuje predavanj in različnih delavnic, ki jih ponujajo drugi ponudniki. Veliko ponudnikov, kot so npr. Društvo sladkornih bolnikov, Društvo invalidov nas povprašuje po možnostih sodelovanja. Gre za to, kar sem si tudi sama vedno želela, da bi se vsi akterji, ki delamo s to ciljno skupino, medsebojno povezali. Mislim, da bomo to v šolskem letu 2010/2011 tudi naredili. Ne s tem, da bi si izmenjavali mentorje ali krožke in bi tako ljudi begali od ene lokacije do druge, ampak da bi ob zaključku šolskega leta vse akterje združili v t. i. Tednu vseživljenjskega učenja.

Kakšne izobraževalne aktivnosti pa ponuja vaša ljudska univerza starejšim odraslim v lokalnem ruralnem okolju.

Osrednja dejavnost, ki jo izvajamo v t. i. univerzi za tretje življenjsko obdobje, je namenjena starejšim odraslim nad 40 let starosti (ni nujno, da je oseba že upokojena oz. da ni delovno aktivna). V začetku smo za to ciljno skupino ponujali preproste krožke, kot so pletenje, kvačkanje. Morda smo bili eni izmed prvih, ki smo pričeli s predavanji imenovanimi za dušo. Glavna poanta teh predavanj je bila vzpostavitev medgeneracijskih odnosov, ker menim, da je problem v zadnjem času v stikih med starejšo in mlajšo populacijo. Seveda pa so se vsebine v desetih letih, od kar U3O pri nas deluje, močno spremenile. Publika je postala vedno bolj zahtevna, prerastli smo pletenje in kvačkanje, ne nazadnje tudi zdravilna zelišča (ta krožek še obstaja, vendar na drugi ravni; pripravljajo se že e-gradiva). Ne gre več za golo nabiranje

zelišč in pridobivanje znanj, kako ta zelišča shranjevati. Ljudje močno povprašujejo po vsebinah, ki se tičejo zdravega načina življenja, ta pa je povezan z zdravim prehranjevanjem, s preventivnimi metodami zdravljenja, s predavanji, ki pomagajo ohraniti ravnovesje med dušo in telesom (npr. premagovanje stresa), tudi po tujih jezikih (tudi italijanščini, ki sicer ni tako aktualna na našem področju). Zelo radi se posvečajo tudi slovenščini, lepopisju, lepemu govorjenju, zbiranju zgodb starejših iz njihove mladosti. Gre za spoznavanje računalništva, predvsem modernejših pristopov, kot je npr. spoznavanje facebooka, bančnih storitev na računalniku, urejanje digitalnih fotografij ipd. Zelo pa se zanimajo tudi za zgodovino, in sicer za kočevsko zgodovino oz. zgodovino Kočevarjev, ribniški konec pa bolj za zgodovino njihovega kraja in okolice. Ponujamo tudi vsebine, ki se tičejo demokracije, ureditve Slovenije in spodbujanje državljske kulture, spoznavanje EU in načinov delovanja Slovenije v Evropi. Sprva te teme niso bile zanimive, niso privlačile ljudi. Ko pa smo k sodelovanju privabili priznane strokovnjake s tega področja, ki so tudi odlični povezovalci in pripovedovalci, so postali ti krožki dobro obiskani. Seveda pa starejšim odraslim ne ponujamo samo teh aktivnosti v sklopu univerze, ki je delno financirana s simbolično članarino (znaša le 12 evrov na semester oz. 24 evrov na šolsko leto), s katero se lahko vsi udeležujejo vseh krožkov, ki jih razpisujemo, če jim to dopušča čas in če izkazujejo interes za posamezne vsebine. Delno poteka financiranje programov univerze preko integralnega proračuna, ko kandidiramo na razpis za sofinanciranje izobraževanja odraslih koncem šolskega leta, delno pa tudi iz sredstev občinskega proračuna, ki vzpodbujajo delovanje univerze za tretje življenjsko obdobje. V zadnjih letih se LUK veliko ukvarja s projektnim delom, torej s črpanjem sredstev iz ESS in v sklopu tega kot svojo ciljno skupino vedno preučujemo tudi ciljno skupino starejših odraslih. Izvajamo projekt partnerstva z naslovom Stari starši in vnuki, kjer gre za medgeneracijsko povezovanje srednješolcev in starih staršev, kjer se srednješolci postavljajo v vlogo mentorja, ko stare starše oz. starejše odrasle (ni nujno, da so v sorodstvenem odnosu) učijo računalništva. Zelo dobro sprejet med to ciljno skupino je tudi program Izzivi podeželja, to je program UŽU, ki sicer ni namenjen izključno starejšim odraslim, temveč prebivalcem podeželja. Program je dokaj dolg, govorimo o 100-urnem programu, ki pa mentoricama, ki program vodita in sta za to tudi usposobljeni, omogoča veliko fleksibilnost pri ponujanju vsebin znotraj programa. Vseбина dejansko nastaja v sodelovanju z vključenimi, ki pa so pretežno starejši odrasli s podeželja. Moram reči, da težko pridobimo to ciljno skupino na podeželju v samo vključitev. Vendar pa se po nekaj srečanjih ljudje praktično težko ločijo po zaključku samega srečanja, kaj šele ob zaključku programa. Že pri novem javljanju na javni razpis smo prejeli pobude iz okolja (iz podeželja, kjer so se

programi izvajali), če bomo našli še kakšno izvedbo za njih. Vključeni smo tudi v projekt Modeli svetovanja, pri katerem gre za vzpostavitev modela svetovanja za ponovno vključitev v izobraževalne dejavnosti kakor tudi socialno vključenost ciljnih skupin Romov, starejših odraslih in oseb s posebnimi potrebami. V okviru tega projekta bomo z delom na terenu (z neposrednim svetovanjem tudi starejšim odraslim) v najbolj oddaljenih vaseh ponujali vsebine, ki jih izvajamo preko projektnih aktivnosti kakor tudi preko izvajanja Univerze za tretje življenjsko obdobje.

V katerih projektih oz. programih se starejši odrasli morebiti tudi pojavljajo, pa jih še nisva omenili?

Starejši odrasli se pojavljajo kot udeleženci tudi v tistih projektih, ki so sofinancirani s strani ESS in MŠŠ, ki sicer niso ciljno usmerjeni na starejše odrasle, se pa starejši odrasli v njih pojavljajo kot udeleženci. Omenila bi projekt partnerstva Zakladi Kočevske, kjer smo razvili program Učne gozdne poti, program Priprave jedi iz gozdnih sadežev in program Opazovanje ptic ob Kočevskem jezeru. Starejši odrasli se kot udeleženci v ponujenih programih aktivno pojavljajo na vseh teh delavnicah, ogledih, pohodih. Ti odrasli se pojavljajo kot udeleženci tudi na t.i. točkah vseživljenjskega učenja, ki delujejo v okviru Centra vseživljenjskega učenja Dolenjska, ki je prav tako sofinanciran s strani ESS in MŠŠ.

Torej preko projektnih aktivnosti kot tudi univerze gre za krajše in daljše programe. Koliko urni so krajši in koliko daljši programi?

Daljši programi so 25-urni. Mi jim še vedno rečemo krožki, ne nazadnje so to delavnice, v katerih uporabljamo različne didaktične pristope, veliko je tudi terenskega dela. Starejši odrasli, ki so vključeni (in so še vedno aktivni in tudi dovolj pri močeh in zdravju), se radi odpravijo na teren, npr. radi se udeležujejo krožka pohodništva, kjer se naučijo zdrave, zmerne hoje v hribe, kakor tudi terenskega nabiranja zdravilnih zelišč, pa tudi raziskovanja okolice in njene zgodovine peš ali z avtobusom. Vsako šolsko leto pa zaključimo delovanje univerze z neko zaključno ekskurzijo, ki je vedno tudi poučna.

V katere programe (vsebinsko) se starejši odrasli najpogosteje oz. najraje vključujejo in zakaj menite je temu tako?

Najraje se vključujejo v programe, katerih tematika zajema medgeneracijsko strpnost in vsebine, ki vzpodbujajo ravnovesje med dušo in telesom (bolj globlje s področja duhovnosti). Tuje jezike, od angleščine, nemščine do italijanščine. Radi se posvečajo leposlovni slovenski literaturi in kreativnemu pisanju, prebiranju zgodb svoje lastne preteklosti ali zgodb preprostega podeželskega človeka. Zanima jih področje zdravja, od zdravega prehranjevanja, zdravega gibanja, uporabe zelišč (predvsem preventivni del zdravstva). V zadnjem času smo

vzpodbudili potrebo po pridobitvi znanj s področja demokracije in EU ter vključevanja Slovenije v Evropo, saj je očitno ves ta politični sistem in delovanje Slovenije kot države članice EU tej populaciji strašna neznanka. Poleg vseh naštetih pa morda ni za izpustiti tudi vsebine računalniške pismenosti, ki se bolj fokusira na uporabo Facebooka, elektronske pošte, digitalne fotografije, pa storitev, ki jih lahko uporabljajo preko spleta (npr. bančne storitve preko Klikla).

Moram pa reči, da so želje udeležencev z ruralnega okolja nekoliko drugačne, kot jih sicer opazamo v Kočevju in v Ribnici, kjer gre za mesti. Na podeželju se izkazuje predvsem potreba po vsebinah, ki so neposredno povezane z njihovim življenjem. Zelo radi se udeležujejo delavnic obrezovanje drevja, zaščite različnih kmetijskih proizvodov, konzerviranja, shranjevanja kmetijskih izdelkov. Zelo prisotno pa je tudi zanimanje za kulturno dediščino njihovega okolja. Predvsem ribniški del, kamor najbližje gravitirata občini Sodražica in Loški Potok. Veliko zanimanje je za ohranjanje suhorobarstva in lončarstva, kar je seveda že tradicija tega področja.

Za katere vsebine pa kažejo starejši odrasli s podeželja najmanj interesa?

Najmanj interesa kažejo za ročne spretnosti. To ni več zanimiva tema. V začetku smo ponujali vsebine, ki so jih pričakovali, jih bili vajeni, ki so jih ponujala razna društva npr. društvo upokojencev. Mislim, da še danes ponuja krožke, ki niso toliko vsebinsko naravnani, kot so naravnani na to, da pride do druženja, kjer lahko ljudje ob takih preprostih delih pokramljajo, si krajšajo čas. Pri nas smo motiv druženja z leti prerasli in ljudje pridejo zato, ker želijo nekaj novega znati, spoznati, nekaj novega početi in ni glavni motiv samo druženje.

Ste zaradi pomanjkanja interesa opustili ta vsebinska področja ali jih vseeno ponujate?

Ta vsebinska področja smo opustili.

Predvidevam, da izobraževalne programe prilagajate izkušnjam in predznanju udeležencev. Kako to usklajujete?

Moram reči, da mi vsebine ne prilagajamo znanju ali predznanju udeležencev. Udeleženci sami brez naše sugestije ocenijo in se vključijo v tisti krožek, za katerega menijo, da bodo lahko v njem aktivni in da bodo dorasli vsebinam ali pa vsaj dorasli sprejemanju teh vsebin. Da bi mi selektivno ljudi usmerjali, to ne pride v poštev. Ljudje v teh letih so samokritični, sami se ocenijo in se sami vključijo. Ne samo na potrebe, ampak tudi glede na njihove sposobnosti.

Kdo v vaši instituciji sestavlja izobraževalno ponudbo za starejše odrasle s podeželja?

Vsekakor je ponudba, pa ne samo za starejše odrasle, ampak za vse programe, ki jih izvajamo na Ljudski univerzi Kočevje, plod timskega dela. Vsako leto se ob pričetku šolskega leta

usedemo na kolegiju in povprašamo za ideje tudi kolegice (npr. kaj menijo, kaj so se s kom pogovarjali, kaj so izvedeli, kaj njihovi domači razmišljajo, njihovi sosodje ipd.). Pregledamo tudi vse klice, ki smo jih imeli ali celo kakšna pisma, sugestije. Vse to zapišemo. Potem izloči oz. izlušči samo ponudbo koordinatorka tega programa v sodelovanju z mano. Glede na realne finančne zmožnosti ocenimo, kaj bomo v tem letu lahko izvajali glede na populacijo in na vpis. Seveda pa je odločilnega pomena, kaj od te ponudbe bo ostalo, ravno uvodno srečanje z vsemi zainteresiranimi, z nagovorjenimi starejšimi odraslimi, ko povedo, kaj od ponujenega pa dejansko želijo poslušati. Po tem uvodnem srečanju se izkristalizira urnik vseh krožkov.

Kaj vpliva na izbor, sestavo izobraževalne ponudbe?

Izbir ponudbe je narejen izključno na podlagi zanimanja, ki je izraženo v številu udeležencev posameznega ponujenega programa. Ti programi so sofinancirani na podlagi javnega razpisa, v okviru katerega obstajajo standardi in normativi, ki predpisujejo določeno število vključenih udeležencev. Če tega števila ne zadovoljujemo, pomeni, da takšen program ne bo sofinanciran, torej bi bil dejansko lahko samo tržni, kar pa v našem okolju, kjer je zelo visoka stopnja brezposelnosti (najvišja v JV regiji), ne pride v poštev. Zato je merilo za izbor programov izkazan interes, ki se kaže v številu vključenih.

Na kakšne načine imajo starejši odrasli v okviru univerze za tretje življenjsko obdobje možnost vplivanja na izobraževalno ponudbo oz. na vsebine in izvedbo programov?

Ob pričetku vsakega semestra nagovorimo vse bivše člane, da se udeležijo uvodnega srečanja, na katerem predstavimo nove krožke, ki smo jih predvideli v prihajajočem šolskem letu. Uvodno srečanje organiziramo glede na dosedanje pozitivne izkušnje, glede na klice različnih ljudi, ki kažejo določene interese in nas spodbujajo, da bi k nam pripeljali kaj novega. Prav tako na uvodnem srečanju naredimo delavnico, kjer vsem prisotnim razdelimo listke, na katere lahko napišejo teme, ki jih zanimajo. Te listke potem zbiramo in polepimo glede na različna področja ter tako ugotovimo njihov interes. Tudi če nismo načrtovali nekih aktivnosti, za katere se je pa na tem uvodnem srečanju izkazalo, da je zanje veliko zanimanje, poiščemo ustrezne mentorje in tudi te vsebine potem ponudimo.

Kaj v največji meri vpliva na to, ali boste predloge in želje članov univerze upoštevali, realizirali?

Tudi sami presodimo, ali so vsebine, za katere je interes, dejansko odsev potreb iz okolja. Okolje toliko poznamo, saj ni tako zelo veliko. Pogledamo seveda, ali so vsebine v kontekstu s smernicami strategije izobraževanja odraslih ali celo z motom tistega leta. Vsako leto je neki moto na področju izobraževanja starejše populacije. Eden izmed kriterijev je tudi mentor (ali

imamo ustreznega ali ne). In seveda drugi pogoj, če že je ta mentor po našem mnenju (ko opravimo z njim razgovor) ustrezen in dovolj strokoven, so finančna sredstva, s katerimi razpolagamo, naslednji kriterij za izbor mentorja. Ta pa so seveda omejena. Se je že pojavljalo, da smo imeli kakšnega čudovitega predavatelja (npr. iz centra Ljubljane), ki je bil popularen na celotnem slovenskem področju. Ampak takšen predavatelj ima tudi svojo ceno, ki pa si jo s takšnim načinom financiranja, kot je sedaj urejen v slovenskem prostoru, ne moremo privoščiti.

Zanima me, ali ste že kdaj opravili kakšno raziskavo o potrebah izobraževanja med člani U3O⁶⁸?

Ne. Pisne raziskave nikoli. Edina raziskava, ki jo delamo, je uvodni razgovor ob predstavitvi novega šolskega leta in ponujanju vsebin, na katerih osebno izvemo vse tisto, kar bi ljudje radi. Poslužujemo se metode razgovora, obiščejo nas ljudje in povejo, kaj si želijo. Sistematično s kakšno pisno anketo pa na teren še nismo prišli. Najbrž ne zaradi tega, ker imamo pomisleke, da se ta ciljna skupina pisnim anketam ne bi odzvala. Kajti na pisne ankete, ki jih opravljamo npr. z delodajalci, pa s tistimi, ki se izobražujejo po raznih javno veljavnih programih v naši instituciji, kot tudi bivših maturantov in diplomantov, ugotavljamo, da se ljudje enostavno ne odzivajo in zato v takšno raziskavo nismo šli. V kolikor bi pa prišlo do sofinanciranja takšne raziskave, da bi bil naročnik recimo Ministrstvo za šolstvo in šport ali Andragoški center Slovenije ali kakšna druga primerna institucija in bi potekal projekt ugotavljanja potreb starejših odraslih na terenu, kjer bi bilo izvajanje anket sofinancirano iz nekih virov, bi zagotovo pristopili k temu projektu.

Ali je morebiti bila kdaj v lokalnem okolju opravljena raziskava o potrebah po izobraževanju med starejšimi odraslimi?

Ne.

Pri vas so programi za starejše odrasle brezplačni. Kako se nekdo lahko vključi npr. v pet programov, če pa je število prostih mest omejeno? Kako se lahko vsi željni znanja zvrstijo v programe?

V krožkih nikoli nismo presegli 12 oz. 15 udeležencev. Do sedaj nismo potrebovali nič selekcionirati. Kar se tiče pa samih predavanj, ki so štirinajstdnevna, pa je na voljo multimedijska učilnica s 50 sedeži in seveda tam ne omejujemo.

Kdo so financerji vaših izobraževalnih aktivnosti za starejše odrasle in kdo od njih prispeva največji delež?

⁶⁸ U3O je kratica za univerzo za tretje življenjsko obdobje.

Največji delež procentualno ponuja Ministrstvo za šolstvo in šport preko javnega razpisa, iz katerega črpamo integralna sredstva, torej sredstva Republike Slovenije. Seveda, če smo na tem javnem razpisu uspešni. Na drugem mestu je lokalna skupnost, in sicer Občina Kočevje kot ustanoviteljica Ljudske univerze Kočevje. V zadnjih petih letih (po nekaj letih pregovarjanja in prošnji same institucije) sofinancira z letno pogodbo del programa Ljudske univerze Kočevje in v tem programu je tudi delovanje univerze za tretje življenjsko obdobje. Ta sredstva sicer niso velika, so pa nekaj. Tretji vir financiranja so pa same članarine članov. Ta članarina je minimalna, saj na semester znaša 12 evrov na posameznika. Na voljo pa imajo seveda vključitev v dva semestra letno. Vse tisto, kar ne pokrijemo iz teh sredstev, pokrijemo iz lastnih virov. To pomeni, da je marsikdaj naše delo tisti vložek, ki ga ponujamo kot vložek institucije.

Se pri zagotavljanju sredstev za izobraževanje starejših odraslih srečujete s kakšnimi težavami?

Ja, pri javnem razpisu Ministrstva za šolstvo in šport. Ponudnikov je veliko, kriteriji se spreminjajo, zato uspešnost na razpisu ni ravno preprosta. Vse programe, za katere domnevamo, da jih bo financiralo Ministrstvo za šolstvo in šport, izvajamo preko šolskega leta na zalogo. Kar pomeni, da bo Ministrstvo za šolstvo in šport konkretno za novo šolsko leto objavilo javni razpis šele v mesecu maju, ko se praktično šolsko leto zaključuje. Izvajamo vrsto krožkov misleč in upajoč, da bomo uspešni na javnem razpisu, ki bo objavljen konec šolskega leta. To je sistemsko vprašanje, na katerega smo večkrat opozorili že ministrstvo, tudi ministra za šolstvo osebno. Upamo, da se bo to spremenilo, ker dejansko potem lahko z gotovostjo trdiš in veš, da lahko v šolskem letu ponujaš toliko in toliko krožkov, da boš za njih dobil toliko in toliko sredstev in se pač v teh okvirih tudi držiš. Pomeni, da točno veš, katerega mentorja in za koliko ga boš lahko plačal in kako boš pokrtil ostale materialne, posredne in neposredne stroške.

Torej ni kotizacij, če prav razumem?

Ni kotizacij. Delna kotizacija je le pri tečajih tujih jezikov, ker tam dejansko zaposlujejo za izvajanje strokovnjake. Torej angliste, germaniste, profesorje tujih jezikov.

Kolikšna je ta kotizacija? Za koliko urni program gre?

Izvajamo 30 urne programe in mislim, da je bila kotizacija okoli 30 ali 40 evrov.

Kako širite informacije o možnostih izobraževanja za starejše odrasle s podeželja?

Podeželju se še najbolj približujemo z delovanjem točk vseživljenjskega učenja, ki jih izvajamo v sklopu projekta Center vseživljenjskega učenja Dolenjske na petih lokacijah, ki so dejansko locirane na najbolj pozabljenih odročnih predelih podeželja. To so predvsem manjše

občine kočevsko-ribniškega področja: občine Loški Potok, Sodražica, Kostel, Ribnica in Kočevska Reka. To so dejansko kraji, katerih prebivalci so se le redko vključevali v sicer ponujeno izobraževalno ponudbo Ljudske univerze Kočevje. Vključeni so bili edino v programe za pridobitev izobrazbe po javno veljavnih programih. Sicer pa teh prebivalcev v naših programih neformalnega izobraževanja nismo videvali. S točkami ne samo, da ponujamo različne izobraževalne vsebine, dejansko smo se približali tem prebivalcem. Vedo, da obstajamo. Vedo, da ponujamo programe za različne skupine, tudi za starejše odrasle. Tudi vsebinsko točke delujejo zelo podobno kot krožki, ki delujejo v Kočevju in v Ribnici preko univerze za tretje življenjsko obdobje. Torej, pri vsebinah se prilagajamo željam udeležencev.

Kako poskušate motivirati za izobraževanje tiste starejše odrasle s podeželja, ki so še vedno nedejavni/neaktivni v izobraževanju (poleg že omenjenih točk za vseživljenjsko učenje)?

Mi nagovarjamo preko akterjev, ki so vključeni pri nas, da naj npr. še svoji sosedi povedo, kako dobro je, kaj vse bodo izvedeli itd. Na ta način, da se širi dober glas. Drugi način pa je z delavnicami na terenu. Konkretno, ko smo imeli delavnico obrezovanja drevja, je prišlo mnogo podeželanov, ki jih sicer nikoli nismo videli na točkah. Takrat smo pristavili svoj lonček in jim predstavili, da imamo teh delavnic še več, kje vse jih izvajamo, obenem pa smo jih povabili, da se jih udeležijo. Podeželju kdaj namenimo kakšno vsebino, kjer je finančna realizacija zahtevnejša, vendar se nam splača, saj posledično dobimo drugič več udeležencev.

Kako bi lahko starejši odrasli pripomogli k boljši izobraževalni ponudbi in vsebinam programov? Na kakšne načine?

Starejše odrasle spodbujamo, da povedo, kaj želijo, kaj pogrešajo v okolju, kaj je takšnega, kar ne ponujamo. Vse to povprašujemo med izvajanjem programa, na uvodnem razgovoru, ko pričnemo z novim šolskim letom. Zelo odprti smo tudi za razne pogovore, ko nas obišejo. Ne povedo samo, kar sami mislijo, ampak tudi, kaj misli soseda, sorodnik ali kdo drug. To še najbolj pripomore h kreiranju vsebine.

Kako pa bi lahko starejši odrasli pripomogli k boljši izvedbi programov? Na kakšen način?

Starejši odrasli, ki so udeleženci posameznih krožkov že med izvajanjem programa kritično izpostavijo morebitne pomanjkljivosti pri izvajanju - npr. dolgočasno podajanje snovi, neuporaba konkretnih primerov, ponavljanje... Svojo kritiko povedo večinoma strokovni delavki, le ta pa na podlagi izrečenega (le redko se poslužujejo pisnih kritik) opravi razgovor z mentorjem in mu pomaga pri izbiri novih metod ali pristopov. Pri pripravi različnih dogodkov, ki promovirajo dejavnost univerze za tretje življenjsko obdobje, so aktivno

vključeni tako pri pripravi vsebin kakor tudi aktivno s svojo udeležbo in s svojimi izdelki. Kar se tiče izvedbe samih predavanj ali delavnic, gradivo zanje pripravimo na upravi ljudske univerze.

Pri izvedbi so pa tudi kar vključeni. Prvič, ne bodo se vključevali, če se ne bodo strinjali z izborom mentorja, drugič, če je mentor že izbran, pa so nezadovoljni z njim, bodo prišli to tudi povedat in tretjič bodo to mentorju osebno tudi povedali. Potem pričakujejo, da bo mentor spremenil način podajanja snovi oz. metode dela (npr. več terena), sicer bodo »bojkotirali« krožek in zahtevali, da krožek preimenujemo ali ga vsebinsko drugače predstavimo, zamenjamo mentorja ali karkoli. Do tega seveda ne pride, da bi mentorja kar zamenjali. Mi se seveda pogovorimo, vsekakor pa pri izvajanju starejši odrasli še največ sodelujejo, ker tisti, ki hodijo, se tudi vključujejo v samo razpravo, povedo svoje izkušnje. Velikokrat nam pravijo mentorji (še posebno, če so mlajši), da se veliko naučijo od samih udeležencev, kar je pa spet dodana vrednost, ki je v teh programih prisotna.

Pri sami izvedbi programov se starejši odrasli lahko pojavljajo tudi v vlogi mentorjev, predavateljev. Kako je pri vas s tem? Imate veliko članov, ki so hkrati tudi mentorji, predavatelji?

V začetku delovanja U3O so bili mentorji izbrani na podlagi referenc iz ciljne skupine starejši odrasli, predvsem domačini, prepoznavni v lokalnem okolju, ki smo jih nagovorili in so potem tudi vodili krožke kot mentorji. Prva leta so delovali na prostovoljni bazi, ko pa smo začeli razširjati ponudbo in k sodelovanju vabili tudi druge (lahko tudi starejše odrasle ali pa mlajše z referencami, diplomami, znanji, za katere so hoteli tudi plačilo), se je ta struktura nekako porušila. Prvič, ni bilo več prostovoljstva, struktura mentorjev je nekako ostala. Še vedno lahko trdim, da je po moji oceni okoli 75 % mentorjev, predavateljev starejših odraslih in niso samo iz lokalnega okolja. Mentorji, ki izhajajo iz kočevske in sosednjih občin, so tudi člani univerze, a so kot mentorji oproščeni plačila članarine. So člani programskega odbora (za to članstvo niso posebej plačani), izvajajo in vodijo delavnice, ki na semester trajajo do 25 ur. Preostalih 25 % pa je mlajših, predvsem profesorjev in strokovnjakov, ki se profesionalno ukvarjajo z določenim področjem. Vsi predavajo in mentorirajo proti plačilu. Mislim, da imamo samo eno predavateljico iz vrst starejših odraslih, ki z dušo in telesom rada počne te stvari, zaradi tega se odreka vsakemu honorarju.

V kolikšni meri pa so starejši odrasli pripravljene prostovoljno sodelovati v različnih aktivnostih univerze za tretje življenjsko obdobje?

V zelo majhni meri. Na prostovoljni bazi se naši udeleženci vključujejo samo pri upravljanju in delovanju U3O kot člani upravnega odbora. Kot prostovoljci se pojavljajo ob zaključku

šolskega leta, da kaj spečejo, prinesejo, zapojejo in zaigrajo. Kot prostovoljci se pokažejo tudi, kadar organiziramo v sklopu U3O kakšno prireditev, kot so npr. razstave izdelkov, ki nastajajo v vseh naših krožkih. Tudi na splošno je prostovoljstvo na našem področju zelo malo razvito. Mogoče je začetek razvijanja prostovoljnega dela ravno projekt Modeli svetovanja, kjer vključujemo starejše odrasle tudi kot prostovoljce, sicer pa poznam le nekaj prostovoljcev, ki pomagajo pri Rdečem križu, Šentu, in ena gospa, ki pomaga brezdomcem. Sicer pa jih ne poznam. Torej gre le za peščico.

Ali so se starejši odrasli, ki so dejavni tudi na drugih področjih (npr. v društvih ipd.), pripravljene več vključevati v izobraževanje in tudi aktivno sodelovati z vašo inštitucijo? Zakaj je temu tako?

Načeloma so. Konkretno v krožku pohodništva so takšni, ki tudi sicer aktivno hodijo v hribe. Krožek digitalne fotografije obiskujejo tisti, ki so tudi sicer fotografirajo v okolju in želijo svoje znanje izpopolniti. Tisti, ki so naši udeleženci, so tudi sicer aktivni. Njih vidiš na vseh proslavah, v kavarni, pri klepetu, na sprehodih. Torej gre za aktivne starejše odrasle.

Na kakšne načine bi lahko starejši odrasli sami spreminjali odnos do samih sebe oz. do populacije starejših odraslih? Kako bi lahko odpravili napačna prepričanja o starosti in staranju?

Tisti starejši odrasli, ki sami zase mislijo, da so za »staro šaro«, bi najbrž pomoč, da ta stereotip oz. razmišljanje spremenijo, potrebovali od mlajših, od tistih, s katerimi živijo v skupnem gospodinjstvu ali jih večkrat videvajo. Ker starejši odrasli, ki mislijo, da so za »staro šaro«, so ponavadi tudi socialno izključeni. To pomeni, da starejši odrasli, ki so aktivni, ki se vključujejo (ne samo v izobraževalne aktivnosti), se praktično ne družijo s tistimi, ki mislijo, da so za »staro šaro«. Torej je tukaj zagotovo naloga mlajših ali izobraževalcev ali vseh tistih društev, ki sicer vključujejo starejše odrasle, da nekaj naredimo na tem področju, da »izbezamo« tiste, ki mislijo, da so za »staro šaro«. Lahko jih podobno kot z izvajanjem projekta Stari starši in vnuki, ko so vnuki tisti, ki jih spodbujajo, da so aktivni. Ne nazadnje jih lahko spodbujamo (govorim o tistih najbolj socialno izključenih) s pomočjo projekta Modeli svetovanja, kjer jih bomo na terenu dejansko »izbezali« iz njihovega majhnega sveta. Vsak takšen, ki ga bomo izbezali iz njegove sobe v katerokoli aktivnost, ki ni nujno pri nas (lahko tudi preko drugih društev), bo velik uspeh. Ker to je tisti potencialni starejši odrasli, ki bo kasneje tudi naš udeleženec in ki se bo preko teh aktivnosti počutil mladega in aktivnega. Menim pa, da bi lahko več spodbujali starejše odrasle in mlajše generacije, da več časa preživijo medsebojno, ne samo na področju računalništva (kar se je izkazalo za zelo dober primer), temveč tudi na drugih področjih. Menim, da bi lahko tudi državljansko kulturo,

ljubezen do Slovenije in domačega kraja med mladimi (kar je dokazan problem) spodbudili z delovanjem »univerze za mlajše obdobje«. Kar pomeni, da bi starejši odrasli bili mentorji, ki bi svoje izkušnje, znanje, zgodovinske spomine delili z mlajšimi in s tem pri mlajših spodbujali vse to, kar jim manjka.

Zahvalila bi se vam za pogovor. Imate morebiti še vi kakšno vprašanje zame?

Ne. Mogoče še ena sugestija... Upam, da so tudi ostali intervjuvanci zaznali podobno, in sicer da bi bila na državnem nivoju podana pobuda, da se na nacionalni ravni opravi sistematično anketiranje izobraževalnih potreb starejših odraslih za celotno Slovenijo.

PRILOGA E: VODENI INTERVJU Z ORGANIZATORICO IZOBRAŽEVANJA IZ ZIK ČRNOMELJ

Zakaj menite, da se starejši odrasli s podeželja udeležujejo predavanj, delavnic oz. študijskih krožkov?

Starejši odrasli s podeželja se najpogosteje udeležujejo teh delavnic, če so v njihovem kraju. To je najbolj močen motivator in pa če so teme, ki jih zanimajo, in najpogosteje so te s področja zdravja, zdrave prehrane, kulinarike, pa tudi s področja pridobivanja kompetenc za na primer dopolnilne dejavnosti na podeželju. Bolj kot predavanja na temo podjetništvo na podeželju in podobno.

Aha, se ti starejši odrasli odločajo tudi za izobraževanje s podjetniško vsebino?

Tudi.

V kakšni smeri?

V zadnjem času je kar nekaj takšnih, ki so si pridobili nacionalno kvalifikacijo, na primer za peko peciva, kruha, potic. Ta je aktualna. Nekateri se ukvarjajo s pridelavo vrtnin in jih prodajajo, pa tudi z mletjem moke. Dosti je mladih upokojencev. Mogoče je ravno zaradi tega več takih, ki se za to odločijo, ker niso še tako stari, da ne bi mogli več kaj takega delati. Ostali so brez zaposlitve in se potem...

Še kaj drugega poleg bližine?

Bližina, predvsem to. Če je v njihovem kraju, jih je bistveno več, kot pa če bi jih vabili na sedež naše ljudske univerze. Tudi druženje, večerne ure, ker je podeželje.

Kaj pa so potem na drugi strani ovire, zaradi katerih se nekateri starejši odrasli premalo vključujejo v izobraževanje?

Prevoz, če je predavanje, delavnica toliko oddaljena, da bi se morali pripeljati z avtom. Nekateri ne vozijo, nimajo prevoza. V spomladanskem času je ovira delo na polju ali pa

nekaterim delo v hlevu, če imajo živino ali če je kakšna neugodna ura, na primer, če je predavanje sredi dneva ali kaj podobnega. Ljudje s podeželja se vedno prilagajajo delu, ki ga imajo na polju, v vinogradu, v hlevu ipd. Tu pa tam je ovira tudi varstvo otrok.

V zadnjih letih se trudimo, da ponudbo približamo v kraje, kjer je izražen interes. Informiramo jih o programu v lokalni skupnosti, v krajevni skupnosti ali pa preko društev. Le-ti obvestijo prebivalce, pomembno je, da se zbere dovolj ljudi, da neka stvar steče (vsaj osem)in potem se izvaja v kraju, kjer ljudje živijo.

Katere izobraževalne potrebe pa zaznavate med starejšimi odraslimi s podeželja?

Katere so najbolj prepoznavne?

Splošno izobraževanje. Tudi druženje je eden od motivov, da se vključijo v neko izobraževanje. Pridobivanje novih znanj, osvežitev znanj. Računalništvo je v zadnjem času strašno popularno tudi na podeželju.

Kako ga pa potem izvajate?

Na primer v Vinici na OŠ, na najbližji lokaciji, ki ima urejeno računalniško učilnico. Ponekod smo si pomagali tudi s prenosnimi računalniki.

Torej se povezujete s šolami. Ali šole nudijo prostore brezplačno?

Nekatere da, druge proti plačilu.

Ali je po vašem mnenju izobraževalna ponudba za starejše odrasle v lokalnem ruralnem okolju dovolj pestra? Prosim pojasnite, zakaj tako menite.

Po naših izkušnjah je izobraževalne ponudbe v teh podeželskih krajih toliko, kolikor jim je mi ponudimo. Drugih organizacij, ki bi ponujale izobraževanje, načeloma ni. Mi smo v Beli krajini edina organizacija, ki ponuja izobraževanje odraslih, drugih ni. Tudi na šolah, ki so v krajih izven sedeža naše organizacije, ne ponujajo nekih izobraževanj za odrasle. Največ, kar ponudijo, je v zimskem času telovadba. Naša naloga je, da širimo izobraževalno ponudbo v te kraje. Največkrat je izobraževalna ponudba vsebinsko naravnana tako, da naredimo neko raziskavo interesov, želja, kaj bi ljudi utegnili zanimati, in jim to potem ponudimo. Na to se skušamo orientirati, predvsem, kaj jih zanima.

Na kakšen način pridobite te njihove potrebe?

Večkrat smo že imeli predstavitev naše ponudbe v teh krajih preko društev in na teh predstavitev smo tudi njih povprašali, kaj bi jih poleg tega še zanimalo. Če smo se uspeli dogovoriti za kaj drugega, smo potem to tudi izvedli.

Menite, da vaša ponudba ustreza njihovim potrebam?

Da.

Pravite, da ste edini v okolju, ki ponujate izobraževalne aktivnosti za starejše odrasle s podeželja. Kaj pa kakšna društva, niso dejavna?

So. Ampak mi si stroške predavanja pokrijemo s pomočjo razpisov ali kaj podobnega. Medtem ko morajo društva plačati predavateljem toliko, kot je pač cena in zato je strošek za društvo bistveno večji kot za nas. Vem, da imajo npr. društva podeželskih žena predavanje ali dve čez leto, ampak to je pa tudi vse. Mogoče kakšno kulturno prireditev sami pripravijo, v zadnjem času pripravljajo prireditve ob materinskem dnevu v različnih krajih. Opažamo, da pogrešajo še kaj, da bi si želeli več.

Kaj pa društva upokojencev, so dejavna?

Dejavna so tri društva, v vsaki belokranjski občini eno. V Črnomlju je dejavno društvo tako, da imajo nekaj pohodov, folkloro, petje, pikado. V Metliki se malo manj dogaja, ampak kljub temu imajo štiri aktivnosti na leto. V Semiču pa si znajo zorganizirati kakšno predavanje, ampak se pa pogosto obračajo na nas, da dopolnjujejo svoje aktivnosti z našo ponudbo.

Ste povezani z ostalimi društvi v okolju?

Da, smo. Vedno preverimo, da se naša ponudba ne pokriva z nečem, kar oni že izvajajo. Če imamo mi namen izvesti kakšne pohode, vedno preverimo, da se ne pokrivajo s tistimi, ki jih oni v svoji organizaciji izvajajo. Tudi v času uradnih ur društev, to je ponavadi sreda dopoldne, ne izvajamo predavanj.

Kakšne izobraževalne aktivnosti ponuja vaša ljudska univerza starejšim odraslim na podeželju?

V okviru univerze za tretje življenjsko obdobje vsako leto razpišemo razpis programov, v katere se ljudje prijavijo in potem to načeloma izvajamo v Črnomlju, na sedežu naše univerze. Poleg tega to isto ponudbo ponudimo v okoliške kraje, kraje na podeželju, in pač za tisto, za kar se izkaže, da je interes, izvedemo še v tistem kraju. Potem izvajamo tisto, kar jih zanima. Če se pokaže npr. interes za tečaj klekljanja, ga izvedemo tam, kjer je interes. Ne vztrajamo pri tem, da bi izvajali samo na sedežu univerze. Vztrajamo pri tem, da približamo izobraževalno ponudbo ljudem in vključimo čim več ljudi. Predvsem se trudimo v zadnjih letih v izobraževanje vključiti ljudi iz oddaljenih krajev, saj je Bela krajina zelo razpršena. Na primer do Sinjega vrha, kjer tudi izvajamo predavanja, je iz Črnomlja pol ure vožnje, toliko kot do Novega mesta. Trudimo se ponudbo približati starejšim odraslim, ker je nerealno pričakovati, da se bodo vozili v Črnomelj.

V okviru projekta Center vseživljenjskega učenja Dolenjska imamo tri točke vseživljenjskega učenja, in sicer v Adlešičih, Metliki in v Semiču. Na teh točkah izvajamo brezplačne aktivnosti, kot so računalništvo, predavanja s področja zdravja, zdrave hrane, biokmetovanja

in starejši odrasli se s podeželja se vključujejo v te brezplačne oblike. Torej bistven motiv, da se ljudje vključijo v izobraževanje, je tudi brezplačno izobraževanje.

Na podeželju izvajamo od leta 2006 tudi program Usposabljanje za življenjsko uspešnost - Izzivi podeželja. Na leto imamo eno ali dve izvedbi. Izvajamo v različnih krajih. Ko pridobimo ljudi v ta program, z njimi poskušamo v prihodnjih letih, ko niso več vključeni v program, vzdrževati stike in jih vabimo tudi v druge izobraževalne oblike.

Imeli smo tudi projekt Vseživljenjsko učenje za razvoj podeželja. V okviru tega projekta smo imeli kar nekaj brezplačnih delavnic za ljudi na podeželju. Vanj se je vključilo veliko starejših odraslih zaradi tega, ker je bilo v projektu bistveno ohranjanje dediščine pridelave lanu in izdelave lanenega platna, ki je posebnost v našem okolju. S tem imajo največ izkušenj starejši, zato jih je bilo dosti vključenih tudi pri predenju na kolovratu. Imeli smo več delavnic, v katere smo vključili starejše odrasle, da so tudi oni posredovali znanje drugim.

Ali zadnji omenjeni projekt še teče?

Projekt se je zaključil v letošnjem letu.

Kakšen pa je bil odziv starejših odraslih v tem projektu?

Dober. Radi so sodelovali tudi v vlogi mentorjev.

Gre za dalj časa trajajoče programe ali enkratne učne dejavnosti, projekte?

Naša organizacija je zelo odvisna od uspešnosti prijave na razpisih. Na žalost so aktivnosti omejene na neko obdobje financiranja (enoletno ali večletno) in v tem času to izvajamo. Trudimo se držati kontinuiteto tudi izven trajanja financiranja teh projektov. Pomagamo si z drugimi viri, sploh če je interes. Projekti so raznoliki, mi vedno skušamo prijaviteljati tudi tiste, za katere je že bil izražen interes in da bi bili lahko v okolju dobro sprejeti.

Ali na podeželju izvajate dalj časa trajajoče programe ali gre bolj za enkratna predavanja, delavnice?

Prednjačijo enkratne izvedbe, predavanja. Vendar imamo v večini krajev vsaj eno aktivnost, ki je dalj časa trajajoča. V Adlešičih je bilo letos belokranjsko vezenje, v Dragatušu belokranjsko petje, na Vinici so imeli študijski krožek Zdravilna zelišča (so zelo radi obiskovali), na Preloki (zelo oddaljen kraj v Beli krajini) smo jih spodbudili k študijskemu krožku Spodbujanje gledališke ustvarjalnosti, v Semiču je potekala Telovadba za zdravje (čez celo zimo).

Koliko časa pa trajajo ti daljši programi?

Vsaj 25 ur.

Pa so brezplačni ali s kotizacijo?

Večinoma so brezplačni. Ker prostore ponudijo društva brezplačno, mi plačamo samo mentorja. Če je potreben material, udeleženci prinesejo svojega (npr. pri vezenju, pri petju ga niso rabili).

Pa so vse izobraževalne aktivnosti za starejše odrasle na podeželju brezplačne?

Če ne gre drugače, če bi nam izvedba programa povzročala strošek, potem postavimo kotizacijo, vendar v podeželskih krajih načeloma ne. Razen, kadar gre za program Telovadba za zdravje, ki poteka čez cel zimski čas. Pri drugih programih pa ne, ker ne bi bilo to najboljše sprejeto.

Glede na to, da so programi brezplačni, se vam vseeno zgodi, da ni dovolj udeležencev?

Da.

Kje pa mislite, da so vzroki?

Mogoče, da izobraževanje ni sprejeto kot neka vrednota.

Koliko udeležencev šteje običajno en program?

Približno 12 do 15, če so občasna predavanja več.

V katere programe (glede na vsebino) se starejši odrasli s podeželja najpogosteje in najraje vključujejo?

Še vedno je največ zanimanja za zdravje. Letos smo poskusili z več predavanji s področja zdravega načina življenja. To je vključevalo od pridelave hrane do priprave zdrave hrane in je bilo zelo dobro sprejeto. Imeli smo predavanja biodinamično kmetovanje, ekološka čistila, certifikati ekološke hrane... Interes je bil kar velik tudi na podeželju.

Ali jim ponujate v glavnem predavanja in delavnice za navedene vsebinske sklope ali potipate tudi na druga področja?

Potipamo tudi na druga področja. V Črnomlju je že nekaj časa zelo dobro sprejeto druženje v obliki pohodov. Na pohodih si ogledajo tudi kakšne naravne, kulturne posebnosti. Zelo dobro sprejeto in obiskano, tudi čez 20 ljudi.

Za katere programe pa opazate manj interesa med starejšimi odraslimi?

Nekoč smo imeli projekt, ki je imel predvidenih kar nekaj delavnic na temo multikulturalnosti, strpnosti, različnosti. Tukaj je bil interes zelo slab. Najverjetneje je bil razlog v tem, da ljudje teh vsebin toliko ne poznajo in potem mislijo, da jih ne zanimajo. Kajti, ko smo jih spodbudili, da bi se vključili, da bi program izvedli, so se vključili (sicer na našo pobudo) in bili z izvedbo in vsebino zadovoljni. In so prepoznali tudi te vsebine za uporabne.

Kakšen interes starejših odraslih s podeželja pa opazate za ustvarjalne delavnice, računalništvo in tuje jezike?

Ustvarjalne delavnice za urjenje ročnih spretnosti so dobro sprejete vseh povsod. S tem smo si tudi na začetku univerze pridobivali udeležence, ker jih je to najbolj zanimalo. Potem smo počasi ponujali še bolj izobraževalne vsebine. Vedno se pojavljajo v naši izobraževalni ponudbi tako v teh večjih krajih kot na podeželju. Računalništvo je v zadnjem času zelo dobro sprejeto, kaže se zelo velik interes. Ovira pa je ta, da ga na podeželju ni vedno mogoče izvajati, če ni tehnično opremljenega prostora. Poskušamo si pomagati s šolami ali z uporabo prenosnih računalnikov. Kadar se le da, to izvedemo tudi na podeželju. Interes pa je zelo, zelo velik. Ampak ob pogoju, da je brezplačno.

Ravno tako je velik interes za tečajno učenje tujih jezikov, angleščine, nemščine in italijanščine. Pred letom pa se je zaključil študijski krožek Germanizmi v belokranjskem narečju, ki je potekal več let in ob zaključku pripravil zbirko germanizmov.

Predvidevam, da poskušate posamezen program prilagoditi izkušnjam, predznanju skupine. Kako to uskladite?

Na podeželju je načeloma tako, da ni nekih hudih razlik v stopnji izobrazbe. Gre za starejše odrasle, ki prihajajo s podeželja. V grobem imajo načeloma zaključeno OŠ, izjeme so tisti s srednješolsko izobrazbo, končano učiteljske je sploh izjema. Zato nismo naleteli na ovire, da bi težko oblikovali homogene skupine, kar se predznanja tiče. Je kar šlo.

Kdo v vaši ljudski univerzi sestavlja ponudbo za starejše odrasle s podeželja?

Jaz ob pomoči vodje izobraževanja. Kot nek strokovni tim znotraj institucije.

Kaj vpliva na izbor vsebin izobraževalne ponudbe za starejše odrasle s podeželja?

Na koncu izobraževalne sezone ali ko je več ljudi skupaj, vedno naredimo poizvedbo, kaj bi jih še utegnilo zanimati. To upoštevamo pri pripravi nove izobraževalne ponudbe. Ponudimo tudi še kaj, kar mi menimo, da bi jih utegnilo zanimati. Za kar imamo mentorje, sredstva. V veliki meri se opiramo na to, kar so oni povedali, da jih zanima.

Ali te njihove želje v veliki meri upoštevate?

Da. Če so le sredstva in je možno dobiti mentorja, potem to realiziramo. Vedno poudarimo, če se bo zbralo dovolj ljudi, se bomo tudi mi potrudili.

Kako ugotavljate, katere vsebine zanimajo starejše odrasle s podeželja?

Tu in tam smo dajali kake evalvacijske vprašalnike, nam pa tudi sami povejo. Zgodilo se je, da se je zbrala skupina ljudi, prišla k nam in rekla, nas pa to zanima, bi nam omogočili. Mi smo potem poiskali mentorja in prevzeli obveščanje in vse ostalo, kar sodi zraven.

Ste že kdaj opravili kakšno raziskavo o potrebah po izobraževanju med člani Univerze?

Raziskavo pa ne.

Kaj pa v sami lokalni skupnosti, se je kdaj opravila kakšna raziskava, v kateri bi vi in/ali ostali ponudniki izobraževanj povprašali starejše odrasle o potrebah po izobraževanju?

Ne, nisem seznanjena.

Pa imajo starejši odrasli možnost vplivanja na izobraževalno ponudbo?

Da.

Pri vas da, kaj pa v lokalni skupnosti?

Ni drugih ponudnikov izobraževanja za starejše odrasle.

Zanima me, iz katerih virov zagotavljate sredstva za izvajanje izobraževalnih aktivnosti za starejše odrasle s podeželja?

Iz sredstev javnih razpisov, ki jih izdajajo ministrstva, Ministrstvo za šolstvo in šport večinoma. Tu in tam Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, nekaj pa tudi iz sredstev Občine Črnomelj.

Morebiti tudi kakšni projekti financirani iz evropskih strukturnih skladov?

Da, program Usposabljanja za življenjsko uspešnost (v okviru MŠŠ), projekt Vseživljenjsko učenje za razvoj podeželja, Razvoj modelov za ranljive ciljne skupine so financirani iz evropskih strukturnih skladov.

Kdo je največji financer izobraževalnih aktivnosti za starejše odrasle s podeželja?

Ministrstvo za šolstvo in šport.

Se pri zagotavljanju sredstev za izobraževanje starejših odraslih srečujete s kakšnimi težavami?

Da. Starejši odrasli predvsem na podeželju niso pripravljene za izobraževalne delavnice plačevati, ker to tudi ni v njihovi moči. Mi oblikujemo izobraževalno ponudbo glede na to, kaj nam odobreni razpisi omogočajo. Pri izvedbi smo vezani na sredstva, ki jih prejmemo. Na ta način lahko nudimo brezplačne aktivnosti, vezani pa smo ne samo na sredstva, ampak tudi na vsebine, ki so nam odobrene. Vsebine niso vedno popolnoma v skladu z interesi udeležencev. Bolj varen, zagotovljen način financiranja z upoštevanjem interesov ljudi v okolju, bi bil bolj primeren kot to, da moramo mi izobraževalno ponudbo prilagajati razpisu. Lažje jo je prilagajati ljudem. Prilagajamo jo razpisom, da bo bomo bolj uspešni na razpisu. Ni pa rečeno, da bodo te vsebine sprejete pri ljudeh. To financiranje je ovira. Starejši odrasli se radi vključujejo, niso pa pripravljene plačevati, ker to ni tako poceni glede na njihove prihodke. Dobrodošlo bi bilo večje financiranje za starejše odrasle. Sredstva na izvedbo ne pokrijejo vseh stroškov, mi moramo vedno nekaj dodati. Nastanejo stroški fotokopiranja gradiv, stroški

električne energije, najema prostorov, prevoza mentorja. To ni vedno vključeno v sredstvih, ki jih prejmemo. Tudi opravičiti teh stroškov velikokrat ne moremo.

Sami člani financirajo zelo malo, ampak nekaj pa tudi, kajne? Kako pa je pri vas s članarino?

Članarino, ki je bila letos 13 evrov, plačajo udeleženci, ki jih imamo v bazi. Že od začetka univerze imamo takšno prakso, da v okviru članarine ponudimo članom štiri predavanja letno brezplačno. Tako, da nimajo občutka, da so nekaj plačali. Tistim, ki so plačali članarino, ponudimo izobraževalne programe, za katere je potrebno plačati kotizacijo, nižjo kotizacijo. Torej po ugodnejši ceni.

Kako širite informacije o možnostih izobraževanja za starejše odrasle na podeželju?

Vsako leto se obrnemo na društva, ki jih še nismo zajeli kot naše slušatelje v krajih, ki so bolj oddaljeni in iz katerih opazamo, da ni udeležencev na naših izobraževalnih aktivnostih. Navadno se obrnemo na predsednika krajevne skupnosti, predsednika društva ipd. Strukturirani so tako, da tudi za druge aktivnosti obveščajo svoje člane. Dogovorimo se za srečanje v njihovem kraju, na katerega potem npr. predsednik krajevne skupnosti povabi ostale člane, da jim predstavimo našo izobraževalno ponudbo. Velikokrat nam prav pridejo pozitivne izkušnje tistih, ki so že bili vključeni iz drugih krajev, in pozitivne dobre izkušnje kolegov, prijateljev. Dober glas se širi. To nam je velikokrat pripomoglo, konkretno pri izvajanju UŽU programov. Imeli smo primer, da so iz nekega kraja prišli, da so slišali, da to imajo tam in bi oni tudi imeli. Najlažje je izvajati s pomočjo društev. Oni imajo bazo ljudi in najlažje dostopajo do njih. Mi drugače ne moremo. Če obveščáš nekoga pisno, brez osebnega stika, ni ефекtno.

Kako poskušate motivirati za izobraževanje tiste starejše odrasle, ki so nedejavni, saj je še vedno zelo veliko ljudi, ki se ne vključuje v izobraževanje?

Res je, da se večinoma vključijo tisti, ki so že tako ali tako aktivni. Ostale skušamo motivirati tako, da sploh na uvodnih srečanjih, ko predstavljamo našo izobraževalno ponudbo pripravimo eno projekcijo, na kateri je zelo veliko slik. Ker slike so najbolj zgovorne in marsikoga prepričajo k udeležbi v nekem programu. Na slikah se vidi, če se imajo ljudje dobro, da zna biti zanimivo. Marsikdo je še pod slabim vtisom iz šolskih dni in si izobraževanje odraslih predstavlja tudi kot tako, da bo nekdo meril njegovo uspešnost, rezultate. Zdi se mi, da je to še vedno ovira. Šele z vključitvijo v en tak program spoznajo, da je to sproščeno, prijateljsko druženje in se več naučijo, kot bi se sicer. Čisto nezavedno.

Bela krajina je zelo razpršena. To so tisti, ki pokažejo vsaj nekaj interesa, da pridejo na uvodno srečanje, kajne.

Če izvajamo predstavitve v bolj oddaljenih okoliških krajih (to so tako majhni kraji), društva, ki tam delujejo, spodbudijo velik del starejših odraslih, da pridejo na to uvodno srečanje. Če jih mi uspemo prepričamo, jih dobimo še na kakšno srečanje. Tisti, ki tudi na uvodno srečanje v njihovem kraju ne pridejo, tistih pa res ne zanima.

Kdo so mentorji programov?

V glavnem so zunanji sodelavci, ki jih plačamo.

Kako pa bi starejši odrasli lahko pripomogli k boljši izobraževalni ponudbi in vsebinam programov?

Pri nas imajo možnost vplivanja, ker smo zelo odprti za vse nove predloge, ideje. Večkrat jih povabimo tudi k sodelovanju, da bi nastopali v vlogi mentorja zaradi izkušenj, ki jih imajo. Ta komunikacija med nami in njimi je prisotna. Mislim, da vplivajo v veliki meri, vedo, da smo odprti za njihove ideje, vedo, kje nas lahko poiščejo. Do sedaj se je tak način komunikacije in dela izkazal za primernega. Mislim, da dobro sodelujemo.

Govorili sva o možnostih vplivanja starejših odraslih na vsebine programov. Sedaj pa me zanima še, na kakšen način bi lahko starejši odrasli pripomogli k boljši izvedbi programov?

Na prvem srečanju se pogovorimo o predlaganih terminih. Prilagajamo se skupini, večini. Izvajamo takrat, ko jim to najbolj ustreza, sicer jih ne bi bilo. Prav tako si na podeželju pomagamo s tem, da vodilni člani društva pomagajo pri obveščanju ostalih udeležencev, zbiranju prijav, ponudb. Razmnoževanja gradiva in česa podobnega se nismo posluževali, ker za sabo potegne strošek in to mi krijemo. Pri zagotavljanju prostorov se sami dogovorijo v kraju, če bi lahko uporabili nek prostor za izobraževalne namene brezplačno.

Ali so se starejši odrasli, ki so člani drugih društev, organizacij bolj pripravljeni izobraževati, več sodelovati z vami kot izobraževalno institucijo?

Da. Tisti, ki so aktivni, so bolj aktivni na vseh področjih. Če so člani nekega društva, je bolj verjetno, da se bodo vključili tudi v našo izobraževalno ponudbo. Ni pa to pravilo. Se vključujejo tudi drugi in v vedno večjem številu.

O starejših odraslih obstajajo predsodki, miti, prisoten je tudi pojav diskriminacije. Kako bi lahko starejši odrasli sami spreminjali odnos do starosti, staranja in do njih samih?

Mi se potrudimo, da imamo, ko pridemo prvič v stik s skupino starejših odraslih, eno delavnico namenjeno vseživljenjskemu učenju, izobraževanju odraslih, posebnostih, ki jih imajo starejši odrasli v izobraževanju. Ena takšna krasna delavnica, ki jo izvaja kolegica za razbijanje ledu, je miselna telovadba. Gre za njihovo dejavnost v delavnici, sodelovanje jih

spodbudi. To, da jih spodbudiš k aktivnostih, je en element, ki jih pritegne k izobraževanju. Ko v sklopu teh uvodnih delavnic vidijo, da so OK takšni, kot so, sprejeti s takšnimi sposobnostmi, kot jih imajo, radi hodijo. Trudimo se jih spodbujati, pohvaliti, upoštevati njihove izkušnje, želje, da se dobro počutijo in potem radi hodijo. Kaj bi lahko sami naredili? Mislim, da naredijo dovolj s tem, da se vključijo. Izpostavijo, da jim je vnuk pomagal pri delu na računalniku ali da je rekla vnukinja: »Babi greva skupaj v knjižnico«. S tem, ko se vključijo v izobraževanje, vplivajo tudi na to, da ohranijo svojo bistrost, posodablajo znanje in ostajajo v koraku s časom. Poskusili smo že z delavnico medgeneracijsko učenje. Nekoč smo imeli pri projektu pridelovanje lanenega platna izvajalke programa starejše gospe s podeželja, na delavnico pa smo povabili tudi otroke. Sodelovanje starejših otrok in srednje generacije se mi zdi v zadnjem času dobro sprejeto, saj pogosto lahko izvedemo takšne delavnice.

Omenjali ste starejše odrasle v vlogi mentorjev. Se radi odzovejo ko mentorji?

Da. Zgodilo se je že, da je ena gospa kar sama poklicala v času vseživljenjskega učenja, da zna izdelovati krasne stvari iz ličkanja. Pa smo jo povabili, da je to prikazala drugim. Tisti, ki nekaj znajo, radi to delijo z drugimi, so pa malo zadržani na začetku. »Češ, to pa ja ni nič kaj takšnega«.

Skozi pogovor sva ugotovili, da so dejavnosti brezplačne, ponujate jih čim bližje domu, ampak še vedno se pojavlja slabši interes med starejšimi odraslimi s podeželja kot v mestu. Zakaj?

Pogosto je razlog delo. Na podeželju je bistveno več dela doma kot pri ljudeh, ki živijo v mestu, sploh v bloku. Mi moramo pri ponudbi oz. izvedbi paziti, da ne ponujamo v sezoni, ko je neko delo na polju, v sezoni trgatve, spomladi. Na to se moramo orientirati. Mogoče tudi izobraževanje ni še sprejeto v tolikšni meri kot vrednota, kot bi lahko bilo. S tem, da jih spodbujamo, da večkrat povprašamo, da vsako leto pazimo, da ponudbo obnavljamo, še bolj prilagajamo. S tem nekako opažamo, da so ljudje bolj dovzetni za vključevanje v te izobraževalne oblike. Sami povejo, da so se veliko novega naučili, uvidijo da je bilo koristno za njih. To nekaj časa traja, da človek pride do tega, da se udeleži neke stvari, ker hoče nekaj novega izvedeti.

Imate še vi kakšno vprašanje zame?

Ne.

PRILOGA F: VODENI INTERVJU Z DIREKTORICO CIK TREBNJE

Zakaj menite, da se starejši odrasli s podeželja vključujejo v izobraževalne programe oz. obiščejo neko predavanje, delavnico?

Po neformalnih razgovorih sodeč je v prvi vrsti želja po druženju. Na drugem mestu je želja po pridobivanju nekih novih znanj, ki so jih v preteklosti želeli pridobiti, pa niso utegnili. Ali pa čutijo, da so vsebine za njih aktualne v tem konkretnem trenutku.

Na drugi strani pa ugotavljamo, da se starejši odrasli s podeželja premalo vključujejo v izobraževanje. Kaj mislite, da so tiste ključne ovire, zaradi katerih se ne vključujejo v izobraževanje?

Mislím, da je eden od glavnih razlogov nasičenost, to se pravi, pustite me pri miru, da uživam svoje življenje. Se pravi odpor do sprememb, kakršnih koli. Ne glede na to, da vedo, da je mogoča vključitev v univerzo za tretje življenjsko obdobje ali pa v izobraževanje, lahko tudi ena od rešitev njihovih slabih misli, zagat, trenutne osebne nesreče. Rajši trpijo, samo da se ne spreminja zadeva. Naveličani so nenehnih sprememb, nenehno biti aktiven, nenehno nekaj sam narediti, da se bo spremenilo.

Katere izobraževalne potrebe med starejšimi odraslimi s podeželja zaznavate, so najbolj prepoznavne?

V glavnem po druženju, zlasti v primerih ovdoavelosti se želijo vključiti v neko skupino, da zopet nekam pripadajo. Ko se otroci odselijo, ostaneta sama, se upokojita. Ti dve posledici spremljata potrebo po druženju.

Ali je po vašem mnenju izobraževalna ponudba v lokalnem ruralnem okolju dovolj pestra?

Kot ponudnik tovrstnih programov mislim, da ni dovolj pestra. Žal gre za pot, ki je ne moremo prehoditi sami. Njihova nemotiviranost za izobraževanje nam tudi preprečuje, da bi posredovali informacije, katere vsebine jih zanimajo. Poskušamo zaznavati, črpamo vse informacije, ki jih dobimo s strani tovrstne populacije in so izredno dragocene, in se poskušamo prilagajati. Žal pa tistega koraka z njihove strani, tako močnega aktivnega pa ni, kot bi človek pričakoval.

Kdo vse poleg vaše institucije ponuja izobraževalne aktivnosti za starejše odrasle?

Knjižnice, Center za socialno delo ima razne delavnice, verjetno občasno tudi šole, vrtci s svojimi projekti. V ciljno usmerjenem, namenskem smo mi edini.

Kaj pa društva?

Seveda. So društva, društva upokojencev, aktivni kmečkih žena itd. Toda v tem je problem. Društvo upokojencev sigurno, medtem ko druga društva niso prav ciljno usmerjena na to ciljno populacijo. Mi se namensko trudimo, da je program tak. Društva upokojencev, ki so že zaradi vključevanja teh skupin, drugih prav namenskih pa ni.

Poleg društev upokojencev ste edino vi ciljno naravnani na izobraževanje starejših odraslih. Zakaj menite, da ostala društva, institucije ne ponujajo izobraževanja za to populacijo?

Mi smo specializirani za to. Ostale asociacije, društva imajo še druge naloge, ki jih morajo izpolnjevati in v mejah časa in finančnih zmožnosti enostavno ne morejo razviti specializiranega programa. Po drugi strani pa tudi kadri, ki te zadeve razvijajo. Pri nas so zaposleni strokovnjaki, ki razvijajo odnos do te populacije, proučujejo, upam, da na dovolj visoki strokovni ravni. Iščejo impulze, ki jih od njih težko dobiš. Predvsem so to kadri, finance, čas.

Kakšne izobraževalne aktivnosti pa ponuja vaša ljudska univerza starejšim odraslim s podeželja?

Po vsebini različne enkratne triurne delavnice, zlasti področje zdravstvo. To populacijo to najbolj zanima, pritegne. Potem pa vse aktualne vsebine od raznih reform, ki spremljajo zakonodajo do zdravega načina življenja. Dediščina je sedaj postala zelo aktualna. Računalništvo oz. digitalna pismenost, ki spremlja dejansko funkcioniranje odraslih v sodobnem svetu, njihovo samostojnost. Zlasti ženska populacija pa se ogromno odloča za ustvarjalne vsebine, ročne spretnosti ipd.

Gre za dalj časa trajajoče programe tudi na podeželju ali za krajše izobraževalne aktivnosti?

Gre za dlje časa trajajoče. Mi imamo v okviru univerze za tretje življenjsko obdobje prakso že enajst let, da se poskušamo s temi programi približati in na vsaki lokaciji izvajati en koncept. Tako imenovanih tedenskih ali mesečnih kratkih triurnih delavnic, ki so lahko različne vsebine. Iz katerih se potem razvijejo daljše, če je interes. Te delavnice so namenjene animiranju, predstavitvi neke vsebine. Če je interes, se potem razvijejo pa daljše tečajne oblike, krožki ipd. Tudi na podeželju.

V okviru katerih projektov ali izobraževalnih aktivnosti poleg univerze za tretje življenjsko obdobje omogočate starejšim odraslim s podeželja udeležbo v izobraževanju?

Gre za populacijo, ki je finančno omejena, za katero namenskih sredstev ni. Zato je naloga naše institucije, da iščemo tudi vire financiranja za programe, za vsebine, za katere vemo, da

so aktualni pri tej populaciji. Zato so k tej populaciji usmerjeni tudi naši drugi projekti in programi, ne glede na razpise. Prednjači Ministrstvo za šolstvo in šport in projekti Usposabljanje za življenjsko uspešnost, zlasti Izzivi podeželja. Tu so se vključevali tudi starejši odrasli, sicer ne zelo stari. Tisti, ki so se upokojili, že sodijo v kategorijo starejših. Potem je projekt Računalniška pismenost. Preko projekta Leader, ki je financiran prav z namenom spodbujanja izobraževanja in življenja na podeželju, s področja kulturne dediščine. V okviru projekta Center vseživljenjskega učenja Dolenjska so točke, ki se nahajajo na različnih lokacijah. Namenjene so, da se vanje vključijo predstavniki starejših odraslih s podeželja.

V katere programe (glede na vsebino) se starejši odrasli s podeželja najpogosteje in najraje vključujejo? Zakaj?

Sem že prej odgovorila.

V glavnem ponujate vsebinske sklope, ki jih najbolj zanimajo in so najbolj obiskani, ali ponudite še kaj, kar menite, da bi jih zanimalo? Ali pred pripravo izobraževalnih programov univerze ugotavljate, katere vsebine starejše odrasle predvsem zanimajo?

Težko dobimo podatke oz. pobude z njihove strani, zato se že enajst let sistemsko lotevamo izobraževanja starejših odraslih z ustanovitvijo univerze tretje življenjsko obdobje, ki je bila namenjena temu. Ta sistem ves čas aktualiziramo. V tem šolskem letu smo naredili bistveno prenovu. Dejavnost univerze za tretje življenjsko obdobje, iz katere potem črpamo ideje tudi za druge projekte, vodi skupina članic, članov univerze za tretje življenjsko obdobje, ki prihaja iz različnih krajev občin. To je upravni odbor. Njihova naloga je, da predstavljajo vez med lokacijami in nami. Posredujejo predloge, želje in oblikujejo tudi program. Posvetujejo se z ljudmi v okolici, s katerimi se srečujejo na že obstoječih študijskih krožkih, delavnicah ipd. ali pa v drugih asociacijah, in potem prenesejo te impulze k nam. Program je tako sestavljen, da vključuje tematske sklope, vsebine, ki jih zapolnijo z idejami.

Za katera področja izobraževanja (vsebine) opazate najmanj zanimanja med starejšimi odraslimi s podeželja? Zakaj?

Gledam skozi oči aktivne populacije, ki ima popolnoma druge cilje in potrebe. Osebno si želim spodbuditi in razviti eno področje, ki nujno potrebuje povezovanje mlajše in starejše populacije in to je kulturna dediščina. Ni toliko zanimanja in zagona, kot bi želela, ampak mislim, da je to takšna vsebina, ki bo zaživela in je prav, da se vključijo in da se počrpajo še tiste pomembne informacije, preden izginejo.

Predvidevam, da izobraževalne programe prilagajate izkušnjam in predznanju udeležencev (starejših odraslih s podeželja). Kako to uskladite?

Naš program poteka po dveh konceptih ali oblikah. Predavanja, triurne delavnice, kamor se vsak odloči in vključi po lastni vesti z rizikom, da morda zadevi ne bo kos. Predavatelje, ki jih povabimo k sodelovanju, vedno opozorimo, za kakšno populacijo gre. Zaenkrat smo imeli zelo malo slabih izkušenj, da se predavatelj ni prilagodil populaciji. Za te delavnice je značilno, da težko ugotoviš, kakšno je predznanje, ker gre za različna področja. Ampak izhajaš iz splošnega poznavanja starejših glede na starost, geografsko območje. Drugače je z daljšimi oblikami, kot so daljše delavnice, študijski krožki, tečaji. Tam je naloga mentorja, da ugotovi predznanje, zlasti, če je to ključno za vsebino. To je povsod, ne glede na področje jeziki, računalništvo, ustvarjalno ali karkoli.

Kdo v vaši instituciji sestavlja izobraževalno ponudbo za starejše odrasle s podeželja?

Program sestavijo skupaj člani upravnega odbora univerze in strokovni kader.

Program je pripravljen po logiki: skozi leto člani univerze za tretje življenjsko obdobje v skrinjico idej sporočajo svoje želje, predstavniki upravnega odbora zbirajo predloge in jih na sestanku posredujejo ter istočasno oblikujejo program, ki ga tudi sprejmejo.

Kako sestavite izobraževalno ponudbo? Kaj vpliva na sam izbor vsebin?

Glede na to, da pri nas zadeva že nekaj časa teče, redno izvajamo evalvacijo z vprašalniki, kaj še želijo izvedeti. Hkrati imamo na sedežu CIK Trebnje skrinjico idej vsak teden na razpolago, na lokacijah pa svoje predloge sporočijo mentorjem krožkov in koordinatorjem delavnic ali pa enostavno pokličejo na zavod. Ko se jim utrne neka misel po predavanju ali delavnici, lahko to sporočijo tudi našim delavcem kadarkoli, kjerkoli. Člani upravnega odbora so zadolženi, da pridobivajo informacije, kaj jih zanima. Naši strokovni delavci so na preži, živijo v teh krajih in ugotavljajo z neformalnimi kontakti, kaj v življenju jih moti, kje čutijo pomanjkanje znanj ipd. Program je sestavljen na podlagi kriterijev: aktualnost vsebine in finančnih zmožnosti.

Ste morebiti opravili tudi že kakšno raziskavo o potrebah po izobraževanju med člani univerze? Zakaj ne?

Širšo ne. Zgolj z evalvacijskimi vprašalniki, kjer jih pozovemo, da podajo svoje sugestije o programu, ki se je iztekel in o predlogih za naprej. Ocenjujemo, da gre pri tem za obsežnejšo nalogo, ki zahteva čas in ustrezen kader. Upam, da bomo to storili kmalu.

Ali je bila v lokalnem okolju, lokalni skupnosti opravljena kakšna raziskava o potrebah po izobraževanju starejših odraslih s podeželja?

Ne, da bi vedela. Mislim, da ne. Če je imelo društvo upokojencev preko zveze kakšno aktivnost, to pa ne vem.

Kaj v največji meri vpliva na to, da želje, interese članov univerze upoštevate, realizirate?

V prvi vrsti, kolikšno število ljudi bi pobuda pokrila oz. če se pobude ponavljajo. Prvi kriterij je, da pokrijemo s to pobudo čim večji krog populacije.

Kolikšno je najmanjše število članov, da pobuda zaživi?

Nimamo kvantitete. Tako po občutku vidimo. Že prvo sito je naš upravni odbor. Vsako idejo na sestanku upravnega odbora predstavimo in že po odzivu vidimo, ker gre za člane te populacije, ali so zainteresirani. Dobra ideja je takoj na vrsti, sicer še malo povprašamo.

Iz katerih virov zagotavljate sredstva za izvajanje izobraževalnih aktivnosti za starejše odrasle s podeželja?

To so financerji projektov, če so projektne zadeve. Sicer govorimo o ministrstvih; Ministrstvo za šolstvo in šport, Ministrstvo za kmetijstvo, Razvojni center Novo mesto, občine ustanoviteljice in udeleženci sami s participacijo, članarino letno. Njihova participacija je letna članarina ter morebitni izredni oz. za aktivnost specifični stroški (posebni podporni material, stroški ekskurzije...).

Kolikšna je članarina?

Letos je bila 20 evrov letno.

Kakšne ugodnosti pridobijo s plačilom članarine?

Obisk tedenskih, mesečnih delavnic je brezplačen. Informirani so o vseh zadevah, so povabljeni. Del krožkov, tečajnih zadev je financiranih iz teh sredstev. Nekdo, ki plača članarino, je upravičen do nižje kotizacije pri udeležbi v nekem programu. Načeloma je večina vseh teh programov, delavnic, predavanj brezplačna. Razna predavanja, ki so triurna, peturna so vsa brezplačna. Če gre pa za daljše tečajne, študijske krožke ipd., so pa kotizacije, ki so potem znižane. V teh primerih sofinanciramo tudi nabavo raznih didaktičnih pripomočkov ipd.

V kolikšni meri financirajo izobraževanje starejši odrasli sami? Kako je s kotizacijami programov?

Člani univerze za tretje življenjsko obdobje sofinancirajo program v obliki letne članarine, ki jo letno sprejme upravni odbor univerze za tretje življenjsko obdobje in morebitne posebne stroške delavnice (podporni material, ekskurzije...).

Ste vključeni v kakšne projekte, namenjene izobraževanju starejših odraslih, ki se financirajo iz evropskih strukturnih skladov?

Namensko ne. Preko razpisov Ministrstva za šolstvo in kohezijskega sklada pri projektu Leader.

Kdo je največji financer oz. kdo prispeva največji delež za izobraževanje starejših odrasli s podeželja?

Ne vem na pamet. Financerjev je zelo veliko in so razpršeni. Iz leta v leto se spreminja, ker je vezano na razpise. V letošnjem letu je bil največji financer dejavnosti univerze za tretje življenjsko obdobje Občina Trebnje.

Se pri zagotavljanju finančnih sredstev za izobraževanje starejših odraslih srečujete s kakšnimi težavami?

Pri sredstvih so vedno težave. Manj ko jih je, manj programa narediš. Potem je tu negodovanje. Več sredstev kot je, več programa narediš. Zopet se nekje ne uredi. Načeloma v nebo vpajočih težav nimamo, ker se prilagajamo. Glede na razpoložljiva sredstva izvedemo program. Lokalna skupnost je izredno poslušna za sofinanciranje te dejavnosti. Tudi med udeleženci nismo nikoli zaznali, da bi bil njihov prispevek težava. Tudi ta prispevek definira upravni odbor. Prav tako participacijo sredstev posameznim krožkom, obliko finančnega načrta in potem načrtovanje stroškov, tudi vse to definira upravni odbor. Torej člani sami oblikujejo tudi finančno plat. Mi jim pomagamo. Ne vem, kako bo v prihodnje zaradi recesije. Interes, želje po izobraževanju in tudi potrebe bodo vedno obstajale, bojim pa se, da finančnih zmožnosti ne bo.

Kako širite informacije o možnostih izobraževanja na podeželje?

Ogromno prispevkov o izvedenih akcijah in dogodkih objavljamo v lokalnih časopisih, ki so s strani tovrstne populacije zelo berljivi. Vsaka občina, celo nekatere krajevne skupnosti izdajajo svoj lokalni časopis. Morda včasih samo dvakrat na leto, ampak vendarle tudi tam objavimo. Predstavljamo se z letno brošuro (300–350 izvodov), ki jo prejmejo na dom vsi člani univerze. Tako pride v roke tudi drugim. Dosegljive so tudi na pultih raznih institucij, zdravstvenih domov, knjižnic. Tam, kjer ljudje nekaj čakajo, si preberejo in jih na ta način povabimo. Zelo dobro sodelujemo z društvi upokojencev, aktivni kmečkih žena, tudi z drugimi asociacijami. Predstavljajo našo dejavnost in širijo informacije. Največ kot vedno, pa odnese dobra praksa in dobro mnenje udeležencev. Dober glas se širi.

Na podeželju je še vedno med starejšimi odraslimi slabši odziv za izobraževanje. Zakaj menite, da je temu tako?

Poleg tistega pustite me, ne me preveč aktivirati, sem upokojenec, tudi stereotipi, negativni odnosi do učenja, izobraževanja. Ko predstavljamo dejavnost, se skušamo izogibati terminom izobraževanje, učenje. S pozitivnimi besedami jih poskušamo nagovoriti, da je mogoče čas, da se naučijo govoriti angleško, delati z računalnikom itd. Stereotipi, ki vladajo okrog učenja, izobraževanja in negativne izkušnje iz preteklih let, dejansko odbijajo poleg vsega.

Na kakšen način se poskušate približati in motivirati za izobraževanje tiste starejše odrasle s podeželja, ki so še nedejavni/neaktivni v izobraževanju in razpršeni po podeželju?

Dobro izkušnjo imamo samo po tej poti, da potencialne kandidate animirajo njihovi sovrstniki. Udeleženci naših delavnic, tečajev povejo in povabijo, pokličejo. To najbolj pritegne. Poleg tega moramo biti tudi mi dejavni. Preprosto povedano: »Soseda je vprašala, kam pa greš v torek. Na predavanje v Trebnje. Saj to sem pa nekje videla, kaj pa imajo. Pogledaj, pa boš videla, pa pridi.« Dobre izkušnje sosede najbolj zaležejo. To je največja skrivnost, ki je prisotna pri vseh, tudi pri nas aktivnih.

Kako bi starejši odrasli lahko pripomogli k boljši izobraževalni ponudbi in vsebinam programov? Upravni odbor je aktiven, kaj pa ostali, bi bili lahko bolj aktivni?

Na ta način, da smo jih vključili v naš upravni odbor in da imajo nalogo, da ves čas drezajo v udeležence. Samo na ta način. Prva naloga je, da se vključijo v naše dejavnosti, ker potem znajo presoditi in videti možnosti, kje vse lahko sodelujejo. Najvišja stopnica je pritegniti jih k sodelovanju, potem so pa lahko dejavni. Ko so dejavni v drugih asociacijah, ker mi smo povezani z njimi, črpamo tudi iz njihovih izkušenj. Če sporočijo kak impulz, kako drugo asociacijo, potem mi realiziramo, če tista asociacija ne more. Morajo biti glasni in povedati.

Dobivate več predlogov oz. je večji odziv na vsebine ali na izvedbo programov?

Več odzivov dobimo na vsebine. Ker doslej nismo izvajali namenskih evalvacij, ne morem trditi, da so na splošno z izvedbami programov zadovoljni. Doslej smo prejeli izredno malo negativnih odzivov na izvedbo programov.

Se pojavljajo starejši odrasli tudi v vlogi mentorjev?

Seveda.

Opažate dober odziv?

Zadržki so, zlasti pri tistih, ki so novinci, ampak kmalu prebrodijo težave.

So predavatelji v programih univerze v glavnem člani le-te?

Pri daljših oblikah, tečajnih, pa če ne gre za res vsebinsko zahtevne zadeve. Če gre za nove vsebine, npr. računalništvo, potem pa težko. Tudi pri teh triurnih, krajših delavnicah so tudi naši člani. Posodobili smo program, od 170 vpisanih članov ima marsikdo kaj povedati. Po dve, tri delavnice na leto pripravijo sami člani. Ena gospa ves čas potuje in pripravlja potopisna predavanja itd. Potem o zdravilnih zeliščih, kulturni dediščini, kuharskih in podobnih zadevah. Jih poskušamo kar vključiti.

Kako bi lahko starejši odrasli pripomogli k boljši izvedbi programov?

Administrativna dela (npr. obveščanje članov ipd.) bi težko opravljali, ker morajo potem biti tu. Urnik, ki obstaja, določijo sami. Tudi pri oblikovanju in razmnoževanju raznih gradiv in drugih dokumentacij sami sodelujejo. Imamo tudi srečanja, sestanke mentorjev študijskih krožkov, tečajev. Tako, da so sami aktivni in zadeve organizirajo. Precej časa smo bili centralizirani. Vse se je dogajalo v Trebnjem v naši zgradbi, kjer imamo prostore. Takoj, ko smo se začeli približevati ljudem na terenu, so se pojavile zagate tudi po prostorih, po vključenosti te dejavnosti v življenje tistega okolja. Zelo imajo odprte roke, da sami poiščejo najcenejše, najbolj primerne prostorske pogoje, javno se predstavljajo na različnih dogodkih in to je vse v njihovi organizaciji. Nam sporočajo, pomagamo jim pri zahtevnejših zadevah, npr. naročimo avtobus, da se nekam odpeljejo, skordiniramo stojnico, vse ostalo pa sami pripravljajo: razstave, dogodke, se dogovarjajo za nastope ipd.

Vidim, da so zelo aktivni. Najbrž gre za peščico ljudi?

Seveda. Tudi najlažje je delati s peščico ljudi, vendar dovolj veliko peščico ljudi. Ne moreš delati z maso 170 ljudi. Ampak gre piramidni sistem, ne gre drugače. Mi skordiniramo, da zadostimo vsem ciljem, ki si jih zadamo. Skupine se med seboj dogovorijo, razdelijo naloge.

Ali so se starejši odrasli, ki so dejavni tudi na drugih področjih (npr. v društvih ipd.), pripravljene več vključevati v izobraževanje in tudi aktivno sodelovati z vašo inštitucijo?

Zakaj je temu tako?

Da. Menim, da so ti z aktivnostjo na drugih področjih presegli stereotipe o starosti kot času mirovanja in času nemoči in odvisnosti od drugih.

O starejših odraslih obstajajo razni predsodki in miti, pa tudi pojav diskriminacije je prisoten. Na kakšen način bi lahko starejši odrasli sami odpravili ta napačna prepričanja oz. napačen odnos do starosti in staranja?

Vprašanje je, kaj je napačen odnos do starosti in staranja. Naša generacija oz. način življenja sodobne družbe je, da ni medgeneracijskega povezovanja. Kar pomeni, da se mladi nimamo priložnosti učiti od starejših in starejši ne od mlajših. Prej, ko so bile družine, kjer so po tri generacije živele skupaj, so se drug od drugega učili, tudi starejši so bili v trendu s časom. Ni bilo bojazni, da v družbi ne bodo funkcionirali, ker so vedeli, da bo v določenem trenutku nekdo priskočil na pomoč. Oziroma so mlajši vedeli, da imajo za seboj predstavnika starejše skupine. Zdaj živimo vsak zase, ločeno in vsi moramo normalno funkcionirati v zdajšnjem času. Ali je to predsodek starejših, da je za njih izobraževanje zaključeno z upokojitvijo, potem je izhod v tem, da se vključijo, da se aktivirajo. Težko govorim o predsodku, pravzaprav gre za izkušnjo preteklih generacij, ki jo moramo sedaj zamenjati, glede na

to, kakšno družbo živimo. S temi predsodki se je potrebno spopasti in začeti živeti drugače. Vprašajte mene čez petdeset let, kaj bom mislila...

Omenjali ste medgeneracijsko povezovanje, projekt ohranjanja dediščine. Tu je šlo za povezovanje različnih generacij, kajne?

Ta projekt smo zasnovali prav z namenom rešiti informacije pozabljanja. Komaj smo odstrli eno drobno tančico cele bale, ki je še, in želimo na tem področju še delati, pa tudi odzivi so bili čudoviti. Ko se je projekt zaključil, so še vrele informacije. Tako, da razmišljamo in delamo še naprej te zadeve. Mogoče je pri nas ta prednost, da imamo galerijo. Imamo kader, ki strokovno pokriva zadeve. Imamo projekt Rastoče knjige. Zasnove za tako delo so narejene, samo potrebno jih je sistemsko povezati. Treba se je lotiti. Najprej so neke ovire, neki odpori. Človek ne sme na začetku preveč pričakovati, potem se pa kot plaz vsujejo ideje, povezovanja itd. Poskušali bomo tudi na drugih področjih.

Pogovor bi zaključili. Imate še vi morebiti zame kakšno vprašanje?

Ne.

PRILOGA G: VODENI INTERVJU Z DIREKTORICO RIC NOVO MESTO

Zakaj menite, da se starejši odrasli s podeželja na splošno udeležujejo predavanj in delavnic? Kaj mislite, da so njihovi ključni vzgibi, da se odločajo za izobraževanje?

Mislím, da se udeležujejo tistih predavanj in delavnic, ki jim lahko ponudijo neka znanja, ki jih uporabijo v vsakodnevnem življenju ali pa jim tudi popestrijo prosti čas. Zelo radi pridejo na predavanja o različnih preventivnih zdravstvenih temah, na kuharske delavnice, raznorazne oblikovalske delavnice, od urejanja oz. aranžiranja cvetja pa vse do izdelave in aranžiranja daril. To so vse neka znanja, spretnosti, veščine, ki jih dobijo zato, da lahko nekaj sami izdelajo in na ta način pridejo do unikatnega darila ali si sami pomagajo pri zdravljenju ali se naučijo nekaj novega skuhati, skratka, da dobijo neka koristna znanja. Na drugi strani opazamo močno prisotnost na predavanjih, ki so povezana s spoznavanjem različnih dežel. To so predvsem potopisna predavanja. In pa recimo alternativne oblike zdravljenja, kjer gre v bistvu za informiranost o nečem novem. Na teh dveh dejavnostih oz. področjih beležimo najmočnejšo udeležbo. Po drugi strani pa je dokaj lahko pritegniti udeležence tudi na konkretno izboljšanje znanj in spretnosti. Recimo tuji jeziki, računalniški programi, uporaba računalnika in podobne stvari.

Kaj pa menite, so ključne ovire, zaradi katerih se starejši odrasli s podeželja premalo vključujejo v izobraževanje?

Ključne ovire so verjetno v tem, da se je potrebno pravzaprav sploh odpraviti od doma in iti. Se pravi interes. Finančnih ovir gotovo ni, ker je večina naše ponudbe na terenu, če lahko rečem na podeželju, v celoti brezplačna, tako da finančne ovire odpadejo. Mislim, da je ključni razlog v tem, da preprosto ljudje niso motivirani ali pa morda tudi še ne dovolj informirani o vsem tem, kaj se v njihovem okolju odvija in česa bi se lahko udeležili. In mogoče tudi to, da se iz leta v leto ta krog naših udeležencev širi, je pravzaprav tudi nekaj, kar podkrepi to, da je potrebno biti najprej informiran, kaj ti tvoje okolje sploh ponuja in omogoča in da s časom potem tudi motiviranost ljudi za udeležbo teh aktivnosti poraste. Marsikdaj je preprosto pomanjkanje radovednosti ovira, kajti ljudje, ko recimo niso več aktivni v svojih delovnih sredinah, potrebujejo zelo veliko spodbud, da se premaknejo iz svojega domačega okolja in si v starejših letih še poiščejo kakšne aktivnosti. Sploh, če tega niso bili prej vajeni. Oddaljenost je tudi še ovira, kljub temu, da si prizadevamo najti oz. izvajati programe v posameznih okoljih. Če bi se pa človek recimo želel udeležiti predavanja ali pa programa umetnostne zgodovine, česar praviloma na podeželju ne izvajamo, bi moral priti v Novo mesto. Tukaj pa je, zlasti med ženskami, ki so naše prevladujoče članice, manj žensk na podeželju, ki imajo voziške izpite, svoje avtomobile, tako da jim ob pomanjkanju lokalnih avtobusnih povezav tudi oddaljenost res lahko predstavlja oviro. V mestih in na podeželju je velikokrat ovira tudi varstvo vnukov. V tem času se kar veliko starih mam oz. babic angažira, da pomagajo mladim pri varstvu otrok in to je včasih težko uskladiti z urniki posameznih izobraževalnih programov.

Katere ključne izobraževalne potrebe pa zaznavate med starejšimi odraslimi s podeželja?

Kot prvo bi opozorila na željo po pridobivanju novega znanja in to na najrazličnejših področjih. Torej učenje zato, da se npr. znaš pogovarjati v tujem jeziku, osnove pogovora, ki jih potrebuješ, ko greš na potovanje. Potem, npr. uporaba računalnika s poudarkom na želji, da znajo uporabljati internet. Ob teh koristnih znanjih pa je v ospredju tudi potreba po druženju v izobraževalnih programih. Občasno oz. v manjših skupinah ugotavljamo, da želijo obdržati ali pa vzpostaviti starejši tudi en vpliv v svojem okolju, npr. na ponudbo, ki jo okolje za njih organizira, da želijo sodelovati pri oblikovanju izobraževalnih programov v svojem okolju, pri oblikovanju turistične ponudbe in ta druženja v izobraževalnih programih pripomorejo tudi k temu.

Ali je po vašem mnenju izobraževalna ponudba za starejše odrasle v lokalnem, ruralnem okolju dovolj pestra?

Ja, je dovolj pestra. Mi imamo točke vseživljenjskega učenja, ki so vzpostavljene na podeželju in malo bolj konstantno pokrivajo to področje. Izvajamo tudi program UŽU Izzivi podeželja in ob tem ugotavljamo, da je na podeželju tudi zelo veliko ponudnikov, da so aktivna društva, najbolj seveda društva upokojencev in društva kmečkih žena in pa, da s svojo ponudbo na podeželje sežejo tudi drugi podobni zavodi, kot smo mi. Torej ljudska univerza vsaka v svojem okolju, ki ga v regiji delno pokrivamo tudi mi, potem na primer Kmetijska zbornica, ki je močan ponudnik znanja na podeželju, v določenih segmentih Razvojni center oz. razvojne regionalne agencije v svojih okoljih, potem pa so močan ponudnik za ruralno okolje, čeprav ne za ciljno skupino starejših od 65 let, ampak vendarle tudi za starejše, npr. brezposelne Zavod za zaposlovanje in podobne inštitucije, ki se ukvarjajo ob svoji glavni dejavnosti tudi še z izobraževanjem.

Kakšne izobraževalne aktivnosti ponuja vaša ljudska univerza starejšim odraslim v lokalnem, ruralnem okolju? Če lahko predstavite vse, kar ponuja RIC za starejše odrasle s podeželja.

Vse, kar RIC izvaja za starejše, lahko izvajamo tudi za odrasle na podeželju, pod pogojem seveda, da je dovolj prijavljenih za posamezni program. Tako lahko izvajamo na podeželju programe oz. tečaje tujih jezikov, računalniške tečaje, različne ustvarjalne delavnice, programe UŽU Izzivi podeželja, ki sta na nek način primerna za starejše na podeželju, čeprav niso ravno ciljna skupina, ki je opredeljena v programu. Poleg tega lahko ponujamo/izvajamo na podeželju različne enkratne aktivnosti oz. mini delavnice (3–4-urne) na najrazličnejše teme. To ponudbo pri nas oblikujemo znotraj posameznih projektov, ker to omogoča brezplačno izvajanje in ena izmed dobrih aktivnosti so točke vseživljenjskega učenja. Torej, dobrih v tem smislu, da se odrasli na podeželju teh dogodkov udeležujejo in tudi predlagajo vsebine, ki jih zanimajo.

Omenjali ste, da izvajate krajša, občasna predavanja. Ali gre na podeželju tudi za dalj časa trajajoče programe?

Slediti skušamo temu, kar ljudi zanima. Največ je interesa za kratke delavnice, tam od dveh do pet šolskih ur, se pravi za enkratne učne projekte. Se pa seveda oblikujejo tudi skupine udeležencev oz. odraslih, ki bi želeli izpopolniti neko posebno znanje, recimo uporabe računalniških programov, se naučiti tujega jezika, tako da smo tudi to že imeli. Ali pa kakšne daljše programe, ki so povezani s spoznavanjem različnih ustvarjalnih tehnik, različnih tehnik izdelave daril, uporabe različnih materialov. Nekje 25-urni programi so, ob teh enkratnih še

zanimivi. Daljši pa je program Izzivi podeželja, tudi tega smo izvajali na podeželju, vendar niso bili vanj v celoti vključeni samo starejši odrasli.

Ali ponujate v okviru univerze za tretje življenjsko obdobje starejšim odraslim s podeželja zgolj krajša, občasna predavanja, delavnice ali tudi daljše programe?

Ja, ponujamo jim oboje, krajše in daljše programe. Res pa je, da je na podeželju večji interes za krajše programe. Za daljše programe je interes pač tam, kjer se zberejo udeleženci, predvsem v zimskem obdobju. Ponujamo tudi daljše programe povsod tam, kjer so zainteresirani udeleženci oz. ponujamo jih povsod, izvajamo pa jih povsod, kjer so udeleženci za to zainteresirani.

Za katera vsebinska področja v okviru daljših programov je največ interesa med starejšimi odraslimi s podeželja?

Največ interesa je za ustvarjalne delavnice, za različne alternativne zdravstvene teme, pa tudi za učenje računalništva. Pri učenju računalništva je v ospredju individualna pomoč pri učenju, manj je interesa za klasične tečaje računalništva. V bistvu je vsako leto neka druga top tema med starejši. Recimo v Šentjerneju je zanimiva delavnica kreativnega pisanja. Srečuje se skupina ljudi, ki se ukvarja z spoznavanjem pomembnih ljudi in njihovega prispevka v svojem okolju, in bi radi o tem tudi nekaj napisali. To ni čisto prava šola kreativnega pisanja, ampak neke vrste pomoč ljudem, da te osnovne zapise oblikujejo in da nastane neka predstavitev pomembnih ljudi v njihovem okolju. Močni so bili programi (po udeležbi) Spoznavanje zdravilnih rastlin, to so od 20- do 25-urni programi, ki so zanimali ljudi v naši okolici in smo ga izvedli skoraj v vseh večjih krajih na podeželju. Občasno pa je med malo bolj izobraženimi upokojenci, tudi na podeželju, želja po učenju tujih jezikov, tako smo imeli npr. v Dolenjskih Toplicah, Šentjerneju in tudi Škocjanu že krajše tečaje angleščine, udeleževali pa so se jih predvsem upokojenci z malo višjo stopnjo izobrazbe, ki radi potujejo.

Pa jim ponujate v glavnem predavanja in delavnice, ki ste jih omenjali oz. za katere se najraje odločajo, ali ponujate tudi še kaj drugega, za kar je manj interesa?

Predvsem ponujamo to, kar sem naštel oziroma izhajamo pri oblikovanju ponudbe iz tega, za kar udeleženci, ki največkrat pridejo na delavnice, izrazijo interes. Pri oblikovanju naše ponudbe moramo namreč upoštevati zahtevo Ministrstva za šolstvo in šport, pa tudi drugih financierjev naših dejavnosti, ki so povezane z 12 oziroma minimalno 15 udeleženci v posameznih delavnicah, kar pomeni, da je treba oblikovati takšno ponudbo, ki bo ljudi v kar največji meri pritegnila, in si ne moremo dovoliti, da bi eksperimentirali s tem, da ponujamo vsebine, za katere je interesa premalo.

Katere vsebine pa v največji meri ponujate pri krajših, občasnih predavanjih oz. delavnicah za starejše odrasle na podeželju?

Spoznavanje različnih sprostitev tehnik, alternativnih zdravstvenih metod, priložnostne ustvarjalne delavnice, ki so vezane recimo na praznike, in sicer prednovoletna, osmo marčevske, potem kako izdelam darilo za prijatelja, velikonočna jajčka, dekoracije in podobno. Pomembno področje je tudi spoznavanje ljudskih običajev, zelo močno pritegnejo potopisna predavanja. To so vsebine, ki so aktualne v vsakem času. Potem ponujamo še raznorazne motivacijske delavnice za vključevanje v različne programe. Npr., ko smo izvajali v NM program spoznavanje vilinskih simbolov ali kaligrafijo, smo tudi v posameznih večjih krajih na podeželju izvajali enkratne delavnice, da so se ljudje sploh seznanili s tem, kaj se lahko v takšnih programih nauči in kakšna znanja lahko pridobijo. Tako, da so to bolj delavnice, ki so v funkciji spoznavanja različnih programov in motiviranja ljudi, da se vanje vključijo. Sicer pa izvajamo delavnice tam, kjer je zanje največ interesa, torej na sedežu v Novem mestu, lahko pa tudi na podeželju.

Za katera področja izobraževanja kažejo starejši odrasli s podeželja najmanj zanimanja in zakaj je temu tako?

Težko rečem. Na podlagi tega, kar je v ponudbi univerze za tretje življenjsko obdobje, bi lahko sklepala, da jih najmanj zanimajo zahtevnejše intelektualne vsebine, kot je recimo astronomija, etnologija, arheologija, to, kar tudi ponujamo. Pritegne jih od tega recimo umetnostna zgodovina. Bolj zahtevni programi pa ne. Bolj so zanimivi programi za osebni razvoj, sprostitevni programi in kot sem že rekla preventivni zdravstveni, pač takšna konkretna znanja. V ruralnem okolju, torej na podeželju izven Novega mesta, ne izvajamo takšnih zahtevnejših programov, zato ker nas pri oblikovanju ponudbe in izvajanju programov vežejo zahteve financerjev projektov po številu udeležencev.

Predvidevam, da poskušate izobraževalne aktivnosti prilagajati izkušnjam in predznanju udeležencev. Kako vse to usklajujete?

Praviloma je to naloga organizatorja programov univerze za tretje življenjsko obdobje, ki mora že pri izbiri predavateljev oz. izvajalcev programov skrbeti zato, da najde ljudi, ki imajo posluh za to, da pač upoštevajo tudi interese in predznanje svojih udeležencev. Običajno se na prvem srečanju, ko se predavatelji in njegovi udeleženci spoznavajo, pogovorijo tudi o tem, kakšen naj bi program bil in šele potem ga pravzaprav predavatelj oblikuje. Če gre za nove programe, je običajno tako. Kadar pa gre za programe, ki se nadaljujejo oz. so se izvedli že večkrat, pa imajo tudi naši izvajalci že izkušnje, kakšno je predznanje in kakšne so izkušnje udeležencev, tako da to upoštevajo že vnaprej. Pomembno vlogo pri prilagajanju programov

imajo tudi udeleženci sami, ki s svojo aktivnostjo predavatelju med samim programom sugerirajo, kaj in na kakšen način si želijo, pa seveda tudi člani programskega odbora U3O, ki pomagajo spremljati izvajanje teh programov.

Kdo v vaši instituciji sestavlja izobraževalno ponudbo za starejše odrasle?

Ponudbo oz. vsebine oblikuje ekipa strokovnih delavcev oz. organizatorji izobraževanja, vedno jo predebatiramo s programskim odborom, ki vsako leto pred začetkom izobraževalne sezone potrdi tako višino članarine kot stroške oz. kotizacijo posameznih programov in seveda ponudbo samo kot celoto. Programski odbor sestavljajo izbrani člani univerze za tretje življenjsko obdobje, ki jim vsako leto na uvodnem srečanju udeleženci potrdijo mandat. Vendar je treba dodati, da to ni nek formalen mandat.

Kaj vpliva na izbor vsebin/sestavo izobraževalne ponudbe?

Prva stvar, ki vpliva, so seveda interesi, ki jih udeleženci izkazujejo oz. nam jih posredujejo na najrazličnejše načine: v osebnih kontaktih, preko programskega odbora, preko evalvacijskih vprašalnikov. Pomembne informacije so tudi njihova povpraševanja med letom (torej, kaj bi, če imamo oz. če ponujamo posamezne vsebine). To so pravzaprav že usmeritve za naslednjo sezono. Če v tem letu nekih takšnih vsebin, po katerih povprašujejo, nimamo pripravljenih, jih avtomatsko uvrstimo v ponudbo za naslednjo izobraževalno sezono. Nekaj pa seveda je tudi tistega, kar dodamo sami, zato ker pač dobimo preko razpisov najrazličnejše brezplačne možnosti, ki se nanašajo tudi na to ciljno skupino, in zato pač vse to tudi sami uvrstimo v program in računamo na to, da bomo približali tudi te vsebine udeležencem, kajti že brezplačnost sama je en pomemben motivator zato, da se ljudje odločajo, da se programa udeležijo.

Kako oz. na kakšne načine ugotavljate, katere vsebine zanimajo starejše odrasle s podeželja?

Ena pot je evalvacija vsakega programa, ki ga izvajamo, in v njej povprašamo tudi po predlogih za nove izobraževalne programe. Enkrat letno namenimo pogovoru z udeleženci o tem, kaj jih zanima in kaj predlagajo za naprej, Četrtekova srečanja. Pomemben vir so tudi člani programskega odbora, ki imajo nekako nalogo, da tudi med druženjem, kjerkoli se pač že srečujejo s starejšimi, zbirajo informacije o tem, kaj jih zanima in nam te predloge prenesejo. Vsako drugo leto pa nekako opravimo tudi anketiranje vseh članov in jih zaprosimo za ovrednotenje naše programske ponudbe in seveda za ovrednotenje organizacije univerze za tretje življenjsko obdobje ter hkrati za predloge novih izobraževalnih programov. Pomembno pri interesu prav odraslih s podeželja pa so seveda tudi posamezniki, ki so na

podeželju malo bolj aktivni, in v razmerju do nas nastopajo kot neke vrste predstavniki svojega okolja in prenašajo te izobraževalne želje.

Kakšen pa je odziv članov univerze, ko na vsaki dve leti vrednotijo uspešnost izobraževalnih programov in delovanje univerze?

Pravzaprav je odziv zelo dober. Vedno so člani univerze za tretje življenjsko obdobje naši najbolj zanesljivi člani, ker se praktično tudi evalvacijski vprašalniki v 100% vrnejo in tudi njihova udeležba na evalvacijskih pogovorih je takšna kot na običajnih programih. Tako da tudi skozi to prepoznavamo, da želijo biti aktivni pri oblikovanju ponudbe oz. vplivati na to, kakšna je naša U3O.

Ali ste mogoče kdaj opravili raziskavo o potrebah po izobraževanju med starejšimi odraslimi s podeželja?

Prave raziskave praktično do sedaj še nismo opravili. Mislim, da to, s čimer se ti sedaj ukvarjaš, je za naše okolje prva takšna raziskava. Smo pa pred desetimi leti, ko je univerza za tretje življenjsko obdobje nastajala, med takratnimi člani študijskih krožkov, preverjali, kakšen je interes za ustanovitev univerze za tretje življenjsko obdobje in jih povprašali tudi po tem, katere vsebine bi jih zanimale. Tako smo imeli neko izhodišče za postavitve univerze za tretje življenjsko obdobje. Potem pa vsaj mi kakšnih večjih raziskav nismo delali.

Če smem vprašati, zakaj pa ne?

Preprosto bi rekla, da za potrebe priprave naših programov zadostujejo naši načini evalvacije in spremljanje odzivov udeležencev, tako da kakšne take potrebe ni bilo, tudi se nismo srečali s tem, da bi morali s statističnimi podatki formalno utemeljevati svoje programe oz. ponudbo U3O. Ne rečem, da to področje ni zanimivo in da kdaj nismo pomislili tudi, da bi izvedli kakšno resno evalvacijo oz. raziskavo o interesih. Problem oz. razlog pa je bil v tem, da nikoli ni bilo dovolj sredstev na razpolago oz. so bili kolegi, ki delajo na teh področjih, običajno preobremenjeni in ni bilo pravega časa, da bi še to naredili.

Ali je bila morebiti kdaj v lokalni skupnosti opravljena raziskava o potrebah po izobraževanju med starejšimi odraslimi?

Moram reči, da ne vem. Ne poznam nobene raziskave s tega področja. Ne upam pa trditi, da nič ni bilo narejeno.

Na kakšne načine imajo starejši odrasli v okviru U3O možnost vplivanja na izobraževalno ponudbo oz. na vsebine in izvedbo programov?

Vplivajo lahko pravzaprav na vse troje: na izobraževalno ponudbo kot celoto (na njeno vsebino, na programe), in ravno tako znotraj te ponudbe na vsebino in izvedbo vsakega izmed ponujenih programov. Sigurno je prva možnost vpliva osebno – poslušamo vsakega, ki se želi

o tem pogovarjati, ki ima predloge, pripombe, pa naj bodo pohvalne ali bolj kritične. Pravzaprav lahko rečem, da smo kritičnih pogledov še bolj veseli, ker prav ti vplivajo na to, da tudi mi izboljšujemo in vplivamo na programe, druga možnost vplivanja je na srečanjih članov U3O, kjer običajno udeleženci tudi povedo svoje mnenje, potem vplivajo na celotno ponudbo tudi preko programskega odbora in članov, ki jih tam zastopajo. Pomemben vir pa so tudi evalvacijski vprašalniki pri vsakem izobraževalnem programu.

Kaj v največji meri vpliva na to, da predloge in želje članov U3O upoštevate, realizirate?

Praviloma upoštevamo vse, kar predlagajo in vključimo naslednje leto v ponudbo, seveda če najdemo pravočasno predavatelje z znanji, ki lahko te programe izvedejo. Sicer, če nam to ne uspe, ponavadi to ponudimo v naslednji izobraževalni sezoni. Je pa seveda potem odvisno, kaj od tega uresničimo, kajti pomembno je število udeležencev, število prijav za posamezne programe. Naš normativ je 12 oz. 15 udeležencev tudi tu, ker je vendarle vse, kar jim ponujamo povezano tudi s sofinanciranjem Ministrstva za šolstvo in šport in s prijavi na razpise, kjer so zahteve jasne.

Dobivate več predlogov oz. je večji odziv na vsebine ali na izvedbo programov?

Večji odziv je na vsebine. Izvedba programov je praviloma kar zelo dobro ocenjena, ker smo zelo pozorni pri izbiri predavateljev, pri približevanju ponudbe udeležencem tako vsebinsko kot tudi prostorsko. Da jo pripeljemo, skorajda bi rekla, na dom v kraje, kjer se pač skupine oblikujejo in formirajo. Ne povezujemo izvajanje nekega programa s tem, da morajo ljudje obvezno priti v Novo mesto, če je na primer v Dolenjskih Toplicah 15 udeležencev. Gremo mi tja in tam izvedemo program. Praviloma se povezujemo z društvi ali pa s kakšnimi drugimi organizacijami v okoljih, s šolami, ki nam (ker gre za ljudi iz njihovega okolja) največkrat brezplačno ali pa za minimalne stroške prostor odstopijo, tako da izvajamo programe tudi bližje udeležencem, ne da bi s tem povečali stroške njihovega izvajanja. Mislim, da tudi po zaslugi vsega tega na samo izvedbo programov ni veliko kritičnih pripomb. Seveda pa vsebinsko ljudje izražajo svoje interese. Ni teme, ki ljudi ne zanima, vprašanje pa je, če se jih nabere dovolj, da bi mi program v resnici izvedli.

Iz katerih virov zagotavljate sredstva za izvajanje izobraževalnih aktivnosti za starejše odrasle s podeželja?

Trenutno sredstva zagotavljamo iz projektov, financiranih iz Evropskega socialnega sklada. Če bo možno, bomo pridobili sredstva še iz kakšnih drugih skladov. Drugi vir so sredstva Ministrstva za šolstvo in šport, in sicer iz razpisa za izobraževanje starejših odraslih, ki se enkrat letno objavlja in nanj pač kandidiramo s posameznimi programi. In tretji vir so sredstva Mestne občine Novo mesto, ki edina v našem okolju konstantno financira

izobraževanje odraslih in s tem seveda tudi ciljno skupino starejših odraslih. Druge občine nam praviloma pomagajo s prostori, da nam jih brezplačno ponudijo v uporabo: Škocjan, Dol. Toplice, Šentjernej, Žužemberk in na ta način omogočajo to prostorsko razpršenost programov. Pomemben vir pa so tudi kotizacije udeležencev, zlasti kadar gre za daljše programe.

Kdo od navedenih financerjev prispeva največji delež?

Ministrstvo za šolstvo in šport in Evropski socialni sklad, potem pa seveda Mestna občina Novo mesto.

Omenjali ste tudi sredstva Evropskega strukturnega sklada. Izvajate programe oz. projekte s sredstvi, namenjenimi izključno starejšim odraslim, ali izobraževalne aktivnosti za starejše odrasle povezuje z drugimi dejavnostmi?

Obvezno povezuje. Do zdaj v razpisih za dejavnosti Evropskega socialnega sklada ni bilo posebnih razpisov samo za starejše odrasle, tako da smo mi preprosto na podlagi interesa naših udeležencev uvrstili to ciljno skupino vsepovsod, kjer se je dalo. Recimo v programu Računalniška pismenost za odrasle smo predvideli 5 skupin starejših odraslih. Ravno tako smo jih upoštevali kot ciljno skupino v projektu Center vseživljenjskega učenja Dolenjska, na točkah vseživljenjskega učenja. Kjer je pa še možno, da se vključujejo, jih pa tudi vključimo. Na primer takšen program, ki ni prednostno namenjen starejšim odraslim, posamezniki pa se vendarle vanj lahko vključijo, je program Usposabljanje za življenjsko uspešnost – Izzivi podeželja, ki je bil tudi financiran iz sredstev Evropskega socialnega sklada.

Se pri zagotavljanju sredstev za izobraževanje starejših odraslih srečujete s kakšnimi težavami?

Težave so v tem, da zaradi odvisnosti od rezultatov razpisov ne moremo zagotavljati stalnosti ponudbe U3O oz. ponudbe za starejše odrasle v podeželskem okolju. To pomeni, da je potrebno vedno počakati na to, kaj nam država sofinancira. Običajno razpisi zelo zamujajo, letošnji razpis je bil na primer objavljen maja in velja za tekočo sezono, o realizaciji programov pa je potrebno poročati najkasneje do konca avgusta. To pomeni, da moramo sezone razpisovati prej in zagotavljati sredstva ne glede na to, ali jih iz razpisa kaj pridobimo ali ne. To je kar precejšnje poslovno tveganje, vendar si pri nas pomagamo tako, da rizik malo zmanjšamo s kotizacijami tam, kjer gre za daljše programe. Te kotizacije so praviloma namenjene samo pokrivanju stroškov predavateljev in še kakšnih posebnih materialnih stroškov, ki v programih nastajajo. Vsi ostali stroški, ki so povezani z našim delom, organizacijo, s prostori, z morebitnimi potnimi stroški pa bremenijo druge vire. Pomemben vpliv pri zagotavljanju sredstev imajo tudi razpisi za sredstva evropskih skladov. Kot sem že

rekla, je Evropski socialni sklad vir, ki nam omogoča do konca leta 2012 izvajanje točk vseživljenjskega učenja v projektu CVŽU Dolenjska, kar je zelo pomembno, da je naša ponudba na podeželju lahko brezplačna. V letošnjem letu se obetajo tudi novi razpisi za digitalno pismenost starejših, kjer bomo kandidirali tudi mi in upam, na ta način pridobili nove možnosti za brezplačne programe za starejše odrasle. V finančnih težavah se znajdemo takrat, kadar se nam to načrtovanje ne izzide najbolj. Recimo, bila so že leta, ko smo izvedli okrog 40 programov za starejše odrasle, pridobili sofinanciranih pa le 8. Takrat sigurno so bile težave z zagotavljanjem sredstev, praviloma pa nekako uspemo izpeljati ponudbo tako, da tudi ni finančnih posledic za RIC.

Omenjali ste kotizacije. Zanima me, v kolikšni meri financirajo izobraževanje starejši odrasli sami?

Težko bi rekla v procentih. S kotizacijo so obremenjeni samo nekateri daljši programi, ki jih izvajamo na sedežu v Novem mestu. Praviloma je vse, kar se dogaja na Četrтковih srečanjih, na enodnevnih ustvarjalnih delavnicah ali pa drugih krajših delavnicah in na TVŽU za odrasle, brezplačno. Ravno tako programi, ki so bili vključeni v projekt Evropskega socialnega sklada, kot so Izzivi podeželja, Računalniška pismenost za odrasle. Vse to je bilo brezplačno. Del stroškov Četrтковih srečanj pokrivamo s članarino. Ta članarina je 15 evrov vključno z DDV-jem za izobraževalno sezono, prinaša pa poleg brezplačnih Četrтковih srečanj tudi knjigo Hoja po mavrici. Mislim, da na ta način tudi udeleženci pridobijo eno pomembno darilo, literaturo o tem, kaj je na razpolago v tem okolju in kaj je tudi pomembno v tretjem življenjskem obdobju, kajti knjiga je lep priročnik za upokojence. Predstavlja različne izobraževalne možnosti, seveda pa sega tudi na vsa druga pomembna področja v starosti.

Kako pa je s kotizacijo, če lahko nekoliko več poveste?

Kotizacija je izračunana na podlagi direktnih materialnih stroškov programa in znaša 40 evrov z DDV-jem na program. Povprečni programi so 25–30-ur.

Kako širite informacije o možnostih izobraževanja za starejše odrasle s podeželja?

Prva pot, da se informacije širijo, so dobre izkušnje naših udeležencev, dosedanjih udeležencev, ki osebno prenašajo drugim na podeželju te svoje dobre izkušnje iz programov. Potem poskrbimo, da vsako jesen 20.000 gospodinjstev v našem ožjem okolju prejme našo publikacijo, v kateri je kar precejšnji del namenjen tudi predstavitvi programov univerze za tretje življenjsko obdobje. Potem delamo predstavitve na uvodnih srečanjih članov univerze za tretje življenjsko obdobje, med letom pa pisno o vseh možnostih obveščamo vse člane univerze za tretje življenjsko obdobje. Pomemben vir informacij so tudi mediji. S plačanami

in neplačanimi objavami sporočamo o večjih dogodkih in tudi na ta način širimo prepoznavnost univerze za tretje življenjsko obdobje in seveda tudi obveščenost ljudi o tem, kakšne so možnosti.

Kako poskušate motivirati za izobraževanje tiste starejše odrasle s podeželja, ki so še vedno nedejavni/neaktivni v izobraževanju? Teh je še vedno kar veliko...

Mislím, da jih je zelo veliko. Praktično se v posameznih okoljih 50–80 ljudi udeležuje naših srečanj, to pa še zdaleč ne predstavlja nekega pomembnega procenta te populacije. Zaenkrat kakšnih posebnih motivacijskih aktivnosti, razen teh običajnih poti informiranja občanov in še posebej društev upokojencev v teh okoljih, nismo ubirali. Bi pa verjetno se s kakšnimi bolj usmerjenimi povezavami s posameznimi društvi dalo najbrž pritegniti še kaj več odraslih v izobraževanje, torej tistih, ki so sedaj neaktivni. Verjetno bi se ob tem, kar mi že delamo, dalo izpeljati še zelo veliko aktivnosti, da bi te odrasle, ki so neaktivni, vključili v izobraževanje in premagali njihovo miselnost ali razmišljanje, da v teh letih tega več ne potrebujejo, da ni več smiselno itd. Prvi pogoj bi bil, da bi mi izbrali primerne vsebine, ki jih zanimajo, drugi pa, da bi vedeli, da te izobraževalne možnosti sploh so. Pomagajo nam jih širiti ljudje, ki imajo v naših programih dobre osebne izkušnje in prenašajo informacije od vrat do vrat. Verjetno pa bi bila najboljša pot ustaviti se v vsaki vasi in podobno kot akviziterji predstavljati svojo dejavnost, zato da bi ljudje zanj izvedeli. Eno podobno pot smo ubrali pri vzpostavljanju točk za vseživljenjsko učenje, ko smo morali kar precej časa delati na animaciji, promociji in informiranju posameznih okolij zato, da se zdaj ljudje 2x na mesec aktivnosti tudi dejansko v zadostnem številu udeležujejo. Verjamem, da bi se na takšen način še več ljudi vključevalo v izobraževalne aktivnosti tudi na podeželju, vendar so pri nas finančne ovire tiste, ki nam tega načina dela ne dopuščajo. Kajti tukaj gre za velik obseg delovnega časa in energije, zato, da informiraš ljudi, jih motiviraš za vključevanje, tega pa ponavadi v izobraževalnih programih ni mogoče pokriti v obsegu teh sredstev, ki so nam na razpolago.

Kako bi lahko starejši odrasli pripomogli k boljši izobraževalni ponudbi in vsebinam programov?

Starejši odrasli bi lahko pripomogli k boljši izobraževalni ponudbi, k vsebinam posameznih programov, če bi se bolj angažirali pri njihovem oblikovanju, nastajanju. To pomeni, da bi preprosto lahko tudi sami prevzeli organizacijsko plat izvedbe posameznih programov, se sami usklajevali s predavatelji, opozarjali predavatelje na to, kakšni so njihovi interesi in potrebe in se angažirali za to, da bodo programi čim boljši vsebinsko. Kar se tiče kvalitete izobraževalne ponudbe je seveda ravno tako. Lahko bi predlagali še več programov, lahko bi programe celo sami oblikovali in predlagali njihove izvajalce in se seveda tudi aktivno

vklučili v izvajanje. Starejši odrasli premorejo ogromno nekih znanj. Med njimi so specialisti za raznorazna področja, vendar pri nas praviloma teh poti starejši ne izkoriščajo in prepuščajo nam, da opravljamo neke vrste servis zanje, to pa avtomatsko ponudbo univerze za tretje življenjsko obdobje podraži. Kajti mi moramo upoštevati stroške, ki jih imamo kot javni zavod pri pripravi te ponudbe, in oceniti tudi stroške dela, ker volonterskega dela članov ni veliko. Kot volontersko delo bi lahko poudarila samo delo članov programskega odbora univerze za tretje življenjsko obdobje. Prav gotovo pa je to še ena dodatna možnost, da bi bili programi vsebinsko bolj polni oz. bolj prilagojeni potrebam starejših, da bi bila ponudba njim še bolj pisana na kožo. Ampak, kot sem že rekla, bi se morali tudi starejši odrasli sami bolj aktivno na prostovoljni bazi vključiti v oblikovanje te ponudbe.

Kako pa bi starejši odrasli lahko pripomogli k boljši izvedbi programov?

Lahko bi sodelovali kot izvajalci ali kot asistenti predavateljev, da jih dopolnjujejo s tistimi znanji, ki jih sami imajo. Lahko bi se vključevali kot animatorji, torej kot tisti, ki skrbijo za boljšo informiranost članov, za njihovo boljše počutje na vsakem srečanju z drobnimi pozornostmi. Lahko bi pomagali organizatorju pri oblikovanju samega programa in pri vsebini. Če govorimo o izvajanju programov na terenu, bi lahko pomagali pri zagotavljanju prostora v posameznih krajih. Posamezne oblike sodelovanja in vključevanja v različnih okoljih različno tečejo. Na primer v Dolenjskih Toplicah so sami člani tisti, ki se medsebojno obveščajo o naši ponudbi, poskrbijo zato, da do nas pridejo informacije, kakšne vsebine želijo. Podobno je vsepovsod v tistih okoljih, kjer so se dva, trije ljudje pripravljene angažirati in nameniti tudi nekaj svojega časa temu, da programi dobro tečejo. Na ta način je potem seveda tudi izvedba boljša, če se vključujejo in če to ni narejeno kot en klasičen izobraževalni program.

Govoriva o aktivni vlogi starejših odraslih, pa me zanima, v kolikšni meri mislite, da bi bili starejši odrasli pripravljene prostovoljno sodelovati v različnih aktivnostih univerze za tretje življenjsko obdobje?

Ja, naš programski odbor v celoti dela pravzaprav volontersko in tudi posamezniki, ki se v bistvu angažirajo za to, da naše dejavnosti tečejo na terenu, npr. v Dolenjskih Toplicah, v Šentjerneju, v Škocjanu, Straži, so pravzaprav volonterji in pomagajo na ta način, da uredijo oz. priskrbijo prostor, se preprosto angažirajo za to, da imamo prostorske pogoje za izvedbo programov v njihovem kraju, hkrati so informator o izobraževalni ponudbi in tudi motivator za to, da je udeležencev vedno več. Je pa tudi res, da se mi močno odzivamo na njihove predloge, na to, katere vsebine bi radi, kaj ljudi zanima, zato da jim tudi to njihovo vlogo olajšamo. Mislim, da bi tudi v vseh drugih krajih, tudi v samem Novem mestu dejansko lahko

še več vključevali upokojence kot motivatorje in informatorje, pa seveda tudi njihovo angažiranje pri izvajanju izobraževalnih programov bi bilo možno in dobro. Če bi se za to odločili, bi morali verjetno tudi na drugačen način pristopiti k celi naši ponudbi univerze za tretje življenjsko obdobje. Pri nas namreč sedaj, praviloma vse predavatelje, ki izvajajo daljše programe, plačujemo po avtorskih pogodbah, edino pri krajših enkratnih delavnicah in pa na primer pri Četrkovih srečanjih se še srečujemo z neplačanimi sodelavci.

Pa so to zunanji sodelavci ali člani univerze?

Mešano. Zunanji sodelavci in sodelavci v drugih naših programih, pa tudi člani univerze za tretje življenjsko obdobje. Predvsem tisti, ki imajo kakšna zanimiva znanja, ali pa takšni, ki predstavljajo potopisna predavanja, ko odpotujejo v tuje dežele in se vrnejo nazaj z različnimi izkušnjami, fotografijami in pripravijo potem predstavitev tega, kar so videli in doživeli.

Pa člani univerze predavajo brezplačno ali proti plačilu?

Največkrat brezplačno. S tem, da so to krajše delavnice na Četrkovih srečanjih, praviloma od dveh do štirih šolskih ur. Niso daljša in to pripravijo posamezni člani univerze.

Ali so se starejši odrasli, ki so dejavni tudi na drugih področjih (npr. v društvih ipd.), pripravljeni več vključevati v izobraževanje in tudi aktivno sodelovati z vašo institucijo?

Zakaj je temu tako?

Starejši odrasli, ki se pri nas vključujejo, so praviloma vključeni tudi v druga društva, in sicer v društva upokojencev, turistična društva, aktive kmečkih žena ipd. Skratka so aktivni še nekje drugje in v bistvu njihovo sodelovanje v programih naše univerze za tretje življenjsko obdobje je neke vrste presečno delovanje, ker jih združujejo izobraževalni interesi in ne toliko članstvo, kot je praviloma pri društvih. Ugotavljamo pa, da tisti, ki se vključujejo v delo v društvih in v druge dejavnosti na podeželju, se vključujejo tudi v izobraževalne programe v naši univerzi za tretje življenjsko obdobje. Pravzaprav tako klasično kot upokojenci tarnajo, da jim zmanjkuje časa za vse tisto, kar jih zanima. Ostaja pa seveda velika skupina ljudi, ki niso vključeni nikamor in tudi k nam ne prihajajo.

Sedaj pa me zanima še, kako bi lahko starejši odrasli odpravili napačna prepričanja (pedsodke, mite) o starosti in staranju? Na kakšne načine bi lahko spreminjali odnos do samih sebe oz. do starejših odraslih?

Prav gotovo bi z aktivnejšim vključevanjem v različne izobraževalne programe dokazovali, da so ljudje lahko aktivni in se učijo tudi v starejših letih. To še ne pomeni, da če bi se vključevali samo v naše programe, da bi izboljševali širšo družbeno angažiranost. Dejansko bi se lahko vključevali širše in bili bolj pomemben družbeni akter glede na svoje izkušnje in znanje potem, ko niso več zaposleni in tega nimajo kje izkoristiti. Lahko bi se pojavljali kot

mentorji v različnih medgeneracijskih skupinah. Dober poskus medgeneracijskega sodelovanja je pri nas projekt Stari starši in vnuki, kjer gre za učenje od mlajših, manjka pa ponudba oz. programi, v katerih bi starejši prenašali svoje znanje na mlajše in s tem izkoristili vse tisto, kar so se v dosedanjem življenju naučili in dejansko bi mladim na ta način olajšali marsikakšno situacijo.

Ta del je pri nas še dokaj neizkoriščen, lahko bi pa bil to zelo zanimiv projekt, kako vsa ta znanja, ki jih imajo recimo člani naše univerze, prenašati mladim na najrazličnejših področjih. Od recimo povezave z ekonomsko srednjo šolo, s katero sedaj sodelujemo pri projektu Stari starši in vnuki, da bi jim npr. starejši prenašali znanje in izkušnje s področja podjetništva, pa do sodelovanja npr. s kmetijsko šolo ali pa gostinsko šolo, kjer bi s starimi načini pridelave različnih poljščin, vrtičkarstva do kulinarike seznanjali mlade, skupaj z njimi odkrivali oz. naredili stare jedi zanimive tudi za današnji čas, pa do zahtevnejših izmenjav znanja, ko bi starejši lahko tudi z življenjskimi izkušnjami bili mladim mentorji npr. v podjetjih. Ampak za to mislim, da mora zrasti tako na eni strani kultura prostovoljstva pri celotni družbi, pa še posebej pri teh generacijah starejših, kot tudi neki drugi pogoji, ki bi jih recimo v izobraževanju odraslih prinesla javna mreža. Kar pomeni, da bi tudi mi kot inštitucija, ki je usmerjena v izobraževanje odraslih, vendarle imeli strokovnjaka, ki bi lahko deloval na tem področju in ne bi bili obremenjeni s tem, kje pridobivati sredstva za stroške dela.

S pogovorom sva zaključili. Imate morebiti še vi kakšno vprašanje?

Ne, hvala.

PRILOGA H: INTERVJU Z VODJO DRUŠTVA INTERESNIH DEJAVNOSTI NOVO MESTO

Zanima me, kdaj in na čigavo pobudo je nastalo društvo Interesne dejavnosti? Če imam prav zabeleženo leta 1994...

Ja, ampak takrat še nismo bili društvo, delovali smo v sklopu društva upokojencev, in sicer od leta 1994 pa do leta 2000. Letos praznujemo pa kot samostojno društvo deseto obletnico.

Na čigavo pobudo je nastalo to društvo?

Na pobudo mojega pokojnega moža, ki je izvedel anketo med člani društva upokojencev, v kateri je bila prikazana vsebina interesnih dejavnosti, ki je bila nekje razdeljena na kreativni in kulturno izobraževalni del. Tega v društvu upokojencev niso imeli in to so ljudje se množično odzvali, tako da so kot skupina pri društvu upokojencev začeli delati že z 200 člani. Prvo leto.

Koliko članov je štelo društvo ob nastanku?

Kot društvo interesne dejavnosti je leta 2000 štelo 250 članov.

Kaj pa leta 1994?

Vsebina je bila enaka, vendar se vodstvo društva upokojencev s to vsebino ni strinjalo. Pravijo, da se gremo mondeno. Bistvo je bilo pa to, da so si ljudje želeli tudi v to dejavnost oziroma v interesne dejavnosti, ker so uresničevali njihove interese. To so pa bili pretežno prosvetni delavci, zdravstveni delavci, potem delavci, ki so ostali ob ukinitvi podjetij od Pionirja, potem od Dolenjke, vsi so se priključili. Celo šoferji iz podjetja Gorjanci so prišli k nam in ti so od vsega začetka z nami.

Koliko članov pa je društvo štelo leta 1994?

Okrog 170 do 200.

Morebiti veste, kakšen je bil porast števila članov? Recimo od leta 2000 pa do danes.

Po letih bi bolj težko vedela. Nihalo je za 5 gor, ampak ko smo mi ustanovili društvo, se je število članov povzpelo na 250. Je bila pa malo negativna gonja proti nam. Ves čas so nas označevali, kot da hočemo biti nekaj posebnega, pa ni bilo tako. In širili med ljudmi: "Oh, saj tam so sami izobraženci, tam nimaš ti kaj iskat." Pa ni bilo res, ker imamo tudi delavce in šoferje med nami. Vsakemu so odprta vrata. Sicer pa več jih ne bi mogli sprejeti, ker nimamo pisarn. Nam samo osnovna šola nudi pogoje, ker je pač okrog 40 prosvetnih delavk v društvu, od vrtcev do gimnazij.

To imate na OŠ Grm, kajne?

Grmska šola nam nudi prostor. Avlo imamo na razpolago vsak ponedeljek, tako da imamo lahko vsa predavanja tam, potem vsak ponedeljek telovadbo, ob sredah folkloro, potem imamo pa na voljo še malo učilnico nasproti telovadnice, ki jo lahko uporabljamo kadarkoli, izven pouka.

Avlo in telovadnico imate brezplačno?

Brezplačno ja. Plačamo simbolično 500 evrov, kar dobimo od občine.

Kako se pa financirate?

V glavnem delamo volontersko. Kar nam občina da, to potem porabimo za prostore. Drugače pa delamo prostovoljno.

Kaj pa predavatelji? Tudi prostovoljno?

Ja, predavatelje imamo samo visoke strokovnjake. To se pa lahko pohvalim. Na primer tudi iz Kliničnega centra. Skoraj vsi novomeški zdravniki predavajo zastonj. Simbolično jim damo kakšno knjigo za spomin. Predavanja so množično obiskana. Od 100 obiskovalcev naprej.

Predvidevam, da so ta preventivno zdravstvena predavanja tudi najbolj obiskana?

Ja. Imamo jih vsako leto. Začeli smo z osmimi, sedaj smo skrajšali na pet. Pet predavanj v

januarju in februarju. Že tri leta jih imamo po pet. Štiri zdravstvena in eno potopisno. Člani pravijo, da smo se že kar rahlo izčrpali.

Ko sva ravno pri ponudbi, me zanima, kaj vse ponujate svojim članom? Govorili sva o preventivno zdravstvenih predavanjih, kaj še?

Planinarjenje za vsakogar. Na primer, ko smo šli pa na Kurešček so šli najbolj pokretni že v vznožju Kureščka dol iz avtobusa, malo manj pokretni na sredi poti, tisti starejši, ker imamo že 86 let stare gospe, so se pa do vrha pripeljali. Vsak nekaj doživi. Ni pa nikoli, da bi kam šli, da bi samo hodili, ampak si vedno ogledamo kulturno-zgodovinske znamenitosti kraja. Tako, da je res za vsakogar nekaj in to vsa leta.

Koliko takšnih pohodniških ekskurzij pa izpeljete letno?

Zadnja tri leta po tri, prej pa pet.

Tukaj imam zabeleženo, da izpeljete letno dva tradicionalna pohoda, in sicer za dan žena in majskega, ko greste na Miklavž na Gorjancih?

Ja, še vedno, letos sta spet bila oba.

V bistvu imate v okviru Planinarjenje za vsakogar tudi pohode po okolici Novega mesta?

Ne, to je v sklopu rekreacije. To je pa prvi petek v mesecu.

Aha, to je pa spet drug program?

Ja, teh je pa deset na leto.

Kako pa se imenuje ta program?

Mesečni rekreacijski pohodi.

A ta program izvajate že od vsega začetka?

Ja, ves čas.

Imate tudi zdraviliško skupino, kajne?

Ja, ta pa hodi v zdravilišča za motoriko, lokomotorni sistem, za srčno-žilni sistem, tako da gremo enkrat v Lendavo, drugič v Rogaško, tretjič v Laško. Letos gremo v Laško ali pa v Čatežke Toplice, tako da je za vsakogar nekaj kakšno leto. Skupine so polne. Izpeljemo trikrat letno.

Priskrbite kakšne ugodnosti, ker ste večja skupina upokoјencev?

Nič nam ne dajo.

Vem, da pri vas teče krožek Novo mesto skozi čas. Mi ga lahko prosim na kratko predstavite.

Tega slučajno jaz vodim. Začeli smo z ustanovitvijo mesta in nadaljevali vse do danes. Obravnavali smo značilnosti mesta, znamenite ljudi, znane ljudi, ki so močno s svojo

dejavnostjo vplivali na razvoj mesta, gospodarstvo, način življenja, druženje ljudi, vse to po zgodovinskih virih, s predavanji in ogledi. Uporabljali smo vse vire, kar jih je, potem smo šli na ogled (na primer izkopavanja Kapiteljskih njiv in podobno)... Pa slikarje, kiparje, te umetnike smo dali vse skozi, potem novomeška Pomlad, tako da smo sedaj prišli že do zgodovine tovarne Krka in stote obletnice rojstva Borisa Andrijaniča, ogledali smo si tovarno Krka. Sedaj pa nam predstavljajo že življenje in delo v času, kako so sodelovali z Andrijaničem. Nato pa bomo nadaljevali z zgodovino IMV-ja, ki sedaj ustanavlja muzej. Gospod, ki vodi ta projekt, nam bo vse to predstavil v filmu in s knjigami ter z obiskom tovarne IMV.

Od kdaj obstaja ta krožek?

Letos peto leto.

Se pravi leta 2006 ste ga vpeljali?

Ja.

Obstaja še kakšen drug krožek oz. program, ki se je izvajal prej, pa ste ga ukinili, ali pa ga tukaj slučajno ni navedenega?

Ja, prej smo imeli še kuharske tečaje, potem shujševalne kure, to pod okriljem zdravstvenega doma, potem vegetarijansko prehrano. To je bilo prva leta društva, ko je še mož živel, do leta 2004. Potem smo imeli, kako bi rekla o negi telesa in o negi kože s kozmetiko. Najprej smo imeli predavanje predstojnice iz tovarne Krka o njihovih kremah, potem so nam poslali pa kozmetičarko, ki je nas naličila. To je bilo eno leto. Bilo je precej smeha.

Je to potekalo v obliki programa ali le kot enkratna delavnica?

Večkrat smo se srečali. Ker smo imeli več predavanj v sklopu januarških, februarških predavanj, so nam njihove farmacevtke, ki so delale v kozmetičnem oddelku, predstavile njihove kreme, potem smo imeli pa še praktičen del, ko nas je učila kozmetičarka.

Kako pa so potekali kuharski tečaji?

Prav tako. Najprej je bilo predavanje v januarju, februarju, potem so bile pa delavnice. To je pa vodila vodja kuhinje iz grmske osnovne šole. In je bila kar velika udeležba. Na zaključek smo povabili člane in servirali vse, kar smo skuhali in se naučili pripravljat. To je potekalo eno leto.

Zanima me, koliko je približno udeležencev v okviru enega programa?

Zelo različno. Recimo v program Korektivna telovadba, jih je vedno vključenih okrog 30.

Rekreacijski ples?

Enako, okrog 28–30. Sedaj so mlade prišle zraven.

Pa so vključeni moški in ženske?

Imamo samo enega moškega. So začeli, pa so rekli, jih bolijo kolki in kolena. Pa so nehali.

Kako pa je z udeležbo v programu Planinarjenje za vsakogar?

Kolikor jih avtobus sprejme, to pomeni trikrat po 50, torej 150. Pa bi jih še več šlo, ampak ne moreš, če ni za cel avtobus.

Mesečni rekreacijski pohodi po Novem mestu in okolici?

Povprečno je 20 udeležencev. Letno je deset pohodov, leta 2009 smo beležili 220 udeležencev.

Kaj pa zdraviliška skupina?

Trikrat po 50, vezani smo na avtobus.

Kakšen ap je obisk pri krožku Novo mesto skozi čas?

Zelo različen. Ko smo šli v tovarno Krko, jih je bilo 100. Ko smo šli pogledat policijsko postajo v Bršljinu, jih je bilo 40. Ko smo šli pa v vojašnico, jih je bilo 22. Sedaj na Kapiteljski njivi nas je bilo pa 24.

Glede na to, da beležite v programih različno število udeležencev, torej ni pogoj, da je nekdo skoraj vsakič na srečanju? So pa verjetno v programih korektivna telovadba, plesi in podobno stalni udeleženci, kajne?

Ja, tukaj so pa stalni udeleženci. Pa tudi pri Planinarjenju za vsakogar in v zdraviliški skupini so stalni.

Prej sva že nekaj govorili o predavateljih, ampak iz pogovora sem zasledila, da je veliko vaših članov v vlogi predavateljev...

Ja, za vsak krožek je ena od naših članic voditeljica, ki vse organizira, pregleda teren, kaj bi bilo primerno v program vključiti (na primer kulturno-zgodovinske znamenitosti). Vsak krožek ima svojega mentorja, ki je član našega društva. Za folkloro recimo sem jaz organizator, ki vodim pogovore, kje bi lahko nastopali, oz. ponudbe sprejemam. Sedaj smo nastopali na občinskem prazniku, potem še na enem verskem Bodimo strpni drug do drugega, potem v septembru bomo nastopale na bazarju, pa na festivalu za tretje življenjsko obdobje v Cankarjevem domu. Plešemo plese Evropske unije, izraelske in ameriške plese, znamo čez 70 plesov. Povprečno nas pleše 30 plesalk in plesalec. Letno imamo 5–7 nastopov.

Tuje jezike tudi ponujate?

Ne, smo imeli nemščino, potem je pa število upadlo. Začeli smo z devetnajstimi, potem so se pa postarali in nehali. Ampak sedaj se jih 6 ali 7 dobiva privat, vodi jih upokojena profesorica, vse je brezplačno. Ker pa na šoli ni prostorov, se srečujejo v prostorih Rdečega križa, tako da delujejo še, samo ne več v sklopu našega društva.

Koliko let je potekalo učenje nemščine v okviru vašega društva?

Od leta 2000 do leta 2005.

Kaj pa računalništvo?

Računalništva nismo imeli, ker je imel RIC Novo mesto.

Kaj pa kakšne ustvarjalne delavnice?

Ne, nimamo pogojev.

Športne aktivnosti so v bistvu planinarjenje in telovadba ter ples. Ponujate še kakšne druge splošno uporabne vsebine?

Imeli smo tudi planince, ki so se postarali. Ti so bili od leta 2000 do leta 2006. Likovno društvo Mavrica je tudi začelo pri nas. Vse od leta 1994, potem pa se je leta 2006 osamosvojilo. Zaradi tega, ker so kot kulturno društvo lahko črpali sredstva pri občini. Če so bili pa v sklopu našega društva, pa ne. Mi njihovih razstav nismo mogli financirati. Osamosvojili so se čisto iz praktičnih razlogov.

Mi lahko prosim razložite, kako pa tečejo ogledi kulturnih prireditev, gledaliških predstav.

To imamo pa odlično organizirano. Imamo sedem gledaliških predstav na leto in to v različnih mestih: v Mariboru, Ljubljani, Kranju, Celju, v Novi Gorici. Zbiramo prijave in včasih je en avtobus premajhen. Ne samo, da gremo v gledališče. Ko smo bili v Celju, smo imeli ogled mesta in spoznavanje zgodovine le-tega ter znamenitosti mesta, grad in podobno. Če gremo v Ljubljano, gremo še na kakšno razstavo, ki je istočasno. Ko smo zadnjikrat bili v Ljubljani smo si ogledali kiparsko razstavo Koblarja, avtorja Valvasorjevega spomenika v Krškem, vendar nismo vedeli, da je Metličan. Tudi pročelja ljubljanske Drame in Opere so njegovo delo.

Ima ta program kakšen poseben naslov?

Gledališka skupina s 50 udeleženci in sedmimi predstavami. Osmič gremo pa na izlet in letos smo šli z vlakom. Z dvema vagonoma in nas je bilo čez 100. Kdor je želel, je lahko šel. To je bil enkrat izlet v organizaciji Kompas.

Zanima me še, koliko imate trenutno vseh članov v tekoči izobraževalni sezoni?

Okrog 250. Ljudje bi zelo radi šli, ampak jih ne moremo vzeti, ker smo vezani na avtobus in gredo lahko samo občasno. Potem pa rečejo: „Aha, potem pa ne grem.“

Glede na to, da je številka ista od začetka do sedaj, eni ostarijo, najbrž prenehajo, potem pridejo novi, zato boste najbrž ves čas nekje na isti številki.

Tako tako.

Pokrivate tudi kraje izven Novega mesta ali samo mestno okolje?

Načelno samo Novo mesto, imamo jih je pa nekaj iz Mokronoga, Šentjerneja, Straže in iz

Trebnjega. Ampak samo pod pogojem, če je dovolj prostora, načeloma pa samo iz naše občine.

Kako pa nekdo postane vaš član? Se včlani, plača članarino?

Ja, navadno na predavanjih januarja, februarja, ko ljudje prihajajo na predavanja, so naše tri ali štiri blagajničarke pri vходу in pobirajo članarino. Ljudem pa tudi povemo, da se lahko po telefonu povežejo s kakšnim našim članom, se najavijo in plačajo članarino tam, kjer se pač vključijo.

Koliko je znašala članarina v zadnji izobraževalni sezoni?

10 evrov.

In za teh 10 evrov se lahko vključijo v katerikoli program?

Ja. To je vse v ceni članarine.

Ko greste na predstave, izlete in podobno, je pa doplačilo, kajne?

Tisto pa vsi plačamo, tako ja.

Ima vaše društvo kakšne programske odbore?

Upravni odbor. To smo vsi voditelji teh interesnih skupin.

Vodje interesnih skupin. Koliko vas je vseh?

Okrog 9.

Vi se potem dogovorite, kolikšna bo članarina, katere programe boste ponujali in podobno.

Ja in program že izdelamo v decembru, potem pa ga objavimo v januarški številki biltena.

V januarju torej pospešeno začnete sezono, kajne?

Ja, zelo.

Kako imate potem sezono, od januarja do...?

Celo leto, razen ko so počitnice, 10 mesecev.

Torej od septembra do junija?

Ja, kot poteka pouk, vključno z junijem.

Pozabila sem omeniti še izlet v tujino, ki ga organiziramo vsako leto. Dva avtobusa, okrog 100 ljudi. Letos so bili v Cinqueterre, lani na Boronejskih otokih in tako naprej. Za to je tudi velik interes.

Pa je to enodnevna ekskurzija?

Dva- do tridnevna.

To pa izvajate že od ...

Od leta 2000. So bili na Sardiniji, Siciliji, Korziki, Berlinu, Švici.

Kioliko udeležencev beležite letno v dejavnostih vašega društva?

Letno se udeleži vseh dejavnosti čez 4000 udeležencev.

Kako pa se financirate?

Občina in lastna sredstva.

Občina najbrž majhen delež, ne?

Majhen delež, tam do 25 %. Drugače vse sami.

Kaj pa kakšne donacije v smislu prostori in podobno?

Ja, to nam šola da, drugače pa nič. Tudi nismo iskali drugod pomoči.

Bilten izdajate mesečno?

Ne, na tri mesece, včasih tudi na štiri. Trije izidejo letno. V januarju, aprilu, septembru. Trikrat na leto, kjer podamo program in izvedbo, realizacijo programa.

Letos januarja ste imeli deseto leto delovanja?

Ne. Deseto leto bo poteklo 18. decembra letošnje leto.

Kako pa člani prejmejo bilten?

Mi pošte sploh ne uporabljamo. Mi imamo tako organizirano, da vse poteka preko telefona, ker hkrati s tem preverjamo, ali je človek zdrav, ali rabi pomoč, ker imamo pa tudi medsebojno pomoč, če kdo zboli. Zato (to je moj mož rekel), ker pošta je neosebna. Toliko telefona pa zmore vsak, da pokliče in imamo organizirano, recimo za izlete, gledališče, pa planinarjenje za vsakogar. Vodja organizira izlet, potem pa ima še tri podvodje, ki jih obvesti, kam bomo šli in te tri podvodje svojih 15 članov obvestijo po telefonu. S tem pa hkrati prekontrolira, ali je človek zdrav ali je v težkem položaju, se malo pogovori in da priskočimo na pomoč in po potrebi organiziramo tudi spremstvo k zdravniku, pomoč na domu, obiski na domu, v bolnišnici. Sedaj imamo eno članico v domu in jo sama predsednica hodi vsak dan obiskat. Nimamo nič pošte.

Lepo, potem ste povezani...

Ja, saj je prav, da smo kot velika družina. Pa tudi na avtobusu, kar po mikrofону povemo, kaj je novega, načrte in realizacijo. Pa še to bi lahko povedala...ko gremo v gledališče mi na avtobusu zvemo, kaj gremo gledat, avtorja, potem kdo igra, sporočilnost in kvaliteto dela, odmevnost in zgodovino.

Koliko programov lahko obiskuje en član? Kolikor zmore?

5-10 članov je vključenih v vse programe. Nimamo omejitve.

Pa se ne zgodi, da bi jih bilo pa v kakšnem programu zaradi tega preveč?

To pa pazimo, pri programih, ki so vezani na avtobus.

Ali pa recimo korektivna telovadba, kjer ste vezani na prostor...

Ja, ampak jih še ni bilo, še gre. Sicer pravijo, da malo težko dihajo, ker jih je več, ampak

prostora je dosti.

Tam ne omejujete, kaj pa pri avtobusnem prevozu... kdor se je prej prijavil?

Ne, imamo kar stalne člane in ko kdo odstopi, pride novi zraven. Tako, da so stalni. Je pa pogoj, da redno hodi oz. če ne more, da si organizira nadomestilo, da sedež ni prazen. V začetku leta se vsak prijavi, ali bi rad hodil k tem dejavnostim stalno ali občasno. Potem pa vodimo te občasno posebej. Kadar redni ne more v gledališče, pokličemo tega, ki se je prijavil za občasno. Tako da se zapolni, ker eni pravijo, da sedemkrat na leto ne morejo iti v gledališče.

Vidim, da imate zadeve dobro utečene.

Ja, to je vse zamisel mojega moža, to je vse on že v začetku zasnoval, od ustanovitve.

Hvala za pogovor.

Hvala tudi vam.